

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK
KUR'AN TERCÜMESİNDE FİİLLERİN İSTEM ANALİZİ**

Yüksek Lisans Tezi

PEMBE BİLGİÇ

AMASYA
Kasım-2022

T.C.
AMASYA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANA BİLİM DALI

**ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK
KUR'AN TERCÜMESİNDE FİİLLERİN İSTEM ANALİZİ**

Hazırlayan
Pembe BİLGİÇ

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Kürşat EFE

AMASYA-2022

ETİK BEYAN

Tezimin içerdığı yenilik ve sonuçları başka bir yerden almadığımı ve bu tezi AÜ Sosyal Bilimler Enstitüsünden başka bir bilim kuruluşuna akademik gaye ve unvan almak amacıyla vermediğimi; tez içindeki bütün bilgilerin etik davranış ve akademik kurallar çerçevesinde elde edilerek sunulduğunu, ayrıca tez yazım kurallarına uygun olarak hazırlanan bu çalışmada kullanılan her türlü kaynağa eksiksiz atıf yapıldığını, bu tezde sunduğum çalışmanın özgün olduğunu bildirir, aksinin ortaya çıkması durumunda aleyhime doğabilecek tüm hak kayıplarını kabullendiğimi beyan ederim 21/11/2022

İmza

Pembe BİLGİÇ

TEZ ONAY SAYFASI

Pembe Bilgiç tarafından hazırlanan “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait İlk Satır Arası Kur’an Tercümesinde Fiillerin İstem Analizi” başlıklı bu çalışma aşağıdaki jüri tarafından oy birliği ile 21.11.2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda Amasya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans Tezi kabul edilmiştir.

Jüri

Danışman : Doç. Dr. Üyesi Kürşat EFE

Üye : Doç. Dr. Nuh DOĞAN

Üye : Doç. Dr. Sibel MURAD

İmza

.....

.....

.....

ONAY

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylarım. __/__/__

.....

Doç. Dr. Hasan YERKAZAN
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET

ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK KUR’AN TERCÜMESİNDE FİİLLERİN İSTEM ANALİZİ

Pembe BİLGİÇ

Amasya Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü

Türk Dili ve Edebiyatı Ana Bilim Dalı, Yüksek Lisans, Kasım / 2022

Danışman: Doç. Dr. Kürşat EFE

Bu çalışmada Murat Küçük tarafından Türkiye Türkçesine aktarılan Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesinde fiillerin istem analizi yapılmıştır. Bazı sözcük türleri kendi içinde istem gücüne sahiptir ancak istem konusunda diğerlerinden üstün yönetme gücüne sahip olan sözcük türü fiillerdir. Fiiller hem durum tamlayıcılarını yönetme gücüne hem de diğer yönetme gücü olan isim, sıfat ve edatları da yönetme gücüne sahip sözcük türleridir. Çalışmamızda fiillerin istem potansiyellerini ele alarak istem çerçevelerini belirlemeye çalıştık. Türkçede tek anlamlı fiiller olduğu gibi çok anlamlı fiiller de vardır. Türkiye Türkçesinin ilk evresini oluşturan Eski Anadolu Türkçesindeki bazı fiiller günümüzde de kullanılmaktadır. Bu fiiller arasında tek anlamlı olan fiiller olduğu kadar çok anlamlı fiiller de vardır. Tek anlamlı fiiller bir istem çerçevesi oluştururken çok anlamlı fiiller birden çok istem çerçevesi oluşturabilir. Çok anlamlı eylemler farklı istem düzeylerinde farklı sayılara ve anlamsal rollere bürünebilir. Çalışmamızda incelememize konu olan tercüme eserdeki fiillerin mantıksal ve söz dizimsel istem düzeylerini tespit etmeye çalıştık. İncelememizde anlamsal istem düzeyine yer vermedik.

“Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesi” adlı tercümedeki fiillerin anlamları aynı eserden alınmıştır. Tercümedeki fiillerin anlam değişikliklerinin yetersiz kaldığı durumlarda Cem Dilçin’in hazırladığı “Tarama Sözlüğü” ve Suat Ünlü’nün hazırladığı “Doğu ve Batı Türkçesi Kur’an Tercümeler Sözlüğü” eserlerinden yararlanılarak fiillerin anlamları belirlenmiştir. Fiiller tahlil edilirken Nuh Doğan’ın “Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri” adlı doktora

tezinde geliştirdiği yöntem kullanılmıştır. İncelen 354 fiil mantıksal istem düzeyinde bir istemli fiiller, iki istemli fiiller ve üç istemli fiiller olarak sınıflanmıştır. Kur'an tercümesindeki fiillerin mantıksal istem düzeyine uygun biçimde sıralama yaptığımızda en çok kullanılan fiillerin iki istemli fiiller olduğu, ikinci sırada bir istemli fiillerin olduğu ve üçüncü sırada  istemli fiillerin olduğu görülmüştür. Söz dizimsel istem düzeyinde ise fiillerin 15 söz dizimsel istem yapısı sergilediği tespit edilmiştir. Söz dizimsel istem düzeyinde ortaya çıkan 15 söz dizimsel istem yapısının her birinin kullanım sıklığı değişiklik göstermektedir. Fiillerin sergilediği söz dizimsel istem yapıları kullanım sıklıklarına göre sıralanmıştır.

Anahtar Kelimeler: Eski Anadolu Türkçesi, Fiiller, İstem, Satır Arası Kur'an Tercümesi.

ABSTRACT

ANALYSIS OF VERBS IN THE FIRST INTERLINED QUR'AN TRANSLATION OF THE ANCIENT ANATOLIAN TURKISH PERIOD

Pembe BİLGİÇ

Amasya University, Institute of Social Sciences

Department of Turkish Language and Literature, M.A., November / 2022

Supervisor: Assoc. Prof. Dr. Kürşat EFE

In this study, the volitional analysis of the verbs in the "First Interlinear Translation of the Qur'an Belonging to the Old Anatolian Turkish Period", which was transferred to Turkey Turkish by Murat Küçük. Some types of words have the power of will in themselves, but the type of words that have the power to govern above the others are verbs. Verbs are the types of words that have the power to manage both the nouns, adjectives and prepositions, which have the power to manage the case suffixed complements as well as the other governing power. In our study, we tried to determine the volitional frameworks by considering the volitional potentials of verbs. In Turkish, there are polysemous verbs as well as univocal verbs. Monosyndic verbs can create a volitional frame, while polysemous verbs can create multiple volitional frames. Polysemy verbs can take on different numbers and semantic roles at different volition levels. In our study, we tried to determine the logical and syntactic noun levels of the verbs in the translated work, which is the subject of our study. We did not include the semantic demand level in our review

The meanings of the verbs in the translation named "The First Interlinear Qur'an Translation of the Old Anatolian Turkish Period" are taken from the same work. In cases where the semantic variants of the verbs in the translation were insufficient, the meanings of the verbs were determined by using the "Scanning Dictionary" prepared by Cem Dilçin and the "Eastern and Western Turkish Qur'an Translation Dictionary" prepared by Suat Ünlü. While analyzing the verbs in the translation, the method developed by Nuh Doğan in her doctoral thesis named "Meaning Changes in Turkey Turkish Verbs" was used. When we sort the verbs in the translation of the Qur'an according to the logical volition level, it is

seen that the most used verbs are the two-voluntary verbs, the second voluntary verbs and the third voluntary verbs. At the logical level of the examined 354 verbs, they are classified as one volitional verbs, two volitional verbs and three volitional verbs. At the syntactic volitional level, it has been determined that the verbs exhibit 15 syntactic volitional structures. The frequency of use of each of the 15 syntactic claim structures that emerge at the syntactic claim level varies. The syntactic demand structures exhibited by the verbs are listed according to their frequency of use.

Keywords: Old Anatolian Turkish, Verbs, Valency, Interlinear Qur'an Translation.

ÖN SÖZ

İstem, sözcük türlerinin yönetme ve görev yükleme kapasitelerini göstermektedir. Fiil, yönetme gücü diğer sözcük türlerinden üstün olan merkez düğümdür. Analizimizde merkez düğüm olan fiillerin oluşturduğu istem çerçevelerini belirlemeye çalıştık. İstem; fiillerin anlamsal, mantıksal ve söz dizimsel istem potansiyellerini çıkarmayı ve fiillerin istem çerçevelerini belirlemeyi sağlar. Bu çalışmada “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesi” adlı eserde geçen tek ve çok anlamlı fiiller Lucien Tensnière tarafından ortaya konan ve modern dil bilimciler tarafından geliştirilen istem dil bilgisine uygun biçimde tahlil edilmiştir.

Bu tezin “Giriş” kısmında tezin konusundan, amacından, öneminden, kapsamından, sınırlılıklarından ve yönteminden bahsedilmiştir. Tez üç bölümden oluşmaktadır. “I. Bölüm”de konu ve kavramlar başlığı adı altında Kur’an tercümeleri, istem dil bilgisi ve bu iki konunun alt başlıkları ele alınmıştır. “II. Bölüm”de “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesi” adlı eserde geçen fiillerin istem analizi yapılmıştır. Fiillerin analizi mantıksal ve söz dizimsel istem düzeylerinde iki aşamalı olarak gerçekleştirilmiştir. “III. Bölüm”de tercümede geçen fiiller mantıksal ve söz dizimsel istemlerine göre sınıflandırılmıştır. “Sonuç” kısmında analiz sonucunda elde edilen veriler hakkında bilgiler verilmiştir.

Pembe BİLGİÇ

İÇİNDEKİLER

ETİK BEYAN	i
ÖZET	iii
ABSTRACT	v
ÖN SÖZ.....	vii
İÇİNDEKİLER.....	viii
TABLolar DİZİNİ.....	xii
KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ.....	xii
GİRİŞ.....	1
1. Tezin Kapsamı.....	1
2. Tezin Amacı ve Önemi	1
3. Kapsam ve Sınırlılıklar	1
4. Tezin Yöntemi	2

I. BÖLÜM

1. KONU VE KAVRAMLAR	4
1.1. Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşu.....	4
1.2. Kur'an Tercümleri.....	5
1.2.1. Batı Türkçesiyle Yazılan Kur'an Tercümleri Üzerine Yapılan Çalışmalar	7
1.2.2. Eski Anadolu Türkçesindeki Satır Arası Kur'an Tercümlerinin Muhtevası ve Dil Özellikleri.....	12
1.3. İstem Dil Bilgisi.....	13
1.3.1. Türkiye Türkçesinde İstem Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmalar	14
1.3.2. Bağlantılı Dil Bilgisi ve İstem.....	23
1.3.3. İstem Düzeyleri	29
1.3.3.1. Mantıksal İstem Düzeyi.....	29
1.3.3.2. Anlamsal İstem Düzeyi	31
1.3.3.3. Söz Dizimsel İstem Düzeyi	33
1.3.4. İstem Türleri.....	35

1.3.4.1. Zorunlu İstem	35
1.3.4.2. Seçimli İstem	36
1.3.4.3. Eklentiler	38
1.3.5. Dâhilî ve Hâricî İstemler	40
1.3.6. Hâl Ekleri	40
1.3.6.1. Eski Anadolu Türkçesinde Kullanılan Hâl Ekleri	41
1.3.6.1.1. Yalın(Genitif) Hâl Eki	41
1.3.6.1.2. Belirtme(Akuzatif) Hâl Eki	42
1.3.6.1.3. Yönelme(Datif) Hâl Eki.....	42
1.3.6.1.4. Bulunma(Lokatif) Hâl Eki	43
1.3.6.1.5. Ayrılma(Ablatif) Hâl Eki.....	44
1.3.6.1.6. Vasıta(Enstrumental) Hâl Eki	44
1.3.6.1.7. Eşitlik(Ekvatif) Hâl Eki	45
1.3.7. İstemi İşaretleyen Tamlayıcı Tipleri	45
1.3.7.1. “Kim” Tamlayıcısı.....	46
1.3.7.2. “Kimi” Tamlayıcısı.....	47
1.3.7.3. “Ne” Eksiz Durum Tamlayıcısı	47
1.3.7.4. “Kime” Tamlayıcısı	48
1.3.7.5. “Kimde” Tamlayıcısı	48
1.3.7.6. “Kimden” Tamlayıcısı	49
1.3.7.7. “Kimle” Tamlayıcısı	49
1.3.7.8. “ZÖ” Tamlayıcısı	50
1.3.8. İstem Değişimi ve İstem Değiştirimi	50
1.3.8.1. İstem Değiştirimi	51
1.3.8.1.1. İstem Azaltan Çatı Biçim Birimleri	51
1.3.8.1.1.1. Edilgenleştirme.....	51
1.3.8.1.1.2. Dönüştürme	52
1.3.8.1.1.3. İşteştirme.....	53
1.3.8.1.2. İstem Arttıran Çatı Biçim Birimleri.....	54
1.3.8.1.2.1. Ettirgenlik.....	54

II. BÖLÜM

2. ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK KUR'AN TERCÜMESİNDE FİİLLERİN İSTEM ANALİZİ.....	56
--	----

III. BÖLÜM

3. İSTEMİNE GÖRE ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK KUR'AN TERCÜMESİNDEKİ FİİL SINIFLARI	197
--	-----

3.1. MANTIKSAL İSTEM YAPISI BAKIMINDAN ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK KUR'AN TERCÜMESİNDEKİ FİİL SINIFLARI	197
--	-----

3.1.1. Bir İstemli Fiiller	197
----------------------------------	-----

3.1.2. İki İstemli Fiiller.....	200
---------------------------------	-----

3.1.3. Üç İstemli Fiiller	206
---------------------------------	-----

3.2. SÖZ DİZİMSEL İSTEM YAPISI BAKIMINDAN ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK KUR'AN TERCÜMESİNDEKİ FİİL SINIFLARI	207
---	-----

SONUÇ.....	219
------------	-----

KAYNAKÇA	221
----------------	-----

ÖZGEÇMİŞ.....	224
---------------	-----

TABLÖLAR DİZİNİ

Tablo 1. Yalın Hâlin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi	41
Tablo 2. Belirtme Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi.....	42
Tablo 3. Yönelme Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi	43
Tablo 4. Bulunma Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi	43
Tablo 5. Ayrılma Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi.....	44
Tablo 6. Vasıta Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi.....	44
Tablo 7. Eşitlik Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi	45

KISALTMALAR VE SİMGELER DİZİNİ

A1, A2 vb. : Eylemin anlam değışkelerini gösterir.

EAT : Eski Anadolu Türkçesi

H. : Hazreti

Kim : Yalın durumu tamlayıcısı

Kime : Yönelme durumu tamlayıcısı

Kimde : Bulunma durumu tamlayıcısı

Kimden : Ayrılma durumu tamlayıcısı

Kimi : Ekili belirtme durumu tamlayıcısı

KTS : Doğu ve Batı Türkçesi Kuran Tercümeeri Sözlüğü

MK/SAKT : Murak Küçük/ Satır Arası Kur'an Tercümesi

Ne : Eksiz belirtme durumu tamlayıcısı

Ör. : Örnek

TRMS : Tarama Sözlüğü

TS : Güncel Türkçe Sözlük

vb. : Ve benzerleri

yy. : Yüzyıl

ZÖ : Zarf öbeğı tamlayıcısı

[] : Zorunlu istemi gösterir.

() : Seçimli istemi gösterir.

/ : Eylemin diğeri biçimini, metnin varak numarasını, cümleinin satır numarasını ayırır.

{ } : Tercüme metninden alınan örnek tümceyi gösterir.

→ : Eylemin diğer söz dizimsel istem yapısını gösterir.

241b/1 : Varak numarası ve satır numarasını gösterir.

GİRİŞ

1. Tezin Konusu

Çalışmamız Murat Küçük'ün "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi" adlı eserinde geçen fiiller üzerinden ilerleyecektir. "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi"nde geçen fiillerin anlam değışkelerinden hareketle oluşturdıkları istem yapıları tespit edilerek metindeki her bir eylemin istem çerçevesi mantıksal istem düzeyi ve söz dizimsel istem düzeyinde belirlenmeye çalışılmıştır.

2. Tezin Amacı ve Önemi

Kur'an tercümeleri ilahi bir kaynağa dayanmasından ötürü doğruyu aktarmayı hedefleyen eserlerdir. Bu sebeple yazıldığı dönemin dil özelliklerini gerçeğe en yakın şekilde ileten yapıtlar Kur'an tercümeleridir. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde kullanılan fiillerin ortaya koyduğu mantıksal ve söz dizimsel istem çerçevelerinin çalışmamızın temelini oluşturan "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi" adlı eserdeki iz düşümleri saptanmaya çalışılmıştır. Böylece Eski Anadolu Türkçesi Döneminde yazılan eserler üzerine yapılacak istem çalışmalarına katkı sağlamak amaçlanmıştır.

3. Kapsam ve Sınırlılıklar

Çalışmamızın temelini oluşturan Murat Küçük tarafından Türkiye Türkçesine aktarılan "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi" adlı eserde geçen fiiller tespit edilmiştir. Eski Anadolu Türkçesi Döneminde kullanılmış fiillerin "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi"nde sergilediği istem yapıları incelenmiştir. Tahlilimizde 354 fiil ele alınmıştır. İncelediğimiz fiillerin çatı eki almış şekilleri anlam değışkeleri içerisinde geçmediği sürece analizimize eklenmemiştir. Eylemlerin anlamları eserdeki anlamlarından hareketle incelenmiştir. Ayrıca tercümedeki çok anlamlı eylemlerin tümcedeki bağlamları dikkate alındığında

anlam değişkelerinin yetersiz kaldığı durumlarda anlam değişkelerini belirtmek için Cem Dilçin'in hazırladığı “Tarama Sözlüğü”nden ve Suat Ünlü'nün hazırladığı “Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an Tercümeleri Sözlüğü”nden yararlanılmıştır. Böylece tercüme eserde geçen fiillerin istem çerçeveleri belirlenmiştir.

İncelememizde eylemlerin mantıksal ve söz dizimsel istem düzeyleri incelenmiş olup anlamsal istem düzeyine yer verilmemiştir. Eylemlerin oluşturduğu tümce örnekleri incelediğimiz tercümeden alınmıştır. Aynı istem çerçevelerini sergileyen ve tercümede tekrarlayan eylem örnekleri dipnotlarda belirtilmiştir. Tamlayıcı tipleri söz dizimsel istem düzeyinde işaretlenirken Nuh Doğan'ın “Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri” adlı doktora tezinde kullandığı “kim, kimi, ne, kime, kimde, kimden, kimle, ZÖ” şeklindeki etiketleme sisteminden yararlanılmıştır.

4. Tezin Yöntemi

Çalışmamızda “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi” adlı eserdeki 354 fiilin istem çerçeveleri belirlenmeden önce istem üzerine yapılan çalışmalar taranmıştır. Yapılan çalışmalar arasında Nuh Doğan'ın “Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri” adlı doktora tezinin diğer çalışmalardan daha kapsamlı olduğu görülmüştür. İnceleyeceğimiz metnin istem tahlilinde Nuh Doğan'ın doktora tezinde geliştirdiğı yöntem esas alınmıştır. “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi”ndeki fiiller belirlenmiştir. Eylemlerin eserdeki anlamları öncelenerek istem çerçeveleri belirlenmeye çalışılmıştır. Çok anlamlı fiillerde anlam değişkelerinin yetersiz kaldığı durumlarda “Tarama Sözlüğü”nden ve “Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an Tercümeleri Sözlüğü”nden yararlanılmıştır.

Geçmek

A1 I. geç-[2]: “Yürüyüp gitmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimden]

Ör. { görürsin tağları bir yerde тұrur şanursın anlar_[Kim] (oradan)_[Kimden] yöriyüp geçer } MK/SAKT/413a/1

A2 I. geç_[2]: “Vazgeçmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]

Ör. { iy İbrāhim (Sen)_[Kim] geç bu şefā’at eylemekden_[Kimden] taḥkik geldi anlara seni yaradan Taḥru’nun ‘azābı } MK/SAKT/241b/1

Eylemlerin istem çerçevelerinin tespitinde çok anlamlı eylemlerin anlam değişimleri A1, A2, A3... A7 vb. biçimde gösterilmiştir. Bir eylemin tümce analizi bir anlam değişimi içerisinde iki evrede ilerlemiştir. Tahlil eylemin bir anlam değişimi –A1- içerisindeki I. kısımda eylemin mantıksal istemi yani eylemin yönettiği zorunlu istem sayısı köşeli parantez içerisinde “[]” belirtilmiştir. Varsa seçimli istemi yay ayraç “()” içerisinde gösterilmiştir ve ardından eylemin anlamı verilmiştir. Tahlilin II. kısmında eylemin yönettiği zorunlu istem ya da istemlerin söz dizimsel istem düzeyindeki şekil bilgisel biçimini gösteren tamlayıcı tipleri köşeli parantez “[]” içinde -[Kim], [Kimi], [Kime], [Kimde], [Kimden], [Ne], [ZÖ]-; tümcede varsa seçimli istemi yay ayraç “()” içinde –(Kim), (Kimi), (Ne), (Kime), (Kimde), (Kimden), (Kimle), (ZÖ)- etiketlenmiştir. Analizin üçüncü kısmında ise tercümeden alınan tümce örnekleri parantez “{ }” içinde verilmiştir. Eğer eylemin bir anlam değişimi içerisinde birden fazla istem çerçevesi varsa ok “→” işaretiyle söz dizimsel istem düzeyinde gösterilmiştir. İstem dil bilgisi çerçevesinde incelenen fiiller mantıksal ve söz dizimsel istemleri dikkate alınarak tezin “III. Bölüm”ünde sınıflandırılmıştır.

I. BÖLÜM

1. KONU VE KAVRAMLAR

1.1. Eski Anadolu Türkçesinin Kuruluşu

Oğuzlar, Türklerin tarih sahnesine ilk çıkışından bu yana varlığını sürdürmektedir. Oğuzların göçebe yaşam tarzları, devlet olmamaları Oğuzcanın yazı diline geçişini geciktirmiştir. Köktürk, Uygur dönemlerinde yazılmış eserler(Orhun ve Yenisey Yazıtları) aracılığı ile Oğuzların varlığı tespit edilmiştir. Zeynep Korkmaz, Eski Anadolu Türkçesinin temelini Oğuzca'nın konuşma diline dayandığını belirtmektedir. Oğuzların tarihî varlıkları eldeki belgelere göre VI. yüzyıla kadar uzanır (Korkmaz, 2009: 62). IX.-XI. yüzyıllar göçebelikten yerleşik hayata geçişin ilk adımlarını oluşturur. Oğuzların ayrı bir devletinin olmayışı dil bakımından fakir kaldıkları, gelişemedikleri anlamına gelmemelidir. Oğuzlar her ne kadar bir devlete sahip olmasalar da kendi ağız özelliklerini korumayı başarmışlar, Türkiye Türkçesinin temelini atmışlardır.

Türk dili XI. yüzyıldan önce bir bütün iken XI. yüzyılda lehçeleşmeye ve kollara ayrılmaya başlar. Türk dili lehçeleşmeye başladıktan sonra Anadolu'da Oğuz temelli yani Oğuz ağzına dayalı bir yazı dili oluşmaya başlar. Bu yazı dili Oğuz Türkçesinin diğer adıyla Batı Türkçesinin oluşumunu üç aşamada ortaya koyar, geliştirir. Batı Türkçesinin ilk evresini “Eski Anadolu Türkçesi”, ikinci evresini “Klasik Osmanlı Türkçesi” ve üçüncü evresini de “Türkiye Türkçesi” (Şahin, 2015: 15) oluşturur.

Eski Anadolu Türkçesi Batı Türkçesinin oluşum evresidir. Eski Anadolu Türkçesi Eski Türkçeden izler taşır ancak şekil bilgisi bazında ele alındığında kök ve eklerde fonetik, morfolojik farklılıklar görülür. Eski Anadolu Türkçesi, Klasik Osmanlı Türkçesinden ve Türkiye Türkçesinden şekil bilgisel açıdan belirgin ayrılıklar göstermez (Gülensoy, 2010: 312).

Eski Anadolu Türkçesi XI-XV yüzyıllar arasında gelişen Oğuzca temelli bir yazı dilinin oluşturulduğu dönemin adıdır. Ahmet Bican Ercilasun bu yazı dilinin XIII-XVI yüzyıllar arasında geliştiğini belirtir (Ercilasun, 2014: 438).

Eski Anadolu Türkçesi adı daha önce “Altosmanisch”, “Eski Osmanlıca”, “Eski Türkiye Türkçesi” gibi çeşitli adlarla anılmıştır (Gülensoy, 2010: 313), (Şahin, 2015: 15). Ahmet Bican Ercilasun bu dönemi “Türk Dili Tarihi” kitabında “Eski Oğuz Türkçesi” adıyla ele alır (Ercilasun, 2014: 438). Ancak günümüzde en çok Eski Anadolu Türkçesi adı kullanılmaktadır.

Eski Anadolu Türkçesi yazı dili devri de kendi içerisinde dönemlere ayrılarak gelişim göstermiştir. Bunlar: “Selçuklu dönemi Türkçesi”(XII. yüzyılın sonu ve XIII. yüzyılın başı), “Beylikler dönemi Türkçesi”(XIV-XV. yüzyılın başı), “Osmanlıcaya geçiş dönemi Türkçesi”(XV. Yüzyılın ikinci yarısı) (Akar, 2016: 231), (Gülensoy, 2010: 313), (Şahin, 2015: 16). Genel kabul bu yöndedir. Ercilasun ise bu yazı devrinin “Anadolu Selçukluları dönemini, Beylikler dönemini, Karakoyunlu ve Akkoyunlu dönemleriyle, Osmanlı İmparatorluğunun ilk yarısını içine aldığını belirtir.” (Bican Ercilasun, 2014: 438).

1.2. Kur'an Tercümeleri

Eski zamanlardan bu yana Türkçeye birçok dilden çeviriler yapılmıştır. Coğrafya, siyaset, ticaret, ekonomi, din gibi çeşitli nedenlerle farklı dillerle kurulan ilişkiler sonucunda dilimize bambaşka konularda pek çok eser çevrilmiştir. Fakat yapılan çevirilerde dini konulu çevirilerin yeri Türk kültüründe ve Türk dilinde ayrı bir öneme sahiptir. Türkler farklı dönemlerde farklı dinler benimsemişlerdir. Türklerin yeni bir dini benimsedikleri zaman benimsedikleri dinin kutsal kitaplarını tercüme etmeleri Uygur döneminden beri görülür.

İdil (Volga) devleti İslâmiyet'i ilk benimseyen Türk-İslâm devletidir. Bu dönemin ardından sırasıyla Karahanlı, Gazneli ve Selçuklu devletleri de resmi din olarak İslamiyet'i benimsemişlerdir (Üşenmez, 2011: 363-364). Türkler; Manihaizm, Budizm dinlerine geçtiklerinde bu dinlerin kutsal eserlerini nasıl Türkçeye çevirip kurallarına uygun biçimde yaşamlarına dini öğretileri geçirmişlerse İslâmiyet'e geçişle birlikte Kur'an-ı Kerim'i de

Türkçeye tercüme etmişlerdir. Türklerin ilk Kur'an tercümeleri Doğu Türkçesiyle yapılırken Batı Türkçesinin Anadolu'da yazı dili haline gelmesiyle birlikte Batı Türkçesiyle de tercümler yapılmaya başlanmıştır (Solmaz, 2016: 440).

Kur'an-ı Kerim'in ilk tercümeleri kısa sure çevirileriyle başlamıştır. İlk çeviri Hz. Muhammed zamanında Selmânı Fârisî tarafından Fatiha suresinin Farsçaya çevrilmesiyle başlar (Cin, 2018: 118), (Kara, 1997: 191). Türk, Horasan ve Maverâünnehir âlimlerinden fetva alınmış ve oluşturulan heyetle İbn Cerîr et-Taberî'nin 40 cilt olan Câmiu'l Beyân'ı adlı tefsir kitabı kısaltılarak Farsçaya tercüme edilmiştir. Tercüme Farsçanın dil bilgisi, söz dizimi kurallarına bakılmadan Arap harflerinin altına Farsça karşılıklarının yazılması biçiminde yapılmıştır. Diğer tercümler de bu şekle bağlı kalınarak oluşturulmuştur (Özkan, 2010: 117).

Türkler çeviriye özen gösterebilirler de tercüme sırasında bir dilin lehçelerine yapılan çevirilerde dahi verilmek istenen mana -kaynak lehçede olduğu gibi- tam olarak verilemez. Böylece yanlış aktarmalar, eşdeğer sözcüklerde hatalar gibi çeşitli sorunlar ortaya çıkar. Kaldı ki farklı diller arasında yapılan tercümelere bu durumun görülmesi kaçınılmaz ve doğaldır. Her dilin kendine has anlamsal yapısı, sözlüksel yapısı, biçimsel yapısı çeviride eksikliklere, hatalara sebep olur ve hedef dillerde tam karşılığını bulamaz. Kur'an-ı Kerim gibi Allah'ın emirlerini içeren, içinde kutsal sözleri barındıran bu büyük kitabın vermek istediği mesajı tam anlamıyla başka bir dile çevirmek mümkün değildir.

Çevirilerde dillerin doğası gereği semantik, sentaktik bakımdan bire bir bütünlük sağlanamasa da Türkler çeviriye verdikleri önem doğrultusunda doğru, gerçeğe en yakın çeviriler yapmaya ve Kur'an-ı Kerim'i aslına uygun şekilde aktarmaya çalışmışlardır. Yapılan tercümler dönemin dil özelliklerine uygun olacak şekilde kaynak eserdeki manadan uzaklaşmadan verilmeye çalışılmıştır.

Hironymus'a göre iki tür çeviri tekniği vardır: Kelimesi kelimesine çeviri ve anlam çevirisi. Kelimesi kelimesine çeviri, çevrilecek kaynak metnin biçim bilgisi bozulmadan yapılan çeviri tekniğidir. Anlam çevirisi ise çevrilecek kaynak metnin hedef metnin anlam özellikleri ve yapısına – anlamsal, biçim bilgisel - dikkat edilerek yapılan tercüme tekniğidir. Çeviri tekniklerinin özelliklerine bakıldığında yapılan satır arası tercümler Arapça kelimelerin altlarına Türkçe karşılıklarının yerleştirilmesiyle oluşturulmuştur. Kur'an Tercümelerinde Türkçe yapı bilgisi dikkate alınmadığı için kelimesi kelimesine

çeviri tekniği kullanıldığı görülür. Kelimesi kelimesine yapılan tercümeler hedef dilin sözcüklüğüne katkı sağlayacak biçimde kavram türetme yollarına başvurulmuş yapılmıştır (Küçük, 2020: 16).

Türkçede ilk Kur'an-ı Kerim çevirileri tefsirli tercümeler, satır arası (satır altı) tercümeler ve tefsirler olarak başlar (Eynel, 2015: 96). Yıldırım, Kur'an Tercümelerinin satır arası, tefsir ve sure tefsiri şeklinde üç yöntemle hazırlandığını belirtir (Yıldırım, 2019: 876). Ahmet Bican Ercilasun, ilk Kur'an çevirilerinin "satır altı" şeklinde olduğu ve Arap harflerinin iri biçimde üst satırda yer aldığını, Karahanlı Dönemi'ne ait olduğu ve dört nüshasının bulunduğunu belirtir (Ercilasun, 2004: 328). İlk örneklerini Karahanlı, Harezm Dönemlerinde gördüğümüz satır arası Kur'an tercümelerinin Eski Anadolu Türkçesi döneminde de örneklerine fazlaca rastlanır.

Karahanlı, Harezm, Çağatay ve Eski Anadolu Türkçesi dönemlerine ait çeşitli Kur'an tercümeleri üzerine yapılan çalışmalar Doğu Türkçesiyle yazılan Kur'an tercümeleri ve Batı Türkçesiyle yazılan Kur'an tercümeleri olmak üzere ikiye ayrılır. Bizim tercümemiz Eski Anadolu Türkçesi Döneminde yazıldığı için Batı Türkçesiyle yazılmış Kur'an tercümeleri üzerine yapılmış çalışmalara değineceğiz.

1.2.1. Batı Türkçesiyle Yazılan Kur'an Tercümeleri Üzerine Yapılan Çalışmalar

Kur'an Tercümeleri üzerine araştırmacılar tarafından bildiri, makale, yüksek lisans tezi ve doktora tezi olmak üzere pek çok çalışma yapılmıştır. Bunlar:

Topaloğlu, A. (1976). *XIV. Yüzyıl Ortalarında Yapılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi. 1 Metin*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Topaloğlu, A. (1978). *XIV. Yüzyıl Ortalarında Yapılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi. 2 Sözlük*. İstanbul: Dergâh Yayınları.

Melen, T. (1980). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tefsiri*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Topaloğlu, D. (1980). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Kur'an Tefsiri*. Yayımlanmamış Mezuniyet Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Esatoğlu, A. (1987). *İhlas Süresi Metni, Dil Özellikleri ve Sözlük ve Metinden Örnek Sayfalar*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kara, M. (1987). *Yasin Süresi Tefsiri: İnceleme-Metin-Sözlük Tıpkıbasım (İnceleme-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Delice, İ. (1992). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Bir Satır Arası Kur'an Tercümesi (Gramer-Metin-Çeviri-Sözlük 105b-170b)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Yücel, B. (1992). *Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Bir Satır Arası Kur'an Tercümesi (Metin- Gramer-Sözlük)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Karabacak, E. (1992). *Manisa İl Halk Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yılmaz, H. (1992). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Çevirisi I b-53a. (Metin-Gramer-Sözlük)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Eminoğlu, E. (1995). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (Gramer-MetinTertip-Sözlük 171a-245b)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Kara, Ö. (1997). Kur'an Tercümesi Üzerine. *Ekev Akademi Dergisi*, 1(1), 189-203.¹

Sağol, G. (1997). Kur'an'ın Türkçe Tercüme ve Tefsirleri Üzerinde Yapılan Çalışmalar. *Türklük Araştırmaları Dergisi*, Marmara Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi, (8), 379-396.²

¹ Kur'an-ı Kerim tercüme edilmeli mi? Detaylı bilgi için bkz.

² Satır Arası Kur'an Tercümeleleri üzerine yapılan diğer çalışmalar için bkz.

Alper, M. (1998). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Bir Kur'an Tercümesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Küçük, M. (2001). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi. (İnceleme- Metin- Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyala Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Köktürk, Ş. (2001). Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bir Türkçe Kur'an Meal Tefsiri". *Türk Dili ve Araştırmaları Yıllığı - Belleten, Türk Dil Kurumu Yayınları*, (44), 199-204.

Budak Eskivar, İ. (2005). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (388b-458a)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Güneş, İ. (2005). *Mecma'ul-Envar, Ravzatu'l-Envar ve Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi'ne Göre Eski Anadolu Türkçesinde Yapım Ekleri ve Fonksiyonları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Kütükçü, M. (2005). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Bir Kur'an Tercümesi 535b-616b (Gramer-Metin-Tertip-Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Özkan, M. (2005), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Kur'an Tercümeleeri Üzerine I", *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 39(39), 103-113.

Küpelı, H. (2006). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satırlar Arası Bir Kur'an Tercümesi (464a-535b) (Gramer- Metin- Tertip- Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Ayhan, V. (2007). *Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi (245b-320a) (Gramer- Metin- Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Cumhuriyet Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Sivas.

Tören, H. (2007). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri I*. İstanbul: Çantay Yayınları.

Tören, H. (2007). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Amme Cüzü Tefsiri II*. İstanbul: Çantay Yayınları.

Ünlü, S. (2007). Kur'an-ı Kerim'in Türkçeye Çevrilmesi ve İlk Türkçe Kur'an Tercümeleri. *Dini Araştırmalar Dergisi*, Ocak-Nisan 9(27), 9-56.

Yelten, M. (2000). "Anadolu Sahasında Yapılmış Sure Tefsirleri ve Bu Tefsirlerin Türk Dili Açısından Önemi. *İlmî Araştırmalar: Dil, Edebiyat, Tarih İncelemeleri Dergisi*, (9), 183-209.

Özkan, M. (2008). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Kuran Tercümeleri Üzerine. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (39), 115-159.

Sertkaya, O. F. (2010). *XIV. Yüzyıl Müfessirlerinden Mustafa bin Muhammed'in Sûre Tefsirleri Üzerine*. İstanbul: Uluslararası Eski Anadolu Türkçesi Araştırmaları Çalıştay Bildirileri, İstanbul Üniversitesi Yayınları.

Gökkır, B. ve Yılmaz, N. (drl.). (2010). Mustafa Özkan: *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar, Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yazılmış Kur'an Tercümeleri*. İstanbul: İlim Yayma Vakfı Kur'an ve Tefsir Akademisi.

Çağırın, Ö. (2011). *İki Şiveli ve Satır Altı Kur'an Mealinin İlk Şivesi Üzerine Dil İncelemeleri Işığında Eski Anadolu Türkçesi*. Kastamonu: Şahsi Yayın.

Özkan, M. (2011), "Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Tercümelerin Türk Diline Etkisi", *Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (3), 1-64.

Ahundova, S. (2012). *Eski Anadolu Türkçesi Alanında Yapılmış Olan Kur'an Tercümesi Cevahirü'l Asdaf Üzerine Dil İncelemesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yalçın Akcan, B. (2013). *Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi Arası Kur'an Tercümesi*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Niğde Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Niğde.

Yıldırım, K. (2012), Eski Anadolu Türkçesi'ne Ait Bir Tefsirin Üslup Özellikleri. *Türk Araştırmaları, Uluslararası Diller Edebiyatı ve Türk veya Türk Tarihi Dergisi*, 7(2), 1217-1227.

Aydar, H. (2014). *Kur'ân-ı Kerîm'in Tercümesi Meselesi*. İstanbul: Yeni Zamanlar Yayınları.

Gül, A. (2014). *British Library Or 9515'teki Türkçe Kur'an Tercümesi*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Akpınar, A. (2015). Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Bilinmeyen Satır Arası Türkçe Kur'an Tercümesi. *Turkish Studies*, 10(16), 73-96.

Işıkcıan Yılmaz, B. (2015). *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 1a - 216b (Giriş - Metin - Sözlük - Tıpkıbasım)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Yılmaz, H. R. (2015). *Kayseri Raşit Efendi Kütüphanesi'ndeki Satır Arası Kur'an Tercümesi 216b-435b (Giriş-Metin-Sözlük-Tıpkıbasım)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri.

Solmaz, A. O. (2016). Tokat Müzesinde Sergilenen Bir Satır Arası Kur'an-ı Kerîm Tercümesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 2(1), 439-450.

Taş, İ. (2016). *Eski Anadolu Türkçesi Eserlerinde 'Tefsirü'l-Lübâb Tercümesi' Üzerine Dil İncelemesi (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Tuna, C. (2016). *Berlin El Yazmaları Kütüphanesi'ndeki Eski Anadolu Türkçesi Satır-Arası Kur'an Tercümesi (Giriş-Metin)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

Şimşek, Y. (2017). *Eski Anadolu Türkçesi Satır Arası Kur'an Tercümesi (Topkapı Nüshası, Giriş - Metin - Notlar - Dizin)*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Kırıkkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırıkkale.

Yılmaz T. ve Edibe K. (2018). *Eski Anadolu Türkçesi dönemine ait satır arası bir Kuran Tercümesi Üzerine Dil İncelemesi 1b-63b. (Giriş-İnceleme-Metin-Sözlük)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Yıldırım, İ. K. (2019). Anadolu Sahasına Ait Türkçe İlk Kur'an Tercümeleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 5(4), 875-892.

Küçük, S. (2020). Satır Altı Kur'an Tercümeleri Üzerine. *Türk Ekini Dil ve Kültür Dergisi*,(5), 13-20.

Karakaya, E. (2021). *Çorum Müzesinde Kayıtlı Bir Satır Altı Kur'an Tercümesi 267v4- 539v7 (Giriş-İnceleme-Metin-Analitik Dizin)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Antalya.

1.2.2. Eski Anadolu Türkçesindeki Satır Arası Kur'an Tercümelerinin Muhtevası ve Dil Özellikleri

Eski Anadolu Türkçesi Döneminde yapılan çevirinin konusuna göre niteliği ve muhtevası farklılaşmaktadır. Özellikle dini muhtevalı eserler her dönemde olduğu gibi bu dönemde de Türklerce değer görmüştür. Satır Arası Kur'an Tercümeleri İslamiyetin kutsal kitabı Kur'an-ı Kerim'in emir ve yasaklarını içerir.

Kur'an tercümeleri, Türkçenin dil özelliklerinin tespiti ve dil çalışmaları bakımından önemlidir. Türkçenin Arapça karşısında kapsamlı söz varlığı ve güçlü ifade yönünü gösterir.

Bu dönemde yapılan Kur'an tercümelerinin Oğuz Türkçesine dayanması, konuşma dilinden yazı diline geçiş sürecini yansıtmaması gibi sebeplerle daha önce rastlanmayan ek ve şekillere rastlanır. Dolayısıyla bu ek ve şekiller dile yeni bir yapı kazandırır. Bu dönemde yapılan Kur'an tercümelerinde harekeli Arapça ve Farsça imlası yaygınlık kazanırken eski Türk yazı özellikleri korunur (Özkan, 2010: 517).

Eski Anadolu Türkçesinde konuşma dilinin yazı dili haline geçişi, ses-imla değişimleri yönünden farklılıklar gösterir. Öğretici yönü ağır basan Kuran-ı Kerim tercümelerinin dili daha özenli, yoruma kapalı ve gerçeğe en yakın şekildedir. Dini nitelikleri, kutsalı simgelemeleri yönleriyle sanatlı söyleyişten uzak, açık ve sade bir dille kaleme alınmaları araştırmalarda başvurulacak güvenilir kaynaklar olmalarını sağlamıştır.

Çalışmamız Murat Küçük tarafından Türkiye Türkçesine aktarılan "Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi" adlı eserdeki fiiller üzerine

kurulacağı için eserin künyesinden ve özelliklerinden kısaca bahsetmek yerinde olacaktır. Bu eser Bursa Yazma ve Eski Basma Eserler Kütüphanesinde yer alır. Eserin içindeki ketebe kaydına göre tercümenin mütercimi Hasan bin Ali el-Bestâmî'dir. Tercüme edildiği yıl H804/M1401 olarak belirtilmiştir. Üzerinde çalışacağımız bu eser Eski Anadolu Türkçesi Döneminin ilk satır arası Kur'an tercümesi olarak belirtilmiştir. Eser 652 varak olup toplam 1304 sayfadan oluşmaktadır. Tercümenin her sayfasında 7 satırı Arapça 7 satırı Türkçe olmak üzere toplam 14 satır mevcuttur. Eser orijinal Kur'an-ı Kerim metnidir. Tercümenin her bir sayfasındaki 7. satırlar tahribattan ötürü tamamen silinmiştir. Eser harekelidir. Her Arapça kelimenin ve kelime grubunun altına ayrı ayrı Türkçedeki karşılıkları verilerek tercüme edilmiştir (Küçük, 2014: 24-25).

1.3. İstem Dil Bilgisi

Dil bilgisinde söz dizimi oldukça önemlidir. Söz dizimi üzerine yapılan çalışmalara yeni konular eklenmekte ve farklı bakış açıları ile söz dizimi ana hatlarıyla açıklanmaya ve doğru biçimde anlaşılır kılınmaya çalışılmaktadır. Söz dizimi için önemli bir noktaya temas eden istem kavramı fiili merkeze alarak yeni yaklaşım meydana getirir.

Gramer çalışmalarında her ne kadar fonoloji, morfoloji, sentaks gibi konular üzerinde durulsa da dilin biçim yapısı içerisindeki en küçük yapılar (eklerden) ve en büyük yapılar (cümleye) arasındaki anlamsal, söz dizimsel bağlantılara dikkat edilmez.

İstem, eylemin belirli sayıda tamlayıcı alması ve aldığı belirli sayıdaki tamlayıcıları yönetme gücünü ifade eder. İstem dil bilgisinde fiil merkeze alınır. Fiil anlamından hareketle çevresinde doldurulması gereken yapısal ve işlevsel istem boşlukları açar. Fiilin anlamına uygun biçimde açılan bu boşluklar tümcede bulunan isim ve isim cinsinden olan durum ekli tamlayıcılarla doldurulur. Eylemin anlamının tamamlanması için eylemin açtığı boşlukları dolduran, eyleme bağlanan, eylem tarafından yönetilen tamlayıcılar isim ve isim cinsinden sözcüklerdir, eylemin istemleridir. İstem ya da istemler eylemin anlamını tamamlar ve dil bilgisel açıdan doğru bir tümce kurulmasını sağlar.

İstem fiillerle sınırlı bir konu olmayıp isim, sıfat ve edatları da içine alan ve bu sözcük türlerinin istem çerçevelerini belirlemeye yarayan geniş bir konudur (Karabulut ve Arı Özdemir, 2017: 92). Lucien Tensnière, tarafından ortaya atılan ve modern dil

bilimciler tarafından geliştirilen istem dil bilgisi fiil ve diğer istem alan sözcük türlerinin sadece morfolojik açıdan ele alınmasını değil aynı zamanda mantıksal, anlamsal ve söz dizimsel açıdan yeniden ele alınmasını sağlar.

Çalışmamız fiillerin istemleri üzerinden ilerleyeceği için fiillerin istemini konu alan çalışmalara değinilecektir, istem potansiyeli bulunan diğer türlere değinilmeyecektir.

1.3.1. Türkiye Türkçesinde İstem Kavramı Üzerine Yapılan Çalışmalar

Türkiye Türkçesinde fiiller gramer çalışmalarında yapı ve çatı başlıkları altında ele alınırken Lucien Tesnière'nin istem dil bilgisiyle birlikte fiillerin tümcedeki diğer öğelerle bağlantısı ele alınmaya başlanır.

Türkiye Türkçesinde istem kavramı üzerine çeşitli çalışmalar yapılmıştır. Yapılan çalışmalarda istem kavramı “tamlayıcı”, “fiil tamlayıcıları”, “fiil rejimi”, “birleşim değeri”, “durum ekli tamlayıcı” ve çoğunlukla “istem” olmak üzere farklı adlarla adlandırılmıştır.

Türkçede istem terimine ilk değinen isimlerden biri Tahsin Banguoğlu'dur. Tahsin Banguoğlu, istemi “nesnenin yükleme göre hallenmesi” olarak tanımlar. İstem terimini açarak, fiillerin kim ve kimi hâllerinde nesne istediğini vurgular. Fiilin “isteyen”; isim hâlinin ise “istenen” olduğunu belirtir. Nesne dışındaki unsurları isimleme ve zarflama olarak adlandırır (Banguoğlu, 2000: 528). “İsimlemenin her cümlenin doğal üyesi olamayacağını, geçişli fiil cümlelerinde isteğe bağlı bulunulabileceğini belirterek bunları istem adını verdiği nesneden ayırır. Böylece cümledeki unsurlar arasında zorunluluk bakımından bir ayırım yapar.” (Doğan, 2011: 7).

Leyla Karahan, “Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine” adlı bildirisinde fiillerin kullanım alanına çıkması için çeşitli tamlayıcılara ihtiyaç duyduğunu belirtir. Fiil-tamlayıcı ilişkisine uygun biçimde fiilleri “tamlayıcısız fiiller” ve “tamlayıcılı fiiller” olarak iki gruba ayırır. Bu iki grup için fiil örnekleri vererek tamlayıcısız fiillerin gerçekleşebilmesi için özne almalarının yeterli olduğunu belirtir. Örneğin *öl-*, *piş-*, *eski-* gibi fiillerin gerçekleşmelerini şu şekilde gösterir: “*yemek pişti*”, “*adam öldü*”, “*elbise eskidi*”. Tamlayıcılı fiillerin ise kullanım alanına mutlaka özne dışında bir tamlayıcıyla çıktıklarını belirtir. Örneğin *ara-*, *bin-*, *vazgeç-*, *övün-* fiilleri özne dışında bir tamlayıcı daha istemektedir. “*Çocuk kitabı aradı.*” Aramak fiili oluşumunu gerçekleştirmek için +I belirtme durum ekli tamlayıcı;

“*Adam ata bindi*” tümcesinde bin- fiili +A yönelme durum ekli tamlayıcı; “*O, çalışmaktan vazgeçti.*” Tümcesinde vazgeç- fiili +DAn ayrılma durum ekli tamlayıcı; “*O, başarısıyla övündü.*” Tümcesinde övün- fiili +lA vasta durum ekli tamlayıcı istemekte ve kullanım alanına bu şekilde çıkmaktadır. Yani tamlayıcılı eylemlerin gerçekleşmesi özne dışında bir nesne ya da ögenin varlığına bağlıdır. Tamlayıcıların fiile hangi halle bağlanacağını tayin eden ise eylemin anlamıdır. Her eylemin istediği tamlayıcı ekinin farklı hâl eki ile karşılandığını belirtir. Fiil-tamlayıcı ilişkisinin varlığını, niteliğini ve şeklini belirleyenlerin dilin kullanıcıları olduğunu belirtir (Karahana, 2011: 249-253).

Samim Sinanoğlu, tümcedeki unsurları “tamamlayıcı” ve “genişletici” ögeler olarak iki gruba ayırır. Tümcenin tamamlanması için zorunluluk arz eden +i, +e, +den ve +le durum ekli yapıları “tamamlayıcı ögeler”; cümlemin kurulmasında zorunluluk arz etmeyen tümcedeki diğer unsurları ise “genişletici ögeler” olarak adlandırır. Sinanoğlu anlamsal seviyenin doğru biçimde oluşabilmesi için özne isteyen fiilleri “öznel fiiller”; nesneye isteyen fiilleri “nesnel fiiller”; özne haricinde dolaylı tümleş isteyen fiilleri ise “dolaylı nesnel fiiller” biçiminde sınıflandırır (Doğan, 2011: 7-8).

Tahir Kahraman, Türkiye Türkçesinde istem kavramını inceleyen ilk araştırmacılar arasındadır. “Çağdaş Türkiye Türkçesindeki Fiillerin Durum Tamlayıcıları” kitabında incelediği 24 eser ve taradığı “Türkçe Sözlük”teki fiilleri belirlemiştir. İstem kavramından “durum ekli tamlayıcı” olarak bahseden Kahraman, fiilleri yapılarına göre kategorilere ayırmış, tespit ettiği fiillerden durum ekleri alanları belirleyerek bu fiillerin fişlemelerini sıralı bir şekilde vermiştir. Her fiilin aldığı tamlayıcıları belirttikten sonra fiil için beş adet örnek vermiştir. Ardından durum ekli tamlayıcılar ve bu fiiller arasındaki bağlantılarını eklemiştir. Ancak araştırmacının çalışmasında fiillerin zorunlu istemlerine, seçimli istemlerine ve eklentilerine değinmemesi; istem düzeylerinin belirtilmemesi konunun anlaşılmasında aksaklıklar meydana getirmiştir (Kahraman, 1996: 1-422).

Esin İleri, “Türkçedeki Fiillerin Birleşim Değeri” adlı makalesinde istem terimini “birleşim değeri” olarak ele almıştır. Tesniere’in bağımsal dil bilgisi kuramından hareketle birleşim değerini kısaca açıklamıştır. İleri, Helbig’in istemi düzeyler halinde belirlemeye yarayan üç basamaklı metodunu Türkçe fiiller üzerinde uygulamıştır. Zorunlu ve seçimli istemleri göstermiş, tümce bilgisi ve anlam bilgisi açısından Türkçedeki bazı fiilleri analiz etmiştir (İleri, 1997: 157-165).

Nuh Doğan, istem kavramını “Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri” adlı doktora tezinde kapsamlı biçimde ele almıştır. “Yazılı Türkçenin Kelime Sıklığı Sözlüğü”nü tarayan Doğan, çok anlamlı fiilleri belirlemiş, sıklık derecesi çok olan 534 çok anlamlı fiilleri istemleri çerçevesinde incelemiştir. Bu fiillerin istem potansiyellerini, anlamlarını “Türkçe Sözlük’ten belirlemiştir. Bağımsal dil bilgisi, istem dil bilgisi çerçevesinde çok anlamlı fiilleri mantıksal, anlamsal ve söz dizimsel istem düzeylerinde incelemiştir. Fiilleri detaylı biçimde inceleyen Doğan, fiillerin anlam değişimlerinin sebebinin istemden kaynaklandığını belirtir. Belirlediği fiillerin istem ya da istemlerinin sayı değerini ifade eden mantıksal istemini, aldıkları tamlayıcıları gösteren söz dizimsel istemini ve anlamsal rollerinin belirtildiği anlamsal istem düzeyini göstermiştir. Ardından incelediği fiilleri istem düzeylerinde sergiledikleri yapılara göre sınıflandırmıştır (Doğan, 2011: 1-576).

Habib Abdi Golzar, “Türkçe Fiillerde İstem (Ettirgen Yapılar)” adlı yüksek lisans tezinde Türkçe fiillerin geçişli veya geçişsiz olmalarına bakmaksızın her fiilin ettirgen eki almasıyla önceki haline göre istemlerin sayısındaki artışa dikkat çeker. Türkçe fiillerin ettirgenlik eki almasıyla birlikte istem kadrosunda meydana gelen değişime değinir. Eylemlerin ettirgenleşmesiyle birlikte hem tümce hem eylem hem de istem yönünden yaşanan değişiklikleri belirtmiş, öneriler sunmuştur (Abdi Golzar, 2015: 1-137).

Tuğba Bilveren, “Özbekçe ve Türkiye Türkçesinde Fiil - Tamlayıcı İlişkisi” adlı makalesinde “Uzbek Tilinig İzohli Lugati” adlı eserden belirlediği çok anlamlı Özbekçe fiillerin istemini anlam yönünden irdelemiştir. Fiillerin anlama göre değişen istem yapısını vermeye çalışılmıştır (Bilveren, 2015: 669-680).

Işıl Aydın Özkan hazırladığı “Evrensel Dilbilgisi ve Türkçede İstem” (2017) adlı daha sonra kitaplaştırdığı doktora tezinde istem kavramını detaylı biçimde ele almıştır. İstem terimini “tamamlayıcı” olarak ele almıştır. İstem ortaya çıkışı, geliştirilmesi, düzeyleri, hangi durumlarda hangi biçimleri aldığına değişiklik gösterdiğini detaylı biçimde aktarır. İstem alan bütün sözcük türlerinden bahsetmekle birlikte fiilin istemini ön plana çıkaran kapsamlı bir eser hazırlamıştır. İstem terimini genel bakımdan evrensel olarak farklı diller üzerinde gösterirken, özel bakımdan ise Türkçe üzerinde ayrıntılı olarak incelemiştir (Aydın Özkan, 2018: 1-424).

Seçil Hirik, “Rol Kuramı ile Fiillerin Anlambilimsel Kategorilerinin İlişkisi: İyi ve Kötü Prens Öyküsü Örneği” adlı makalesinde istem konusunu ele alır. Hirik, makalede İyi ve Kötü Prens hikâyesindeki fiilleri anlamsal rollere ayırmıştır. Bu hikâyedeki fiilleri anlamsal rollerine uygun biçimde tahlil eder. Eylemlerin anlam bilimsel sınıflarını tespit eder. Fiillerin anlamsal sınıflarıyla birlikte rol kategorilerini ve hikâyeye göre kullanım sıklıklarını tespit etmeye çalışır. Hirik, belirlediği anlam bilimsel fiil kategorilerini hikâyedeki fiiller üzerinde uygular (Hirik, 2018: 125-142).

İstem, tümcenin genel yapısının anlaşılması amacıyla tümceyi her yönüyle derinlemesine inceler. Türkiye Türkçesinde yapılan geleneksel gramer çalışmalarında eylem çatı, yapı bakımından sınıflandırılmış, anlamsal olarak fiilin derin yapısında gerçekleşen düzeylerinden ve bunun tümceye etkilerinden çok bahsedilmemiştir.

Fiil ve diğer istem alabilen sözcük türleri üzerine pek çok çalışma yapılmıştır. Bizim çalışmamız fiillerin istemini merkeze aldığı için fiillerin istemini konu alan çalışmalara yer verilecektir. Fiilleri esas alan istem çalışmalarının künyeleri kronolojik sırayla şu şekildedir:

Işık, G. (1981). L. Tesnière’in Yapısal Sözdizimine Göre İtalyanca ve Türkçede Eylem Yapılarının Karşılaştırılması. *Dilbilim*, (6), 71-83.

Ozil, Ş. (1981). Zur Türkischen Valenzgrammatik (Einige Bemerkungen zu einer kontrastivlinguistischen Studie). *Bağlam*, (3), 47- 57.

Ozil, Ş. (1982). *Almanca Eylemlere Bağımsal Dil Bilgisi Açısından Karşılaştırmalı Bir Yaklaşım*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Işık Alkaç, G. (1986). Yapısal Sözdizimi Açısından Türkçede Eylem Kategorileri. *Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri 9-10 Ağustos 1984*, İstanbul: Boğaziçi Üniversitesi Yayınları, 1-20.

Özsoy, N. (1993). *Eski Anadolu Türkçesinde Hâl Eklerinin Fiillerle Münasebeti*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Karahan, L. 1997. Fiil-Tamlayıcı İlişkisi Üzerine. *Türk Dili Dergisi*, (549), 209-213.

Uzun, N. E. (1997). Türkçe Eylemlerde Çokanlamlılık ve Rol Kuramı. *Dil Dergisi*, (51), 5-20.

Özkan, A. (1999). Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkisi ve Fiillerin İstem Değiştirmesi. *Arayışlar-İnsan Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, (1), 125-143.

Uğurlu, M. (1999 Mayıs). Türk Lehçelerinin Aktarımında Valenz Sözlüklerinin Önemi. *Doğu Akdeniz Üniversitesi Uluslararası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri*, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.

Palmer, F. R. (2001). Semantik Yeni Bir Anlambilim Projesi. Ramazan Ertürk (çev.). Ankara: Kitâbiyât Yayınları.

Sev, G. (2001). *Etmek Fiiliyle Yapılan ve Tamlayıcılarla Kullanışı*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Sultanov, V. (1999). “Türkçe Sözlüklerde Semantik-Sentaktik Bilgilerin Verilmesi”, Uluslar Arası Sözlükbilim Sempozyumu Bildirileri, Doğu Akdeniz Üniversitesi, Gazimağusa.

Özdemir, A. (2004). *Eski Anadolu Türkçesindeki Fiillerin Durum Ekli Tamlayıcıları*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Özdemir, A. (2004). Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hâl Ekli Tamlayıcıları ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler. *Turkish Studies*, 6(1), 521-532.

Acar, D. (2005). *Almanca ve Türkçe Fiillerde Sözdizimsel Birleşim Değeri ve Almanca Öğrenimine Yansıması*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Akbay, O. H. (2006). *Japonca ve Türkçedeki Eylemlerin Üye Yapısı –Dil Öğretim Amaçlı Bir Karşılaştırma-*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Erdem, M. (2006). Türkmen Türkçesinde Hareket Fiillerinin “İstem”e Göre Anlam Değişimleri. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, (3)2: 38-50.

Erdem, M. (2006). Türkçede Gramatikal İlişkiler ve Anlamsal Roller. *Büyük Türk Dili Kurultayı Bildirileri*, s. 523- 529.

Ersoy, F. (2006). Moğolca ve Türkçede Fiil-Tamlayıcı İlişkileri. *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (20), 81-98.

Demirez Güneri, A. (2007). *Yeni Uygur ve Türkiye Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkileri*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Kaya, Y. (2007). *Olmak Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Yaman, E. (2007). Özbek Türkçesinde Tamlayıcı-Fiil İlişkisi ve Bazı Hâl Eklerinin Farklı Kullanımları. *IV. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri II*, Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.

Atacık, D. A. (2008). *Türkiye Türkçesinde İstem (Valenz)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Emre, V. (2008). *Dede Korkut Hikâyelerindeki Fiillerin Birleşim Değerleri*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Erk Emeksiz, Z. (2008). Türkçede Kiplik Anlamının Belirsizliği ve Anlamsal Roller. *Dil Dergisi*, (141), 55-66.

Uzunboy, H. (2008). *Türkmen Türkçesinde İstem (Valenz)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Çimen, F.(2009). *Özbek Türkçesinde İstem(Valenz)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Fatih Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İstanbul.

Demirez Güneri, A. (2009). Yeni Uygur ve Türkiye Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkileri. *Turkish Studies*, 4(4), 505-515.

Ertane Baydar, A. S. (2009). “Kırım Tatar Türkçesi Edebî Dilinde Fiil Tamlayıcı İlişkisine Dair”, *A. Ü. Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, (40), 25-35.

Arı, N. (2010). *Harezm Türkçesinde Birleşik Fiiller ve Durum Ekli Tamlayıcıları*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Harran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Şanlıurfa.

Dinar, T. (2010). Kül Tigin Abidesi ve Kutadgu Bilig'deki Ortak Fiillerin Tamlayıcı İlişkisi Açısından İncelenmesi. *Turkish Studies*, (5)3, 1044-1091.

Doğan, N. (2010). Türkçede Nesneyi Belirleme Sorunu. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 3(10), 225-230.

Uysal, S. (2010). *Nehcü'l-Ferâdis'te Kıl- Fiiliyle Yapılan Birleşik Fiiller ve Tamlayıcılarla Kullanılışı*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Bolu.

Özkan, A. (2011). Eski Anadolu Türkçesindeki Bazı Fiillerin Hâl Ekli Tamlayıcıları ve Bu Tamlayıcılarda Zaman İçinde Görülen Değişiklikler. *Turkish Studies*, (6)1, 521-532.

Çetinkaya, C. (2012). *Kazak Türkçesinde Fiilin İstemi (Valenz)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Manisa.

Yıldırım, N. (2012). *Türkiye Türkçesinde Ettirgenlik Kategorisi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Doğu Akdeniz Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Gazimağusa, Kuzey Kıbrıs.

Çiçekli, H. (2013). *Azerbaycan Türkçesinde Fiillerin İstemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Demir, İ. (2014). Türkçede Belirtme-Yönelme Hâli Ekleri ve Güneybatı Anadolu Ağızlarındaki Kullanımları. *Sosyal Bilimler Dergisi*, 16(1), 129-147.

Gümüşatam, G. (2014). Türkiye Türkçesi Ağız Sözlüklerinin Hazırlanmasında İstem (Valenz) Verilerinin Gerekliliği Üzerine. *Turkish Studies*, (6)9: 414-439.

Bağdagul, M. (2015). Türkçede Arapça Kökenli Kelimelerle Kurulan Birleşik Fiillerin İstemleri. *TÜBAR-XXXVIII*, 201-216.

Barlas, S. (2015). *Kırgız Türkçesinde İstem (Valenz)*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Gazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.

Baytürk, F. (2015). *Türkmen Türkçesinde Fiillerin İstemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Alan, N. (2016). *+{DAn} Durum Biçimbirimi (Yükleyenlerin Üye Yapısı ve Anlamsal Roller)*. Yayınlanmamış Doktora Tezi, Eskişehir Osmangazi Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Eskişehir.

Doğan, N. (2016). İstem Sözlükleri ve Türkçe. *The Journal of Academic Social Science Studies*, (42), 151-268.

Çiçekler, A. N. (2016). Eski Anadolu Türkçesindeki Eksiz Yapılan İlgi ve Belirtme Durumları Sıfır Biçimbirim Teorisiyle Açıklanabilir mi? *Akademik Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 4(24), 163-176.

Erdem, M. (2016). Türkçede Fiiller ve Sınıflandırma Sorunları. *Turkish Studies*, (11), 185-200.

Kaçar, E. (2016). Eylem – Eyleyen İlişkisi Bağlamında Nesne Kavramı. *Diyalet*, (1), 29-39.

Yalkın, A. O. (2016). Yûnus Emre Dîvânı'nda Fiil-Tamlayıcı İlişkisi. *İnsan ve Toplum Bilimleri Araştırmaları Dergisi*, 5(6), 501-519.

Yılmaz, N. (2016). *Tatar Türkçesinde Fiillerin İstemi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ordu.

Hirik, S. (2017). İstemsal Eşdizimlilik ve Kiplik İlişkisi: Tahmin Kiplikleri Örneği. *Teke Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 6(2), 719-733.

Aydın Özkan, I. (2017). Türkçede İstemi Değiştiren Anlamsal Süreçler. *International Journal of Language Academy*, 5(4), 33-46.

Doğan, N. (2017). Türkçede İstem Değiştirimi I: Ettirgenleştirme. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6(14), 193-214.

Karabulut, F. ve Arı Özdemir, T. (2017). İstem ve İstem Analizi: Gagauz Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Dil Araştırmaları Dergisi*, (21), 91-112.

Kiyat, A. (2017). *Kutadgu Bilig’de Fiillerin Durum Ekleri ile Olan İlişkisi ve Türkiye Türkçesi ile Karşılaştırılması*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Kırklareli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kırklareli.

Yıldız, H. (2017). Türk Dilinde Fiillerin Semantik Sınıflandırılması Problemi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 3(1), 337-362.

Doğan, N. (2018). Söz Dizimsel Açıdan Türkçe Fiil Sınıfları. *Teke (Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi)*, 7(4), 2204-2225.

Doğan, N. (2018). Türkçede İstem Değiştirimi II: Edilgenleştirme. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7(17), 177-196.

Koç, E. (2018). Azerbaycan Türkçesinde Fiillerin İsteme Göre İncelenmesi. *Ankara Üniversitesi Dil ve Tarih-Coğrafya Fakültesi Türkoloji Dergisi*, 22(2), 73-87.

Beşli, E. (2019). Eski Türkçe Fiillerin İstem Sözlüğünün Yöntemi Üzerine. XI. Uluslararası Dünya Dili English Sempozyumu. 714-719.

İşbeceren, N. (2019). *Almanca ve Türkçedeki Adların Birleşim Değeri Açısından Karşılaştırmalı Çözümlemesi*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Adana.

Çakmak, V. (2020). Seçilmiş On Bir Eserden Hareketle Orhon, Uygur ve Karahanlı Türkçesinde Ur- Eyleminin Durum Ekli Tamlayıcıları Üzerine. *Dil Eğitimi ve Araştırmaları Dergisi*, 6(1), 251-270.

Çelik, T. (2020). Semantik Bir Fiil Kategorisi Olarak Akış Fiilleri. *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 4(4), 699-712.

Kadioğlu, İ. (2020). *Altı Temel Fiilin Tarihi Türk Lehçelerindeki İstemsel Durumu*. Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Pamukkale Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Denizli.

Sağlam, B. (2020). *Doğu Grubu Ağzlarında İstem*. Yayınlanmamış Doktora Tezi Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.

Torun Öğretmen, Y.(2020). Eski Anadolu Türkçesinde Ür- (<Üdür-) Fiili ve Fiil Tamlayıcı İlişkisi Açısından Görünümleri. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 9(4), 1371-1380.

Beyitoğlu, Y. K. (2021). Eski Anadolu Türkçesinin Söz Dizimi Üzerine Bir İnceleme (13-14. yy.). *Akademik Dil ve Edebiyat Dergisi*, 5(1), 468-507.

Gökçe, H. (2021). Oğuz Grubu Türk Lehçelerinde Fiil Tamlayıcı İlişkisi Bağlamında Yönelme (+(y)A) ve Belirtme (+(y)I/U) Durum Biçimbirimlerinin Farklı Kullanımı: Acı-, Bak- Döv-, Gül- ve Seyret- Fiilleri Örneği. *SEFAD Selçuk Üniversitesi edebiyat Fakültesi Dergisi*, (45), 143-158.

Kokmaz, C. B. (2021). Yabancı Dil Olarak Türkçenin Öğretiminde Kullanılan Temel Seviye Fiillerin İstem (Valenz) Görünümleri. *Bayburt Eğitim Fakültesi Dergisi*, (16), 91-107.

1.3.2. Bağlantılı Dil Bilgisi ve İstem

Bağlantılı dil bilgisinin doğuşu Fransız dilbilimci Lucien Tesnière ile başlar. Tesnière'nin 1934-1959 yıllarında yayımlanan “Comment construire une syntaxe” ve “Éléments de Syntaxe Structurale” adlı çalışmalarıyla bağlantılı dil bilgisi teorisi ve istem dil bilgisi ortaya çıkmış modern anlamda söz dizimsel inceleme alanına yeni bir araştırma konusu eklenmiştir (Golzar, 2015: 4), (Sağlam, 2020: 6).

Tensnière, istem kavramını açıklarken tümcede fiilden yola çıkar, fiili tümcenin merkez düğümü olarak belirler. Fiil, tümcede yöneticidir ve tümcedeki diğer unsurları kendine bağlayandır. Tensnière, fiil dışında tümcedeki diğer unsurları eyleyen ve şartlar olarak ikiye ayırır. Tensnière, eyleyenleri isim ve isime eşdeğer sözcükler olarak belirler. Şartları ise eylemi yer, zaman, durum ve koşullar bakımından belirten belirteç türü sözcükler olarak tanımlar. Eylemin yönetebildiği eyleyenler, o eylemin istemidir. Her fiil aynı sayıda eyleyeni yönetemez. Her fiilin aldığı eyleyen sayısı sınırlıdır ve her fiil aynı eyleyeni ya da eyleyenleri yönetemez. Tesnière Fransızcadaki fiilleri yönetebildikleri, kendilerine bağımlı kıldıkları eyleyenler bakımından eyleyensiz fiil (sıfır eyleyenli fiil), bir eyleyenli fiil, iki eyleyenli fiil ve üç eyleyenli fiil olmak üzere dört sınıfa ayırır. Fiillerin aldığı eyleyenleri bağlı olduğu fiilin işlevinden hareketle sırasıyla birinci eyleyen (özne),

ikinci eyleyen (nesne), üçüncü eyleyen (dolaylı tümleç) olarak sıralar (Doğan, 2011: 26). Fiillerin istemlerini ve istemlerin sınıflandırılmasını sadece nicel açıdan yapan Tensnière fiillerin niteliği hakkında bilgi vermez (İleri, 2005: 157).

Lucien Tensnière'nin oluşturduğu kuram istemi sadece nicel açıdan ele almıştır. Tensnière'nin eylemin yönettiği tamlayıcı ya da tamlayıcıların tümcenin kurulmasında öncelik sıralarını – zorunlu istem, seçimli istem - belirlememesi, niteliklerine – anlamsal yönlerine - değinmemesi, istemin düzeylerinden bahsetmemesi gibi durumlar kuramın bazı yönlerden yetersiz bulunmasına sebep olmuştur. Tensnière'den sonra istem dil bilgisi modern dil bilimcilerce geliştirilmiştir.

Eylemin istemi üzerinde duran Tensnière, istemin diğer sözcük türlerinde de görülebileceğine değinmez. Tensnière'den sonraki araştırmacılar istemin, ad, önad ve ilgeçlerde de bulunabileceğini ve yönetici olabileceklerini belirtirler. Modern dil bilimciler, istemin sadece söz dizimsel bir kavram olmadığını ileri sürerek tamlayıcıların anlamsal özelliklerine ve rollerine de değinmişlerdir (Aydın Özkan, 2017: 22), (Sağlam, 2020: 17). Modern dil bilimciler eylemi mantıksal, anlamsal ve söz dizimsel istem düzeyi olmak üzere üç düzeyde ele almışlardır. Chomsky, Helbig gibi araştırmacılar tümceyi derin ve yüzey yapıda ele almış, istemi düzeylere ayırmışlardır. Fillmore, durum dil bilgisi kapsamında üyelere anlamsal istem düzeyinde eden, etkilenen, konu, deneyimci vb. anlamsal roller yüklemiştir. Bu roller evrensel olarak belirlenmiştir. Her ne kadar anlamsal roller evrensel olarak belirlense de yapılan istem çalışmalarında anlamsal rollerin sayıları eksik bulunmuştur. Bu sebeple istem üzerinde çalışma yapan araştırmacılar anlamsal rolleri çalışmalarında farklı sayılarda işlemişlerdir.

İstem dil bilgisine göre tümcede bulunan öğelerin belirli bir ast üst ilişkisi vardır. Tümcede istem potansiyeli bulunan eylem, ad, önad, ilgeç bağlantılı dil bilgisinde “düğüm” olarak tanımlanır. Bağlantılı dil bilgisinde fiil “merkez düğüm”dür. Fiilin tümcede baş yönetici yani “merkez düğüm” olmasının sebebi tümcede kendisi gibi istem potansiyeli olan yönetici düğümleri -ad, önad, ilgeç- yönetebilmesidir. Eylemin bildirdiği işi yapan ya da eylemin bildirdiği işten etkilenen ve tamlayıcılar olarak eyleme bağlanan isim cinsinden sözcüklere “katılan, istem, tamlayıcı” adı verilir. Katılanlar dışında kalan belirteç tümleci ve belirteç türü sözcüklere ise “şartlar,” adı verilmiştir. Şartlar, eylem ve istem potansiyeli olan sözcük türlerince görevlendirilmeyen, ek almayan fakat eylemle arasında bağımsallık ilişkisi bulunan unsurlardır (Aydın Özkan, 2018: 24).

İstem, fiilin anlamından hareketle sınırlı sayıda tamlayıcıyı alması ve tümcede bu belirli tamlayıcılarla birlikte bulunmasıdır. İstem potansiyeli olan fiil istem dil bilgisi çerçevesinde dil bilgisi açısından doğru bir tümce kurabilmek için belirli sayıda tamlayıcı ister. Bu isteği karşılamak için çevresinde yapısal ve işlevsel istem boşlukları açar. Açılan istem boşlukları doldurmak için tamlayıcılar meydana getirir. Tümcede bulunan isim türündeki sözcükler eylemin tamlayıcılarıdır. Bu tamlayıcılar eyleme çeşitli hâllerle - +Ø, +A, +Ø/+I, +DA, +DAn, +IA – bağlanır ve açılan istem boşluklarını bu tamlayıcılar doldurur:

(a) Kuş+Ø_[Kim] yer+e düştü.

{İsim(kuş)+ +Ø yalın durum talayıcısı: 1. İstem) + (İsim(yer)+ +A yönelme durum tamlayıcısı: 2. İstem} + Fiil

Fiillerin aldıkları istemler zorunlu-temel ve seçimli-genişletici olmalarına göre değişiklik gösterir. Eylemin anlamının tamamlanması için gerekli olan ve tümcede olmadığı zaman tümcenin anlamı bozulan isim türünden olan ve +A, +Ø/+İ, +DA, +DAn, +IA hâllerleriyle tamlayıcı olup eyleme bağlanan istem boşluklarını dolduran katılanlara “zorunlu istem” denir. Yine eylem tarafından yönetilen isim türünden olan +A, +Ø/+I, +DA, +DAn, +IA hâllerleriyle tamlayıcı olup istem boşluklarını dolduran tamlayıcılara seçimli istem denir. Seçimli istemler, eylemin anlamını genişleten, tümcede olduğu ya da olmadığı zaman tümcenin anlamında bir bozulamaya sebep olmayan tamlayıcılardır. Fiille istem ilişkisi olmayan, eylemin istemlerini dışlamadığı sürece tümcede sınırsız sayıda bulunabilen eylemi yer, zaman, durum bakımından belirten belirteç türü unsurlara eklenti denir.

(b) Kuş+Ø_[Kim] yer+e_[Kime] düştü.

(c) Kuş+Ø_[Kim] düştü.

(d) Kuş+Ø_[Kim] hızla ağaç+tan_[Kimden] yer+e_[Kime] düştü

Tümce (b) de düş- eylemi “Yer çekiminin etkisiyle boşlukta, yukarıdan aşağıya inmek.”TS anlam değişkesinde mantıksal açıdan zorunlu olarak iki istem ister. Düş- eylemi istediği durum ekli tamlayıcıları kendi belirler. İlk istem düş- eyleminden etkilenen, kim tamlayıcısı “kuş”tur. İkinci istem ise düşmenin yönünü bildiren kime tamlayıcısı “yere”dir. Morfolojik istem açısından eylemi ele aldığımızda düş- eyleminin açtığı zorunlu

iki istem boşlukluğunu kim yalın durum ekli tamlayıcı “kuş” ve kime yönelme durum ekli tamlayıcı “yere” doldurur. Düş- eylemi açtığı istem boşluklarını ancak bu tamlayıcılarla doldurabilir. Bu tamlayıcıların yerine başka tamlayıcılar gelemmez. Zorunlu istemlerden biri dahi tümceden çıkarılsa tümcenin anlamı bozulur ya da tümce eksik kalır. Düş- eyleminin zorunlu iki isteminden birinin tümceden çıkarıldığı (c) tümcesine baktığımızda “Kuş düştü.” tümcenin anlamının tamamlanamadığı, bir zorunlu isteminin eksik olduğunu görürüz. Bununla birlikte “kuş nereye düştü?” sorusu akla gelir. Tümce (d) de zorunlu istemlerin ikisi tümcede olduğu halde tümcede bir de kimden tamlayıcısıyla etiketlenen “ağaç+tan” tamlayıcısının olduğu görülür. “ağaç+tan” tamlayıcısı eylemin seçimli istemidir. Eylemin bildirdiği süreçte sadece eylemin anlamını genişletmiştir. “ağaç+tan” tamlayıcısı istenildiği zaman tümceden çıkarılabilir ya da tümceye eklenebilir. Bir de (c) tümcesinde durum belirteci olarak “hızla” unsuru yer alır. “hızla” unsuru belirteç türü bir sözcük olup eylemin nasıl gerçekleştiğini bildirir. Eklenti göreviyle tümcede yer alır, herhangi bir eki yoktur, fiille istem bağlantısı yoktur. Tümcede bozulmaya sebep olmadığı sürece tümcede bulunabilir.

İstemler ve eklentilerin eylemle olan ilişkileri, bağlantıları aynı değildir. İstemler isim ve isime eşdeğer sözcükler oldukları için eylemle aralarındaki bağlantı aldıkları hâl biçim birimleriyle sağlanır. Eylemin tümcede gerçekleşmesi hâl ekleriyle olur. Yani tamlayıcılarla eylem arasında bağımsallık ilişkisinin yanı sıra bir de istem ilişkisi vardır. İstem ilişkisi eylem ve tamlayıcılar arasındaki bağı kuvvetlendirir. Eklentilerle eylem arasında sadece bağımsallık ilişkisi mevcuttur, istem ilişkisi bulunmaz (Doğan, 2011: 26-27).

Tensnière, bağımsal dil bilgisi kuramında istem kavramını hareketli söz dizimi adı verilen başlıkta tam anlamıyla aktarmaya çalışır. Hareketli söz diziminde istemi “ilişkilendirme” ve “bağlama” bölümlerinde açıklar.

İlişkilendirme, tümcede yöneten konumunda olan fiille tümcede bulunan ve yönetilen tamlayıcılar arasındaki bağlantılar araştırılır (Golzar, 2015: 9-10).

(a) Nurdan_[Kim] biçti.

(b) Nurdan_[Kim] kumaş_[Kimi] biçti.

İlişkilendirme yani bağlantı kavramı tümcede bütünlüğü sağlamak adına atılan ilk adımdır. İki farklı görev ve anlamdaki iki ögenin bir araya gelebilmesi için aralarında

kurulan ilişkiyi ifade eder. “Nurdan biçti” tümcesi dil bilgisel açıdan doğru kabul edilse de konuşan ve dinleyen açısından mantıksal ve anlamsal olarak eksik bir tümcedir. Bu tümce eylemin anlamından hareketle iki ögeden oluşamaz. İki öge arasındaki bağlantıyı sağlayan başka bir ögenin varlığına ihtiyaç duyar (a). “Nurdan neyi biçti?” sorusunu akla getirir. Biç- eylemi söz dizimsel istem düzeyinde kim tamlayıcısını ve kimi tamlayıcısını ister. İki zorunlu istemi vardır. İstenen zorunlu katılanlar tümcede yer aldığı takdirde tümce doğru bir biçimde kurulmuş ve tamamlanmış olur. Tümcede istenen ikinci zorunlu kimi tamlayıcı “kumaşı” eksiktir. İkinci zorunlu istem “kumaşı” tümceye geldiği zaman tümce mantıksal ve anlamsal düzlemde tamamlanmış olur (b). Yani iki ayrı öge özne “Nurdan” ve yüklem “biçti” tümcede bağlantı kurabilmek için kimi tamlayıcısına ihtiyaç duyar. “kumaşı” tamlayıcısının tümceye gelmesiyle birlikte birinci istem ve fiil anlamsal ve mantıksal bakımdan bağlantılı hale gelir. Kimi tamlayıcısı “kumaşı” tümcede ilişkilendirme görevi görür ve tümcedeki öğeleri bağlantılı hale getirir.

Tesnière, “bağlama” adlı bir diğer başlıkta yöneten ve yönetilen ögelerinin duruma göre birden fazla olabileceğini belirtir (Golzar, 2015: 16-17). Tümceleri bağlayan yapılar ve bu yapıların aralarında kurdukları ilişkilerdir (Aydın Özkan, 2018: 25). Bağlama işlemi her zaman bağlaçlarla (ve, veya, fakat...) yapılır. Bir cümlede iki özne bir eylem tarafından yönetilebilir.

- (a) Zeynep_[Kim/DENEYİMCİ] şenlendi.
- (b) Esra_[Kim/DENEYİMCİ] şenlendi.
- (c) Zeynep ve Esra_[Kim/DENEYİMCİ] şenlendi.

Tümce (c) de “Zeynep” ile “Esra” ayrı tümcelerde ayrı birer istem görevi görebilecekken – (a) ve (b) tümcelerinde olduğu gibi - “Zeynep ve Esra” sadece bir fiilin yönetimi altına girerek eş güdümlü biçimde fiilin ilk istemini oluşturmuşlardır. “Zeynep” ile “Esra” özneleri “ve” bağlacının bağlayıcı özelliği ile birbirlerine bağlanarak eş güdümlü şekilde tek bir özne, tek bir istem görevini icra ederler. İşteş çatı eki alan eylemlerde de aynı durum geçerlidir (Golzar, 2015: 16-17). Bir öznenin iki farklı eylem tarafından yönetildiğini, iki ayrı eyleme bir öznenin bağlanabildiğini de görmek mümkündür:

- (d) Çocuklar_[Kim/EDEN] çalışıyorlar.
- (e) Çocuklar_[Kim/DENEYİMCİ] başarıyorlar.
- (f) Çocuklar_[Kim] çalışıyorlar ve başarıyorlar.

Tümce (f) deki “çalışıyorlar ve başarıyorlar” yüklemi tümce (d) ve (e) de olduğu gibi “Çalışıyorlar” eylemi ayrı, “başarıyorlar” eylemi ayrı tümcelerde iki ayrı yüklem olabilecekken araya giren “ve” bağlacıyla iki ayrı yüklemi bağlamıştır. İki ayrı yüklem tek bir yüklem haline gelmiştir (f). Bir özne iki ayrı eyleme bağlanmış ve iki ayrı eylem sadece bir özneyi, bir tamlayıcıyı eşgüdümlü olarak tek bir yüklem olarak yönetmişlerdir.

Tümcenin kurulu bir düzeni vardır. Yüklem olan eylem baş öge ve yöneticidir. Tümce kurulumunda müstakil olan sözcükler yüklem ve öznenin bazen bir araya gelip bağlantı kurabilmesini sağlar

(a) Ece_[Kim/SÖYLEYEN] söylüyor.

(b) Ece_[Kim/SÖYLEYEN] şarkı_[Ne/TAMAMLAYICI] söylüyor.

“Ece” öznesi ve “söylüyor” yüklemine yan yana getirelim. “Ece söylüyor” bir kişi bu tümceyi gördüğünde ya da duyduğunda söz dizimsel ve dil bilgisel açıdan tümcede bir sorun olmadığını düşünür. Ancak tümcede iki öge arasında bir bağlantıyı sağlayacak ir isteme ihtiyaç olduğu dinleyen ya da konuşan tarafından sezilir. Bu tümcenin kurucusu ve yöneticisi olan “söyle-“ eylemi, eylemi gerçekleştiren tamlayıcının “Ece”nin yanında bir de eylemden direkt etkilenen ve sözcükler arası bağlantıyı sağlayacak “ne” tamlayıcısı ister. Nedeni “Ece söylüyor” tümcesi “Ece ne söylüyor?” sorusunu akla getirir. Tümceye bir de “ne” tamlayıcısı “şarkı”yı ekleyerek baktığımızda “Ece şarkı söylüyor.” tümcenin anlamsal ve söz dizimsel açıdan tamamlandığını görürüz. Söylüyor, kim söylüyor? Ece. Ece ne söylüyor? Şarkı.

Yapısal bağımsallık ilişkisinde üst ve alt ögelerin varlığı görülür. Üst kademedede yer alan öge kendisine bağlayan öge; alt kademedede kalan ögeler bağımlı, yönetilen olup bağlanan rolünü üstlenmektedir. Verdiğimiz “Ece şarkı söylüyor.” örneğinde de bu hiyerarşik sırayı görmek mümkündür. “Söylüyordu” yüklemcil ögesi bu tümcede yöneten, kendisine bağlayandır yani tümce sıralamasının en üstünde yer alır. Eylemin zorunlu iki istem boşluğunu dolduran tamlayıcılar “Ece” ve “şarkı” tümcede yönetilen, görevlendirilen, bağımlı öge rolünü yüklenen unsurlar olarak hiyerarşik düzende alt tabakada yer alır.

1.3.3. İstem Düzeyleri

İstem, eylemlemin gerçekleşebilmesi, anlamını doğru aktarabilmesi için düzeylere ayrılır. Helbig ve Schenkel, istemi mantıksal istem, anlamsal istem ve söz dizimsel istem olarak üç düzeye; Roe ve Herbst ise istemi anlambilimsel istemler ve söz dizimsel istemler olarak iki düzeye ayırmışlardır (Aydın Özkan, 2017: 77). Çalışmamızda eylemlerin üç istem düzeyinden de bahsedilecektir. Ancak incelememizde anlamsal istem düzeyine yer verilemeyecektir. Tercümedeki fiiller mantıksal istem düzeyi ve söz dizimsel istem düzeyi olacak şekilde iki düzeyde incelenecektir.

1.3.3.1. Mantıksal İstem Düzeyi

İstem konusu dil bilgisel ilişkilerin yanı sıra fiilin zihinde ya da mantıkta oluşturduğu yapıları inceler. Mantıksal istem düzeyi, eylemin açtığı istem boşluklarını ve bu boşlukların sayı değerini ifade eder. Mantıksal istem bir fiilin doyumluğa ulaşabilmesi için gerekli zihinsel süreçlerdir (Doğan, 2011: 51). Eylemin isteminin zihinde belirlendiği yerdir. Eylemin anlamından hareketle zihinde, yani tümcenin derin yapısında eylemin kaç isteme sahip olduğunun belirlendiği düzeydir. Helbig'e göre mantıksal istem düzeyi eylem ve eylemin kendine bağladığı tamlayıcılarla arasındaki zihinsel ilişkilerin çözümlendiği düzeydir (Aydın Özkan, 2017: 78).

Fillmore, mantıksal istem düzeyi için *fiil-üye* yapısını geliştirir. Fillmore göre fiil, bir nesnenin niteliği ve birkaç nesnenin karşılıklı ilişkilerinden oluşur. Fiilin belirttiği nesne onun üyesidir yani fiilin belirttiği sürece katılındır. Fiiller, mantıksal istem düzeyine göre bir, iki ve üç üyelidir. Şu şekilde gösterilir: F_a , $F_{a, b}$ ve $F_{a, b, c}$. Zihinsel olarak ana dili konuşanlar tarafından tümcede fiilin istediği yapısal boşlukları mantıksal ve anlamsal açıdan doldurmayı sağlar (Doğan, 2011: 50).

Mantıksal istem düzeyi tümcenin yüzey yapısından ziyade derin yapısını esas alan istem düzeyidir. Tümce kurulduktan sonra konuşan ya da dinleyen tarafından tümcede oluşan mantıksal noktaya temas eder. Tümcenin dil bilgisel ve anlamsal yönden doğru olması için öncelikle mantıksal istem düzeyinin süzgecinden geçmesi gerekir. Bazen tümce dil bilgisi yönünden tamamlansa da mantıksal açıdan tam bir doyumluğa ulaşamaz. Bu durumda konuşurlar tümceyi bilişsel olarak zihinlerinde anlamsal ve mantıksal açıdan

tamamlama eğilimi gösterirler. Tümcede, yüzey yapıda yönetici olan eylemin hangi tamlayıcılara ihtiyacı olduğunu ve bu tamlayıcıların sayısını derin yapıda – zihinde – belirleyen düzey mantıksal istem düzeyidir.

Derin yapıda belirli olan anlamsal – sözlüksel - yapı dil bilgisel ve biçim bilgisel işaretleyiciler aracılığıyla yüzey yapıya yansır. Mantıksal istem düzeyi tümcenin, yüzey yapının doğru bir dizimle sıralanmasını ve tümcenin anlamsal açıdan doğru bitirilmesini sağlar.

Mantıksal istem düzeyi derin yapıda eylemin zorunlu katılanlarını belirleyerek yüzey yapının yani tümcenin kurulmasını sağlar. Yüzey yapıda söz diziminde eylemin hangi tamlayıcılarla bir arada yer alacağını belirler. Zorunlu istemlerin tümcede yerini almasını ve seçimli istemlerin tümcede belli olmasını sağlar. Aç- eylemi “Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek” anlamında kullanıldığında çevresinde iki istem boşluğu açar. Mantıksal çerçevede iki zorunlu istemi vardır. Aç- eylemini gerçekleştirecek olan ilk istem kimi tamlayıcısına ihtiyaç duyarken; bir de eylem üzerinde gerçekleşecek, eylemden etkilenecek ikinci istem olan kimi tamlayıcısına ihtiyaç duyar. Eylemin gerçekleşmesini sağlayacak olan katılan ya da katılanlar mantıksal istem düzeyine göre şu şekilde biçimlenir:

- (a) Açtı.
- (b) Kübra_[1. İSTEM] açtı.
- (c) Kübra_[1. İSTEM] kapıyı_[2. İSTEM] açtı.

Tümce (a) da “açtı” tek başına bir yüklemidir. Aç- eylemi “Bir şeyi kapalı durumdan açık duruma getirmek” TS anlamında kullanıldığında mantıksal istem düzeyinde tamamlanmaya ihtiyaç duyar. Açtı yüklemi “kim açtı?” ve “kim neyi açtı?” sorularını akla getirir. Aç- eylemi anlamını tamamlamak için mantıksal olarak iki zorunlu isteme ister. Tümce (b) de aç- eylemi gerçekleştiren, eylemin ilk istemi olan kimi tamlayıcısını “Kübra”yı almıştır. Tümcenin söz dizimsel yapısı dil bilgisel bakımdan doğru ve hatasızdır. Ancak mantıksal çerçevede zorunlu istem açısından eksik ve tamamlanmaya muhtaçtır. Çünkü aç- eylemini yapan katılanın neyi açtığı sorusu havada kalır ve zihinde tamamlanması gereken bir boşluğu bir bağı hatırlatır. Tümce (c) de aç- eyleminin mantıksal istem ölçütünde zorunlu iki katılanı olan kim tamlayıcısı “Kübra” ve kimi tamlayıcısı olan “kapıyı” alarak tamamlanmıştır. Tümce (c) nin istemlerinin mantıksal

istem düzeyinde, söz dizimsel istem düzeyinde ve anlamsal istem düzeyinde gösterimi şu şekildedir:

	Kübra	kapıyı	açtı
Mantıksal İstem Düzeyinde	>>	1.zorunlu istem	2.zorunlu istem açtı.
Söz dizimsel İstem Düzeyinde	>>	Kim	Kimi açtı.
Anlamsal İstem Düzeyinde	>>	Eden	Etkilenen açtı.

1.3.3.2. Anlamsal İstem Düzeyi

Eylem her ne kadar mantıksal ve söz dizimsel istem açıdan tamamlanmaya ihtiyaç duyuyorsa anlamsal açıdan da tamamlanmaya ihtiyaç duyar. Fiilin anlamı onun mantıksal ve söz dizimsel tamlayıcılarının bazı semantik nitelikleri ve rolleri yüklenmesini gerektirir (Doğan, 2011: 62). Anlamsal istem, eylemin isteminin roller aracılığıyla niteliksel çerçevede incelenmesidir. Bu düzeyde eylemin anlamsal istemi seçme sınırlılıkları dikkate alınarak anlamsal rollerle yüzey yapıya, tümceye kodlanır. Bu roller eylemin anlamının tamamlanmasında kesin ve belirleyicidir.

Eylemin anlamsal yapısı yani sözlüksel kütüğü derin yapıda oluşarak anlamsal roller aracılığıyla yüzey yapıya aktarılır. Anlamsal istem yüklemine açtığı nitel istem boşluklarını anlamsal rollerle (eden, etkilenen, hedef vb.) doldurur. Bu düzey roller aracılığıyla eylemin farklı süreçlerini gösterir. Eylemin söz diziminde istediği tamlayıcılara anlamsal istem düzeyinde oluşan anlamsal roller yüklenir. Anlamsal istem mantıksal istemle sayıca örtüşür. Eylemin aldığı mantıksal istem sayısı ile aynı sayıda anlamsal roller tümcede görülür. İki zorunlu istemi olan bir eylem iki ayrı anlamsal rol alır. İki istem isteyen bir eylem bir anlamsal rol ya da üç anlamsal rol alamaz:

(a) Hızır peygamber_[Kim/EDEN] o gemiyi_[Kimi/ETKİLENEN] deldi.

Tümce (a) da görüldüğü üzere del- eylemi mantıksal istem düzeyinde iki katılan ister. İlk eylemin bildirdiği işi yapan katılan, söz dizimsel istem düzeyinde kim tamlayıcısıyla etiketlenirken eylemden etkilenen katılan söz dizimsel isteme kimi tamlayıcısıyla etiketlenir. Yine anlamsal istem düzeyinde del- eylemi mantıksal ve söz

dizimsel istem düzeyinde olduğu gibi iki anlamsal rol alır. Eylemi yapan üye “Hızır peygamber” [eden] anlamsal rolünü alırken; eylemden etkilenen üye “gemi” [etkilenen] anlamsal rolünü alır.

Her fiil kendi anlamsal istem düzeyini oluşturur. Her fiilin aldığı anlamsal roller anlamına göre farklılık gösterir. Çok anlamlı bir eylemin her bir anlam değişkesi mantıksal ve söz dizimsel istem düzeylerinde aynı yapılar sergileyebilir ancak anlamsal istemleri farklılık gösterebilir.

Anlamsal istem düzeyi eylemin sözlüksel kütüğünden hareketle şekil alır. Eylemin anlamı yüzey yapıda anlamsal rolleri belirler. Anlamsal roller Charles Fillmore’un durum dil bilgisiyle ortaya çıkar. Fillmore evrensel kabul edilen durum kategorileri oluşturur. Bunlar: *eden, etkilenen, konu, deneyimci, kaynak, hedef, yer ve araç* rolleridir. Farklı araştırmacılar çalışmalarında fiillerin yüklediği anlamsal rollere farklı anlamsal roller geliştirmiş ve anlamsal rollere eklemeler yapmışlardır. Bu durum tek bir anlamsal roller listesinin oluşmasına engel olmuş, anlamsal roller araştırmacılar tarafından özelleştirilmiştir.

Eylemin anlamından hareketle anlamsal roller sınırlanır. Buna seçme sınırlılıkları da denir. Anlamsal sınırlılıklar fiilin anlamından çok söz dizimindeki diğer yapılarla ilgilidir. Anlamsal sınırlılıklar bazı durumların ifadesinde yetersiz, eksik ve özel kaldığı için farklı araştırmacılar kendi çalışmalarında yeni anlamsal sınırlılıklar ortaya koymuşlardır. Her bir araştırmacı farklı sayıda anlamsal sınırlılık belirlemiş ve çalışmalarında uygulamıştır (Doğan, 2011: 63). Anlamsal sınırlılık, tümcede bulunan her bir zorunlu istemin varlık, nesne ve canlı olma durumlarına göre eylemin anlamına uygunluk göstererek mantıksal çerçevede farklı anlamsal sınırlılıklar yüklenmesidir. Rol ölçütüne göre her üye farklı bir rol yüklenir. Her rol farklı bir üye ile gösterilir. Rol ölçütüne yani anlamsal seçme sınırlılıklarına göre eylem ve tamlacı arasında mantıksal bir uyum olması gerekir (Uzun, 1997: 11).

(a) Sporcu/genç/çocuk/öğrenci/at çok hızlı koştu.

(b) *Bitkiler/defterler/masalar çok hızlı koştu.

Koş- eylemi bir zorunlu istem ister. Eylemin bir zorunlu istemi seçme sınırlılıklarına göre canlı bir varlık olmak zorundadır. Tümce (b) de koşma eylemini yapan cansız bir varlık ya da bitki “Bitkiler/defterler/masalar” eylemin zorunlu istemi olarak

tümceye geldiğinde tümce anlamsal ve mantıksal açıdan saçma olur. Ancak tümce (a) da olduğu gibi canlı bir varlık “Sporcu/genç/çocuk/öğrenci/at” zorunlu katılan olarak tümceye geldiğinde tümce anlamlı hale gelir.

1.3.3.3. Söz Dizimsel İstem Düzeyi

Söz dizimsel istem, eylemin açtığı istem boşluklarını dolduran tamayıcıların söz dizimindeki şekil bilgisel görünümüdür. Eylemin mantıksal isteminin yüzey yapıya morfolojik olarak yansımalarıdır. Eylemin istemlerinin yüzey yapıya yansımaları durum ekli tamlayıcılar aracılığıyla olur. Durum ekli tamlayıcılar eylemin istem ya da istemlerini farklı şekillerde yüzey yapıya yansıtır. Söz diziminde yer alan her tamlayıcı eylemin zorunlu istemi değildir.

Eylemin çerçevesinde oluşan istem boşlukların tamamlanması şu şekilde gerçekleşir: Eylemin anlamı eylemin kaç tamlayıcı alacağını belirleyen en önemli noktadır. Eylemin anlamında kodlu olan tamlayıcıların sayısı ise mantıksal istemde yani zihinde soyut olarak belirlenir. Eylemin alacağı tamlayıcıların sayısı belli olduktan sonra eylemin anlamsal sınırlılıkları belirlenir. Eylemin aldığı tamlayıcıların derin yapıdan yüzey yapıya çıkıp söz diziminde şekilsel olarak gerçekleşmesi ise durum ekli tamlayıcı tipleriyle olur.

Eylemlerin istemleri söz dizimsel istem düzeyine etiketlenirken belirli tamlayıcı tipleriyle etiketlenir. Söz dizimsel istem düzeyinde kullandığımız tamlayıcı tipleri Nuh Doğan’ın “Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri” doktora tezinde kullandığı etiketleme sisteminden alınmıştır. Tamlayıcı tipleri kim zamiri ve kim zamirine gelen durum ekleri ve bir kısaltmayla gösterilmiştir. Bu çalışmada kullanılan tamlayıcı tipleri şunlardır: [kim], [kimi], [ne], [kime], [kimde], [kimden], [kimle], [ZÖ].

- (a) Ey Muhammed! (Sen)_[Kim] Ben korkarım_[Ne], de.
- (b) Mümin kadınlara söyle (Onlar)_[Kim] gözlerini_[Kimi] yumsunlar.
- (c) Bebek_[Kim] uyandı.
- (d) (O)_[Kim] Nefslerimiz üstüne_[Kime] aldıadı.

Tümce (a) da de- eylemi mantıksal olarak iki zorunlu istem ister. Birinci istem olan eylemi yapan tamlayıcı “sen” söz dizimsel istem düzeyinde “[kim]” etiketiyle etiketlenir. Eylemin ikinci istemi olan söylenen sözü temsil eden tamlayıcı “ben korkarım”, söz

dizimsel istem düzeyinde “[ne]” etiketiyle etiketlenir. Tümce (b) de yum- eylemi mantıksal olarak iki zorunlu isteme sahiptir. Yumma eylemini gerçekleştirecek özne ilk iste olan tamlayıcı “onlar” “[kim]” etiketiyle; yumma eyleminden etkilenen ikinci istem olan tamlayıcı “gözlerini” “[kimi]” etiketiyle söz dizimsel istem düzeyinde etiketlenir. Tümce (c) de ise uyan- eylemi bir istemlidir. İlk katılan uyanma eylemini gerçekleştiren tamlayıcı “bebek” söz dizimsel istem düzeyinde “[kim]” etiketiyle etiketlenir. Tümce (c) de alda- eylemi “oyun etmek” anlamında kullanıldığında mantıksal açıdan oyunu yapan ve oyun kendisine yapılan iki zorunlu istem ister. Bu iki zorunlu istem şekil bilgisel açıdan aldıkları tamlayıcılara uygun biçimde eylemi yapan “kim” tamlayıcısı ve eylemin yönünü belirten “kime” tamlayıcısı ister. İstenen zorunlu istemler, istemlerin şekil özelliklerine uygun biçimde söz dizimsel istem düzeyinde “[kim]” ve “[kime]” etiketiyle etiketlenir. Her eylem aynı tamlayıcıları istemez ve her eylem aynı sayıda tamlayıcı almaz. Eylemlerin mantıksal istemleri ve aldıkları tamlayıcı tipleri eylemin sözlüksel anlamına uygun biçimde belirlenir. Eylemin kaç zorunlu isteminin olacağı ve bu istemlerin hangi tamlayıcı tipleriyle söz dizimine kodlanacağı, tümcede bulunacağı eylemin anlamında zaten kodludur.

Eylemlerin ilk iistemleri her zaman söz dizimsel tamlayıcılarla gerçekleşmez. Eylemlerin ilk istemleri morfolojik tamlayıcılarla, şahıs ekleriyle de gerçekleşir (Doğan, 2011: 39). Eylemlerin ilk istemleri tümcede “*makro istem*” ve “*mikro istem*” düzeyinde gerçekleşebilir. Eylemin ilk isteminin yüzey yapıda, söz diziminde bir tamlayıcı olarak gerçekleşmesi makro istemdir. Eylemin ilk isteminin morfolojik olarak şahıs ekleriyle yükleme kodlaması ise mikro istemdir.

(a) Q_[Kim] okumayı sever.

(b) Kitap yazdık.

Tümce (a) da sev- eylemini deneyimleyecek özne yani birinci istem olan tamlayıcı “o” söz diziminde tamlayıcı olarak yer alır. Öznenin söz diziminde tamlayıcı olarak yer alması makro istem düzeyi olarak belirtilir.

Tümce (b) de yaz- eylemini gerçekleştiren ilk istem olan tamlayıcı “biz” kişi zamiri tamlayıcı olarak söz diziminde yer almaz ancak yazma işini yapan tamlayıcının yükleme morfolojik olacak şekilde 1. çokluk şahıs eki “k” aracılığıyla kodlandığı görülür. (b) tümcesinde yaz- eylemini gerçekleştiren tamlayıcı yani özne tümcede olmadığı halde yükleme kodlanan 1. çokluk şahıs ekiyle yaz- eyleminin 1. çokluk şahıs “biz” tarafından

gerçekleştirildiği ve gizli özne şeklinde tümcede bulunduğu anlaşılır. Bu durum mikro istem olarak belirtilir. Eylemin gerçekleştiricisi olan birinci istem tümcede bulunmadığı, tümceden düştüğü zaman tümceden tamamen silinmez. Yükleme eylemin gerçekleştiricisini bağlamsallık çerçevesinde morfolojik olarak bildirir. Öznenin düşmesi sadece zamir özneleri için geçerlidir. Eylemin birinci istemi şahıs ekleriyle değil özel ya da cins isimlerle tümcede yer alıyorsa söz diziminden düşmez (Doğan, 2011: 58).

1.3.4. İstem Türleri

1.3.4.1. Zorunlu İstem

Eylem istemini gösterebilmek için ve dil bilgisine uygun yapı oluşturabilmek için yüzey yapıda gerçekleşmesi gerekir. Eylemin anlamını tamamlamak için aldığı ve yönettiği belirli sayıdaki tamlayıcılara zorunlu istem denir. Zorunlu istemler, isim ve isimle eş değer sözcüklerdir, eyleme çeşitli hallerle bağlanır. Bu istemler eylemin anlamını tamamlamak için tümcede bulunmak zorundadır. Aksi halde tümce yarım ve eksik olur.

Tümcenin dil bigisel bakımdan doğru kurulmasında zorunlu katılanların yeri ayrıdır. Öncelikle bir tümcenin kurulmasında yükleme ihtiyaç vardır. Yükleme eylemse yüklem bildirdiği görevi yapacak bir özne mantıksal olarak tümcede bulunmak zorundadır. Bu durumda tümcenin ilk ve birinci zorunlu katılanı eylemi yapan öznedir. Eylem eğer iki istemliyse ikinci zorunlu katılan tümcede bulunmak zorundadır. Aksi halde tümce tamamlanamaz.

(a) Delikanlı_[Kim/EDEN] gülüyor.

Gül- eylemi “insan, hoşuna veya tuhafına giden olaylar, durumlar karşısında, genellikle sesli bir biçimde duygusunu açığa vurmak.” TS anlamında kullanıldığında eylem, mantıksal olarak gülme eylemini gerçekleştirecek bir zorunlu katılan ister. Tümce (a) da “gülüyor.” yüklemine mantıksal ve anlamsal olarak gerçekleştiren ilk ve tek zorunlu istemi “delikanlı” tamlayıcısıdır.

Zorunlu istemler söz diziminde durum ekli tamlayıcılarla gerçekleşir. Eylemlerin istemleri yalın, +Ø +I, +A, +DA, +DAn, +IA hâl ekleriyle oluşan durum ekli tamlayıcılarla

gerçekleşir. Zorunlu istemlerden biri tümceden çıkarıldığında tümcenin anlamı bozulur, verilmek istenen mana değişir, tümce dil bilgisi dışı kalır ve anlamsızlaşır. Verilmek istenen ileti doğru bir şekilde aktarılamaz:

(b) Meryem'i_[Kimi/FAYDALANAN] Zekeriyya_[Kim/EDEN] besledi.

(c) *Zekeriyya_[Kim/EDEN] besledi.

Tümce (c) de besle- eyleminin mantıksal olarak zorunlu iki istemi vardır. İlk istem eylemin gerçekleştiricisi olan “Zekeriyya” tamlayıcısıdır. İkinci istem ise eylemden fayda sağlayan tamlayıcı “Meryem”dir. Bu zorunlu istemlerden herhangi biri tümceden silindiğinde tıpkı (d) tümcesinde olduğu gibi tümce tamamlanmaz ve anlam yarım kalır. “Zekeriyya kimi besledi?” sorusu akla gelir. “kim besledi?” ve “Zekeriyya kimi besledi?” sorularına verilen cevaplar besle- eyleminin zorunlu istemleridir. Besle- eyleminin istediği iki istem söz dizimsel istem düzeyine etiketlenirken, eylemin gerçekleştiricisi olan ilk istem kim tamlayıcısıyla etiketlenir; besle- eyleminden fayda sağlayan ikinci istem ise kimi tamlayıcısıyla etiketlenir.

Zorunlu istem mantıksal olarak eylemin sözlüksel kütüğünde sayıca ve biçimce kodludur. Tümcenin kurulmasında mantıksal olarak doldurulması zorunlu olan istem boşlukları dolmadığında tümce tamamlanmaz ve eylemin anlamı doygunluğa ulaşmaz. Zorunlu istem söz diziminde mutlaka bulunmak zorundadır.

1.3.4.2. Seçimli İstem

“Seçimlik istemler, eylemin derin yapısında mantıksal ve anlamsal istem düzeyinde yer alan; ancak yüzey yapıda, söz dizimsel istem düzeyinde yer alıp almamaları tümcenin dil bilgisel yapısında bozulmaya sebep olmayan istemlerdir.” (Aydın Özkan, 2017: 96). “Seçimli istem fiilin açtığı istem boşluklarından olan, ancak yüzey yapıda cümlemin dil bilgisel olması için doldurulması gerekmeyen ya da yüzey yapıdan silinebilen tamlayıcılardır.” (Doğan, 2011: 54). Seçimli istem, eylemin oluşturduğu yapısal işlevsel boşlukları doldurabilen ancak eylemin anlamının tamamlanmasında olması zorunlu olmayan istemlerdir.

Seçimli istem, eylemin anlamını genişletir, tümceden çıkarıldığında tümcenin dil bilgisel yapısını bozmaz. Tümceye eklendiğinde de söz diziminde ve tümcenin anlamda bir problem yaratmaz.

Seçimli istemler de zorunlu istemler gibi isim türü sözcüklerden oluşur. Seçimli istemler söz diziminde tıpkı zorunlu istemler gibi durum ekli tamlayıcılarla gerçekleşirler. Eylemlerin seçimli istemleri de yalın +Ø +I, +A, +DA, +DAn, +lA hâl ekleriyle tamlayıcı haline gelir.

- (a) Alp_[Kim/EDEN] oturuyor.
- (b) Alp_[Kim/EDEN] salonda_(Kimde/YER) oturuyor.

(a) tümcesinde otur- eyleminin mantıksal olarak zorunlu bir istemi vardır. Otur- eyleminin ilk ve tek zorunlu istemi olan, eylemi gerçekleştiren tamlayıcı “Alp” tümcede bulunmaktadır. Otur- eylemini gerçekleştiren zorunlu istem “Alp” tamlayıcısı söz dizimsel istem düzeyinde “kim” tamlayıcısıyla etiketlenir. Tümce (b) de ise otur- eylemi zorunlu istemini tamamladığı halde, oturma eylemini yapan katılan belli olduğu halde bir de eylemin gerçekleştiği yeri ifade eden “salonda” tamlayıcısı görülür. Söz diziminde kimde etiketiyle etiketlenen istem “salonda” tamlayıcısı (b) tümcesinde yer alan “salonda” tamlayıcısı eylemin seçimli istemi olup tümcenin yapısında, söz diziminde bir bozulma yaratmaz. “salonda” seçimli istemi tümceden çıkarıldığında tümce dil bilgisi dışı olmaz, anlamında da bir bozulma oluşmaz. Sadece söz diziminden, yüzey yapıdan silinen seçimli istem “salonda” tamlayıcısı tümcenin derin yapısında – zihinde - varlığını korumaya devam eder.

Seçimli istemlerde gölge üye diye bir durum söz konusudur. Gölge üye seçimli istemle daha çok uyduğu için bu istem türünün içinde işlemeyi uygun gördük. Gölge üye, sözlükselleşmiş rol adıyla da kullanılmaktadır. Gölge üye bir fiilin anlamından yola çıkarak eylemin hangi araçla gerçekleştiğinin gizlenmesidir. Dinleyici ya da okuyucu fiilin iletmek istediği mesajda gölge üyenin varlığını zaten bilmektedir, ancak gölge üye söz dizimine yansımaz. Mantıksal olarak zihin o üyeyi zaten tamamlar. Araç rolünü içeren bir rol olarak karşımıza çıkar (Doğan, 2011: 61):

- (a) Adam_[Kim/EDEN] kızı_[Kimi/UYARICI] süzdü.
- (b) Adam_[Kim/EDEN] kızı_[Kimi/UYARICI] gözleriyle_(Kimle/ARAÇ) süzdü.
- (c) Çocuk_[Kim/EDEN] eti_[Kimi/ETKİLENEN] ısırıldı.

(d) Çocuk_[Kim/EDEN] eti_[Kimi/ETKİLENEN] dişleriyle_(Kimle/ARAÇ) ısırıldı.

Tümce (a) da mantıksal, anlamsal, söz dizimsel açıdan bir bozukluk olmadığı görülür. Süz- eyleminin “Gözle inceleyerek dikkatle bakmak.” TS anlam değişkesinde mantıksal olarak iki zorunlu istemi vardır. Süz- eylemi, eylemi gerçekleştirecek canlı bir varlığı ifade eden tamlayıcı “adam” ve süzme eyleminden etkilenecek, süzme eylemine maruz kalacak varlık ya da nesneyi ifade eden tamlayıcı “kızı” ister. Tümce zorunlu istemlerini alarak tamamlanmıştır. Ancak tümce özelleştirildiğinde bir gölge üyenin varlığı dikkat çeker (b). Tümce (b) süzme eyleminin neyle, hangi araçla yapıldığını belirten “gözleriyle” tamlayıcısı görülür. “gözleriyle” tamlayıcısı (b) tümcesinde gölge üye seçimli istem olarak yüzey yapıya, tümceye yansımış olur. Aynı şekilde (c) tümcesinde ısırma eylemini gerçekleştiren araç belirtilmeden tümce dil bilgisine uygundur, eylemin hangi araçla yapılacağı zorunlu olarak belirtilmese de olur. Zaten zihin ısırma eylemin hangi araçla yapıldığını mantıken algılar. Yani ısırma eylemini yapan araç zorunlu değildir, seçimlidir ve tümcede gölgelenmiştir. (d) tümcesinde de “dişleriyle” tamlayıcısı seçimli istemdir, gölge üyedir. Gölge üye verilen örneklerde de görüldüğü üzere söz dizimine seçimli istem olarak yansır. Gölge üye söz dizimsel istem düzeyine her zaman “kimle” tamlayıcı tipiyle etiketlenir. Anlamsal istem düzeyinde ise her zaman [araç] anlamsal rolünü yüklenir. Gölge üyenin örneklerini aşağıdaki gibi çoğaltmak mümkündür.

(e) Zeynep_[Kim/EDEN] bulaşıkları_[Kimi/ETKİLENEN] telledi.

(f) Zeynep_[Kim/EDEN] bulaşıkları_[Kimi/ETKİLENEN] bulaşık teliyle_(Kimle/ARAÇ) telledi.

(g) Fatma_[Kim/EDEN] halıları_[Kimi/ETKİLENEN] fırçaladı.

(ğ) Fatma_[Kim/EDEN] halıları_[Kimi/ETKİLENEN] fırçayla_(Kimle/ARAÇ) fırçaladı.

(h) Bahçıvan_[Kim/EDEN] saksıdaki toprağı_[Kimi/ETKİLENEN] avuçladı.

(ı) Bahçıvan_[Kim/EDEN] saksıdaki toprağı_[Kimi/ETKİLENEN] eliyle_(Kimle/ARAÇ) avuçladı.

1.3.4.3. Eklentiler

Eklentilere çeşitli araştırmacılar tarafından farklı adlar verilmiştir. Eklenti terimi “şartlar”, “eklem”, “isteğe bağlı ögeler” gibi adlarla çalışılmıştır.

“Fiilin belirttiği süreç ve bu sürecin gerek duyduğu katılanların dışında cümlelerin yapısında gerçekleşen diğer unsurlardır. Eylemin açtığı boşlukları doldurmaz. Fiilin belirttiği olayın sürecini farklı zaman ve mekânda görüşlerini belirtmekle görevlidir.” (Doğan, 2011: 39-40).

Zorunlu ve seçimli istemler gibi tümceye eklenebilen yapılardır. Eklentiler, eyleme doğrudan bağımlı unsurlar değildir. Eylemle aralarında istem bağlantısı bulunmaz. Eylemi yer, zaman, durum açısından belirtir. Tümcede genellikle belirteç göreviyle yer alır. Eylemin zorunlu istemleriyle zıtlık yaşamadığı sürece tümcede sınırsız sayıda bulunabilir. Fiille tamlayıcı ilişkisi içinde olmaz.

İstemler ve eklentiler birbirinden farklıdır. İstemler her zaman isim ya da isim düğümüdür ve yapısal söz diziminde belirli sayıda görünebilir. Eklentiler ise her zaman zarf ya da zarf düğümüdür ve yapısal söz diziminde sınırsız sayıda görünebilir (Doğan, 2011: 27-28). Zorunlu ve seçimli istemleri eklentilerden ayırmanın en belirgin özelliği aldıkları eklerdir. Zorunlu ve seçimli istemler durum ekli tamlayıcılarla gerçekleşir. Yalın +Ø, +I, +A, +DA, +DAn, +IA durum ekli tamlayıcılarla eyleme bağlanırlar. Eylemin istemi mantıksal, anlamsal olarak derin yapıda köklenip yüzey yapıya, söz dizimine yansır. Eklentilerde ise böyle bir durum söz konusu değildir. Eklentiler derin yapıda mantıksal olarak bulunmazlar sadece tümcenin yüzey yapısında bulunurlar.

- (a) Yaşlı kadın_[Kim/EDEN] torununun saçını_[Kimi/ETKİLENEN] yavaşça taradı.
 (b) Yaşlı kadın_[Kim/EDEN] torununun saçını_[Kimi/ETKİLENEN] taradı

Tümce (a) da tara- eylemi mantıksal olarak iki zorunlu istem ister. Eylemi yapan, söz dizimine kim tamlayıcısıyla etiketlenen “yaşlı kadın” ve eylemden etkilenen, söz dizimine kimi etiketiyle etiketlenen “torununun saçını” tamlayıcıları eylemin zorunlu istemleridir. Eylemin durumunu bildiren “yavaşça” belirteci ise tümcede eklenti görevindedir. Eklenti (b) örneğinde olduğu gibi tümceden rahatlıkla silinebilir. Silindiğinde eylemin anlamında ve dil bilgisel yapısında bir bozulma olmaz.

Eklentiler çok anlamlı bazı eylemlerin bazı anlam değişkelerinde zorunlu istem halini alır. Böyle bir durumda eklentinin varlığı sadece yüzey yapıda sınırlı kalmaz derin yapıya da intikal eder. Eylemi soyut yapıda da mantıksal ve anlamsal açıdan istem çerçevesi içinde değerlendirir (Doğan, 2011: 47). Doğan bu duruma örnek olarak şu tümceyi gösterir:

- (a) (Siz) O yolu bir saatte alırsınız.
- (b) *(Siz) O yolu alırsınız.
- (c) *Bir saatte o yolu alırsınız.

Tümce (a) da “bir saatte” yapısı zaman bildirdiğinde aslında eklentidir. Ancak al-eyleminin tümcedeki anlamı gereği eklenti zorunlu istem halini almıştır. Zorunlu istem şekline giren eklenti tümce (b) de olduğu gibi tümceden çıkarıldığında tümcenin anlamında belirsizliğe yol açar. Tümceden çıkarılan “bir saatte” unsuru anlam belirsizliğine yol açtığı zaman eklenti özelliğinden sıyrılıp zorunlu katılan görevini alır. Eklentilerin zorunlu katılan olmasıyla birlikte söz dizimsel katılıklar sergiledikleri görülür (c).

1.3.5. Dâhilî ve Hâricî İstemler

İstem konusunda bir de eylemlerin dâhilî ve haricî istemlerinden bahsedilir. Bu istemler birleşik fiilleri esas alır. Dâhilî istemler iç istemler olarak ele alınırken; haricî istemler dış istemler olarak ele alınır. Dâhili istemler birleşik fiilin ikili yapısını ifade eder. Dâhili istemler birleşik fiilin iç yapısının bir unsurudur. Hârici istemler ise birleşik fiilin tümcedeki diğer tamlayıcılarla bağlantısını ifade eder (Doğan, 2011: 85).

- (a) Arkadaşım eski günlerden bahsetti.

Tümcelerine baktığımızda birleşik eylem oluşturan kelime grupları içyapıyı oluşturmaktadır. Tümce (a) da bahsetti, birleşik fiilinin dâhili bir istemi bulunurken harici iki istemi vardır. “etmek” fiilinin dâhili yani iç istemi “bahis”ken; “bahset-” birleşik fiilinin harici yani dış istemleri ise birleşik fiile bağlı zorunlu istemler olan “arkadaşım” ve “eski günlerden” tamlayıcılarıdır.

1.3.6. Hâl Ekleri

Çalışmamızda hâl eklerinden bahsetmemizin sebebi fiilin istemin en mühim parçası olmalarıdır. İstem dil bilgisi içinde hâl ekleri eylemin açtığı yapısal istem boşluklarını dolduran durum ekli tamlayıcıları oluştururlar. Eylem, söz diziminde ihtiyaç duyduğu durum ekli tamlayıcılarla gerçekleşir. Bu çalışma Eski Anadolu Türkçesi Dönemine ait bir

Kur'an tercümesi üzerinden ilerleyeceği için hâl eklerinin Eski Anadolu Türkçesindeki işlevlerinden bahsedilecektir.

1.3.6.1. Eski Anadolu Türkçesinde Kullanılan Hâl Ekleri

Eski Anadolu Türkçesindeki hâl eklerinde nöbetleşmeler görülür (Demirci, 2007: 131). Bu dönemde görülen nöbetleşme durumu belirgin ve yaygın bir özelliktir. Hâl eki nöbetleşmeleri hâl eklerinin işlevleri açıklanırken tablolarla örneklendirilecektir.

1.3.6.1.1. Yalın(Genitif) Hâl Eki

Türkiye Türkçesinde olduğu gibi Eski Anadolu Türkçesinde de genitif hâl eki eksizdir: kapular urasen.

Eski Anadolu Türkçesinde ismin yalın hâli diğer ad durum ekleri yerine de kullanılmaktadır. Ekin nöbetleşmesi anlamsal bağlamdan tespit edilir. Gülsevin ve Boz "Eski Anadolu Türkçesi" kitabında yalın hâl ekinin diğer hâl ekleri yerine kullanımını tespit etmişler, örnekler vermişlerdir (Gülsevin ve Boz, 2019: 51):

Tablo 1.Yalın Hâlin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi

Yalın Durum	Asıl eki: Ø+ (eksiz)
Nöbetleştiği Durumlar	1. Belirtme Hâli Yerine Kullanılışı (Bir buyruk yerine getürse) (Gülsevin ve Boz, 2019: 51). 2. Yönelme Hâli Yerine Kullanılışı (iki böldüm ortasından) (Gülsevin ve Boz, 2019: 51). 3. Bulunma Hâli Yerine Kullanılışı (Rızkın virür yıl on iki ay) (Gülsevin ve Boz, 2019: 51). 4. Ayrılma Hâli Yerine Kullanılışı (Ölüm cân ayrılmak degül) (Gülsevin ve Boz, 2019: 51). 5. Vasıta Hâli Yerine Kullanılışı ('alem nuruñ toldı) (Gülsevin ve Boz, 2019: 51). 6. Eşitlik ile alternans Olarak Kullanılışı (Şol ufacık nâ-resteler gül gibice salmış yatur) (Gülsevin ve Boz, 2019: 51).

1.3.6.1.2. Belirtme(Akuzatif) Hâl Eki

Akuzatif hâl eki Eski Anadolu Türkçesinde +(y)I, +nI ve +Ø olmak üzere üç şekilde görülür.

+(y)I: Bu dönemde isme, iyelik eki almış kelimelere ve zamirlere gelen karakteristik belirtme hâli ekidir: Dört kitabı, söz ola kese savaşı, söz ola bitire başı (Gülsevin ve Boz, 2019: 52).

+nI: Bu dönemde kullanılan karakteristik belirtme hâl eki +I'dır ancak bu dönemin ilk eserlerinden bazılarında +nI ekinin kullanıldığı tespit edilmiştir. Sınırlı örnekler karakteristik değildir: Sıratnı, kümişni, sayrakınnı, cânumnı, bizni, kimseni vb. (Gülsevin ve Boz, 2019: 52):

+Ø: Eski Anadolu Türkçesinde +I veya +nI eki almaksızın belirli nesne olduğu görülür: Derdüm bilen, kapu öğine agzum urdum, gözün aç vb. Belirtme hâl ekinin nöbetleştiği durumlar şöyledir (Gülsevin ve Boz, 2019: 53):

Tablo 2. Belirtme Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi

Belirtme Durumu	Asıl eki: +(y)I, +nI, +Ø
Nöbetleştiği Durumlar	1. Yalın Hâli Yerine Kullanılışı (Kullar günahı işler durur) (Gülsevin ve Boz, 2019: 53). 2. Bulunma Hâli Yerine Kullanılışı (öliyi ağlama, şahbaz ataların biz binmişüz.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 53). 3. Yönelme Hâli Yerine Kullanılışı (İki geyik bir yeri otlar gezer) (Gülsevin ve Boz, 2019: 53).

1.3.6.1.3. Yönelme(Datif) Hâl Eki

Eski Anadolu Türkçesinde yönelme hâl eki +(y)A ve +GA olmak üzere iki morfemle karşılanır. +(y)A: Murada, maksuda, yire, topraga, suya, yarguya; +GA: düşmanga, muhammadga, çalapga vb. Datif hâl eki diğer hâl biçim birimleriyle nöbetleşmektedir (Gülsevin ve Boz, 2019: 55):

Tablo 3. Yönelme Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi

Yönelme Durumu	Asıl Eki: +(y)A, +GA
Nöbetleştiği Durumlar	1. Belirtme Hâli Yerine Kullanılışı (beni öldürmege umarsın) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55). 2. Bulunma Hâli Yerine Kullanılışı (bunu almaga ben hakluvan) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55). 3. Ayrılma Hâli Yerine Kullanılışı (turup yirine bir katına varup fakrdan) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55). 4. Vasıta Hâli Yerine Kullanılışı (biz mallarumuza tavarlarumuza meşgul idik) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55). 5. Eşitlik ile alternans Olarak Kullanılışı (bu dünya lezzetine mağrur olma) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55).

1.3.6.1.4. Bulunma(Lokatif) Hâl Eki

Bu dönemde kullanılan lokatif hâl eki +dA morfemiyle gösterilir: yolda, putda, altıda, odında, bunda, anda vb. Eski Anadolu Türkçesi metinlerinde bulunma hali ekinin ayrılma hali eki olarak kullanılışı oldukça fazladır. Bulunma hâlinin diğer hâl ekleriyle nöbetleşmesi şöyledir (Gülsevin ve Boz, 2019: 55-57):

Tablo 4. Bulunma Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi

Bulunma Durumu	Asıl Eki: +Da
Nöbetleştiği Durumlar	1. Yalın Hâli Yerine Kullanılışı (Hakka ol demde çok şükür iderler.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55-57). 2. Yönelme Hâli Yerine Kullanılışı (okı ne yirde düşse.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55-57). 3. Ayrılma Hâli Yerine Kullanılışı (ağaçlarda bir ağaç bar) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55-57). “Beşir elinde gömlegi Ya’kub alur, alnında bir öpdi (Erdem, 2015: 171). 4. Vasıta Hâli Yerine Kullanılışı (sizün sohbetünüzde müşerref) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55-57). 5. Eşitlik ile alternans Olarak Kullanılışı (Muhammed kavlinde irkeken) (Gülsevin ve Boz, 2019: 55-57).

1.3.6.1.5. Ayrılma(Ablatif) Hâl Eki

Ablatif hâl eki Eski Anadolu Türkçesi Döneminde +dAn ve +dIn olmak üzere iki şekilde görülür. +dAn: datluyu acıdan ol gey, bu şerbetden tadısar, sovuksan olan takak ve benzeri; +dIn: Öñdin gelen, göñüldin göçüp, yüce göklerden inmiş vb. Ayrılma hâlinin diğer hâl ekleriyle nöbetleşmesi şöyledir (Gülsevin ve Boz, 2019: 57):

Tablo 5. Ayrılma Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi

Ayrılma Durumu	Asıl Eki: + dAn, +dIn
Nöbetleştiği Durumlar	1. Yalın Hâli Yerine Kullanılışı (Birkaç günden sonra.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 57). 2. Belirtme Hâli Yerine Kullanılışı (Benüm hadden aşupdur.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 57). 3. Yönelme Hâli Yerine Kullanılışı (gidüp kudsdan halilu'llâha irdük) (Gülsevin ve Boz, 2019: 57). 4. Bulunma Hâli Yerine Kullanılışı (cümle yayak olup ırakdan turdılar) (Gülsevin ve Boz, 2019: 57). 5. Vasıta Hâli Yerine Kullanılışı (ançılâyın kimse hakdan tolmadı) (Gülsevin ve Boz, 2019: 57). 6. Eşitlik İle Alternans Olarak Kullanılışı (ayruklar işün soñında bildüğün ol öñdin bilür.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 57)

1.3.6.1.6. Vasıta(Enstrumental) Hâl Eki

Vasıta hâl eki bu dönemde +(I)n, +lA, birle (<bir+le) ve +(I)lA şekillerinde görülür. Çoğu zaman ekin hangi fonksiyonda kullanıldığı tespit edilemez. +(I)n: Ayakın, dünin günün, birin birin, dirliğin, götin götin vb. ; +lA: Bize yiñile değdi, yidi kurla, her gün tañla, açla, hamla vb. ; birle (<bir+le): Düşman birle utuşdı, evsâf birle vb. ; +(I)lA: Sini nurıla dolıcak, bir dişile, zeyd yagıla vb. Vasıta hâlinin diğer hâl ekleriyle nöbetleşmesi şu şekildedir (Gülsevin ve Boz, 2019: 59):

Tablo 6. Vasıta Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi

Vasıta Durumu	Asıl Eki: +(I)n, +lA, birle (<bir+le), +(I)lA
---------------	---

Nöbetleştiği Durumlar	1. Yalın Hâli Yerine Kullanılışı (son ucı biñ gezin kıldurdu efgân.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 59-60). “Anda Âdem peygambere buluşdı” (Erdem, 2015: 171). 2. Bulunma Hâli Yerine Kullanılışı (iy şâh, hizmetkârlarunuzdan soruñ bize inanmazsañuz, henüz ayagin tururlar, hiç kımıldanmadılar.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 59)
-----------------------	--

1.3.6.1.7. Eşitlik(Ekvatif) Hâl Eki

Eski Anadolu Türkçesinde eşitlik hâl eki +CA morfemiyle görülür: tagça günahlar, ileyümçe vururam, güci yitdüğince, yir turduğınca vb. bu hâl ekide diğer hal ekleriyle nöbetleşir (Gülsevin ve Boz, 2019: 60):

Tablo 7. Eşitlik Hâlinin Diğer Hâl Ekleriyle Nöbetleşmesi

Eşitlik Durumu	Asıl Eki: + CA
Nöbetleştiği Durumlar	1. Yalın Hâli Yerine Kullanılışı (şol ufacık nâ-resteler gül gibice solmuş yatur.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 60). 2. Bulunma Hâli Yerine Kullanılışı (ben dahı anuñla güleş dutup ’inayet-i hak ile basdugum <i>takdirce</i> şâyet ki yorulmuş idüm diye.) (Gülsevin ve Boz, 2019: 60).

Eski Anadolu Türkçesinde görülen nöbetleşme durumu dönemin öne çıkan, belirgin gramer özelliği olduğundan bu dönemdeki satır arası Kur’an tercümelerinde de hâl eki nöbetleşmelerini görmek mümkündür.

1.3.7. İstemi İşaretleyen Tamlayıcı Tipleri

Türkiye Türkçesi gramer terimleri, dil bilgisi, dil bilimi gibi alanlarda hazırlanmış sözlüklerde tamlayıcı terimine rastlanılmakla birlikte tamlayıcı çeşitli araştırmalarda “tümleyen”, “tümleç”, “yayılm” gibi terimlerle karşılaşılır. Tamlayıcı tipleri, eylemin açtığı istem boşluklarını dolduran tamlayıcıların söz dizimsel istem düzeyine şekilsel kodlanmasıdır.

Zeynep Korkmaz, fiiller ile hâl ekleri arasındaki bağlantıyı yüklem bildirdiği oluş ve kılışı yapan, tümce içerisinde bulunan isimlerle aralarındaki bağlantıyı sağlayan unsurlar olarak görür. Yüklem bildirdiği oluş ya da kılışı yapan özne fiil ile bağlantı kurmak için herhangi bir eke ihtiyaç duymaz. Ancak fiil tarafından görevlendirilen diğer isim cinsinden görevli unsurlar fiilin bildirdiği görevi yüklenebilmek için durum ekleri alarak fiili ile bağlantıya geçme ihtiyacı duyarlar. Fiil- durum tamlayıcı ilişkisinde fiille doğrudan bağlantısı olan zarf bu durumda bir istisna sergiler. Yüklem ve tümcedeki diğer isimler arasında bağlantı geçici anlam ilişkileri yüklenen hâl ekleriyle kurulur. Fiil tamlayıcıları fiili işlev ve anlam bakımından tamamlarlar(Korkmaz, 2009: 780).

Çalışmamızda kullandığımız tamlayıcı tipleri söz dizimsel istem düzeyine etiketlenirken Nuh Doğan'ın "Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri"(2011) adlı doktora tezinde kullandığı etiketleme sisteminden yararlanılmıştır. Tamlayıcı tipleri kim zamiri ve kim zamirine gelen durum ekleri ve bir kısaltmayla gösterilmiştir. Bu çalışmada kullanılan tamlayıcılar şunlardır: "kim", "kimi", "ne", "kime", "kimde", "kimden", "kimle" ve "ZÖ".

1.3.7.1. "Kim" Tamlayıcısı

Kim tamlayıcı tipi tümcede eylemi gerçekleştiren yalın durumdaki ad ya da ad öbeğidir. Eylemin ilk zorunlu istemi kim durum ekli tamlayıcıyla gerçekleşir. Eylemin gerçekleştircisi olduğundan bütün etken fiill tümcelerinde mutlaka bulunur. Tümcede birincil tamlayıcıdır, fiilden ayrılmaz. Eylem edilgen çatı eki aldığı vakit eylemin ilk istemi olan kim durum ekli tamlayıcı ortadan kalkar ya da edat durum ekli tamlayıcıya dönüşerek derin yapıdan yüzey yapıya aktarılarak tümcede yerini alır (Doğan; 2011: 88). Kim tamlayıcısı çoğu eylemin anlamsal istem düzeyinde [eden] anlamsal rolünü alır. Ancak kim durum ekli tamlayıcı her zaman [eden] anlamsal rolünü almaz. Eylemin belirttiği sürece göre [söyleyen], [deneyimci], [güç], [ürün] vb. farklı anlamsal roller yüklenir.

- (a) Ey Muhammed, (Sen)_[Kim/EDEN] onları temizlemek için onların mallarından sadaka al.

Tümce (a)'da görüldüğü üzere al- eyleminin söz diziminde özne görevini yüklenen, eylemi gerçekleştiren gizli özne "sen" tamlayıcısı söz dizimsel istem düzeyinde kim

etiketiyle etiketlenir. Al- eylemini yapan özne eylemin gerçekleştircisi Burada eylemi yapan ve özne görevinde olan kim tamlayıcısı tümcede yani yüzey yapıda üye şeklinde bulunmaz. Mikro istem düzeyinde yüklemde teklik ikinci şahısla varlığını bildirir.

Kim yalın durum ekli tamlayıcı her tümcede tamlayıcı olarak yer almaz. Özne ve nesne olan bir tümcede işi yapan, işten etkilenen tamlayıcılar ve bu tamlayıcıların söz dizimindeki yerleri bellidir. Yerleri değiştirilemez (b).

(a) Selen_[Kim/DENEYİMCİ] kitap_[Ne/İÇERİK] okudu.

(b) *Kitap Selen okudu.

1.3.7.2. “Kimi” Tamlayıcısı

Kimi durum ekli tamlayıcı tümcede eylemden doğrudan ya da dolaylı olarak etkilenen tamlayıcıdır. Eylemin ikinci zorunlu istemi olarak tümcede bulunabilir. Kimi tamlayıcısı söz diziminde belirtili nesne görevindedir. Eylem, anlamın ifade ettiği sürece uygun olarak anlamsal istem düzeyinde kimi durum ekli tamlayıcıya [etkilenen], [mezvu], [söz], [içerik], [faydalanan], [tamamlayıcı] vb. anlamsal roller yükler.

(a) Ey iman getirenler, (Siz)_[Kim/EDEN] namaza kalktığınız zaman ellerinizi ve yüzlerinizi_[Kimi/ETKİLENEN] yıkayınız.

Tümce (a) da görüldüğü gibi yıka- eylemi “su veya başka bir sıvı kullanarak bir yeri, bir şeyi temizlemek” anlamında kullanıldığında iki zorunlu istem ister. Yıkama eylemini eyleminden doğrudan etkilenen ikinci istem olan tamlayıcı “ellerinizi ve yüzlerinizi” söz dizimsel istem düzeyinde kimi etiketiyle etiketlenir. Kimi tamlayıcısı söz diziminde istediği yerde bulunur.

1.3.7.3. “Ne” Eksiz Durum Tamlayıcısı

Bazı fiillerde eylemin ikinci istemini oluşturur. Söz diziminde belirtisiz nesne olarak görevlidir. Söz dizimsel istem düzeyine işaretlenirken herhangi bir ek almaz. Kimi tamlayıcısının eksiz halidir. Eyleme yöneltilen soru karşılığında kimi tamlayıcısından ayrılır. Ne tamlayıcısını kimi tamlayıcısından ayıran en önemli nokta eylemin anlamıdır. Eylemin anlamı tümceye “kimi” tamlayıcısının mı yoksa eksiz “ne” tamlayıcısının mı

geleceğini tayin eder (Doğan, 2011: 89). Bazı fiiller kim ve ne tamlayıcılarını aynı anda ister. Ne tamlayıcısı anlamsal istem düzeyinde [tamamlayıcı], [sebepl], [içerik], [söz], [ürün] vb. anlamsal roller yüklenir.

- (a) Kuzey Kore_[Kim/EDEN] Güney Kore'ye_(Kime/HEDEF) füze_[Ne/KONU] attı.
- (b) Aşçılar_[Kim/EDEN] on beş çeşit yemek_[Ne/ÜRÜN] yaptı.

1.3.7.4. “Kime” Tamlayıcısı

Kime tamlayıcısı mantıksal istem düzeyinde eylemin ikinci veya üçüncü zorunlu istemi olarak söz dizimsel istem düzeyinde görülür. Kime durum ekli tamlayıcı tümcede her zaman zorunlu istem olarak bulunmaz. Bazı eylemlerin anlamını genişletmek amacıyla seçimli istem olarak da tümcede yer alır. Kime tamlayıcısı anlamsal istem düzeyinde [hedef], [konu], [faydalanan], [süreç] vb. anlamsal rolleri alır.

- (a) Tanrı zabanilere söyleye: (Siz)_[Kim/EDEN] Onu alınız, elini_[Kimi/ETKİLENEN] boynuna_[Kime/HEDEF] bağlayınız.
- (b) Ayla_[Kim/EDEN] bebeğini_[Kimi/KONU] kardeşine_[Kime/FAYDALANAN] verdi.
- (c) Bekçi_[Kim/EDEN] köpeğe_[Kime/ETKİLENEN] vurdu.

Tümce (a) da kime tamlayıcısı bağla- eyleminin üçüncü zorunlu istemini oluşturur. Tümce (b) de çift geçişli olan ver- eylemi mantıksal istem düzeyinde üç isteme sahiptir. Kime tamlayıcısı “kardeşine” kendisine aktarılan kişi görevinde bulunur. Anlamsal istem düzeyinde [hedef] anlamsal rolünü yüklenen tamlayıcıdır. Tümce (c) kime tamlayıcısı “köpeğe” iki istemli olan vur- eyleminin ikinci istemidir. Kime tamlayıcısı anlamsal istem düzeyinde [etkilenen] anlamsal rolünü alır.

1.3.7.5. “Kimde” Tamlayıcısı

Kimde durum ekli tamlayıcı tümcede çoğunlukla eklenti olarak bulunur. Eylemin zorunlu istemi olarak tümcede yer almaz, sadece konumsal fiillerde zorunlu istem olarak yer alır. Seçimli olarak da tümcede bulunur. Anlamsal istem düzeyinde genellikle [yer] anlamsal rolünü alır. Bazı fiillerde [içerik], [süreç] gibi anlamsal rolleri de yüklenir.

- (a) (Siz)_[Kim/EDEN] Ölmüşken yerde_[Kimde/YER] ne kadar durdunuz? Ne kadar yıl durdunuz? Söyler ki, bir gün ya da bir buçuk gün durduk.

Tümce (a)'da dur- eylemi “kalmak” anlamında kullanıldığında kimde tamlayıcısı “yerde” uzamsal olarak mekân belirttiği için eylemi yapan yalın durum ekli tamlayıcısının “siz” konumunu bildiririr. Anlamsal istem düzeyinde [yer] anlamsal rolünü üstlenen tamlayıcı olarak görevlendirildiği görülür.

1.3.7.6. “Kimden” Tamlayıcısı

Kimden durum ekli tamlayıcı nesne ya da varlığın bulunduğu konumdan uzaklaştığını, ayrıldığı ifade eder. Bu tamlayıcı eylemin ikinci, üçüncü veya dördüncü zorunlu istemi olur. Seçimli olarak da tümcede yer alır. Anlamsal istem düzeyinde [kaynak], [mevzu], [sebep], [konu] vb. anlamsal rolleri alır.

- (a) Felaketler_[Kim/EDEN] benden_[Kimden/KAYNAK] gitti.
 (b) (O)_[Kim/SÖYLEYEN] Yine siyasetten_[Kimden/MEVZU] bahsetti.

Tümce (a) da git- fiili “uzaklaşmak” anlamında kullanılmıştır. Git- eylemi mantıksal istem düzeyinde iki isteme sahiptir. Anlamsal istem düzeyinde kimden tamlayıcısı eylemin bulunduğu konumdan uzaklaştığını ifade ettiğinden [kaynak] anlamsal rolünü yüklenir. Tümce (b) deki kimden tamlayıcısının yüklemcilerin yüklediği [mevzu] rolünü alan katılan olduğu görülür (Aydın Özkan, 2017: 61-62).

Kime, kimde ve kimden durum ekli tamlayıcılar bazı eylemlerin anlam değişkelerinde zorunlu istem olmaktan çıkıp seçimli istem ya da eklenti görevini üstlenirler.

1.3.7.7. “Kimle” Tamlayıcısı

Kimle durum ekli tamlayıcı tümcede zorunlu istem görevindedir. Seçimli istem olarak da görülür. Eylemin ikinci ve üçüncü istemi olarak gerçekleşir. Anlamsal istem düzeyinde [araç], [söyleyen], [deneyimci], [eden] gibi roller alır.

- (a) Cenk yeni arkadaşlarıyla_[Kimle/DENEYİMCİ] kaynaştı.

(b) Çoban atları kaşağıyla_(Kimle/ARAÇ) tımarladı.

(c) Olay beklenmedik bir güzellikle başladı. TS

Tümce (a) da kaynaş- eylemi, iki zorunlu istem ister. Kimle tamlayıcısı “yeni arkadaşlarıyla” tümce (a) da eylemin ikinci istemidir. Tümce (b) de ise kimle durum ekli tamlayıcı “kaşağıyla” tımarla- eyleminin seçimli istemidir. Tümce (c) de ise kimle tamlayıcısı almış öbek, zarf öbeğidir ve eklenti olarak tümcede yer almıştır.

1.3.7.8. “ZÖ” Tamlayıcısı

Zarf öbekleri genellikle eklenti göreviyle tümcede yer alırlar ancak istisnai durumlar da vardır. Zarf öbekleri bazı eylemlerin bazı anlam değişkelerinde zorunlu istem görevi üstlenir. Zarf öbeği tamlayıcısı eylemin açtığı zorunlu istem boşluklarını yer, zaman veya miktar bakımından doldurur. Bazı tamayıcılar yalın durumda zarf öbeği tamlayıcısı olarak tümcede yer alır. Anlamsal istem düzeyinde [miktar], [durum], [tamamlayıcı], [zaman] anlamsal rollerini yüklenirler (Doğan, 2011: 91).

(a) Arapların çoğu_[Kim/DENEYİMCİ] harcayacaklarını_[Kimi/İÇERİK] Allâh yolunda angarya_[ZÖ/DURUM] sayalar.

(b) Mutfak alışverişi iki bin beş yüz tl_[ZÖ/MİKTAR] tuttu.

Tümce (a) da say- eylemi “farz etmek” anlamında kullanıldığında anlamın tamamlanmasında ZÖ tamlayıcısı “angarya”ya zorunlu istem görevi yüklenir. Anlamsal istem düzeyinde ZÖ tamlayıcısı [durum] rolünü alır. Tut- eylemiyle kurulan (b) tümcesinde de ZÖ tamlayıcısı “iki bin beş yüz tl” eylemin anlamının tamamlanması için zorunlu istem görevi üstlenmiştir. Anlamsal istem düzeyinde ZÖ tamlayıcısı [miktar] anlamsal rolünü almıştır.

1.3.8. İstem Değişimi ve İstem Değiştirimi

İstem değişimi anlam bilimsel süreçler olarak aktarılırken; istem değiştirimi şekil bilgisel yani fiil türetmeyle ilgili süreçlerdir (Doğan, 2017: 197). İstem değişimi fiilin sözlüksel ve anlamsal özelliklerinden hareketle gerçekleşir. İstem değişimine “çok

anlamlılık”, “anlam genişlemesi” ve “anlam daralması” sebep olur. İstem değıştirmisi ise çatı ekleriyle ilgili morfolojik bir konudur.

1.3.8.1. İstem Değıştirmisi

İstem değıştirmisi morfolojik bir konudur. İstem değıştirmisi çatı eklerinin eyleme gelmesiyle gerçekleşir. Çatı eki eklenen eylemlerin istemlerinde artış ya da azalma meydana gelir. İstem değıştirmisi kendi içerisinde “istem azaltan çatı ekleri” ve “istem artıran çatı ekleri” olmak üzere ikiye ayrılır.

1.3.8.1.1. İstem Azaltan Çatı Biçim Birimleri

1.3.8.1.1.1. Edilgenleştirme

Eski Anadolu Türkçesi Döneminde edilgenlik –Il- ekiyle yapılır. –(I)n- ekinin de edilgen eki olarak kullanıldığı görülür.

Edilgen çatı eki etken geçişli bir çatı ekine geldiğinde geçişli fiil cümlesini geişsizleştirir. Eklendiği tümcenin öznesini meçhul yapar. Şekil bilgisel yapıdan yola çıkarak mantıksal, anlamsal ve söz dizimsel istem düzeylerinde değışikliğe sebep olur. Mantıksal açıdan iki zorunlu isteme sahip bir eylem -l eksilerek bir zorunlu istem ister hale gelir. Anlamsal istem düzeyinde anlamsal rollerin söz diziminde yer değıştirmesine sebep olur. Söz dizimsel istem düzeyinde tamlayıcıların yer değıştirmesine sebep olur (Doğın, 2018: 179).

Tümce (a) da etken çatılı bir eylem tümcesi vardır. Kır- eylemi mantıksal olarak iki isteme ihtiyaç duyar ve söz dizimsel istem düzeyinde bu katılanlar kim ve kimi tamlayıcısıyla etiketlenir. Kır- eyleminin istediği birinci istem olan kim tamlayıcısı anlamsal istem düzeyinde [eden] anlamsal rolünü yüklenirken; kır- eyleminin istediği ikinci istem olan kimi tamtmaalayıcısı [etkilenen] anlamsal rolünü yüklenir. Tümce (b) de aynı eyleme edilgen çatı eki –(X)l’nin eklenmesiyle tümcenin anlamında değışim yaşanmasıyla birlikte istem düzeylerinde ve istem kadrosunda da değışim yaşanır. Edilgen

çatı eki eklendiği tümceyi yeniden düzenleyerek değiştirir. (b) tümcesi eyleme edilgen çatı ekinin eklenmesiyle anlamsal değişime uğrar. Mantıksal olarak iki zorunlu istem isteyen kır- eyleminin edilgenlik eki almasıyla beraber zorunlu istemi bire düşer. Kır- eylemi söz dizimsel istemde sadece kim tamlayıcısıyla etiketlenir. Kimi tamlayıcısıyla etiketlenen ikinci istemin tümceden silindiği görülür. Edilgen çatı eki eklendiği eylemin öznesini ifade eden tamlayıcıyı “adam” tümceden siler; eylemden etkilenen kimi tamlayıcısını kim konumuna getirir. Anlamsal istem düzeyinde ise edilgen çatı eki -(X)l alan kır- eyleminin anlamsal rollerden [eden] anlamsal rolünü taşıyan istemi siler, sadece [etkilenen] anlamsal rolünü taşıyan istem tümcede kalır.

Edilgen çatı eki her zaman istem azaltan bir ek görevi üstlenmez. Eklendiği eyleme göre istem değiştirme ve istem azaltma durumunu gerçekleştiremeyebilir. Sebebi ise eklendiği eylem edilgenleştirme durumuna izin vermez. Mevcut istem çerçevesini korur (Doğan, 2018: 179). Bu durumu bir istemli fiillerde görmek mümkündür:

- (a) Nesrin_[Kim/ETKİLENEN] öldü
- (b) Nesrin_[Kim/ETKİLENEN] öldür-(ü)l-dü.

1.3.8.1.1.2. Dönüştürme

Eski Anadolu Türkçesinde dönüştürme eki bugünkü dönüştürme ekinden farklı değildir. Dönüştürme -l-, ve -n- ekleriyle yapılır (Timurtaş, 1976: 352), (Şahin, 2015: 77), (Küçük, 2014: 64). -(I)n, asıl dönüştürme ekidir (Şahin, 2015: 77), (Timurtaş, 1976: 352).-Il ekinin asıl görevi edilgenliktir ancak bazı durumlarda dönüştürme eki yerine kullanıldıkları görülür: yıkıl-, dutıl-, tolaş- vb. (Şahin, 2015: 77).

Dönüştürme istem azaltan kategoriler arasındadır. Dönüştürme çatı -(X)n biçimbiriminin geçişli eylemi geçişsizleştirir (Koşaner, 2005: 47). Dönüştürme biçim birimi eklendiği eylem tümcesini oluştururken genelde tek istemli bir hal ortaya koyar. Dönüştürme eki öznenin kendi yaptığı işten etkilenme, eylemi kendi üzerinde gerçekleştirmesidir. Dönüştürme biçim birimi eylemin isteminde -l düşüşüne sebep olur. Yani iki istemli bir eyleme gelen dönüştürme eki o eylemin istemini bire düşürür.

- (a) Dicle_[Kim/EDEN] saçını_[Kimi/ETKİLENEN] taradı.

- (b) Dicle_[Kim/EDEN + ETKİLENEN] tarandı.
- (c) Salih_[Kim / EDEN] kıyafetini_[Kimi/ ETKİLENEN] giydi.
- (d) Salih_[Kim /EDEN + ETKİLENEN] giyindi.

Tümce (a) da tara- eylemi mantıksal olarak iki istem ister. Söz dizimsel istem düzeyinde tara- eylemini yapan kim tamlayıcısı “Dicle”; eylemden etkilenen kimi tamlayıcısını “saçını” ister. Anlamsal istem düzeyinde tara- eylemini yapan kim tamlayıcısı “Dicle” [eden] anlamsal rolünü; eylemden etkilenen kimi tamlayıcısı “saçını” [etkilenen] anlamsal rolünü yüklenir.

Tümce (b) de tara eylemine –n- dönüşlülük ekinin gelmesiyle söz dizimsel istem düzeyinde tara- eyleminden etkilenen kimi tamlayıcısı “saçını” tümceden silinir. Anlamsal istem düzeyinde tara- eyleminden etkilenen kimi tamlayıcısı “saçını” [etkilenen] anlamsal rolünü taşıyan üye yüklemcil içerisine {- (I)n} biçim birimiyle işaretler. Söz dizimsel istem düzeyinde taranma eylemi bir istem isteyerek sadece kim etiketiyle etiketlenir. Anlamsal istem düzeyinde tara-n- eylemini yapan kim tamlayıcısı [EDEN] ve [ETKİLENEN] anlamsal rolleri eş gönderimli olarak alır. Bu durum (d) tümcesi için de geçerlidir.

1.3.8.1.1.3. İşteşleştirme

Eylemin gerçekleşmesinde ortaklık durumu, iki öznenin karşılık ya da birlikte olduğu durumdur. İşteşlik eki Eski Anadolu Türkçesinde de Türkiye Türkçesinde olduğu gibi –ş- ekidir. Karşılıklı ve birlikte yapma anlamları vardır. Karşılıklı > tanış-, görüş-: birlikte ağlaş-, iriş- şeklinde kullanılır (Şahin, 2015: 77).

İşteş eki istem dil bilgisinde istem azaltan kategoriler arasında yer alır. Eklendiği eylemin isteminde -l düşüşe sebep olur. Mantıksal istem sayısı iki olan eylemi bir istemli hale getirir. Söz dizimsel istem düzeyinde kim ve kimi etiketiyle etiketlenen iki katılıandan kimi katılanı söz diziminden silinir(b). İşteşlik eki anlamsal istem düzeyinde [etkilenen] anlamsal anlamsal rolünü taşıyan tamlayıcıyı kim tamlayıcısı içine iterek tek bir istem haline getirip [eden] rolünü verir(b). Söz dizimsel istem düzeyinde eylem işteş eki almadan önce kim ve kimi tamlayıcılarını alırken; yüklemiş işteşlik –ş- eki almasıyla birlikte kimi tamlayıcısı silinir(b):

- (a) Timur_[Kim/ EDEN] Barış'ı_[Kimi/ ETKİLENEN] dövdü.

(b) Timur’la Barış_[Kim/EDEN] döv-(ü)ş-tü.

1.3.8.1.2. İstem Arttıran Çatı Biçim Birimleri

1.3.8.1.2.1. Ettirgenlik

Eski Anadolu Türkçesi Dönemindeki ettirgen çatı ekinin birçok şekli vardır: -Ar-, -Ur-, -gUr-, -t-, -dUr-, -zUr- (Gülsevin ve Boz, 2009: 61-62), (Şahin 2015: 77).

Ettirgenlik eki istem açısından bakıldığında tümcede en çok istem değiştiren ek olarak bilinir. Ettirgenlik, fiil ve fiil sınıflarıyla kullanılan anlam bilimsel bir kategori olup, sebep olan ve sebep olunan anlamlarını ortaya çıkarır. Ettirgenlik eki eylemin mantıksal istem düzeyinde +1 artışa sebep olur. Ettirgen çatı eki alan eylem bir istemliyse iki, iki istemliyse üç, üç istemliyse dört istemli hale gelir. Eklenen ettirgen çatı eki eylem tümcesinde sadece söz dizimsel yapıda değil, mantıksal istem ve anlamsal istemde de değişime sebep olur (Doğan, 2011: 198). Bu ek sebep olma anlamını beraberinde getirdiği için anlamsal istem düzeyinde [sebebi olan] ya da [tetikleyici] anlamsal rolünü üstlenen tamlayıcı tümceye ekler. Ettirgenlik eki istem çerçevesinde artışa sebep olmanın yanı sıra istem düzeylerinde düzenleyici ve belirleyici durumlar sergiler. Ek, şekil bilgisel ve anlamsal değişimlere sebep olur ve ettirgenlik eklerinin üst üste gelmesi halinde farklı söz dizimsel yapılar oluşur.

(a) Hasan_[Kim/ETKİLENEN] öldü

(b) Oktay_[Kim/EDEN], Hasan’ı_[Kimi/ETKİLENEN] öl-dür-dü.

Eyleme eklenen ettirgenlik eki eylemin anlamında değişime sebep olduğu için tümcenin görev dağılımında da doğrudan etkili olmakta ve anlamsal rolleri değiştirmektedir. (a) tümcesinde öl- eylemi “hayatı sona ermek” anlamında mantıksal istem düzeyinde sadece bir istem ister. Söz dizimsel istem düzeyinde kim tamlayıcısını alır. Anlamsal istem düzeyinde eylemden etkilenen katılan [etkilenen] anlamsal rolünü üstlenir. Tümce (b) de ettirgenlik ekinin öl- eylemine gelmesiyle eylemin anlamı farklılaşarak kişinin ölmesine sebep olan bir istem “Oktay” ortaya çıkar. Tümce (b) de eylemin istediği katılan sayısı mantıksal istem düzeyinde ikiye çıkar. Söz dizimsel istem

düzeyinde değişim yaşanarak kim tamlayıcısı kimi tamlayıcısı haline gelir ve tümceye eylemi yapan kim tamlayıcısı “Okıay” eklenir. Anlamsal istem düzeyinde ise kimi tamlayıcısı “Hasan’ı”da [etkilenen] anlamsal rolü varlığını korurken, tümceye gelen “Okıay” tamlayıcısı [eden] anlamsal rolünü yüklenen ilk istem olarak tümceye eklenir.

Çatı biçim birimleri almış fiiller, fiillerin anlam değişkelerinde geçmedikleri sürece incelemeye dahil edilmemiştir.

II. BÖLÜM

2. ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK KUR'AN TERCÜMESİNDE FİİLLERİN İSTEM ANALİZİ

“Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi”nde geçen fiil tümceleri mantıksal istem düzeyi ve anlamsal istem düzeyinde olmak üzere iki aşamada yapılmıştır. İncelemenin anlaşılır olması amacıyla kısaltmaların ve çözümleme kısmının nasıl ilerlediğine kısaca değinelim:

1. Önceden eski yazıdan günümüz Türkçesine aktarılmış olan tercümede geçen fiiller madde başı olarak verilmiştir: Örnek olarak **‘aceblemek** fiilini temel alalım.
2. Ardından madde başı olarak alınan **“‘aceblemek”** eylemin kullanıldığı dönemdeki anlam değişiklerinin hepsi ayrı ayrı verilmiştir: ‘aceble-: “Şaşırmak.” MK/SAKT
3. Fiil çok anlamlı ise, örneğin **“‘aceblemek”** fiili üç anlama sahipse anlam değişikleri A1, A2, A3 şeklinde belirtilmiştir. Başka çok anlamlı bir fiilin 9 anlam değişikisi varsa A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9 şeklinde anlam değişikleri gösterilmiştir.
4. Her anlam değişikisinde bulunan romen “I” sayısı ile başlayan satırda fiil + fiilin [zorunlu] ve (seçimli) istem sayısı + fiilin anlamı verilmiştir: A1 ‘aceble-[2]: “Şaşırmak.” MK/SAKT
5. Romen “II” sayısı ile başlayan satırda ise eylemin o anlam değişikisinin söz dizimisel istem yapısı verilmiştir: [Kim] + [Kimi]

6. Mantıksal istem düzeyinde belirtilen zorunlu istem sayısı eylemin hemen yanındaki köşeli parantez [] içerisinde verilmiştir: ‘aceble-[2] ‘aceblemek eyleminin “şaşırmak” birinci anlam değişkesinde mantıksal istem düzeyinde istediği zorunlu istem sayısı 2’dir.
7. Fiillerin anlamları verilirken tercümedeki anlamlar esas alınmakla birlikte anlamın tam karşılanamadığı, anlam değişkelerinin yetersiz kaldığı durumlarda “Tarama Sözlüğü”nden ve “Doğu ve Batı Türkçesi Kur’an Tercümeleri Sözlüğü”nden yararlanılmıştır. Bunlar TRMS ve KTS şeklinde kısaltmıştır.
8. Eylemin aldığı tamlayıcılar söz dizimsel istem düzeyine [Kim], [Kimi], [Ne], [Kime], [Kimde], [Kimden], [Kimle], [ZÖ] tamlayıcı tipleriyle etiketlenmiştir.
9. Madde başı olarak verdiğimiz eylemlerin zorunlu istemleri köşeli parantez [] içerisinde gösterilir; varsa seçimli istemleri yay parantez () içerisinde gösterilmiştir.
10. Kur’an tercümesinden alınan tümce örnekleri ayraç {} içerisinde verilmiştir.
11. Bir eylemin aynı anlam değişkesi içerisinde farklı söz dizimsel yapılar sergileniyorsa o yapılar “→” işaretiyle belirtilmiştir.
12. Tercümede tekrarlayan aynı istem yapıları dipnotlarda verilmiştir.

‘Aceblemek

A1 I. ‘aceble-[2]: “Şaşırmak, şaşmak, şaşkınlığa düşmek, hayrete düşmek.”
MK/SAKT/KTS/30

II. [Kim] + [Kime]³

Ör. {(Onlar)_[Kim] ‘aceblediler özlerine nebi geldüğünü_[Kme] } MK/SAKT/489b/4

³ 649b/7; 559a/1; 482a/1; 42a/3; 241a/4; 161a/2

A2 I. ‘aceble-[2]: “Belli bir görüşten bir şeyden sapmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimden]

Ör. {Siz_[Kim] bu Kur’andan_[Kimden] ‘acebler mi-siz dağı maşharalık eder güler-siz ve ağlamazsınız} MK/SAKT/570b/1

‘Āciz Olmak

A1 I. ‘āciz ol-[1]: “‘āciz kalmak, ‘ācizlik göstermek.” MK/SAKT

II. [Kim]⁴

Ör. {bilmezler ne vakt ki haşır olacakların belki ‘āciz oldu anlar_[Kim]} MK/SAKT/411a/2

Açmak

A1 I. aç-[2]: “Açmak, kapalı durumdan açık duruma getirmek.” MK/SAKT/KTS/31

II. [Kim] + [Kimi]⁵

Ör. {(O)_[Kim] anı gördi şırça şu şandı iki baldırın_[Kimi] şığayup açdı} MK/SAKT/408b/4

A2 I. aç-[2]: “Yapmak, düzenlemek, göstermek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]⁶

Ör. {zıkr eylenüz ol günü ki (Biz)_[Kim] ol günü_[Kimi] açduk sizün için} MK/SAKT/7b/5

Açılmak

A1 I. açıl-[1]+(1):2: “Açılmak, çekinmemek.” MK/SAKT

⁴ 559b/7; 111b/3; 559b/7

⁵ 165b/7; 255b/4; 132b/3; 571a/6; 277a/1

⁶ 372a/1

II. [Kim] + (Kimde)

Ör. {(Siz)_[Kim] meclislerde_(Kimde) pes açılıңыз} MK/SAKT/587a/2

Adanılmak

A1 I. adanıl-_[1]: “Belirlenmek, tayin ve takdir edilmek.” MK/SAKT/KTS/36

II. [Kim]⁷

Ör. { ‘arş üzre dahı boyun vërür eyledi güneşi dahı ayı dükeli yörür (O)_[Kim] bir zamana degin adanılmışdur} MK/SAKT/262a/3

Ağmak

A1 I. ağ-_[2]: “Yükselmek, ulaşmak.” MK/SAKT/KTS/41

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { ‘izzet barçası_[Kim] anuñ hâzretine_[Kime] ağar.} MK/SAKT/469b/4

Ağarmak

A1 I. ağar-_[1]: “Yüzü ak olmak, suçu ve utanılacak bir durumu olmamak.” MK/SAKT

II. [Kim]⁸

Ör. { ol kişiler kim ağardı yüzleri_[Kim] } MK/SAKT/62a/7

Ağırlamak

A1 I. ağırla-_[2]: “Çökertmek.” MK/SAKT/KTS/43

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {ol yük_[Kim] ki arkañı_[Kimi] ağırlamışdı} MK/SAKT/644a/6

⁷ 270b/4

⁸ 62a/5

Ağırlanmak

A1 I. ağırlan-_[1]: “Durumu ağırlaşmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. {Havva aña yüklü oldı hafif yüklü olmak gitti geldi aņunla kaçan ki (O)_[Kim] ağırlandı.} MK/SAKT/179b/7

A2 I. ağırlan-_[1]: “Çakılıp kalmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (Siz)_[Kim] Allāh yolunda ağırlanursuz } MK/SAKT/199b/7

Ağlamak

A1 I. ağla-_[1]: “Ağlamak.” MK/SAKT/KTS/45

II. [Kim]⁹

Ör. {(Onlar)_[Kim] Az gülsünler çok ağlasunlar } MK/SAKT/207b/1

Āh etmek

A1 I. āh et-_[1]: “Acı ile ah etmek.” MK/SAKT

II. [Kim]¹⁰

Ör. { taḥkīḳ İbrāhim_[Kim] şefkatlüyidi çok ah ederdi } MK/SAKT/241b/1

Akmak

A1 I. ak-_[1]: “Akmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimden)¹¹

⁹ 535b/3; 570b/2

¹⁰ 245a/3

¹¹ 531a/4; 264b/4; 4b/4; 11a/3; 357b/4; 600b/5

Ör. {kahr eyleciyi indürdi gökden şuyı pes (O)_[Kim] ağıdı dereler
kadarınca} MK/SAKT/264b/4

Ör. {vur ‘aşāñıla taşı pes ağıdı ol taşdan_(Kimden) on iki bınar_[Kim] } MK/SAKT/9a/1

Almak

A1 I. al-_{[2]+(1)}: “Almak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + (Kimden)¹²

Ör. { (Ben)_[Kim] bir avuç toprak_[Ne] aldum Cebrā’il izinden_(Kimden) } MK/SAKT/341a/6

A2 I. al-_{[1]+(1):2}: “Söz almak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimden)¹³

Ör. { Tanrı Ta’ālā_[Kim] aldı nebilerden_(Kimden) ‘ahdini } MK/SAKT/58b/7

A3 I. al-_[2]: “Yakalamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹⁴

Ör. { aldı anları_[Kimi] ürkidici āvāz_[Kim] } MK/SAKT/163a/5

Aldamak

A1 I. alda-_[2]: “Aldatmak, kandırmak, yanıltmak.” MK/SAKT/KTS/53

II. [Kim] + [Kimi]¹⁵

Ör. { aldadı anları_[Kimi] dünyā dirliği_[Kim] } MK/SAKT/159a/4

¹² 171b/3; 335a/4; 493a/1; 407a/2; 341a/6; 9b/6; 88a/2; 105a/5; 176b/4; 79b/7; 80a/1; 257b/3; 177a/4; 414a/7; 339b/1; 257b/3; 242a/2, 4; 396a/6; 8a/6; 248b/7; 336b/1; 94a/3; 14a/4; 105a/4; 257a/5; 248a/1; 211a/2; 335a/4; 582a/4; 326b/2; 563b/7; 525a/2

¹³ 73b/5; 108a/7; 109a/2

¹⁴ 173a/7; 173b/2

¹⁵ 582a/7; 648a/4; 469a/1; 445b/7; 599a/6; 380b/1; 2b/6

A2 I. alda-[2]: “Oyun etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { (O)_[Kim] nefslerimiz üstine_[Kime] aldı } MK/SAKT/145b/1

And İçmek

A1 I. and iç-[1]: “Yemin etmek, ant içmek.” MK/SAKT

II. [Kim]¹⁶

Ör. { (Onlar)_[Kim] and içdiler Allāh adıyla } MK/SAKT/474a/1

Añmak

A1 I. añ-[2]: “Anmak, zikretmek.” MK/SAKT/KTS/59

II. [Kim] + [Kimi]¹⁷

Ör. { ol kişiler_[Kim] kim kaçan yamanlık işleseler ya nefslere zulm eyleseler Tağrı Ta’ālā’yı_[Kimi] anarlar } MK/SAKT/66a/2

A2 I. añ-[2]: “Hatırlamak, düşünmek.” MK/SAKT/KTS/59

II. [Kim] + [Kimi]¹⁸

Ör. { Siz_[Kim] açacaksız ben size eyitgen naşihati_[Kimi] dağı ben işimi Allāh’a tefviz ederem } MK/SAKT/509b/4

Añlamak

A1 I. añla-[2]: “Anlamak, kavramak, idrak etmek.” MK/SAKT KTS/62

¹⁶ 59a/2; 440b/5; 641b/4

¹⁷ 351a/2; 22b/7; 404a/5; 125b/1; 146b/4; 306a/3

¹⁸ 7a/7; 235b/3; 269b/

II. [Kim] + [Kimi]¹⁹

Ör. { siz_[Kim] anlamazsınız anların tesbîhlerini_[Kimi] } MK/SAKT/303b/5

Aramak

A1 I. ara-_[2]: “Aramak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { ey oğullarım, (Siz)_[Kim] varınız kardeşiniz_[Kimi] aranız } MK/SAKT/258b/3

Arka Kaytarmak

A1 I. arka kaytar-_[2]: “Sırt çevirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²⁰

Ör. { eğer sizünle savaşsa kâfirler_[Kim] (size)_[Kime] arka kaytarur kaçarlar } MK/SAKT/554a/5

‘Ârlanmak

A1 I. ‘ârlan-_{[1]+(1);2}: “Utanmak, çekinmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimden)²¹

Ör. { ‘ârlanmaz ‘Îsa_[Kim] Tağrı Ta’âlâ’nun kulu olmakdan_(Kimden) } MK/SAKT/104b/1

Artmak

A1 I. art-_[1]: “Artmak, çoğalmak.” MK/SAKT

¹⁹ 262b/4; 335b/2; 247b/1

²⁰ 62b/7

²¹ 104b/2, 5

II. [Kim]²²

Ör. { anların ecirleri dahi malları_[Kim] dahi artar } MK/SAKT/438b/4

Aru Eylemek

A1 I. aru eyle-_[2]: “Temizlemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { ey tonıla bürünüp yatan (Sen)_[Kim] tur halk öğütü ve seni yaradanı ulula dahi tonların_[Kimi] aru eyle } MK/SAKT/621a/6

Arulamak

A1 I. arula-_[2]: “Tenzih etmek, yüceltmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Biz)_[Kim] seni_[Kimi] ögmegile arular biz } MK/SAKT/5b/4

‘Arz etmek

A1 I. ‘arz et-_[3]: “Göstermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. { (Biz)_[Kim] arz edevüz cehennemi_[Kimi] ol günde kâfirlere_[Kime] arz eylemek âşikâre } MK/SAKT/324b/1

A2 I. ‘arz et-_[2]: “Gözden geçirmek, araştırmak, denetlemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

²² 356b/5; 518a/4; 60a/3; 315b/6; 438b/2

Ör. { (O)_[Kim] kuşları_[Kimi] ‘arz etti Hüdhdüd’i görmedi pes eyitdi n’oldı baña ibiği
göremezin yā gāyiblerden mi oldı }MK/SAKT/406a/5

Aşmak

A1 I.aş-_[3]: “Asmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. { (Biz)_[Kim] her ādem oğlunun aşduk ‘ameli bitiklerini_[Kimi] boğazında_[Kime]
}MK/SAKT/300a/2

A2 I. aş-_[2]~_[3]: “İdam etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²³

→ [Kim] + [Kimi] + [Kime] + (Kimden)²⁴

Ör. { biz öldürdük Mesîh’i ki Meryem oğlu ‘Îsâ’dur Tanrı peygamberidür dahı
ödürmediler anı dahı (Onlar)_[Kim] aşmadılar anı lîkin aña beñzer kişi_[Kimi]
aşdılar }MK/SAKT/102a/6

Ör. { (Ben)_[Kim] boğazuñuzdan_(Kimden) aşayın sizi_[Kimi] hurma ağaçlarına_[Kime]
}MK/SAKT/338b/5

Aşşısı Degmek

A1 I.aşşısı deg-_[2]: “Faydası dokunmak, yararı dokunmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. {eyit yā Muhammed tapalım mı Tanrı Ta’ālā’dan özge kimse ki (O)_[Kim]
bize_[Kime] aşşısı degmez ziyānı dahı degmez }MK/SAKT/136b/2

²³ 168a/7; 300a/2; 102a/6

²⁴ 396a/4; 112a/2

Aşağa Eylemek

A1 I.aşağa eyle-[2]: “İndirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { eger yetişse senün katuñda ululıǵa birisi yā ikisi dañı (Sen)_[Kim] aşğa eyle anlarıçün miskinlik kanadını_[Kimi] şefkatden } MK/SAKT/301a/7

Aşağa Kılmak

A1 I.aşağa kıl-[2]: “Aşağılamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (O)_[Kim] kāfirlerün kelimesini_[Kimi] aşğa kıldı } MK/SAKT/200b/1

Aşağa Olmak

A1 I.aşağa ol-[1]: “Eğilmek.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { tañk siz zālimler-siz dēdiler andan şonra aşğa oldı başları_[Kim] } MK/SAKT/351a/6

Āşikāre etmek

A1 I. āşikāre et-[2]: “Apaçık etmek, açığa vurmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Siz)_[Kim] gizlü söyleñüz sözlerñüzü_[Kimi] yā āşikāre ēdñüz } MK/SAKT/607a/2

Atmak

A1 I. at-_[3]: “Atmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]²⁵

Ör. { anları_[Kime] dağı sen_[Kim] atmadığı okı_[Kimi] } MK/SAKT/184a/4

Atılmak

A1 I. atıl-_{[1]+(1):2}: “Bir yöne doğru ya da bir şeye doğru gitmek, ani hareket etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)²⁶

Ör. {(Onlar)_[Kim] atılırlar odıla her yarıdan_(Kime) sürülmegiçün} MK/SAKT/481b/5

Avlamak

A1 I. avla-_[2]: “Avlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Onlar)_[Kim] biri birin_[Kimi] avlar } MK/SAKT/607b/2

‘Ayıblamak

A1 I. ‘ayıbla-_[2]: “Ayıplamak, yermek, kınamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {ol kişiler_[Kim] ki ‘ayıblarlar nafile sadaka verenleri_[Kimi] } MK/SAKT/206b/6-7

Ayırmak

²⁵ 627b/3; 315a/7

²⁶ 481b/6

A1 I. ayır-[2] : “Ayırmak, bölmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁷

Ör. {yêrlerün ve denizlerün_[Kimi] tahkîk biz_[Kim] ayırdık} MK/SAKT/140b/3

A2 I. ayır-[3]: “Uzaklaştırmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimden]²⁸

Ör. {özge yollara uymañuz (O)_[Kim] ayırır sizi_[Kimi] Taḥrî Ta’âlâ yolından_[Kimden] } MK/SAKT/150a/1

A3 I. ayır-[3]: “Seçmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimden]²⁹

Ör. {(Sen)_[Kim] ayırdı-sen Benî İsrâ’il ortasını_[Kimden] kavlimi_[Kimi] daḥı şaḳlamadı-sen } MK/SAKT/341a/4

A4 I. ayır-[2]+(1):3 : “Ayrıntılı olarak açıklamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)

Ör. { yalnız, ortaḳsız kıyâmet güninde (Biz)_[Kim] anuḡ gibi ayıruruz âyetleri_[Kimi] bir kavme_(Kime) } MK/SAKT/155b/6

Ayrılışmak

A1 I. ayrılış-[1]: “Boşanmak, ayrılmak” MK/SAKT

II. [Kim]

²⁷ 151a/2; 335a/7

²⁸ 134a/5; 20a/6; 59b/1

²⁹ 177b/3

Ör. {pes kaçan ‘iddetleri tamam olsa anları eylügile (Siz)_[Kim] dutuñuz yā yahşılık bile ayrılıñuz} MK/SAKT/602a/3

‘Azāb Êtmek

A1 I. ‘azāb êt-_[2]: “Azap vermek, ceza vermek” MK/SAKT/KTS/95

II. [Kim] + [Kime]³⁰

Ör. {nice şehir kavmi i‘rāz êtdi Tanrı’sı buyruğundan ve peygamberlerinden pes anlara hisāb êtdük katı hisāb dañı (Biz)_[Kim] anlara_[Kime] ‘azāb êtdük şarp yaman } MK/SAKT/603a/5

Azmak

A1 I. az-_[1]: “Kötülükte ileri gitmek.” MK/SAKT

II. [Kim]³¹

Ör. {göstermegiçün saña āyetlerümüzüñ ulusın var Fir’avn’a resul ol tañkık ol_[Kim] azıpdur} MK/SAKT/221b/7

A2 I. az-_[1]: “Sapıtmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³²

Ör. { maymūnlar ve toñuzlar dañı şanemlere ve şeytāna ‘ibādet edenler anların menzilleri yamanrağdur dañı (Onlar)_[Kim] gāyetde azmışlardır } MK/SAKT/117a/4

A3 I. az-_[2]: “Uzaklaşmak.” MK/SAKT

³⁰ 65a/7; 65b/1; 109b/6; 112b/7; 305b/3; 554b/6; 126b/3; 589a/7; 7b/4; 170b/6; 406a/6; 189a/2; 210b/6; 551b/7; 228a/1; 530a/5; 104b/5

³¹ 199b/3

³² 120a/2; 134a/7; 455b/2; 231a/4; 105a/7; 640b/4; 336a/1; 484b/4; 221b/7

II. [Kim] + [Kimden]³³

Ör. {pes (Siz)_[Kim] niçün doğru yoldan_[Kimden] azarsız} MK/SAKT/221b/7

Azklanmak

A1 I. azklan-_[1]: “Hazırlık yapmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { daħı (Siz)_[Kim] azıqlanıñuz azıqlarun yëgregi taḵvādur} MK/SAKT/30a/6

Bağışlamak

A1 I. bağışla-_[2]: “Bağışlamak, affetmek.” MK/SAKT-EATS/82

II. [Kim] + [Kimi]³⁴

Ör. { (Sen)_[Kim] yazuqlarumuz_[Kimi] bağışla} MK/SAKT/8b/5

A2 I. bağışla-_[3]: “Vermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne] + [Kime]³⁵

Ör. { yā rabbi (Sen)_[Kim] bağışla baña_[Kime] senün raḥmetün den aru zürriyet_[Ne] } MK/SAKT/53b/1

A3 I. bağışla-_[3]: “Armağan etmek.” MK/SAKT-EATS/82

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]³⁶

³³ 108b/4; 389a/5; 146a/1; 221b/7

³⁴ 48a/3,7, 49a/7, 50b/1, 53b/1, 67b/3, 74b/3, 173a/1, 173b/6, 281b/1, 374a/5, 374b/7, 397b/6, 415b/2, 492a/7, 590b/3, 593b/2, 605a/4, 617a/4-5, 28a/5, 68a/6, 415b/2, 491a/7, 237b/7, 85a/2, 99a/7, 103b/6, 207a/3, 550b/4, 254b/1, 65b/1, 85a/2-3, 93a/4, 192a/2, 259a/5, 301b/3, 460b/1, 502a/2, 546a/2, 596a/7, 601b/2, 602b/4, 615b/4, 175a/7, 38a/1, 457a/6, 92a/3, 601a/5, 52b/3, 93b/3, 339a/2, 377b/4, 396a/5, 397b/3, 605a/1

³⁵ 326a/1, 392b/7; 53b/1; 330a/3, 353a/5; 485b/6, 492a/7, 394b/2, 526a/4, 584b/7, 78b/2; 397b/4

Ör. { ol kim_[Kim] bağışladı başa_[Kime] kocalık üzre İsmā'il'i_[Kimi] } MK/SAKT/274b/2

Bağlamak

A1 I.bağla-_[3]: “Bağlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]³⁷

Ör. { Taşrı Ta'alā zebānilere eyide (Siz)_[Kim] aluğuz anı elün_[Kimi] boynına_[Kime] bağlağuz } MK/SAKT/612b/3

Bahil Êtmek

A1 I.bahil êt-_[1]: “Cimrilik etmek.” MK/SAKT

II. [Kim]³⁸

Ör. { (Onlar)_[Kim] illā az bahil êderler size yardım eylemege } MK/SAKT/551a/1

Bakmak

A1 I.bakmak-_[2]: “Bakmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³⁹

Ör. { görürsin anları (Onlar)_[Kim] bakarlar saña_[Kime] likin gözleri görmez } MK/SAKT/180b/7

A2 I.bakmak-_[2]: “Bakınmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁴⁰

³⁶ 101b/5, 329b/6, 138a/6, 330a/3, 351b/6, 353b/6, 428a/7, 492a/2, 492b/6

³⁷ 357b/6; 547a/6; 75b/4

³⁸ 83a/6; 590b/1

³⁹ 215a/7; 223a/2; 452a/7; 525b/1; 549a/6; 344b/2; 242a/5; 280a/5; 462a/3; 483b/4; 476a/2; 576b/3; 287b/5; 393b/4; 607b/1; 422a/7; 625b/7

Ör. { (O)_[Kim] (etrafına)_[Kime] bağa yoldaşını göre } MK/SAKT/484a/1

A3 I. bakmak_[-2]: “Dikkate almak, önemsemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. {Tağrı Ta’ālā_[Kim] halkuñ günahlarına_[Kime] bakşaydı yêr üstinde bir canavar kıomazdı } MK/SAKT/474b/4

Bâki Kalmak

A1 I. bâki qal_[-1]: “Sürekli olmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. {yêr üstinde olanlar barça fâni olurlar dağı bâki qalır Tağrı’nun zâtı_[Kim] } MK/SAKT/574b/7

Başmak

A1 I. baş_[-2]: “Basmak, çiğneyip geçmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { (Onlar)_[Kim] başmazlar bir yere_[Kime] ki kâfirler kaçıdır } MK/SAKT/214a/6

Ör. {(Sen)_[Kim] ayağın_(Kimi) yêre_[Kime] baş yâ Muhammed } MK/SAKT/334a/3

A2 I. baş_[-2]: “Ezip yok etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {ey kıarıncalar yuvalarınuzı girinüz sizi_[Kimi] başmasun Süleymân çerisiyle anlar_[Kim] bilmezlerken } MK/SAKT/406a/2

Başlamak

A1 I. başla-[2]: “Başlamak, bir işe koyulmak.”MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime]⁴¹

Ör. { başladı evvelde Tanrı Ta’ālā_[Kim] yaratmağa_[Kime] } MK/SAKT/5b/1

Batmak

A1 I. bat-[1]: “Batmak, yok olmak.”MK/SAKT/KTS/110

II.[Kim]⁴²

Ör. { İbrāhim üstine bir ulu yıldız gördi eyitdi beni yaradan Tanrı bu ola peş kaçan kim ol yıldız_[Kim] batdı } MK/SAKT/137a/6

Bâtıl Êtmek

A1 I. bâtil êt-[2]: “Boşa çıkarmak, geçersiz yapmak, iptal etmek.”MK/SAKT/KTS/110

II.[Kim] + [Kimi]⁴³

Ör. { ol kişiler ki kâfir oldılar ve halkı azdurdılar Tanrı’nun yolından ve düşman oldılar Resûlullâh’a özlerine doğru yol belürdükden sonra Tanrı Ta’ālā’ya hiç ziyân edemezler (O)_[Kim] bâtil edecekdür dağı anların ‘amellerini_[Kimi] } MK/SAKT/550b/1

Bay Êtmek

A1 I. bay êt-[2]: “Zengin ve ihtiyaçsız etmek.”MK/SAKT/KTS/112

II.[Kim] + [Kimi]⁴⁴

⁴¹ 195a/3, 219b/6, 424a/1, 1b/2, 2a/2, 48b/3, 424a/7, 241/a7, 257a/3, 446b/7, 492a/5, 154a/5, 343b/2

⁴² 492a/5

⁴³ 618b/5; 547b/5; 227b/5

Ör. { Taḥrī Ta'ālā_[Kim] ba'zı kişileri fakir eder ve ba'zı kişileri_[Kimi] bay eder } MK/SAKT/39a/2

Be-cid Olmak

A1 I. be-cid ol_[2]: “İnat ve ısrar etmek, bir şeyde veya durumda ısrarcı olmak.” MK/SAKT/KTS/113

II. [Kim] + [Kimde]

Ör. { eger anlara merḥamet eyleseydük ve özleri üstine olan ziyānları giderseyidük (Onlar)_[Kim] be-cid olurlardı azgunlıkları içinde_[Kimde] } MK/SAKT/371b/6

Begenmek

A1 I. begen_[2]: “Beğenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁴⁵

Ör. { kâfirler_[Kim] begendi anın otlarını_[Kimi] } MK/SAKT/583a/7

Belürmek

A1 I. belür_[2]: “Ortaya çıkmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimde]⁴⁶

Ör. { sizün aranızda_[Kimde] düşmenlik ve sevmemek_[Kim] belirdi } MK/SAKT/593a/6

A2 I. belür_{[1]+(1);2}: “Görünmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)

⁴⁴ 98a/5

⁴⁵ 543b/2; 202b/4; 123b/5; 458a/1; 598b/4, 31a/5

⁴⁶ 501a/7

Ör. {belüre onlara_(Kime) amellerinün yamanlığı_[Kim] } MK/SAKT/541a/1

Benzemek

A1 I.benze-_[2]: “Benzemek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁴⁷

Ör. {anların sözi gibi yürekleri_[Kim] biri birine_[Kime] benzedi } MK/SAKT/507b/1

Bereketlenmek

A1 I.bereketlen-_[1]: “Bereketlenmek, çoğalmak.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. {bereketenüpdür odda olan nesne_[Kim] } MK/SAKT/507b/1

Berkimek

A1 I.berki-_[1]: “Katılaşmak.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. {özlerinden öñdin ’ömrleri uzandı yürekleri_[Kim] berkdi } MK/SAKT/582b/5

Beslemek

A1 I.besle-_[2]: “Beslemek, yiyecek, içeceğini vermek.”MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]⁴⁸

Ör. { Meryem’i_[Kimi] Zekerıyyā_[Kim] besledi } MK/SAKT/53a/5

⁴⁷ 3b/3-5, 25a/6, 43a/4, 43b/4-7, 220a/2, 118a/5, 380a/2, 380b/5-7, 421a/4, 468a/3, 498b/2, 583a/6, 591a/7, 597a/7, 483b/4

⁴⁸ 301b/1, 80a/6, 415a/1

A2 I. bèsle-[2]: “Yetiştirmek, büyütme.”MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]⁴⁹

Ör. { (Sen)_[Kim] Yūsuf¹_[Kimi] yaḥşı bèsle ola kim bize bir gün yaraya
}MK/SAKT/249b/5

Beyān Êtmek

A1 I.beyān êt-[3]: “Anlatmak.”MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. { (O)_[Kim] beyān edecekdür size_[Kime] kıyāmet güninde ol nesne_[Kimi] ki anda
çekişirleridi}MK/SAKT/293b/6

Bılaşmak

A1 I.bılaş-[3]: “Bulamak.”MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. { Yūsuf_[Kim] gönlegin_[Kimi] yalandan kana_[Kime] bılaşmış}MK/SAKT/249a/5

Bıraḳmak

A1 I. bıraḳ-[2]: “Bırakmak.”MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]⁵⁰

Ör. { (Sen)_[Kim] bıraḳ ‘aşan¹_[Kimi] }MK/SAKT/167b/6

⁴⁹ 394a/6

⁵⁰ 335a/3, 338b/1, 405/3, 417b/2, 227b/4, 167b/3, 15a/4, 167a/3, 172b/5, 177b/4, 184a/5, 335a/4, 395a/3, 395b/7, 227b/5, 338a/5, 109a/3, 117b/6, 277a/6, 340b/2-3, 559a/7, 644a/5, 348a/6, 167b/4, 338a/5, 651a/4, 167b/3, 6

A2 I. bırak-_[3]: “Koymak.”MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime]⁵¹

Ör. { (Biz)_[Kim] anda_[Kime] bıraķduķ yũce tağları_[Kimi] } MK/SAKT/559a/7

Biçmek

A1 I. biç-_[2]: “Biçmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne]

Ör. { (Siz)_[Kim] ne_[Ne] kim biçseñüz koyuñuz anı } MK/SAKT/253b/4

Bilmek

A1 I. bil-_[2]: “Bilmek. MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]⁵²

Ör. { Tañrı Ta’ālā_[Kim] bilir siz bildüğünüz_[Kimi] } MK/SAKT/257b/2

A2 I. bil-_[2]: “Öğrenmek.”MK/SAKT

⁵¹ 406a/3, 407a/2, 414a/6, 183b/2, 249a/1, 293a/1, 338a/5, 61b/5, 259b/3, 183b/6, 442b1, 453b/4, 486a/3, 589a/5, 395b/5, 418b/4, 465b/4, 287b/6, 492a/6, 563b/7, 336a/2, 259a/6, 91b/6, 106a/1, 343b/7, 95b/4, 336a/1, 248a/6, 248b/1, 395b/5, 485b/4, 560b/1-3, 571b/5, 68/1, 341b/3, 462a/5, 142a/5, 404a/2, 15a/6, 338a/4, 229a/2, 346b/7, 645b/1; 96b/3

⁵² 323b/3, 559a/3, 406b/1, 268b/5, 512a/7, 619a/3, 628b/2, 236b/4, 345a/3-4, 396a/3, 413b/2, 500a/6, 648a/5, 115b/2, 253b/3, 255a/7, 476b/7, 216b/6, 200b/7, 201a/1, 476b/6-7, 271a/5, 266b/7, 322a/4, 258a/3, 322b/6, 28b/5, 18a/4, 363a/5, 411a/2, 450a/4, 499a/5, 25a/5, 49a/5, 270a/7, 315b/1, 411a/1-2, 446a/2, 448a/1, 516a/5, 597b/1, 622a/6, 238a/4, 441a/2, 191a/1, 238a/3-4, 526b/2, 612b/1, 235b/4, 355b/2, 542b/2, 619a/3, 291b/5, 3a/3-5, 3b/1, 11b/3-4, 57a/5, 89b/3, 11b/2, 206b/4, 211a/4, 412b/1, 414b/4, 126b/6, 133a/7, 418a/7, 607a/3, 38b/4, 257b/5, 23a/3, 427b/4, 156b/4, 95a/6, 333b/3-4, 3b/7, 523b/2, , 131a/5, 350b/1, 422b/3, 259b/3, 352b/3, 500a/3, 331b/1, 45a/7, 210b/6; 115a/7, 191a/7, 341b/4, 491a/6, 555a/5, 177a/3, 213b/7, 261a/7, 612a/5, 520a/1, 624a/3, 390b/1, 404a/6, 433b/2, 572a/2, 378a/1, 628b/2, 276a/5, 315a/2, 319b/2, 422b/4, 519a/6, 258a/7, 137a/5, 123b/1, 140b/3, 338b/6, 21a/6, 126a/5, 43a/3, 493a/4, 222b/2, 348a/3, 423a/5, 161a/2, 287a/7, 130a/5, 412b/4, 66b/7, 134b/5, 125a/7, 2b/7, 17a/5, 17b/5, 11b/2, 310b/6, 501b/6, 634b/4, 645a/7, 647b/1, 16a/5, 112b/7, 364b/2, 349a/2, 463a/2, 27b/3, 583a/5, 356b/1, 5a/1, 42b/6; 358b/2

II. [Kim] + [Kimi]⁵³

Ör. { akdı ol taşdan on iki bınar taḥkik bildi her kişiler_[Kim] su içecek yerlerini_[Kimi] } MK/SAKT/9a/2

➤ O taştan on iki pnar aktı. Şüphesiz herkes_[DENEYİMCİ], su içecekleri yeri_[Kimi] bildi.

A3 I. bil-_[2]: “Tanımak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁵⁴

Ör. { geldi Yūsuf kardaşları Yūsuf katına Yūsuf_[Kim] bildi anları_[Kimi] } MK/SAKT/255a/2

A4 I. bil-_[2]: “Kabul etmek, onaylamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁵⁵

Ör. { taḥkik sen_[Kim] bildi-sen ki indürmedi bu āyetleri illā gökleri yaradan Tanrı ve yerleri_[Kimi] } MK/SAKT/311a/5

Bildirmek

A1 I. bildir-/bildür-_[3]: “Herhangi bir şeyi haber vermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]⁵⁶

Ör. { (O)_[Kim] anı_[Kimi] kimseye_[Kime] bildirmedi } MK/SAKT/279a/6

⁵³ 175a/2, 381a/5, 553b/6, 620b/4, 620b/5, 15b/4, 365a/5, 495b/1

⁵⁴ 277b/4-5, 10a/1, 255a/2, 20b/1

⁵⁵ 351a/7

⁵⁶ 54b/4, 209b/2, 644a/3, 604a/5, 280a/6, 309b/1, 319b/3, 682b/6, 582b/6, 355b/1, 560b/5, 72a/7, 257b/1, 463a/2, 193a/6, 514b/7, 619a/5, 547b/2, 114b/3, 589b/3, 218b/2, 54b/7; 648a/1, 635a/6, 522a/6, 611a/6, 519a/5, 250b/7; 279a/6; 176a/5

Binmek

A1 I. bin-[2]: “Binmek, bir şeyin veya bir hayvanın üstüne çıkmak, oturmak.”
MK/SAKT/KTS/133

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { ol hāyvanlar özlerine delil êtdük (Onlar)_[Kim] nicesine_[Kime] binerler
anların } MK/SAKT/480a/7

A2 I. bin-[2]: “Bir taşıta binmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁵⁷

Ör. { yā oğul (Sen)_[Kim] bizümle gemiye_[Kime] bin dağı kâfirlerle
olma } MK/SAKT/237a/4

A3 I. bin-[1]+(1):2: “Yığılmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)

Ör. { Tanrı ni'metleri_[Kim] anlar üstüne_(Kime) binecek } MK/SAKT/527b/5

Birikmek

A1 I. birikdür-[1]: “Birikmek, bir araya gelmek, toplanmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (Onlar)_[Kim] bir sinek yaradamazlar eger birikseler } MK/SAKT/365a/3

Bitmek

A1 I. bit-[1]+(1):2: “Büyüme, bitki büyüme, hayat bulmak.” MK/SAKT/TRMS/48

⁵⁷ 321b/1, 478a/3, 237a/1, 433a/7, 368a/4

II. [Kim] + (Kimde)⁵⁸

Ör. { ol bir ağaç ki (O)_[Kim] biter cehennem dibinde_(Kimde) } MK/SAKT/484a/6

A2 I. bit-_{[1]+(1):2}: “Çıkmak, meydana gelmek.” TRMS/48

II. [Kim] + (Kimde)

Ör. { bir ağaç ki çıkar Tūr-ı Sînā’dan biter anda_(Kimde) yağ_[Kim] ki zeyt yağıdır. } MK/SAKT/367a/6

Bizemek

A1 I. bize-_[2]: “Bezemek, süslemek, cazip göstermek.” MK/SAKT/KTS/126

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)⁵⁹

Ör. { bizedi şeytān_[Kim] anlara_(Kime) işledikleri işleri_[Kimi] } MK/SAKT/132b/2

Boğazlamak

A1 I. boğazla-_[2]: “Boğazlamak, boğazını keserek öldürmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁶⁰

Ör. { (Onlar)_[Kim] boğazladılar ol sığırı_[Kimi] } MK/SAKT/10b/5

Boşamak

A1 I. boşa-_[2]: “Karı ve kocanın birbirinden ayrılması.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁶¹

⁵⁸ 484a/6, 638b/1, 165b/7, 317b/6

⁵⁹ 146a/7; 188b/6; 254b/6; 289a/7; 406b/4; 429b/6; 556b/6; 516b/1; 277a/3; 317a/2; 404b/4; 481b/3; 515a/1; 559a/6; 606a/7; 278b/4

⁶⁰ 414a/1; 270a/1; 106a/6; 10a/4; 406a/7; 486a/1

Ör. { kaçan (Siz)_[Kim] ‘avratları_[Kimi] boşasañuz } MK/SAKT/601b/6

Boşalmak

A1 I. boşal-_[1]: “Boşalmak.” MK/SAKT

II. _[Kim]

Ör. { yerler_[Kim] çekilse dahı içindekin bırakup boşalsa } MK/SAKT/601b/6

Boyun Vèrmek

A1 I. Boyun vèr-_[2]: “İtaat etmek, boyun eğmek.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Kime]

Ör. { şarp dahı çıkdılar Tanrı’çün hep pes eyitdi zā’ifler_[Kim] anlara_[Kime] kim boyun vèrmediler } MK/SAKT/272a/2

Bozmak

A1 I. boz-_[2]: “Bozmak.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Kimi]⁶²

Ör. { ol kişiler ki ‘ahd eyledük anlarıla andan şonra (Onlar)_[Kim] ‘ahdlerini_[Kimi] bozarlar } MK/SAKT/190a/2

A2 I. boz-_[2]: “Biçimini değıştirmek.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Kimi]

Ör. { (O)_[Kim] bozdu ipligini_[Kimi] berk şardukdan şonra } MK/SAKT/293b/4

⁶¹ 35b/6; 604b/2; 456b/7

⁶² 195a/2; 531a/2; 108b/5; 193b/3; 293b/2; 102a/1

Buğz etmek

A1 I. buğz-ey-_{[1]+(1);2}: “Darılmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)

Ör. {senün Tanru’u_[Kim] seni terk etmedi seni_(Kime) buğz dağı eylemedi } MK/SAKT/643b/6

Bulmak

A1 I. bul-_[2]: “Bulmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]⁶³

Ör. { kaçan ki (Onlar)_[Kim] açdılar yüklerini buldılar bizā’atlarını_[Kimi] dönmiş özlerine } MK/SAKT/255b/5

Buluşmak

A1 I. buluş-_[2]: “Buluşmak, bir araya gelmek.” MK/SAKT/KTS

II. [Kim] + [Kimle]

Ör. { buluşdu (birbiriyle)_[Kimle] iki çeri_[Kim] } MK/SAKT/69a/3

Burışmak

A1 I. burış-_[1]: “Buruşmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

⁶³ 257a/6; 158a/4; 25a/5; 155a/3; 158a/4; 350b/3; 397a/6; 378a/7; 380b/6; 561a/5; 563b/4; 30a/2; 153b/3; 208b/6; 319b/2; 246a/3; 203a/1,2; 76b/5; 193b/6; 184b/7; 215a/1; 550a/4; 90a/3; 565b/5; 283b/7; 518b/1; 386b/4; 348a/7; 150a/6; 409a/6; 467b/5; 140b/3; 65b/5

Ör. { nice yüzler_[Kim] ol günde burışmışdır } MK/SAKT/624a/2

Buyurmak

A1 I. buyur-_{[2]+(1);3}: “ Bir şeyin, bir işin yapılmasını buyurmak, emretmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)⁶⁴

Ör. { yā Muḥammed (Sen)_[Kim] gühāh bağışlamağı hūy edin ve buyur yahşı işleri_[Kimi] } MK/SAKT/181b/1

Ör. { Adem’e pes secde eyledi feriştehler likin şeytān olmadı Adem’e secde eyleyenlerden Taḥrī Tā’ala eyitdi ne nesne yığdı sizi ki secde eylemedüñ ol vakit kim (secde eylemeyi)_[Kimi] buyurdum saña_(Kime) } MK/SAKT/153a/4

Bükmek

A1 I. бүк-_[2]: “Bükmek, kıvrırmak.” MK/SAKT/KTS/158

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { ol günde biz_[Kim] gökleri_[Kimi] бүкерüz kâğıtları бүкер gibi } MK/SAKT/355a/3

Büyükleme

A1 I. büyükle-_[1]: “Kibirleşmek, büyükleme, böbürlenmek.” MK/SAKT/KTS/160

II. [Kim]⁶⁵

⁶⁴ 48a/4; 58b/5; 155a/4; 612b/5; 641a/1; 149b/4; 157b/4; 82b/4; 62a/2; 75b/4; 10a/4; 14a/6; 44b/2; 293a/6; 495b/2; 300b/1; 330a/5; 34a/3; 465b/3; 83a/6; 204b/1; 205b/1; 361b/1; 584a/2; 96b/3; 7a/4; 171b/5; 344b/4; 443b/2; 90b/1; 27b/6; 5a/4; 27b/1; 155a/4,5; 252b/4; 258a/5; 265b/1; 266a/2; 380a/7; 174a/5; 377a/7; 566b/3; 63a/7; 58b/6; 62b/4; 86a/5; 291b/1

⁶⁵ 418b/2; 422b/6; 494b/4; 621b/5; 104b/5; 162b/7; 164b/4; 169b/4; 176a/4; 227a/5; 369b/4; 388a/2; 430a/2; 510a/2,3; 515a/6; 616a/1; 494b/6; 13a/6; 542b/5; 298b/7; 535a/4; 120b/6; 181b/4; 288a/1; 347a/2; 447b/6; 518a/1; 140a/2; 540b/5; 171b/7; 284a/7; 511a/4; 483a/3

Ör. { Âdem'e pes secde eylediler ferîştehler likin şeytân_[Kim] men' oldu secdeden büyüklendi } MK/SAKT/6a/3

Çağırma

A1 I. çağır_[-2]: "Çağırma." MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Siz)_[Kim] adıyla çağırmanız biri birinüzü_[Kimi] } MK/SAKT/385a/4

A2 I. çağır_[-2]: "Hitap etmek, seslenmek." MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁶⁶

Ör. { çağıra cehennem ehli_[Kim] uçmak ehline_[Kime] } MK/SAKT/159a/1

A3 I. çağır_[-1]: "Çılgılık atmak." MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { ol vakt anlar_[Kim] zârlılık edüp çağırılar } MK/SAKT/371a/1

Çalışma

A1 I. çalış_{[-1]+(1);2}: "Bir şey için çalışmak, çabalamak, uğraşmak." MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimle)⁶⁷

Ör. { kim çalışsa Allâh yolında o_[Kim] öziçün çalışur } MK/SAKT/425b/1

A2 I. çalış_[-1]: "Savaşmak, cihat etmek." MK/SAKT

⁶⁶ 572a/5

⁶⁷ 365b/3; 296a/3; 370b/4

II. [Kim]⁶⁸

Ör. {(Onlar)_[Kim] çalıştılar mallarıyla ve nefislerle Allāh yolında} MK/SAKT/558a/6

Çekmek

A1 I. çek-_[3]: “Bir şeyi tutup kendine veya başka bir yöne çekmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]⁶⁹

Ör. { (O)_[Kim] dutdu karındaşının başını_[Kimi] çekdi kendüye_[Kime] } MK/SAKT/172b/5

A2 I. çek-_[2]: “Döşemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (O)_[Kim] çekdi yeri_[Kimi] dağı kıldı anuñ içinde taşlar dağı ırmaqlar } MK/SAKT/262a/5

Çekişmek

A1 I. çekiş-_[2]: “Çekişmek, tartışmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimle]⁷⁰

Ör. { ey Nüh sen_[Kim] çekişdün bizimle_[Kimle] } MK/SAKT/235b/7

Çığırmak

⁶⁸ 200b/2; 596a/6; 208a/6; 212b/1

⁶⁹ 614a/3; 89a/2; 614a/3; 373a/2; 181a/5; 91b/7; 89a/2

⁷⁰ 42a/3; 137b/5; 102a/6; 328b/2; 235b/7; 30a/5; 364a/7; 504b/7; 357a/2; 585a/5; 130a/7; 182b/2; 444a/4; 508b/3; 398a/4; 20b/3; 137b/5; 162a/3; 356a/4; 62a/3; 41a/3; 315a/3; 337b/7; 358b/2; 408b/7; 505a/3; 68a/4; 95a/6,7; 510a/1; 188a/4; 95a/2; 50b/6; 32a/7; 188b/2; 115a/4; 151b/5; 512a/6; 522a/3; 522b/1; 524b/1; 17a/6; 129a/7; 297b/5; 448b/7; 55b/5; 289b/2; 364b/1; 568a/4; 315b/1; 431a/2; 560b/4; 319b/7; 478b/5; 26a/2; 510b/4; 297b/7

A1 I. ıgır-[1]+(1):2: “Bağırarak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)⁷¹

Ör. {yitimlere kahr eyleme dağı (Sen)_[Kim] dilenci yüzine_(Kime) ıgırma}MK/SAKT/644a/2

Çıkmak

A1 I. ık-[2]: “Dışarı çıkmak.” MK/SAKT/KTS/175

II. [Kim] + [Kimden]⁷²

Ör. {anlar_[Kim] türbeden_[Kimden] ıkalar }MK/SAKT/506a/6

A2 I. ık-[2]: “Uzaklaşmak, ayrılmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]⁷³

Ör. { (Sen)_[Kim] ık andan_[Kimden] zelilligile sürülmüşligile }MK/SAKT/153b/3

A3 I. ık-[2]: “Bir yerin, bir şeyin yahut bir kimsenin üzerine çıkmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁷⁴

Ör. { (Sen)_[Kim] anlar üstine_[Kimi] ık }MK/SAKT/251a/5

A4 I. ık-[1]: “Bitmek, yetişmek.” MK/SAKT/KTS/175

⁷¹ 556b/1; 158b/4

⁷² 651a/5; 506a/6; 571a/2; 543b/6; 290a/4; 312b/6; 615a/5; 154b/4; 436a/1; 436b/6; 411a/4; 369a/1; 236b/6; 319a/3; 416a/4; 250a/7; 275b/2; 601b/7; 12a/3; 24b/7; 196b/2; 279a/5; 591a/1; 504a/5; 533a/3; 93b/5; 368a/2; 440a/1; 38b/5; 519a/3; 381b/1; 11a/3; 290a/4; 335a/6; 574b/2; 638a/6; 647a/6; 615a/5; 175a/1; 326a/7; 117a/6; 250a/7; 541a/4

⁷³ 278b/1; 86b/6; 112a/1; 385a/6; 74b/7; 188b/4; 87b/2; 410a/6; 541a/4; 153a/6; 495a/1; 589a/3; 590b/6; 416a/4; 38b/4; 74b/7;

⁷⁴ 423b/1; 117a/6; 475a/5; 237a/5; 423b/1

II. [Kim]⁷⁵

Ör. { yahşı iklimün çıkar ekini ve otları_[Kim] } MK/SAKT/160b/2

A5 I. çık-[2]: “Emirden, görevden, sapmak, uzaklaşmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]⁷⁶

Ör. { İbliş_[Kim] cinnilerden idi fāsık oldu Tanrı buyruğundan_[Kimden] çıkdı } MK/SAKT/319a/3

A6 I. çık-[2]: “Bir yere ya da göreve gitmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁷⁷

Ör. { eger siz_[Kim] çıkduñuzsa gāzālīga_[Kime] benüm yolımda ve benüm rāziligum istemege sırrıla anlara muḥabbet getürür-siz } MK/SAKT/319a/3

A7 I. çık-[1]: “Ortaya çıkmak, görünmek.” MK/SAKT/KTS/175

II. [Kim]⁷⁸

Ör. { ay_[Kim] nurlu çıkmış } MK/SAKT/137a/7

A8 I. çık-[2]: “Gitmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁷⁹

Ör. { (Onlar)_[Kim] gökler yolına_[Kime] çıksunlar } MK/SAKT/490a/4

⁷⁵ 360b/3

⁷⁶ 163a/4; 564a/3; 462b/4; 112a/1; 385a/6; 163a/4;

⁷⁷ 207b/3; 618a/7

⁷⁸ 137b/2

⁷⁹ 148b/6; 272a/2; 592b/5; 591a/1

Çürimek/Çürümek

A1 I. çüri-_[1]: “Çürümek.” MK/SAKT

II. [Kim]⁸⁰

Ör. { siz_[Kim] paralanup çürüyecek-siz } MK/SAKT/462a/1

Dadmak

A1 I. dad-_[2]: “Tatmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Onlar)_[Kim] dadsunlar kaynamış suyla irinleri_[Kimi] } MK/SAKT/493b/4

A2 I. dad-_[2]: mecaz “Hissetmek, yaşamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]⁸¹

Ör. { tahkik siz_[Kim] dadacaksınız yürekler acıdıcı ‘azābı_[Kimi] } MK/SAKT/483a/5

Dağlandurmak

A1 I. dağladur-_[2]: “Dağlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)

Ör. { (Biz)_[Kim] dağlandururuz anuñıla_(Kimle) alınlarını ve yanlarını ve arkalarını_[Kimi] } MK/SAKT/296a/6

Danışmak/Țanışmak

⁸⁰ 463a/2; 480b/6

⁸¹ 482b/5; 292a/3; 148b/6; 591a/7; 600a/5; 603a/5; 62a/6; 447b/3,4; 473a/5; 562b/1; 490a/2; 537a/1; 629a/3; 493b/4; 72b/7; 130b/7; 157a/5; 358b/5; 183b/6; 186b/4; 189a/6; 199a/4; 224a/2; 432a/6; 448a/6; 466b/5, 498b/6; 546b/1; 572b/5,6; 573a/6; 629a/6; 536b/4

A1 I. danış-/tanış-[2]+(1):3: “Danışmak, fikir alış verişinde bulunmak, sormak.”
MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + (Kime)⁸²

Ör. { yā Mūsā Fir'avn kavmi_[Kim] danışurlar seni öldürmege_[Kimi] MK/SAKT/416a/3

Ör. {siz_[Kim] hile édüp tanışduñuz anı_[Kimi] Mūsā_(Kime) Mi'ād'a çıkmazdan burun
}MK/SAKT/168a/4

Dartmak

A1 I. dart-[2]: “Tartmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁸³

Ör. {tamām ölçüñüz halka kaçan ölçicek dahı (Siz)_[Kim] (tartılacak şeyleri)_[Kimi]
dartıñuz doğru mizan bile ol hayırlıdur ve ‘ākıbeti yahşırakdur }MK/SAKT/302b/4

Da’vilemek

A1 I. da’vile-[2]: “Dava etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { şınañuz öksüzleri bālig oldukları vaḳti eger anlarda ‘aḳıl ve tedbir bulsañuz
pes verıñüz anlara māllarını dahı yemeñüz anlaruñ malını isarāfıla ve tağıtmaq bile ki
anlar_[Kim] ulu olsa (sizi)_[Kimi] da’vileler }MK/SAKT/76b/6

Demek

A1 I. de-[2]: “Demek, söylemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne]⁸⁴

⁸² 248b/7; 260b/2

⁸³ 634b/4

Ör. { yā Muḥammed (Sen)_[Kim] ben ḳorḳar-men_[Ne] dē eger men aṣi olsam beni yaradana } MK/SAKT/129a/5

Degmek

A1 I. deg-_[2]: “Değmek, dokunmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁸⁵

Ör. { size_[Kime] cehennem odı_[Kim] deger } MK/SAKT/246a/3

A2 I. deg-_[2]: “Ulaşmak, isabet etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]⁸⁶

Ör. { eger anlara_[Kime] ziyān_[Kim] değse yazuḳları sebebiyle ol vaḳtde ümiz keserler } MK/SAKT/438a/4

Degirmek/Degürmek

A1 I. deḡir-/degür-_[3]: “Ulaştırmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne/Kimi] + [Kime]⁸⁷

⁸⁴ 139a/7; 141b/5; 147b/4; 224a/4; 230a/7; 231a/4; 281b/5; 355b/2; 368a/5; 373a/3,4; 442b/3; 487a/3; 495a/7; 496b/7; 531b/7; 533a/7; 564b/1; 566b/3; 40a/3; 42a/6; 42b/2, 3, 7; 56a/3; 59a/3; 111a/4; 130b/6; 167b/2, 3, 4; 168a/7; 171a/3, 5; 172b/4, 7; 174a/1; 177a/6; 183a/1; 183b/1; 188b/7; 189a/1; 229a/1; 234b/7; 235a/7; 235b/3, 7; 237a/4, 5; 237b/3; 238a/1; 240a/4; 241a/4; 241b/4, 7; 242a/2; 243a/1; 243b/6, 7; 244a/3; 248b/2; 249b/2, 5; 250a/3, 4; 250b/5, 7; 251a/1, 5; 251b/2, 4; 252b/7; 253a/1; 253b/2; 254b/4, 5; 255a/5; 256a/3; 256b/5, 7; 257b/4; 258a/6; 258b/2, 4; 259a/1, 2; 259b/2, 4; 260a/5, 7; 278a/4, 6; 279b/1, 3; 280a/2; 280b/2, 3; 311a/5, 7; 317a/5, 7; 321a/1; 630b/1, 4; 10a/5; 10b/3; 45b/5; 48a/3; 55a/6; 72b/6; 119b/2; 120b/5; 167b/2, 4; 227b/3; 241a/4; 280b/2; 313b/4; 372a/7; 416b/2; 451b/2; 515a/5; 572a/1, 2; 595b/6; 630a/6; 127a/1; 508b/2; 455b/3; 140a/5; 8a/2; 12a/6; 101b/7; 114a/7; 132b/1; 153b/5; 326b/2; 405a/4; 572a/2; 301a/5; 315b/3; 609a/6; 479b/2; 443a/5; 315b/3; 296b/6; 129b/4; 484a/3; 96b/1; 20a/7; 137a/1; 635a/2; 169b/6; 483a/4; 578b/2; 528b/4; 564b/3; 635b/6; 455b/3; 183b/6; 26b/6; 58b/3; 145a/4; 373b/2; 374a/3, 4; 388b/4; 421b/5; 483b/6; 484a/1, 2, 3, 4; 502b/2; 519a/4; 530a/2; 533a/3; 560b/7; 599b/3; 623b/3; 629b/6; 433a/1, 4; 500a/2; 4b/6; 130b/3; 158b/7; 504a/5; 571a/4; 622b/4, 6; 647a/1; 145a/6; 473a/5

⁸⁵ 44a/1

⁸⁶ 496b/4; 501b/1; 519b/5; 524a/2; 526a/2

⁸⁷ 86a/5; 382b/6; 162b/3; 400b/7; 456a/2; 161a/1; 257b/6

Ör. {(Onlar)_[Kim] size_[Kime] ziyan_[Ne] degüremezler bizüm âyetlerümüz bereketiyle } MK/SAKT/418a/3

A2 I. değir-/degür-_[3]: “Tebliğ etmek, bildirmek, haber vermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne/Kimi] + [Kime]

Ör. {anlardan_[Kim] size_[Kime] ‘ârlanmak_[Kimi] degürdi} MK/SAKT/554b/5

A3 I. değir-/degür-_[3]: “Vermek.” MK/SAKT/KTS/190

II. [Kim] + [Ne] + [Kime]

Ör. {kurtardı Tañrı Ta’âlâ anları şerrinden ol günün dahı degürdi (O)_[Kim] anlara_[Kime] çok tâze ni’metler_[Ne] } MK/SAKT/625a/7

A4 I. değir-/degür-_[3]: “Ödemek.” MK/SAKT/KTS/190

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. {(O)_[Kim] anuñ katında hisâbını tamâm_[Kimi] degürir özine_[Kime] } MK/SAKT/380b/7

Değişmek

A1 I. değiş-_[1]: “Değişmek, başka duruma girmek.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { değiştiler kâfirler_[Kim] } MK/SAKT/319a/5

A2 I. değiş-_{[2]+(1):3}: “Bir şeyi başka bir şeyle değiştirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)⁸⁸

Ör. { (Siz)_[Kim] değışürmi-siz ol nesneyi_[Kim] kim ol yaramazdur ol nesne ile_(Kimle) kim ol yahşıdır } MK/SAKT/9a/5

Delmek

A1 I. del-_[2]: “Delmek, delik açmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁸⁹

Ör. { Hızır peygamber_[Kim] deldi ol gemiyi_[Kimi] } MK/SAKT/321b/1

Depmek

A1 I. dep-_{[2]+(1):3}: “Vurmak, elini veya bir şeyi herhangi bir yere vurmak, hızla çarpmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime] + (Kimle)

Ör. { (Sen)_[Kim] yerı_[Kimi] dep dedük ayağıuıla_(Kimle) } MK/SAKT/492b/6

Deprenmek

A1 I. depren-_[1]: “Hareket etmek, sarsılmak, çalkanmak.” MK/SAKT

II. [Kim]⁹⁰

Ör. { ol vaktde şınandı mü'minler_[Kim] dahı deprendiler kórkıdan } MK/SAKT/451a/5

Dèrmek

⁸⁸ 76a/3

⁸⁹ 322a/5; 302b/7

⁹⁰ 577a/4; 641a/3; 356a/1; 646b/7; 356b/5; 405a/4; 417b/3

A1 I.dér-[2]: “Toplamak, bir araya getirmek, biriktirmek, birleştirmek.”
MK/SAKT/KTS/192

II. [Kim] + [Kimi]⁹¹

Ör. { dèrer Tañrı Ta’ālā_[Kim] peygamberleri_[Kimi] } MK/SAKT/125a/6

Dêrşürmek

A1 I. dêrşür-[2]: “Toplamak, bir araya getirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { ol gün ki (Biz)_[Kim] dêrşürür-biz anlaruñ barçasını_[Kimi] } MK/SAKT/220b/7

Dınmak

A1 I. dın-[2]: “İlgilenmek, meyletmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { (Siz)_[Kim] dınmañuz ol kişilere_[Kime] ki zılm eylediler pes size cehennem odı
deger } MK/SAKT/246a/2

Dikilmek

A1 I. dikil-[2]: “Dikilmek, ayakta beklemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { nazar eylemezler mi develere nice yaradıldı dañı göklere nice yüceldi dañı
(O)_[Kim] taşlara_[Kime] nice dikildi } MK/SAKT/395b/1

A2 I. dikil-[1]: “Dikilmek, göz belli bir noktaya bakmak.” MK/SAKT

⁹¹ 335b/5; 540a/4; 333a/4; 145a/2; 324a/7; 623a/7

II. [Kim] + [Kime]⁹²

Ör. { ol günde gözler_[Kim] (belli bir yere)_[Kime] dikile } MK/SAKT/395b/1

Dinlenmek

A1 I. dinlen-_{[1]+(1):2}: “Dinlenmek, istirahat etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)

Ör. { siz_[Kim] anda_(Kimde) dinlenesiz } MK/SAKT/422a/7

A2 I. dinlen-_[1]: “Kurtulmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (O)_[Kim] öle dinlene } MK/SAKT/271b/3

Dişlemek

A1 I. dişle-_[2]: “Dişlemek, ısırarak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]⁹³

Ör. { zālimler_[Kim] kāfirler oldılar ve kıatı nedamet eyleyüp ellerin_[Kimi] dişlediler } MK/SAKT/172b/1

Ditremek

A1 I. ditre-_[1]: “Titremek, sarsılmak, sallanmak, ürkmek.” MK/SAKT

II. [Kim]⁹⁴

⁹² 610b/2

⁹³ 64a/5

⁹⁴ 565a/7; 620a/4; 630a/3

Ör. { ki sen görürsin yerleri kuru hiç üstinde ot yok pes kaçan ki anuñ üstine şu indirevüz (O)_[Kim] dıtrrer } MK/SAKT/518a/3

Doğmak

A1 I. doğ-_[1]: “Doğmak, dünyaya gelmek.” MK/SAKT

II. _[Kim]⁹⁵

Ör. { ben bir ‘ākır qarı-men benden oğlan_[Kim] nice doğar } MK/SAKT/563a/6

Doğurmak

A1 I. doğur-_[2]: “Doğurmak, dünyaya getirmek.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Kimi]⁹⁶

Ör. { ol vaqt kı (O)_[Kim] doğurdı anı_[Kimi] eyitdi ey Çalab’um ben bunu dişi doğurdum dañı Tañrı Ta’ālā bilür ol ne verdiyise dañı erkek dişi gibi değıldür dañı ben ad verdüm ki Meryem dëyü } MK/SAKT/53a/2

Doğanmak/Doğınmak/Doğunmak

A1 I. doğan-/doğın-/doğun-_[2]: “Dokunmak, değmek.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Kime]⁹⁷

Ör. { doğandı arja_[Kime] ulu dānelü yağmur_[Kim] } MK/SAKT/43b/5

Doğuşmak

A1 I. doğuş-_[2]: “Tokuşmak, çarpmak.” MK/SAKT

⁹⁵ 651b/1

⁹⁶ 543a/6; 53a/3; 53a/2; 602b/6; 602b/2; 53b/5; 651b/1; 325b/7; 326a/4; 469b/7; 519a/4; 617a/3; 241a/3

⁹⁷ 647a/6; 63b/6; 556b/4

II. [Kim] + [Kime/Kimle]

Ör. { iki deñiz karışdırdı (Onlar)_[Kim] bir birine_[Kime] doğuşur } MK/SAKT/574a/7

Donatmak

A1 I. donat-_[2]: “Donatmak, giydirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { Tañrı’muz oldur ki (O)_[Kim] her nesnenün şeklini ve şüretini_[Kimi] donatmışdur } MK/SAKT/381b/2

Dökmek

A1 I. dök-_[3]: “Dökmek, bir yere veya bir şeye boşaltmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + [Kime]⁹⁸

Ör. { ol benüm ‘aşāmdur anuñ üstine tayanur-men anuñ bile koynuma_[Kime] yaprak_[Ne] dökerim ben_[Kim] } MK/SAKT/335a/3

A2 I. dök-_[2]: “Akıtmak.” MK/SAKT/KTS/202

II. [Kim] + [Kimi]⁹⁹

Ör. { (Siz)_[Kim] dökmeñüz bir biriñüz kanlarını_[Kimi] } MK/SAKT/12b/2

Dölenmek

A1 I. dölen-_[1]: “Huzura kavuşmak, dinlenmek, sükûnet bulmak.” MK/SAKT/KTS/203

II. [Kim]

⁹⁸ 640b/4; 632a/4; 444a/2; 324a/3; 159a/2; 536b/3

⁹⁹ 579a/1; 5b/3

Ör. {anlar kim inandılar dahı dölenür (onların) gönülleri_[Kim] } MK/SAKT/266b/1

Dönmek

A1 I. dön-_{[1]+(1):2}: “Geri dönmek, gelmek.” MK/SAKT/KTS/203

II. [Kim] + (Kime)¹⁰⁰

Ör. {ya nefsi (Sen)_[Kim] muṭma'ine_(Kime) dön Taḡru'ḡ liḡāsına} MK/SAKT/641a/7

A2 I. dön-_{[1]+(1):2}: “Geri çevrilmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)

Ör. {yā ilḡi (Sen)_[Kim] dön anlara_(Kime) } MK/SAKT/47b/6

A3 I. dön-_[2]: “Yönelmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]¹⁰¹

Ör. {iki çeri_[Kim] bir birine gördi ardına_[Kime] döndi kaçdı} MK/SAKT/188b/7

A4 I. dön-_[2]: “Sapmak, dönmek, ayrılmak.” MK/SAKT/KTS/203

II. [Kim] + [Kimden]¹⁰²

Ör. { Siz_[Kim] döndüğüz Hak yolından_[Kimden] kitāb indüğinden
sonra} MK/SAKT/9b/7

¹⁰⁰ 641a/7; 416b/2; 71b/4; 168a/1; 321a/1; 545b/5; 273a/7; 527b/6; 7a/7; 354a/4; 636b/4; 370b/3; 404a/6; 211a/7; 427b/3; 432b/2; 447a/6; 533b/6; 586b/6; 597b/6; 600a/2; 608a/2; 65a/6; 176b/3; 221a/5; 529a/3; 530b/7; 545b/1; 323a/5; 556b/4; 392b/4; 526b/5; 168b/1; 396a/5; 13a/1; 131a/6; 202a/2; 210b/6; 585b/2; 635b/5; 5a/7; 39a/2; 46b/2; 67b/7; 155a/7; 209b/2; 130b/3; 209b/3; 55b/4; 219b/7; 165a/1; 362a/5; 241b/2; 374b/4; 377a/1; 261b/1; 552b/5; 3b/5; 119b/3; 231b/3; 243b/3; 258a/1; 346b/2; 379a/5; 271a/5

¹⁰¹ 251a/5; 497b/6; 549b/5; 173b/7; 593b/1; 543b/3; 351a/1; 405a/1; 21a/7; 188a/7; 247a/3; 31b/7; 356a/7; 581a/2; 606a/6; 304a/3; 538b/5; 23a/6; 110a/7; 275a/1; 251a/7; 415b/1; 636b/1

¹⁰² 12b/1

A5 I. dön-[2]: “Vazgeçmek.” MK/SAKT/KTS/203

II. [Kim] + [Kimden]¹⁰³

Ör. { anlar_[Kim] dönmezler sizünile savaş eylemekden_[Kimden] } MK/SAKT/33a/7

Döşemek

A1 I. döşe-[2]: “Döşemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹⁰⁴

Ör. { (Biz)_[Kim] yerleri_[Kimi] uzadup döşedük } MK/SAKT/277a/5

A2 I. döşe-[3]: “Bol bol vermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]¹⁰⁵

Ör. { Tanrı_[Kim] döşer rızkı_[Kimi] aña_[Kime] } MK/SAKT/266a/4

A3 I. döşe-[2]: “Yaymak, sermek.” MK/SAKT/KTS/205

II. [Kim] + [Kimi/Ne]

Ör. { kim ‘amel-i şâlih işlese anlar_[Kim] öz nefisleriçün döşek_[Ne] döşerler ceza vermegiçün ol kişilere } MK/SAKT/439a/6

Döşürmek

A1 I. döşür-[2]: “Toplamak.” MK/SAKT

¹⁰³ 104a/6

¹⁰⁴ 564a/6

¹⁰⁵ 438a/5; 466a/6; 523b/7; 423b/4

II. [Kim] + [Kimi]¹⁰⁶

Ör. {dutdu Fir'avn_[Kim] döşürdi cāzūları_[Kimi] } MK/SAKT/337b/5

A2 I. döşür-[2]: “Biriktirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {o_[Kim] kim döşürür malı_[Kimi] ve her gün anı şayar } MK/SAKT/337b/5

Durmak

A1 I. dur-[1]: “Durmak, hareketsiz kalmak.” MK/SAKT

II. [Kim]¹⁰⁷

Ör. {ol gün ki dura Cebrā'il ve barça melāikler_[Kim] daḥı şaf bağlayup hiçbirisi söylemez. } MK/SAKT/629b/3

A2 I. dur-[1]+(1):2: “Yaşamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)

Ör. {biz seni bēslemedik mi (Sen)_[Kim] bizüm aramızda kicücükken daḥı durduḡ bizim yanumuzda_(Kimde) nice yıllar} MK/SAKT/394a/6

A3 I. dur-[2]: “Beklemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimde]¹⁰⁸

¹⁰⁶ 226b/2

¹⁰⁷ 436b/7

¹⁰⁸ 40a/6; 328b/4; 212a/1; 467a/6; 237b/2; 207b/5; 211b/7; 223a/5, 7; 374b/; 440b/63; 125a/1; 221a/1; 45b/4; 4a/1; 32a/4; 636a/6; 134b/4; 578b/1; 50b/4; 194a/6

Ör. { Ol gün ki dura halk_[Kim] hazretine ‘âlemler Tanrısının_[Kime] } MK/SAKT/634b/5

A4 I. dur-_[1]: “Ara vermek.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { ol vakt ki durdu Tanrı kulu Muhammed resûlullâh_[Kim] Allâh’a ‘ibâdet eylemegiçün } MK/SAKT/618b/4

A5 I. dur-_[2]: “Kalmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimde]¹⁰⁹

Ör. { (Siz)_[Kim] ne kadar durduñuz yerde_[Kimde] ölmüşiken diriyken nice yıl olduñuz eyideler ki bir gün durduğ yâ buçuğ gün durduğ } MK/SAKT/374b/1,2

A6 I. dur-_[1]: “Ayağa kalkmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { İbrahim ‘avratı_[Kim] kulluğičün durmışdı. } MK/SAKT/241a/1

A7 I. dur-_[2]: “(Yapmaya) başlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { bir tã’ife_[Kim] dursunlar senüñle namāz_[Kime] } MK/SAKT/94a/3

Durgurmak

A1 I. durgur-_[2]: “Korumak.” MK/SAKT

¹⁰⁹ 280b/7; 61b/6; 63a/5; 38a/4; 228b/4; 244b/4

II. [Kim] + [Kimi]¹¹⁰

Ör. {ürile şūr içine pes anlar ol vaktde sinlerinden Tañrı'ları ħazretine yügrüşürler eyideler vay bize (O)_[Kim] bizi_[Kimi] durgurdi yatduğumuz yerden } MK/SAKT/479a/1

Dutmak

A1 I. dut-_[2]: “Tutmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹¹¹

Ör. { elleri var mıdur ki (Onlar)_[Kim] anuñıla (bir şeyleri)_[Kimi] dutalar } MK/SAKT/180b/2

A2 I. dut-_[2]: “Yakalamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹¹²

Ör. {(O)_[Kim] dutar anı_[Kimi] zelillikle yā toprağa şoqar } MK/SAKT/288b/6

A3 I. dut-_[2]: “Durdurmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹¹³

Ör. {yā gök açıl (Sen)_[Kim] yağmurunı_[Kimi] dut şu kesildi Allāh'nuñ buyruğı yerine geldi } MK/SAKT/237b/1

A4 I. dut-_[2]: “Kaplamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

¹¹⁰ 314b/3; 35b/3; 602a/4; 7a/2; 2a/4; 36a/1

¹¹¹ 259b/3; 128a/7; 47a/1; 602a/3

¹¹² 645b/1; 613a/3; 172b/5; 337b/5; 401a/1; 402b/3; 530b/6; 476a/4; 573a/1; 36a/3; 607b/2; 91a/5; 91b/7; 193b/6

¹¹³ 455b/3; 169a/3; 36a/3; 8a/4

Ör. { (onun) nûr_[Kim] ‘âlemi_[Kimi] duta } MK/SAKT/622b/1

A5 I. dut-_[2]: “Saymak, kabul etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]¹¹⁴

Ör. { naşihat ‘âlemlere kim dilese sizden (O)_[Kim] (o nasihati)_[Kimi] doğru yol duta } MK/SAKT/633b/2

A6 I. dut-_[2]: “Engellemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (O)_[Kim] dutar gökləri yer üstine düşmekden_[Kimi] } MK/SAKT/364a/3

A7 I. dut-_[2]: “Saklamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹¹⁵

Ör. { ol vaktde siz_[Kim] dutardunuz elünüzü_[Kimi] harc eylemekden korkup } MK/SAKT/311a/2

A8 I. dut-_[2]: “Yerine getirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹¹⁶

Ör. { (Siz)_[Kim] Tañrıdan korkup buyruğın_[Kimi] dutasız } MK/SAKT/27a/6

A9 I. dut-_[2]: “Alıkoymak.” MK/SAKT

¹¹⁴ 392a/5; 62a/1; 388b/3; 118a/3; 500a/4

¹¹⁵ 220a/4; 291b/7

¹¹⁶ 27b/6, 27b/5

II. [Kim] + [Kimi]¹¹⁷

Ör. { niçün kayırur-men bir kavmi ki kâfirlerdür biz_[Kim] göndermedük bir şehre bir nebiyi illâ dutduk ehlini_[Kimi] zahmetlerle dahı ziyânlarıla } MK/SAKT/165b/3

A10 I. dut-_[2]: mecaz “Kuşatmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { ol Tanrı birdür andan özge Tanrı yokdur hayâtı şermedidür dutmaz anı_[Kimi] uyku_[Kim] uyuklamaz } MK/SAKT/41a/7

Düketmek

A1 I. düket-_[2]: “Tüketmek, bitirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹¹⁸

Ör. { Mūsā_[Kim] düketdi ol müddeti_[Kimi] } MK/SAKT/417a/5

Düşmek

A1 I. düş-_[2]: “Düşmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]¹¹⁹

Ör. { ol tağ_[Kim] anlar üstine_[Kime] düşecekdür } MK/SAKT/177a/3

A2 I. düş-_{[1]+(1):2}: “İsabet etti.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)¹²⁰

¹¹⁷ 79a/1

¹¹⁸ 417a/4; 94b/2

¹¹⁹ 463a/3; 171a/7; 396a/7; 319b/2; 535a/7; 398a/3; 250a/3; 11a/4; 327b/2; 357a/7; 361b/6; 134b/6; 360a/1; 42b/1; 6a/7; 6b/2; 154b/2; 343b/4

Ör. { düşdi üstünüze_(Kime) Çalab’uñuzdan ‘azāb_[Kim] } MK/SAKT/162a/2

A3 I. düş-_{[1]+(1):2}: “Yıkılmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)¹²¹

Ör. { ol kimse ki esāsladı dini bināsını k̄ā’idesi za’iflık üstine pes (O)_[Kim] düşdi anuñ bile cehennem odına_(Kime) } MK/SAKT/212a/4

A4 I. düş-_[1]: “Secdeye kapanmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (O)_[Kim] istiğfar eyledi Tañrı’sına ve rükū’ edip düşdü } MK/SAKT/491a/7

A5 I. düş-_[1]: “Yere kapanmak.” MK/SAKT

II. [Kim]¹²²

Ör. { düşdiler cādūlar_[Kim] yüzleri üstüne secde eyleyip eyittiler } MK/SAKT/168a/1

A6 I. düş-_[1]: “Günaha girmek, günah işlemek.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { taḥkik (O)_[Kim] bühān eylemişdür ulu günāha düşmişdür } MK/SAKT/95b/5

Düzmek

¹²⁰ 63a/1; 169b/4; 140a/7; 339b/7; 202b/1; 412b/3

¹²¹ 284b/6

¹²² 260a/1; 338b/3; 396a/1; 311b/7; 312a/1; 330b/4; 447b/5; 392b/6; 494b/3

A1 I. düz-[2]: “Düzenlemek, tertip edip tanzim etmek, düzene koymak.”
MK/SAKT/KTS/213

II. [Kim] + [Kimi]¹²³

Ör. {Allāh_[Kim] anı kalınlığın yüceltdi ve anı_[Kimi] düzdi} MK/SAKT/630b/5

A2 I. düz-[2]: “Uydurmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹²⁴

Ör. { eydürler mi ki Kur’ân’ı_[Kimi] Muḥamed_[Kim] özi yanından
düzdi} MK/SAKT/222a/7

A3 I. düz-[2]: “Hazırlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { biz sizi yaratmaduk mı bir çepel şudan dahı anı kılmaduk mı bir tıracak yerde
ki ana raḥmidür bir muḳadder vakte degin pes (Biz)_[Kim] anı_[Kim] şürete getirüp
düzduk} MK/SAKT/627a/6

Düzetmek

A1 I. düzet-[2]: “Yapmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]¹²⁵

Ör. {(Sen)_[Kim] gemi_[Ne] düzet bizüm ri’āyetümüzle vahyümüzle} MK/SAKT/236b/1

Düzüşmek

¹²³ 638b/6

¹²⁴ 566b/4; 226a/5; 404a/4; 386a/3; 446a/7

¹²⁵ 337a/4; 447a/2; 624b/1; 632a/2; 634a/2; 125b/4; 494b/2; 54b/5

A1 I. düzüş-[2]: “Uydurmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {taşkıık düzüşür yalanı_[Kimi] ol _____ kişiler_[Kim] ki illāimān getürmezler} MK/SAKT/295a/6

Ėdinmek

A1 I. ėdin-[2]: “Edinmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne]¹²⁶

Ör. { eyittiler ki ėdindi Taḡrı Ta’ālā_[Kim] oğul_[Ne] } MK/SAKT/17b/3

A2 I. ėdin-[2]: “Elde etmek, sağlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne]¹²⁷

Ör. { (Siz)_[Kim] ḡurma ağaḡlarınıḡ yemişelerinden ve üzümlerden içkiler_[Kimi] ėdinür-siz } MK/SAKT/290a/1

A3 I. ėdin-[2]: “Kabul etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]¹²⁸

Ör. { (Onlar)_[Kim] yahşılık yolını_[Kimi] yol ėdinmezler } MK/SAKT/172a/2

A4 I. ėdin-[2]: “Oyuncak etmek, alay konusu yapmak.” MK/SAKT

¹²⁶ 172b/5; 226a/2; 312b/5; 333a/6; 347b/4; 430b/1; 303a/5; 328a/1; 373a/1; 385b/5; 617b/3; 312a/5; 162b/5

¹²⁷ 290a/1; 254b/5

¹²⁸ 320b/7; 347a/4; 390a/2; 539b/4; 155b/1; 211b/4; 313b/5; 332b/7; 347a/7; 385b/7; 430a/7; 480b/2; 495b/5; 520b/2; 521a/1; 500b/5; 14a/3; 324b/3; 476b/3; 254b/3; 198a/1; 301a/3; 428a/2; 196b/3; 64a/1; 91a/6; 100a/7; 298b/4; 564b/2; 56b/3; 319a/6; 172a/2; 629b/5; 18b/5; 126b/4; 24b/1; 319a/3,4; 395a/1; 137a/3; 485a/6

II. [Kim] + [Kimi/Ne]¹²⁹

Ör. { ol kişiler_[Kim] ki dinleri_[Kimi] oynamak edindiler } MK/SAKT/136a/5

Egilmek

A1 I. egil-_[1]: “Egilmek.” MK/SAKT

II. [Kim]¹³⁰

Ör. { ol vaktde gözler_[Kim] egildi idi korkudan } MK/SAKT/451a/3

Eglenmek

A1 I. eglen-_[1]: “Oyalanmak, zaman geçirmek.” MK/SAKT

II. [Kim]¹³¹

Ör. { (Siz)_[Kim] kaçan yemekden düken señüz tağı luñuz sözle eglenmeñüz } MK/SAKT/458a/5

Eksemek/Eksimek

A1 I. ekse-/eksi-_{[2]+(1):3}: “Eksiltmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)¹³²

Ör. { (Biz)_[Kim] Kāfire_(Kime) ekserüz ‘ālemleri_[Kimi] } MK/SAKT/268b/2

A2 I. ekse-/eksi-_[2]: “Alçaltmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

¹²⁹ 116b/4; 159a/4; 346b/6

¹³⁰ 494a/3

¹³¹ 88a/3

¹³² 268b/2; 443b/7

Ör. { (Sen)_[Kim] āvāzuṇ_[Kim] daḥı eksin } MK/SAKT/443b/7

Emzürmek

A1 I. emzür-_[2]: “Emzirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹³³

Ör. {vaḥy eyledük ilhāmıla Mūsā anasına ki (Sen)_[Kim] anı_[Kimi] emzür } MK/SAKT/414a/5

Erimek

A1 I. eri-_{[1]+(1):2}: “Erimek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)¹³⁴

Ör. {anların başı üstinde_(Kimde) kaynamış sular_[Kim] erir } MK/SAKT/358b/3

Ėriřmek

A1 I. Ėriř-_[2]: “Ulaşmak, yetişmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]¹³⁵

Ör. {kendü nefslerine źulm Ėderleridi pes Ėriřdi anlara_[Kime] yaman ‘āmelleri cezāası_[Kim] } MK/SAKT/358b/3

Esmek

A1 I. es-_[1]: “Esmek.” MK/SAKT

¹³³ 602b/7; 603a/1; 36b/3

¹³⁴ 358b/4; 613b/6

¹³⁵ 326a/4; 476a/5; 625b/3; 122b/3; 144b/2; 170a/1; 173a/3; 501b/5; 522b/7; 597b/5; 91a/7; 597a/5; 146a/5; 158b/7; 478a/4; 179b/3; 288a/6

II. [Kim]¹³⁶

Ör. { musahhar eyledük aña yeli (O)_[Kim] yumşak eseridi } MK/SAKT/492b/1

Esāslamak

A1 I. esāsla-_{[2]+(1):3}: “Temellendirmek, kurmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)

Ör. { ol kimse_[Kim] ki esāsladı dīni binasını_[Kimi] kā’idesi za’ıflık üstine_(Kime) } MK/SAKT/212a/3

Eşitmek

A1 I. eşit-_[2]: “İşitmek, duymak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹³⁷

Ör. { (Sen)_[Kim] eşidür misin anların āvāzını_[Kimi] } MK/SAKT/334a/1

Ėtmek

A1 I. ėt-_[2]: “Oluşturmak, ortaya koymak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne]¹³⁸

Ör. { anların şerikleri mi vardır ki (Onlar)_[Kim] seri’at_[Ne] etdiler } MK/SAKT/522b/5

Evişmek

¹³⁶ 626b/6

¹³⁷ 387a/1

¹³⁸ 521a/7; 234a/6; 494b/4

A1 I. eviş-_{[1] + (1):2}: “Acele etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)¹³⁹

Ör. { (Siz)_[Kim] evişiniz mağfirete_(Kimde) } MK/SAKT/593b/2

Evlenmek

A1 I. evilen-_{[1] ~ [2]}: “Evlenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimle]¹⁴⁰

Ör. { (Siz)_[Kim] evleniğiniz istegen ‘avratlardan bir ya iki ya üç ya dört tanesinden biriyle_[Kimle] } MK/SAKT/76a/5

Eyidmek/Eyitmek

A1 I. eyid-/eyit-_[2]: “Söylemek, demek, anlatmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne]¹⁴¹

¹³⁹ 615a/5

¹⁴⁰ 80/4; 81a/1, 4; 34a/4; 80a/1; 375a/7; 375b/1

¹⁴¹ 141a/1, 6, 7; 14b/5; 16b/7; 18a/2; 20a/2, 3; 20b/3, 6; 21a/3; 28b/5; 32b/7; 33a/5; 33b/6, , 7; 34a/2; 49b/5; 50a/5; 51a/1; 51b/5; 52a/5; 52b/2, 4; 56b/2; 57b/3, 4; 59a/6; 60b/2, 4; 61a/2, 4; 64a/6; 68b/5, 7; ; 70b/2; 71b/2; 73a/2; 87a/4; 89a/5; 89b/2; 97b/2; 105a/3; 106b/4; 109b/2, 7; 116b/7; 117a/2; 118b/1; 119b/7; 120a/1; 123b/4; 128b/5, 6; 129a/2, 3, 5; 129b/2, 4; 131b/6; 132a/4; 132b/6; 133a/2, 6; 133b/1; 134a/2, 6, 7; 134b/1, 3; 135a/6; 135b/1, 2, 6; 136b/2, 5; ; 142a/6; 146a/1; 147b/3, 6; 148a/2; 148b/2, 6; 149a/1, 2, 5; 151a/2, 6; 151b/1, 3; 155a/4, 5; 155b/4, 5, 7; 174b/2; 179a/5; 179b/1, 2; 180b/3; 181a/6; 182a/1; 187a/3; 191b/7; 196b/5; 202a/2, 4, 7; 203b/3; 204a/3, 5; 207a/7; 207b/3; 209a/7; 211a/6; 215b/4; 218a/6; 218b/1, 6; 219a/4, 6; 221a/6; 221b/2, 5, 6, 7; 222a/1, 7; 222b/6; 223b/4, 7; 224a/4; 224b/4, 6, 7; 226a/4; 230a/5, 7; 230b/2; 231a/2; 233a/3; 236a/5; 247a/1; 261a/1; 264a/6, 7; 264b/1, 3; 266a/6; 266b/5; 267a/6; 267b/7; 268b/6; 273a/7; 273b/1; 281b/4; 282a/1; 295a/1; 301b/1, 7; ; 303a/7; 304b/1, 3, 4, 6; 305a/5; 308b/2, 4; 309a/1, 3, 6; ; 310a/1, 4, 6; 311a/1; 311b/6; 312a/2, 5; 315b/1, 4, 6; 316a/6; 318a/5; 322b/7; 324b/4; 325a/4, 6; 327b/4; 332a/5; 342a/4; 343a/1; 345a/2; 347b/1; 349a/7; 349b/6; 355a/7; 355b/1; 332a/5; 342a/4, 343a/1; 345a/2; 345b/4; 347b/1; 349a/7; 349b/6; 355a/7; 355b/1, 4; 362a/5; 364b/1, 7; 368a/6; 372b/1, 2, 3, 4, 5, 6; 373a/7; 374b/7; 375a/1; 378b/3, 5; 382b/4, 5; 386a/5; 387a/3; 391a/5; 393a/3; 403b/6; 410a/2; 410b/7; 411a/6; 411b/2; 413b/1; 419b/5; 422a/4, 5; 424b/1; 427b/1; 431b/4, 6; 433a/4; 439a/1; 444b/5; 447a/5; 449a/6; 451b/7; 452a/1; 454a/1; 459a/6; 459b/6; 461a/7; 464a/4; 464b/2, 3, 4, 5; 465a/2; 466a/1, 6; 467a/5; 467b/1, 3, 4; 473b/3; 480b/7; 482a/5; 494a/4, 6; 495a/6; 496b/7; 497a/2, 3, 6, 7; 497b/1, 2; 500a/2, 4, 5; 500b/5, 6; 501a/2; 502a/1; 503a/1; 511b/7; 514a/5; 514b/2; 518b/5; 519b/6; 522a/1; 523a/4; 528b/4; 533a/6; 534a/3; 538b/3; 540a/3; 541b/5; 542a/6, 542b/2, 4; 552b/3; 553a/4, 6; 558a/3; 558b/1, 3; 566b/3; 578b/3; 597b/2, 5; 598a/4; 600b/1; 607b/7; 608a/1, 3, 5, 6, 7; 617b/1; 618b/6, 7; 619a/3; 630b/2; 650b/1; 651b/1, 5; 652a/3; 5b/4, 5, 7; 6a/1; 8a/3; 9a/5; 10a/4, 5, 6; 10b/1, 4; 16b/6; 17a/4; 18b/3, 6; 19a/1; 19b/3, 6; 32b/5; 38b/5; 39a/4; 39b/1, 3, 5; 40a/2; 42a/4, 5; 42b/1, 2, 3, 6, 7; 43a/1; 52b/7; 53a/2; 53b/1, 4, 5, 6; 54a/1, 6; 54b/1, 2; 55a/5;

Ör. { (Sen)_[Kim] eyit yā Muḥmmmed, duttuñuz mı Tañr Ta'ālā katında 'ahd yā size vade mi eyledi Tañr Ta'ālā_[Ne] } MK/SAKT/12a/1

Feraḥlanmak

A1 I. feraḥlan-_[1]: “Sevinmek.” MK/SAKT

II._[Kim]

Ör. { (Siz)_[Kim] feraḥlanuñuz ol şatu bazārla bazār ètdiñüz } MK/SAKT/10b/2

Ġarḳ Olmak

A1 I. Ġarḳ ol-_[1]: “Suya batmak, boğulmak.” MK/SAKT

55b/2; 57b/1; 59a/2, 3; 60b/4; 71b/2; 74b/6; 96b/2; 108b/1; 110a/4; 110b/3, 7; 111a/1, 4; 111b/2; 119a/5; 125b/1, 7; 126a/2, 4, 6; 126b/2, 5; 137a/3, 6, 7; 137b/1, 2, 3, 5; 153a/4, 5, 7; 153b/1, 3; 154a/1, 7; 154b/2, 3; 160b/4, 6, 7; 161a/7; 161b/1, 2; 162a/2; 162b/1, 7; 163a/3, 7; 163b/1; 164a/1; 164b/4, 6; 165a/3, 7; 166b/6; 167a/1, 4, 6; 167b/4; 168a/3; 168b/3, 4, 6; 169a/2; 170b/2, 4; 171a/3, 5; 171b/1, 2; 172b/4, 6; 173a/1; 173b/3; 174a/1; 175b/6; 177a/6; 188b/6; 189a/1; 198a/3; 206a/7; 218a/5; 221a/2; 226b/1; 227a/7; 227b/3, 4, 5; 228a/3; 228b/1, 4, 7; 234b/7; 235a/2, 5; 236a/2; 236b/3; 237a/1, 4, 5; 237b/3, 4, 6; 238a/5; 238b/6; 239b/3; 240a/1, 6; 241a/3; 241b/4, 5; 242a/2, 3; 242b/3; 243a/4; 247b/3, 5; 248a/7; 248b/4; 249a/6; 249b/1; 250a/3; 250b/1, 2, 6; 251a/1, 7; 251b/2, 7; 252a/1, 3; 252b/7; 253a/2, 6; 253b/3; 254a/1, 2, 3, 5; 254b/3, 4, 5; 255a/3, 6; 255b/2, 7; 256a/2, 3; 256b/2, 7; 257a/6; 257b/1, 3, 5; 258a/4, 6; 258b/2, 7; 259a/2, 4; 259b/1, 3, 5, 7; 260a/1; 269b/6; 270a/4; 270b/2, 6; 271a/4; 272a/2, 5; 274a/2; 278a/2, 5, 6; 278b/1, 2, 3, 4, 6; 279b/1, 4; 280a/2; 280b/1, 3; 285a/2; 286a/3; 288a/3; 291a/3; 296a/4; 306a/5, 6; 306b/1; 311a/4, 5; 313b/7; 314b/4; 315a/4; 315b/6; 317a/4, 6; 317b/1; 320b/1, 4, 5, 7; 321a/3, 4, 5, 6; 321b/1, 2, 3, 5, 6; 322a/3; 323a/4; 323b/7; 324a/2, 3, 5; 326a/3, 5, 6; 327a/1, 3, 4, 7; 328a/1; 329a/2, 7; 329b/2; 332b/4; 334b/2; 335a/2, 3, 4; 335b/1, 5; 336b/3, 7; 337a/1, 2; 337b/1, 4, 6; 338a/5; 338b/3; 340a/2, 3; 341a/2, 3, 5; 343a/7; 343b/4; 345b/5; 350b/1, 3, 5; 351a/4, 7; 353b/5; 367b/2; 367b/3, 7; 368b/3; 369a/4; 374b/1; 386a/2; 386b/2; 388a/1; 388b/5; 389a/1; 394a/1, 4, 6, 7; 394b/3, 4, 5, 6, 7; 395a/1, 2, 5; 395b/4, 5; 396a/2; 396b/5; 397a/3, 5, 7; 398b/2, 6; 399a/6; 400a/4; 400b/6; 401a/4; 401b/3; 402a/1; 402b/2; 404b/7; 405b/5; 406a/1, 3, 6; 406b/1; 407a/1, 3, 6; 407b/1, 4, 7; 408a/1, 3, 4, 6; 408b/1, 4, 5, 7; 409a/3, 5; 409b/3; 411a/3; 414b/2, 6; 415a/1; 415b/1, 3, 5, 6; 416a/2, 4, 5; 416b/1, 3, 4, 6, 7; 417a/1, 4, 6; 417b/7; 418a/2, 5, 7; 422b/7; 423a/4; 423b/1, 3; 426a/6; 426b/7; 428a/2, 5; 428b/2; 429a/2; 429b/2; 442b/6; 447a/3; 451a/6; 461a/6; 461b/7; 464b/1; 465a/3; 465b/6; 467a/1; 476a/1; 476a/7; 476b/6; 485a/5, 7; 485b/1, 3, 5, 7; 486a/1; 487a/2; 489b/4; 491a/3; 492a/4, 7; 494b/1, 5, 6; 495a/1, 2, 3, 4, 5; 507a/7; 507b/2, 3; 508a/1, 2; 508b/5; 509a/2; 511a/4; 514b/6; 515a/3; 516b/3; 517a/1; 517b/1; 525b/1; (528a/6; 528b/7; 530b/4; 531a/3; 532a/2; 534a/2; 542b/6; 543b/6; 544b/5; 545b/5; 548b/6; 553a/5; 558a/2; 559a/2; 563a/3, 4, 6, 7; 563b/6; 560b/3; 593a/7; 609a/4; 595b/1, 4; 596b/4; 604a/6; 605b/3; 609b/4; 615b/3, 6; 616b/4; 617a/2; 642b/5; 618b/5; 621b/6; 630b/4; 4b/5; 5b/3, 6; 10a/5, 6; 10b/1, 2, 5; 11b/7; 13a/7; 14a/5; 17a/3; 17b/3, 5, 6; 19b/6; 20a/2; 39a/3, 5; 39b/1; 40a/5; 40b/1; 45b/5; 48a/3; 51b/2; 55a/6; 58a/2; 59a/2; 69a/6; 70b/6; 71a/1; 71b/3; 72b/5; 73a/2; 89a/4; 101b/3; 102a/4; 109a/2; 109b/2, 5, 6; 110b/1, 5; 117b/3; 119a/4; 119b/1; 120b/5; 126a/2, 4; 128b/1; 130b/5; 131b/6; 139a/4; 146b/2, 5; 152b/2; 156b/3; 161b/7; 163a/2, 4; 163b/4; 167b/1, 3; 168a/2, 7; 169a/1; 169b/1, 5; 170b/2; 172b/2; 176a/1; 181a/6; 184b/5; 186a/4; 207a/6; 210b/1; 216a/4; 219a/3; 219b/4; 226a/2; 227a/6; 227b/1; 228a/4; 235b/7; 238b/3; 239b/6; 241a/1, 4; 241b/7; 243a/1; 243b/3; 248a/4; 248b/2,

II.[Kim]¹⁴²

Ör. { anlar_[Kim] bir çeridür ki ğarķ olacaķlardır } MK/SAKT/535b/1

Ġarre Olmak

A1 I. ğarre ol-_[2]: “Aldanmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime]

Ör. { (Onlar)_[Kim] ğarre oldılar dünya dirliğine_[Kime] } MK/SAKT/136a/5

Ġaybet Etmek

A1 I. ğaybet et-_[2]: “Çekiştirmek, ğıybet etmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]

Ör. { (Siz)_[Kim] beni_[Kimi] anunıçün ğaybet etdiñüz } MK/SAKT/136a/5

Geçmek

A1 I. geç-_[2]: “Geçip gitmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimden]¹⁴³

Ör. { görürsin tağları bir yerde tırur şanursın anlar_[Kim] (oradan)_[Kimden] yöriyüp geçer } MK/SAKT/413a/1

A2 I. geç-_[2]: “Vazgeçmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimden]¹⁴⁴

¹⁴² 236b/2; 368a/1

¹⁴³ 260b/5; 487b/2

¹⁴⁴ 250b/7; 434b/6; 35b/5

Ör. { iy İbrāhim (Sen)_[Kim] geç bu şefâ'at eylemekden_[Kimden] tahkik geldi anlara
seni yaradan Taḡru'nun 'azābı }MK/SAKT/241b/1

A3 I. geç-_[2]: “Geride bırakmak, aşmak.” MK/SAKT

II._[Kim] + _[Kimi]¹⁴⁵

Ör. { Taḡrı Ta'ālā sizi şınayacakdur ulu ırmağıla pes kim içse andan degüldür
benden dēdi dahı dadmasa anı ol bendendür dēdi illā ol kimse ki bir avuç avuçlayup eli
bile içse pes içdiler andan illā az kişi anlardan içmedi ol vakt ki geçdi ol suyu_[Kimi] özi
bilesince iman getürenler_[Kim] }MK/SAKT/40a/4

A4 I. geç-_[1]: “Bitmek, tükenmek.” MK/SAKT

II._[Kim]¹⁴⁶

Ör. { ol bir ümmetdür ki geçdi 'ömürleri_[Kimi] āhir oldu }MK/SAKT/20a/1

A5 I. geç-_[1]: “Zikrolunmak.” MK/SAKT

II._[Kim]

Ör. { geçdi evvelki sürelerde evvelki ümmetlerün hikāyetleri_[Kim]
}MK/SAKT/527a/5

Gelmek

A1 I. gel-_[2]+(1):3]: “Gelmek, ulaşmak, varmak.” MK/SAKT

II._[Kim] + _[Kime] + (Kimden)¹⁴⁷

¹⁴⁵ 42a/7; 187a/4; 241a/3; 266b/3; 276b/7; 516b/2; 320b/4; 544b/2; 478a/1

¹⁴⁶ 21a/1, 66a/6; 67a/2; 119b/4; 261a/5; 263a/1; 543b/7; 554a/6; 32b/4; 81b/1; 156b/6; 205a/4; 389b/4;
339a/3; 506b/7; 513a/7; 544a/2; 591a/6; 471b/1, 2; 369a/7; 230a/7

Ör. { Tañrı'dan_(Kimden) size_[Kime] nūr_[Kim] geldi } MK/SAKT/109a/6

A2 I. gel-_[2]: “Katılmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]¹⁴⁸

Ör. { kığırurlar anı doğru yola (Sen)_[Kim] bize_[Kime] gel } MK/SAKT/250a/3

A3 I. gel-_[1]: “Ortaya çıkmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)¹⁴⁹

Ör. { anlar_[Kim] kim nebilerden sonra geldiler } MK/SAKT/41a/2

A4 I. gel-_[2]: “Gönderilmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]¹⁵⁰

Ör. { kitāb_[Kim] geldi anlara_[Kime] } MK/SAKT/13b/1

¹⁴⁷ 115a/1; 131b/1; 161b/4; 171a/4; 176b/4; 179b/6; 184b/1; 201b/4; 208b/3; 220a/5; 224b/3, 4; 227a/6; 227b/4; 229b/2; 236b/6; 239a/5; 240a/7; 240b/5; 241a/6; 241b/1, 3, 7; 242a/7; 244a/3; 246b/7; 249a/7; 254a/1; 254b/4; 255a/1; 258b/6; 259b/2; 260b/7; 261a/7; 268a/3; 270a/7; 280a/7; 282a/7; 284b/6; 308b/4; 329a/3, 4; 330b/4; 334b/3; 337b/5; 345a/1; 371a/6; 395b/3; 405a/2; 406b/1; 408b/1; 409a/2; 416a/2; 416b/3, 5; 417b/1; 418a/4; 467b/3; 476a/6; 483a/5; 499b/2; 560a/4; 563a/6; 570b/7; 572b/6; 589a/4; 611b/3; 624a/6; 209a/1; 249a/2; 258a/4; 428b/7; 429a/4; 590b/2; 451a/2; 334b/1; 490b/6; 563a/1; 569b/4; 624b/5; 630a/7; 637b/6; 639b/2; 337b/1; 544b/4; 336a/5; 502b/2; 406b/1; 10b/5; 140a/2; 318b/4; 39b/6; 267a/3; 279b/7; 412b/7; 530a/2; 561a/2; 615a/2; 244b/1; 331a/2; 339b/4; 461a/7; 595b/5; 255b/1; 629a/1; 56b/2; 86a/6, 7; 149a/5; 200b/2; 110a/3, 4; 419a/6; 205a/4; 270a/5; 600a/4; 179a/7; 461a/6; 113a/5; 202b/3; 43a/2; 94a/5; 359a/7; 533b/2; 454a/2; 598b/6; 56a/5; 70b/5; 612a/4; 65a/2; 219b/2, 3; 253b/5, 7; 259b/1; 268b/2; 332b/7; 420b/3; 479a/7; 544b/7; 564a/2; 631b/5; 68b/7, 296a/5; 482b/5; 175b/4; 482b/5; 87a/2; 333b/4; 340a/2; 354a/7; 359b/1; 635b/7; 647a/2

¹⁴⁸ 136b/4; 227b/1; 161b/7; 275a/2; 124a/5; 338a/3; 407a/5; 552a/5; 382a/5; 153b/2

¹⁴⁹ 206b/3; 222a/6; 80b/1; 222a/3; 54b/2

¹⁵⁰ 13b/3; 14a/2; 15a/4; 53a/7; 73a/3; 104a/1; 104b/7; 107a/2; 109a/5; 110a/2; 111b/6; 141b/3; 150b/2; 152b/1; 158a/1; 162b/1; 164a/2; 166a/7; 205a/6; 215b/2; 218a/1; 231a/2; 280a/1; 284b/7; 405b/1; 407b/4; 419b/3; 450b/7; 474a/3; 498b/7; 504a/1; 507a/5; 507b/4; 513b/2; 515a/3; 529a/3, 4; 530b/4; 532a/2; 568b/4; 595n/6; 606b/5; 73a/5; 227a/2; 439b/4; 510a/6; 371a/4; 125b/7; 159b/2; 296a/7; 344a/1; 430a/1; 434b/7; 471b/2; 508a/7; 534b/6; 535a/2; 572b/7; 54b/5; 55a/3; 166b/7; 532a/2; 550b/4; 150b/6, 7; 406a/7; 560a/6; 128a/2; 142a/6; 424b/1; 51a/2; 233a/2; 344b/6; 446a/7; 475a/3; 145a/7; 473a/4; 510a/5; 503b/7; 606b/4; 166b/1; 256b/7; 238b/3; 480a/5; 252a/3; 142a/6; 345b/1; 276b/5; 477a/3; 527a/4; 175b/4; 564b/3; 222a/5; 5a/1; 549a/2; 507a/2; 432a/3; 600a/6

A5 I. gel-[1]: “Gelip çatmak.” MK/SAKT

II.[Kim]¹⁵¹

Ör.{ol kişiler yalanladılar Tañrı Ta’ālā lıķāsını hattā ol vaķt ki gele andan ötürü kim
özlerine kıyāmet günü_[Kim] aņsuzın }MK/SAKT/131a1

A6 I. gel-[1]: “Gerçekleştirmek, yapabilmek.” MK/SAKT

II.[Kim]¹⁵²

Ör.{benüm elümden gelmez nefsüme assı eylemeğē ziyan eylemege_[Kim]
}MK/SAKT/179b/2

A7 I. gel-[1]: “Kendine gelmek, ayrılmak.” MK/SAKT

II.[Kim]

Ör.{nice kavmi helāk ètdük anlardan burun geķmiş zamānlarda ki anlar_[Kim]
özlerine kaytup gelmezler }MK/SAKT/477a/4

Geymek/Giymek

A1 I. gey-/giy-[2]: “Giymek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Ne]¹⁵³

Ör.{ (Onlar)_[Kim] giyerler yeşil tonlar_[Ne] }MK/SAKT/316b/5

Geydürmek

¹⁵¹ 135a/4; 156b/3; 159b/1; 260b/7; 271b/3; 273b/7; 245a/4; 145b/7; 281b/1; 334b/7; 357a/1; 425a/7; 432a/3; 511a/3; 324a/5; 241b/2; 296a/2; 349a/4; 403a/4; 532a/7

¹⁵² 305a/6; 340b/6; 427a/3; 533b/6

¹⁵³ 292a/4; 536b/6

A1 I. geydür-[2]: “Kaplamak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]¹⁵⁴

Ör. { (Biz)_[Kim]kanı bir pare et eyledük andan sonra eti süñükler eyledük andan sonra süñükler üstine_[Kimi] et geydürdük } MK/SAKT/366b/6

Gezmek

A1 I. gez-[2]: “Gezmek, dolaşmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimde]¹⁵⁵

Ör. { (Onlar)_[Kim] gezeler sizi isteyüp evlerünüz ortasında_[Kimde] sizi öldürmegiçün } MK/SAKT/299a/1

Gidermek

A1 I. gider-[2]+(1):3: “Yok etmek, işlevsiz kılmak, kaldırmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + (Kimden)¹⁵⁶

Ör. { yā Allāh (Sen)_[Kim] bizüm yazuklarımızı bağışla dahı gider bizden_(Kimden) yamanlıkları_[Kimi] } MK/SAKT/74b/3

A2 I. gider-[3]: “Uzaklaştırmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kimden]¹⁵⁷

Ör. { Taḥrı Ta’ālā_[Kim] savaş şerrini_[Kimi] giderdi mü’minlerden_[Kimden] } MK/SAKT/453b/2

¹⁵⁴ 42b/5

¹⁵⁵ 336a/2; 335a/4; 577b/2; 575b/3; 625b/3, 6; 286b/2; 411a/6; 261a/4; 361b/7; 474a/7; 427b/1; 483b/2

¹⁵⁶ 335b/2; 392a/2534b/5; 3b/3; 251b/5; 472b/5; 157b/5; 279a/3; 353a/5; 531a/1; 560a/7; 544a/5; 271b/7; 452a/4; 507b/1; 534b/7; 338a/3; 527a/3; 189b/4; 639b/4; 371b/6; 359b/4; 98b/3; 132a/6; 145b/6; 185b/5; 195a/6; 245a/5; 347a/1; 362b/3; 381b/2; 470a/3; 470b/6; 523b/2; 547a/2; 82a/3; 217b/5; 425b/3; 4a/2; 118a/2; 309a/4; 479b/7; 108bb/6; 201b/1; 75a/1; 108b/3; 45a/1; 510a2

¹⁵⁷ 454b/5; 361a/1; 84b/2; 250a/6; 268b/2

A3 I. gider-_[1]: “Mal kaldırmak, ürün elde etmek.” MK/SAKT

II.[Kim]

Ör. { ben_[Kim] çok māl giderdüm } MK/SAKT/641b/6

Girmek

A1 I. gir-_[2]: “Dışarıdan içeriye girmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime]¹⁵⁸

Ör. { (Sen)_[Kim] gir sırça kasr içine_[Kime] } MK/SAKT/408b/3

A2 I. gir-_[2]: “Dâhil olmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime]¹⁵⁹

Ör. { (Sen)_[Kim] gir benüm kullarum içine_[Kime] } MK/SAKT/641b/1

A3 I. gir-_[2]: “Meşgul olmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimle]

Ör. { (Siz)_[Kim] bâtıl işlere_[Kimle] girdiñüz } MK/SAKT/205a/2

Girçeklemek

¹⁵⁸ 476b/1; 237a/6; 251b/7; 317a/5; 323b/3; 487b/4; 117a/5; 200a/5; 256b/2; 258b/5; 259b/6; 279b/1; 313a/4; 490b/6; 563a/2; 617a/1; 328b/6; 520b/5; 615a/1; 651a/4; 511a/5; 265b/5; 265b/7; 273a/6; 299a/6; 639b/5; 28b/6; 32b/3; 66b/6; 8b/3, 4; 28b/6; 101b/6; 110b/3; 158b/7; 175a/7; 259b/7; 279a/3; 406a/1; 458a/4; 504a/5; 509b/7; 558a/6; 642a/1; 158b/2; 17a/7; 643b/1; 255a/5; 256a/3; 378a/5, 7; 458a/3; 16a/6; 110b/2, 5; 157a/7; 354b/4; 256a/3; 285a/6; 285b/6; 314a/1; 504a/2; 512b/5; 532b/3; 561a/2; 605b/2; 251b/2; 279a/2; 636b/2; 639a/3; 53a/6; 245a/5, 7; 285b/3; 330b/7; 363a/4; 472b/2; 493b/6; 509a/6; 523a/1; 586b/4; 634a/5; 635a/4; 639b/3; 647a/7; 49b/6; 555a/3; 110a/7

¹⁵⁹ 256a/6; 164b/5; 31b/3; 156b/5; 650b/6

A1 I. girçeklemek-_[2]: “Doğrulamak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]¹⁶⁰

Ör. { şeytân_[Kim] anlar üstine zannını_[Kimi] girçekledi } MK/SAKT/464a/1

Gitmek

A1 I. git-_{[2]+(1):3}: “Gitmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime] + (Kimle)¹⁶¹

Ör. { (O)_[Kim] kavminden oğlu bile_(Kimle) ırak yere_[Kime] gitdi } MK/SAKT/327a/6

A2 I. git-_[2]: “Bir yerden ayrılmak, uzaklaşmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimden]¹⁶²

Ör. { git sen_[Kim] ehlini alup buçığında gecenün (buradan)_[Kimden] } MK/SAKT/280a/4

A3 I. git-_[1]: “Yok olmak.” MK/SAKT

II.[Kim]

Ör. { mülkim sultânlığım_[Kim] gitti } MK/SAKT/612b/3

Givirmek/Givürmek

A1 I. givir-/givür-_[3]: “Koymak, bir şeyi bir yere bırakmak.” MK/SAK

¹⁶⁰ 605a/6; 643a/4; 453a/4; 346a/4; 486a/3; 6b/7; 148b/2; 49a/6; 418a/1; 504a/6; 17a/1; 624a/5; 630b/1; 483a/5

¹⁶¹ 416b/2; 609b/3; 264b/6; 209a/2; 371b/5; 563a/7; 633b/1; 627b/2; 389a/7; 609b/1; 627b/2

¹⁶² 140a/5; 179b/6; 336a/6; 339b/1; 353b/2; 396a/6; 407a/2; 416a/3; 489b/6; 594b/3; 248b/7; 321a/7; 321b/4; 322a/1; 363a/6; 485b/1; 609b/2; 249a/3; 223b/6; 289a/4; 188b/3; 254a/6; 308b/5; 573b/7; 201a/5; 215b/1; 485b/5; 496b/1; 259a/6; 88a/3; 392a/3; 384b/7; 280a/5; 232b/5; 241a/6; 242a/4; 329b/1; 519a/5; 203a/4; 490b/6; 257b/7

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime]¹⁶³

Ör. { kim uysa buyrığına Tañrı Ta'ālā'nun ve Resül'inün dahı givirür Tañrı_[Kim]
anı_[Kimi] uçmaqlar_[Kime] ki aqar ağaqlar altında ırmaqlar } MK/SAKT/78b/3

A2 I. givir-/givür-_[3]: "Sokmak, bir yere girmesini sağlamak." MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime]¹⁶⁴

Ör. { (Siz)_[Kim] alıñuz anı_[Kimi] elün boynına bağlañuz andan şonra cehenneme_[Kime]
givirüñüz } MK/SAKT/612b/3

A3 I. givir-/givür-_[3]: "Yerleştirmek." MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime]¹⁶⁵

Ör. { (Siz)_[Kim] alıñuz anı elün boynına bağlañuz andan şonra cehenneme givirüñüz
andan bir zencir_[Kimi] boynuna_[Kime] givirüñüz ki uzunluğı yetmiş arşındur ağzından
şoñuñuz aşğaadan çıkaruñuz } MK/SAKT/612b/4

A4 I. givir-/givür-_[3]: "Dâhil etmek, katmak." MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime]¹⁶⁶

Ör. { (ey Çalab'um (Sen)_[Kim] bağışla benüm ve qarındaşımuñ günahını dahı givür
bizi_[Kimi] senün rahmetine_[Kime] } MK/SAKT/173a/1

Gizlemek

A1 I. gizle-_[2]: "Saklamak." MK/SAKT

¹⁶³ 82a/3; 605a/2; 626b/3; 97a/5; 505a/1; 403a/3; 505b/2; 547b/2; 548a/1; 553b/4; 600b/5; 603b/3; 86a/3; 97a/1; 118a/2; 75a/2; 108b/3

¹⁶⁴ 300b/5; 19a/2; 405a/6; 417b/4; 622b/4; 621b/3; 78b/5; 187a/2; 581a/3; 96a/5; 444b/4; 618b/3

¹⁶⁵ 588b/3; 51b/7; 308b/2; 368a/2; 491a/3; 472b/6; 363b/1, 4; 445a/4; 470a/6; 496a/3; 86a/4; 426a/1

¹⁶⁶ 406a/5; 352a/5; 353b/1, 121a/2; 520b/6; 540b/3

II.[Kim] + [Kimi/Ne]¹⁶⁷

Ör. {ol kişiler_[Kim] kim gizlerler Taḡrı Ta'ālā indirgen kitabı_[Kimi]
}MK/SAKT/25b/4

A2 I. gizle-_[3]: “Gizlemek, bilerek söylememek MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + [Kimden]¹⁶⁸

Ör. {kim_[Kim] gizledi kendü katındaḡı tanuklıḡı_[Kimi] Taḡrı Ta'ālā'dan_[Kimden]
}MK/SAKT/20b/6

Göçmek

A1 I. göç-_{[2]+(1):3}: “Göçmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime] + (Kimden)

Ör. {ol vakt ki (Sen)_[Kim] göçdüḡ ehlüḡden_(Kimden) başka yere_[Kime]
}MK/SAKT/64b/3

Gömmek

A1 I. göm-_{[2]+(1):3}: “Gömmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + (Kime)¹⁶⁹

Ör. {bir ıarḡa aḡzında bir ölü ıarḡa daḡı ızadı bir ölü ıarḡayı gömdi ey vay benüm
'aqlum 'acıḡ mi oldum bir ıarḡa gibi olmaḡda ki (Ben)_[Kim] kardaşum tenini_[Kimi] yere_(Kime)
gömeydüḡ }MK/SAKT/111b/3

¹⁶⁷ 139a/7; 455b/4; 45a/1; 101a/1; 465b/3

¹⁶⁸ 73b/6; 124b/7; 263a/7; 22a/3; 23b/3; 334b/7; 274b/1; 47b/7; 458b/4

¹⁶⁹ 111b/2

Göndermek

A1 I. gönder-_{[2] + (1):3}: “Bir yere gönmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + (Kime)¹⁷⁰

Ör.{ey Çalab’umuz (Sen)_[Kim] gönder benümle İsrā’il’i_[Kimi] Fir’avn_[Kime]
}MK/SAKT/167a/1

A2 I. gönder-_{[2] + (1):3}: “Görevlendirip göndermek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + (Kime)¹⁷¹

Ör.{ey Çalab’umuz (Sen)_[Kim] gönder dağı anlara_(Kime) bir peygamber_[Kimi]
kendülerinden}MK/SAKT/19a/6

Gönenmek

A1 I. gönen-_[1]: “Rahata kavuşmak.” MK/SAKT

II.[Kim]¹⁷²

Ör.{ (Siz)_[Kim] giderdünüz yahşı ni’metlerünüz dünya dirliğinde ve anuñıla
gönendünüz }MK/SAKT/544a/6

A2 I. gönen-_[2]: “Yararlanmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimden]¹⁷³

¹⁷⁰ 248b/3; 255b/2, 6; 336b/4; 394a/3, 5; 395a/7; 418a/1; 251a/4; 253a/7; 649a/6; 120a/7; 249b/1; 18a/1; 108a/7; 128a/4; 169b/2, 3; 175b/2; 277b/2; 372b/7; 515b/1; 564a/1; 64b/7; 317b/6; 307a/6; 89b/6; 261a/3; 387b/5; 391a/4; 526a/1; 256a/1; 305b/7; 353a/7; 82b/7; 314b/5; 535a/3; 160a/5; 238b/2; 169b/6; 299a/1; 390b/6

¹⁷¹ 167a/7; 32a/5; 39b/1; 70a/6; 104a/5; 111b/1; 198b/3; 310a/4; 13a/4; 22b/5; 89b/4; 114b/2; 132a/7; 160b/4; 161a/6; 162a/7; 164a/1; 169b/4; 326b/7; 333a/2; 369b/3; 428b/2; 488a/1; 526b/2; 552a/4; 584a/3, 6; 584b/1; 484b/5; 87a/4; 165b/2; 269b/1; 287a/5; 305a/2; 311b/4; 346a/1; 347b/3; 355a/6; 362b/1; 464b/6; 345a/1; 419b/2; 508b/2; 133a/3; 319b/6; 135a/3; 145b/4; 526a/7; 419a/5

¹⁷² 276a/5; 123a/4; 452a/1; 273a/7; 226a/6

¹⁷³ 364a/2; 628a/3; 433b/2

Ör. {(Siz)_[Kim] verdüğümüz ni'metlere_[Kim] pes göneniñüz} MK/SAKT/438a/1

Görmek

A1 I. gör-_[2]: “Görmek.” MK/SAKT

II._[Kim] + _[Kimi]¹⁷⁴

Ör. { (O)_[Kim] gördi Yūsuf gönlegi ardından yırtılmış_[Kimi] } MK/SAKT/250b/6

A2 I. gör-_[2]: “Anlamak.” MK/SAKT

II._[Kim] + _[Kimi]¹⁷⁵

Ör. { Yā Muhammed (Sen)_[Kim] gör nice yalan söylediler nefisleri üstün
unutdılar_[Kimi] } MK/SAKT/130a/3

A3 I. gör-_[2]: “Çekmek, yaşamak.” MK/SAKT

II._[Kim] + _[Ne]¹⁷⁶

¹⁷⁴ 137a/6, 7; 137b/2; 188b/7; 240b/7; 486a/1; 405a/4; 408a/4; 408b/4; 414b/6; 415b/4; 417a/6; 417b/3; 453a/2; 568a/5, 7; 633a/7; 251a/5; 609b/4; 406b/1; 447a/7; 251b/7; 334b/2; 341a/5; 404b/7; 417a/6; 390a/2; 645a/5; 67a/2; 579a/1, 4; 169a/3; 218a/4; 244a/1; 289a/2; 484a/1; 629b/6; 211a/6; 608b/6; 180b/2; 319b/1; 101b/3; 167a/2; 418b/1; 508b/7; 275b/3; 318b/3, 6; 356a/3; 581b/7; 598b/7; 168a/5; 221a/1; 89a/5; 611b/2; 42b/7; 171a/5; 341a/2; 395b/7; 406a/7; 128a/3, 2; 268b/2; 200a/7; 197a/7; 254a/5; 271b/6; 273a/4; 451a/1; 343a/6; 85a/1; 180b/7; 235a/4; 277a/2; 641b/7; 140a/4; 235a/2; 388a/2; 406a/6; 2b/4; 3b/4; 178a/7; 235a/3; 475a/7; 234a/7; 172a/6; 291b/6; 310b/6; 412b/4; 433b/2; 438a/5; 449a/2; 477a/3; 515a/7; 480b/4; 39a/3; 51a/7; 84a/7; 85a/4; 85a/6; 86b/3; 89a/1; 358a/4; 363b/7; 364a/2; 381a/3, 7; 390a/5; 404a/3; 444a/1; 445a/7; 471b/4; 498a/4; 512a/5; 569b/3; 586a/7; 587b/3; 590b/5; 616a/7; 645a/6, 649a/5; 255a/4; 579a/2; 342a/5; 606a/4; 155a/2; 580a/2; 494a/2; 83b/1; 100a/5; 314b/6; 638a/5; 66a/7; ; 141a/3; 128b/6; 164b/1; 179b/7; 286b/2; 484a/1; 14b/5; 50a/7; 51a/4; 76a/3; 119a/4; 141b/3; 155a/1; 259b/3; 264b/1; 403b/7; 569b/4; 613b/7; 645a/7; 21b/2; 202a/6; 451a/2; 344a/1; 247b/4; 252a/1; 253a/2; 50a/1; 461b/5; 608b/6; 480a/1; 137a/3; 189a/1; 235a/2; 336b/3; 486a/1; 215a/7; 333b/7; 403a/6; 539b/4; 606a/5; 611b/3; 132a/4; 243a/4; 397a/7; 422a/4, 5; 473b/3; 500a/2; 541b/5; 568a/7; 579a/7; 86b/7; 117a/7; 120a/6; 120b/7; 171b/1; 180b/7; 283b/5; 314a/3; 335b/5; 356b/5; 381b/1; 413a/1; 440a/1; 452a/7; 470a/5; 498a/6; 502b/3; 504a/7; 518a/3; 522b/7; 525a/6, 7; 540a/7; 549a/6; 555b/2; 625b/7; 626a/1; 486a/1; 262a/2; 442a/7; 580a/2; 160b/7; 257b/3; 171a/6; 545a/2

¹⁷⁵ 135b/4; 304a/5; 386b/3; 407a/3; 420b/5; 467a/5; 471b/4; 484b/5; 163b/7; 133a/1; 85a/5; 166b/5; 222b/4; 226b/7; 301a/1; 361b/5; 405b/2; 409a/7; 418b/4; 486a/1; 489a/5; 505a/3; 528b/6; 571a/2; 572a/6; 591b/4; 607b/1; 172b/1, 6; 251a/6; 544b/6; 240a/1; 489a/3; 244a/1; 244a/2; 288b/1; 648a/6; 261a/4; 388a/3; 434b/5; 474b/1; 506b/6; 513a/7; 547b/6; 619a/2; 407a/1; 408a/7; 434b/5; 625b/2; 340b/5; 349b/5; 427a/6; 480a/6; 546a/4; 215a/5; 38b/4; 333a/2; 445a/5; 586a/4; 640b/1; 223b/7; 531a/4; 565b/3; 411a/6; 427b/1; 439a/2; 544b/6; 542b/4; 115b/5; 395a/6; 251a/3; 161b/1; 252a/2

Ör. { anlara hiç cevāb vermeyeler kendülere ve (Onlar)_[Kim] ‘azāb_[Ne] göreler } MK/SAKT/421b/3

Götürmek

A1 I. götür-_{[2]+(1)}: “Götürmek, koymak.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Ne] + (Kimde/Kimle)¹⁷⁷

Ör. { (Sen)_[Kim] götür gemide_(Kimde) her hayvān cinsinden iki çift_[Ne] } MK/SAKT/236b/6

A2 I. götür-_{[2]+(1)}: “Kaldırmak.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Kimi] + (Kimden)¹⁷⁸

Ör. { (Biz)_[Kim] götürdük anların üstinden_(Kimden) ‘azābı_[Kimi] bir zamana degin } MK/SAKT/169b/7

Göyündürmek

A1 I. göyündür-_[2]: “Yakmak, kavurmak.” MK/SAKT

II. _[Kim] + _[Kimi]¹⁷⁹

Ör. { (O)_[Kim] kaṭrān gibi ıssısından yüzleri_[Kimi] göyündürür } MK/SAKT/316b/2

Gözetmek

A1 I. gözet-_[2]: “Gözetlemek, beklemek, kollamak.” MK/SAKT

¹⁷⁶ 546b/3; 292b/4; 421b/4; 413a/5; 392a/7; 131b/6; 181a/4; 522a/2

¹⁷⁷ 236b/7; 237a/1; 264b/5; 443a/1; 460b/4; 543a/6; 101b/6; 307b/1; 330a/7; 330b/2; 340b/2; 478a/1; 571a/7; 611b/5; 612a/2; 209a/2; 151b/4; 300a/6; 432b/5; 252a/1; 422b/7; 513a/5; 70a/2; 263a/5; 282b/7; 131a/2; 341b/7; 505a/5

¹⁷⁸ 229b/5; 426a/7; 111a/6; 462b/7; 426a/7; 22a/5

¹⁷⁹ 374a/1

II.[Kim] + [Kimi]¹⁸⁰

Ör. { siz_[Kim] nefsinüzi fitneye düşürdi-siz ve mü'minler zevālini_[Kimi] gözetdi-siz } MK/SAKT/582a/7

Gözükmek

A1 I. gözük-_{[1]+(1):2}: “Gözükmek, görünmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + (Kime)¹⁸¹

Ör. { bir birine_(Kime) gözükdi iki çeri_[Kim] } MK/SAKT/396b/4

A2 I. gözük-_[3]: “Gözükmek, sanmak, gibi gelmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime] + [ZÖ]¹⁸²

Ör. { bıraǵdıla iplerini ve ‘aşālarını (O)_[Kim] Mūsā’ya_[Kime] anların sihrinden yörür gibi_[ZÖ] gözükdi } MK/SAKT/338a/6

Gülmek

A1 I. gül-_[1]: “Gülmek.” MK/SAKT

II.[Kim]¹⁸³

Ör. { Süleymān_[Kim] güldi ol ǵarınca sözinden } MK/SAKT/406a/3

A2 I. gül-_[2]: “Alay etmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime]¹⁸⁴

¹⁸⁰ 566b/2; 458a/4; 367b/7

¹⁸¹ 568a/2

¹⁸² 395a/4; 534b/4

¹⁸³ 241a/2; 207b/1

Ör. {unutdurdılar benüm zikrümü dahı siz_[Kim] anlar üstine_[Kime] gülerdi-
siz} MK/SAKT/374a/7

Harāblamak

A1 I. harābla-_[2]: “Harap etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { harābladı anı_[Kimi] bir kavmün koyını_[Kim] } MK/SAKT/352b/3

Hisab Görmek

A1 I. hisab gör-_[1]: “Karşılığını görmek.” MK/SAKT

II. [Kim]¹⁸⁵

Ör. { (Ben)_[Kim] hisabūmı görecek-ben } MK/SAKT/612a/5

Horlamak

A1 I. horla-_[2]: “Hor görmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { Taşrı’m, (O)_[Kim] beni_[Kimi] horladı } MK/SAKT/640b/7

Iraşmak

A1 I. ıraş-_[2]: “Uzaklaşmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]

Ör. { (Onlar)_[Kim] bizden_[Kimden] ıraşdılar } MK/SAKT/512b/2

¹⁸⁴ 530b/5; 570b/1; 615a/4

¹⁸⁵ 489a/3; 438a/1

Irılmak

A1 I. ırıl-[2]: “Ayrılmak, uzaklaşmak.” MK/SAKT/TRMS/122

II.[Kim] + [Kimden]

Ör. {eger olursa mekr anların kim ırıla andan_[Kimden] tağlar_[Kim] } MK/SAKT/275a/7

Işınmak

A1 I. ışın-[1]+(1):2: “Isınamak, üşümeyi geçirmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + (Kimle)¹⁸⁶

Ör. {şu’le od getüreyin size ola kim (Siz)_[Kim] anuñıla_(Kimle) ıñnasız} MK/SAKT/405a/1

Işırmak

A1 I. ıştır-[2]: “Işırmak, bir şeyi dişleriyle ısırmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]

Ör. {ol günde zālim kişi_[Kim] iki elin_[Kimi] ısıra hasretten} MK/SAKT/388b/2

Işmarlamak

A1 I. işmarla-[2]+(1):3: “Çevirmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi] + (Kime)

Ör. { (O)_[Kim] işmarladı yüzini_[Kimi] Tañrı’ya_(Kime) ol yañşılık éderken } MK/SAKT/97a/7

¹⁸⁶ 417a/7

A2 I. ısmarla-_{[2]+(1):3}: “Tavsiye etmek, öğütlemek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi/Ne] + (Kime)¹⁸⁷

Ör. { (Onlar)_[Kim] ‘amel-i şālīh işlediler dağı bir birine_(Kime) ısmarladı hak üstine sabit olmağı_[Kimi] } MK/SAKT/648b/3

A3 I. ısmarla-_[3]: “Emanet etmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi/Ne] + [Kime]¹⁸⁸

Ör. { (Onlar)_[Kim] Hakk’a_[Kime] ısmarladılar özlerini_[Kimi] } MK/SAKT/486a/3

İçmek

A1 I. içmek-_[2]: “İçmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Ne]¹⁸⁹

Ör. { (Onlar)_[Kim] cehennemde dağı kaynamış sular_[Ne] içerler } MK/SAKT/548b/4

İletmek/İltmek

A1 I. ilet-/ilt-_{[3]+(1):4}: “Ulaştırmak, yerine götürmek.” MK/SAKT/TRMS/126

II.[Kim] + [Kimi] + [Kime] + (Kimden)¹⁹⁰

Ör. { (O)_[Kim] kulunu_[Kimi] bir gecede Mekke’den_(Kimden) Kuds’e_[Kime] ilettdi } MK/SAKT/298b/1

¹⁸⁷ 425b/5; 443a/1

¹⁸⁸ 51a/1

¹⁸⁹ 625b/5; 629b/1; 635b/1; 639b/3; 579a/7; 283a/4; 9a/2; 642b/6; 361b/6; 327b/3; 122b/1; 9a/2; 578b/6; 368b/5; 625a/3; 635b/2; 625a/2; 248b/4; 28a/6; 155b/3; 565b/6; 612a/7; 40a/4; 628a/1; 40a/3

¹⁹⁰ 244b/2; 591b/4; 407b/6; 610b/4; 6b/6

İnmek

A1 I. in-[2]: “İnmek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime]¹⁹¹

Ör. {ol nesne_[Kim] kim indi ferište üstine_[Kime] Bâbil kapusunda} MK/SAKT/15b/1

İnanmak

A1 I. inan-[2]: “İnanmak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kime]¹⁹²

Ör. {imān getirmezler daḥı dönderür-biz anlaruḡ yüreklerini gözlerini daḥı nitekim (Onlar)_[Kim] inanmadılar ana_[Kime] evvelde} MK/SAKT/142a/7

İncelmek

A1 I. incel-[1]: “İncelmek.” MK/SAKT

II.[Kim]

Ör. { (O)_[Kim] incelür, eski ḥurmā budaḡı gibi olur } MK/SAKT/477b/6

İncinmek

A1 I. incin-[1]: “İncinmek, zarar görmek.” MK/SAKT

¹⁹¹ 48a/1; 57b/1; 153a/5; 238a/1; 75b/1; 99a/3; 99b/3; 109a/3; 117a/1; 118a/6; 152a/6; 174b/1; 286a/2; 311b/3; 349a/6; ; 490a/1; 509b/6; 513b/3; 545a/6; 572a/2; 501a/7; 541a/1; 624a/2; 236b/5; 500a/7; 65a/1; 3b/5; 404a/1; 517a/4; 603b/5; 645b/6; 404a/2; 56b/5, 6; 128b/1; 150a/6; 219a/3; 233a/6; 386a/7; 388a/2; 389a/2; 431b/3; 529a/5; 531a/5; 549a/5; 474a/5; 545b/6; 143a/5; 334a/4; 362b/7; 475a/2; 504b/5; ; 514a/2; 518b/2; 537a/7; 579b/6; 613a/2

¹⁹² 266a/7; 262a/4; ; 581a/6; 585b/6; 532b/2; 547a/1; 581a/5; 396a/1; 59b/1; 431a/3; ; 467b/7; 513b/4; 534b/5; 608a/6; 617b/2; 618a/6; 269b/5; 43a/1; 163a/3; 338b/3; 396a/2; 546a/1; 142a/7; 510a/5; 57b/3; 236a/6; 447b/5; 507b/2; 238b/5; 369a/3; 142b/7; 149a/4; 223a/2; 234a/4; 245b/6; 262a/1; 276b/7; 403a/3; 404b/4; 501a/1; 511a/3; 566b/5; 568b/7; 152b/7; 42b/7; 248b/3; 249a/4; 578b/7; 581a/6; 8a/6; 163a/3; 209a/7; 227b/3; 309b/7; 465a/3; 36b/2; 104a/1; 203b/4; 431a/6; 537b/6; 2a/5, 6; 18a/5; 85a/7; 102b/7; 139b/3; 174a/3; 370b/1; 404b/4; 420a/3; 431a/5; 433b/4; 441b/6; 614a/7; 628a/5; 448b/6; 466b/4; 483b/6; 163a/2

II.[Kim]

Ör.{ (Onlar)_[Kim] ellerinden incindiler benüm yolumda şavaşdılar ğazālıkda }MK/SAKT/75a/1

İrdemek

A1 I. irde-_[2]: “Aramak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi]

Ör.{(Siz)_[Kim] anlardan özgesini_[Kimi] irdeñüz }MK/SAKT/80b/4

İsdemek/İstemek

A1 I. isde-/iste-_[2]: “Dilemek, arzulamak.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi/Ne]¹⁹³

Ör.{istemez şeytān_[Kim] illā düşürmeği ve bırakmağı_[Kimi] sizün ortañuzdan düşmanlığı}MK/SAKT/122a/3

A2 I. isde-/iste-_[3]: “İstemek, talep etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + [Kimden]¹⁹⁴

Ör.{(Onlar)_[Kim] istediler Mūsā’dan andan_[Kimden] ulu nesne_[Ne] }MK/SAKT/101b/2

¹⁹³ 401a/6; 467b/1; 402a/3; 14b/1; 325a/4; 424a/4; 597b/4; 415b/7; 420a/7; 7a/5; 23a/1; 56a/5, 6; 597b/3; 598a/2; 27b/6; 68a/5; 72a/1; 81a/7; 81b/2, 3, 4; 86b/5; 94a/6; 115b/2; 159b/7; 262b/6; 271b/6; 322a/2; 395a/5; 494b/2; 67a/1; 509a/7; 278a/2; 16b/3; 59a/4; 61a/7; 84b/1; 100a/3; 101a/3; 105b/7; 158a/6; 201b/2; 234a/4; 269b/1; 316a/4; 379b/6; 438a/1; 593a/2; 596a/1; 423b/2; 604a/2; 61a/5; 92b/4; 164a/7; 191b/4; 225a/5; 509a/7; 59b/2; 612a/2; 614a/1; 151b/3; 170b/5

¹⁹⁴ 174b/1; 183a/1; 550b/7; 344b/5; 391a/5; 139a/3; 226b/4; 235a/7; 235b/1; 238a/7; 398b/4; 399b/1; 564b/7; 45a/7; 476b/1; 260b/3; 625a/6; 415b/5; 82a/5; 180b/3; 458a/7; 594b/1; 415b/5; 57a/4; 64a/1; 83b/7; 86b/4; 91a/3; 91b/5; 97b/2; 101b/1; 105a/3; 112b/3; 133b/4; 198b/1; 305a/7; 385a/1; 416b/1; 451b/3; 452b/3; 493a/7; 543b/7; 555b/2; 590a/4; 620b/6; 99b/2; 371b/2; 567a/3; 610b/5; 62a/1; 384a/1; 594b/1; 56a/5; 312b/7; 307a/1; 250a/2; 251a/2, 4; 415a/6; 251b/1; 322a/6; 550b/5; 82a/3; 16a/1; 469a/2; 508a/5; 234a/7; 13b/2; 111a/6; 230a/2; 16a/7; 100b/1; 393a/7; 143a/2; 8b/7

A3 I. isde-/iste-[2]: “İstemek, evlenmek amacıyla istemek.” MK/SAKT

II.[Kim] + [Kimi: ins]

Ör.{ol iki ‘avratuñ birisi yöriyüp utanmaķ bile eyitdi benüm atam_[Kim] ister
seni_[Kim] saña vermegiçün bize }MK/SAKT/416b/4

İşidmek/İşitmek

A1 I. işid-/işit-[2]: “İşitmek, duymak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]¹⁹⁵

Ör.{ Tañrı Ta’ālā_[Kim] işitdi sözini ol kişilerün_[Kimi] }MK/SAKT/72b/5

A2 I. işid-/işit-[2]: “Haber almak, öğrenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹⁹⁶

Ör.{ ey kavmümüz biz_[Kim] işitdük bir kitābı inmiş Mūsā’dan sonra_[Kimi]
}MK/SAKT/545b/6

İşlemek

A1 I. işle-[2]: “İşlemek, elverişli duruma sokmak, düzenlemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]¹⁹⁷

Ör.{ ol kavmi_[Kim] dahı ol bostanları_[Kimi] işlerleridi}MK/SAKT/170a/7

¹⁹⁵ 84b/3, 4; 251a/3; 585a/5; 14a/5; 48a/3; 74b/2; 84b/3, 5; 186a/2; 351a/2; 447a/7; 482b/2; 107b/5; 180b/3; 561b/4; 567a/1; 499a/5; 16a/1; 476b/5; 367b/5; 418a/5; 489b/7; 184b/5; 516b/4; 629b/1; 394b/5; 184b/5; 331a/2, 3; 349b/7; 354b/7; 470b/2; 481b/4; 514a/3; 577b/7; 629b/1; 342a/7; 533a/5; 14a/5; 125a/5; 537b/7; 585a/6; 606b/3; 533a/6; 184b/7; 226a/2; 289b/5; 345b/1; 436b/2; 497b/7; 397a/5; 11a/6

¹⁹⁶ 17b/2; 166a/6; 178a/7; 180b/7; 354b/5; 449a/2; 422a/5; 181b/1; 203b/3; 390a/3; 336b/3

¹⁹⁷ 315b/3

A2 I. işle-[2]: “Davranmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [ZÖ]¹⁹⁸

Ör. {anuç gibi_[ZÖ] işledi ki özlerinden burun geçen milletler_[Kim]}
}MK/SAKT/285b/7

A3 I. işle-[2]: “İmal etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne/Kimi]¹⁹⁹

Ör. { ulu kazanlar ki kimse götürmez (Siz)_[Kim] (ulu kazanları)_[Kimi] işleñüz }
}MK/SAKT/462b/7

A4 I. işle-[2]+(1):3: “Yapmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)²⁰⁰

Ör. { ol putları päre päre eyledi illâ putların ulusun şındurmadı ola kim özine döneler eyitdiler bu işleri_[Kimi] kim_[Kim] işledi bizüm Tañrılar’ımızla_(Kime) }
}MK/SAKT/351a/1

A5 I. işle-[2]: “Yerine getirmek, gerekeni yapmak, işlevini yerine getirmek.” MK/SAKT

II. [Kim]²⁰¹

¹⁹⁸ 286a/5; 483a/2; 397a/6

¹⁹⁹ 412b/3; 124b/2; 540b/1; 288a/2; 400b/2; 243a/3

²⁰⁰ 351a/4; 640b/1, 3; 649a/5; 4b/4; 12a/4; 55b/7; 86a/3; 97a/1; 157b/3; 173a/5; 266b/2; 267a/2; 272b/3; 316b/3, 4; 325a/3; 358b/6; 363a/4; 383a/2; 425b/3, 7; 432b/2; 435a/3; 435b/2; 239a/7; 442a/5; 448a/3; 469a/4; 491a/5; 514b/2; 517b/1; 523a/1, 3; 540b/3; 547a/1; 548a/2; 637a/1; 637b/3; 644b/5; 646b/2; 648b/3; 573b/3; 351a/4; 394a/7; 172b/4; 189a/7; 249a/6; 258b/7; 285a/5; 428b/3; 285a/5; 322b/5; 87b/2; 142b/6; 146b/1; 339a/1; 4b/2; 221a/4; 10a/7; 365b/2; 450b/2; 518a/6; 232a/5; 606a/3; 20b/4; 352a/4; 353a/2; 159b/4; 346b/7; 352b/5; 473a/4; 622b/5; 170a/6; 79a/6; 118a/5; 232b/6; 274b/6; 299b/3; 312b/4; 324b/6; 347b/6; 366a/5; 370b/7; 425a/6; 524b/6; 604b/6; 117b/1, 3; 120a/6; 138b/7; 194b/4; 233b/3; 462b/4; 587b/5; 151a/4; 241b/5; 598b/2; 168a/5; 246a/2; 248b/2; 280b/3; 351b/3; 163b/2; 169a/3; 409b/4; 413a/2; 428b/2, 4; 255a/6; 323a/6; 392b/2; 423b/4; 447a/7; 473a/3; 373b/2; 543b/2; 159b/3

Ör. { anuñ gibi bizendi kâfirlere ol nesne ki (ol nesne)_[Kim] işlerdi }MK/SAKT/144a/5

A6 I. işle-_{[1]+(1):2}: “Çalışmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)

Ör. { ol gemi ki deldüm miskin kişilerüñ idi (O)_[Kim] denizde_(Kimde) işlerdi }MK/SAKT/322a/5

İvmek

A1 I. iv-_{[1]+(1):2}: “Acele etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)

Ör. { (Onlar)_[Kim] iverleridi yola_(Kime) nite görürlerdi yolu }MK/SAKT/480a/1

Kaçmak

A1 I. kaç-_[2]: “Kaçmak, saklanmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { girecek yer bulsalarđı dönüp aña_[Kime] anlar_[Kim] tiz kaçarardı }MK/SAKT/203a/2

A2 I. kaç-_[2]: “Uzaklaşmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]²⁰²

Ör. { āyetlerüm aķunurđı sizüñ üstüñüze pes (Siz)_[Kim] ökçeñüz üstine dönüp (oradan)_[Kimden] kaçardıñız }MK/SAKT/371a/3

²⁰¹ 462b/5; 627a/4

²⁰² 304a/3; 554a/5; 591a/2; 451b/1; 575a/2; 451b/6

A3 I. kaç-_[2]: “Kaçmak, rastlaşmamaya çalışmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]²⁰³

Ör. { ol kişiler_[Kim] kim kaçdılar sizden_[Kimden] } MK/SAKT/69a/3

Kaçmak

A1 I. kaç-_[3]: “Vurmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. { (Onlar)_[Kim] ayakların_[Kim] yere_[Kime] kaçmasunlar } MK/SAKT/379a/4

Kaçımak

A1 I. kağı-_[1]: “Öfkelenmek, kızmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (Biz)_[Kim] ol gün ki kağıruz hışm ederüz } MK/SAKT/535a/1

Kalmak

A1 I. kal-_[1]: “Hareket edememek.” MK/SAKT

II. [Kim]²⁰⁴

Ör. { yürekler ol günde korkuya düşe gözler_[Kim] göge dikilüp
kala } MK/SAKT/630a/4

A2 I. kal-_[2]: “Konaklamak.” MK/SAKT

²⁰³ 188b/7; 632a/7; 314b/2; 560a/5; 62b/7; 597b/5; 346b/1; 623a/1; 394b/1; 564b/1; 346b/1; 427b/4; 451b/7

²⁰⁴ 480a/2

II. [Kim] + [Kimde]²⁰⁵

Ör. {(Onlar)_[Kim] kaldılar mağaralarında_[Kimde] üç yüz yıl} MK/SAKT/315b/5

A3 I. $\text{kal-}_{[1]}$: “Geride kimse kalmamak.” MK/SAKT

II. [Kim]²⁰⁶

Ör. {anları helāk ētdük tağıtduk birisi_[Kim] kalmadı Nūḥ kavmi} MK/SAKT/389b/1

A4 I. $\text{kal-}_{[1]+(1):2}$: “Sabit kalmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)²⁰⁷

Ör. {(Onlar)_[Kim] anı gördükleri gün kabrlerde_(Kimde) kalmadılar} MK/SAKT/631a/7

Καπμακ

A1 I. $\text{kap-}_{[2]}$: “Καπμακ, yakalamak, birden bire yakalayarak çekerek almak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁰⁸

Ör. { kuşlar_[Kim] kapar ķendini_[Kimi] } MK/SAKT/360a/2

Καπλαμακ

A1 I. $\text{kapla-}_{[2]}$: “Καπλαμακ, sarmak.” MK/SAKT

²⁰⁵ 440b/7; 253a/2; 479b/5; 308b/5; 463a/4; 144a/4; 132a/3; 78b/6; 92b/1; 548b/3; 510a/3; 487b/6; 4b/7; 6b/5; 12a/3, 5; 24a/1; 33b/3 ; 24a/1: 33b/3; 41a/7; 42a/3, 46a/1; 50/6 596/7; 78b/4; 86a/4; 97a/2; 103b/7; 120b/1; 62b/1; 63b/4; 66a/5; 75a/6; 121a/4; 127a/5; 156b/1; 157b5; 195b/5; 196b/2: 204a/1; 204b/5; 205b/5; 208b/2; 210b/3; 220b3, 7; 234b/4; 245a/6; 245b/1; 312b/4; 325a/4; 339a/6; 341b/7; 363a/1; 366b/3; 373b/7; 387a/5; 392b/1; 393a/2; 432b/4; 442a/6; 460a/1; 462a/3; 466a/6; 477b/4; 493b/4, 6: 504a/2; 516b/7; 533a/1; 543a/4; 551b/5; 582a/2; 588a/1; 588b/4; 591b/2; 600b/5, 7; 603b/3; 619a/2; 629a/3; 646b/1, 4; 301a/3, 302a/2; 145a/4; 199b/7; 285a/6; 512b/5

²⁰⁶ 451b/1; 477a/2; 29a/6; 187a/5; 331b/7; 373b/4; 71a/5; 290b/1; 356b/4

²⁰⁷ 546b/3

²⁰⁸ 481a/6

II. [Kim] + [Kimi]²⁰⁹

Ör. {kaplamışdur anları_[Kimi] cehennemün perdeleri_[Kim] } MK/SAKT/316b/1

A2 I. kapla-_[2]: mecaz “Kaplamak, doldurmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²¹⁰

Ör. {yüreğin anuñ_[Kimi] sevmeği_[Kim] kapladı} MK/SAKT/251a/3

Kararmak

A1 I. karar-_[1]: “Kararmak, (korkudan)karanlık çökmek, gömgök olmak.” MK/SAKT

II. [Kim]²¹¹

Ör. {ol günde ya’ni kıyāmetde niçe yüzler ağara dañı niçe yüzler_[Kim] kararar} MK/SAKT/62a/5

Karışmak

A1 I. karış-_[2]: “Karışmak, katışmak, iç içe olmak, birbirine girmek, birleşmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime/Kimle]²¹²

Ör. { karışdı aña_[Kime] yerde biten otlar_[Kim] } MK/SAKT/318a/6

Karışulamak

A1 I. karışula-_[2]: “Karşılamak.” MK/SAKT

²⁰⁹ 3b/7; 165a/1; 174a/1; 201b/7; 220b/5; 520a/3; 603b/6; 341b4

²¹⁰ 514a/4

²¹¹ 608a/4; 651b/6

²¹² 220a/2; 571a/7; 625b/5

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { anları_[Kimi] feriştehler_[Kim] karışularlar beşāretile } MK/SAKT/355a/1

Katlanmak

A1 I. katlan-_[2]: mecaz “Sabretmek, dayanmak, katlanmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²¹³

Ör. { anlar_[Kim] kim (her şeye)_[Kime] katlandı Çalab’ların istemeğiçün dahı tırdılar namāzı } MK/SAKT/265b/2

Kaygırmak/Kaygırmak

A1 I. kaygır-/kaygur-_[1]: “Kaygılanmak.” MK/SAKT

II. [Kim]²¹⁴

Ör. { korku yokdur üstlerine anlar_[Kim] kaygırmazlar } MK/SAKT/71a/6

Kayıdmak

A1 I. kayıd-_{[1]+(1):2}: “Endişelenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)

Ör. { (Sen)_[Kim] anlar imān getürmediklerine_(Kime) kayıdma } MK/SAKT/281b/4

Kayırmak/Kayurmak

A1 I. kayır-/ kayur-_[1]: “Üzölmek, endileşelenmek.” MK/SAKT

II. [Kim]²¹⁵

²¹³ 565b/3, 4; 271a/3

²¹⁴ 111a/2; 298a/4; 414a/6; 415a/2; 113a/2; 225b/1; 532b/2; 411a/7; 444b/1

Ör. { anlar_[Kim] kayururlar } MK/SAKT/43b/1

Kayıtmak/Kaytmak

A1 I. kayıt-/kayt-_[1]: “Dönmek.” MK/SAKT

II. [Kim]²¹⁶

Ör. { (Siz)_[Kim] kaytar mısıız ökçeüz üstine } MK/SAKT/67a/3

A2 I. kayıt-/kayt-_{[1]+(1):2}: “Dönmek, geri gelmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)²¹⁷

Ör. { (Siz)_[Kim] anun haızretine_(Kime) kayıtcaksız } MK/SAKT/476b/2

A3 I. kayıt-/kayt-_[1]: “Dönmek, din ve inancını değiştirmek.” MK/SAKT

II. [Kim]²¹⁸

Ör. { imān getürünüz ol kitāba ki indi imān getürenler üstine gün evvelinde daıı kâfir olunuz āhirinde ola kim imān getürenler_[Kim] kayıttalar daıı inanmaıuz ol kişiler ki uydılar dinünüzze } MK/SAKT/57b/2

A4 I. kayıt-/kayt-_[2]: “Yönelmek.” MK/SAKT/KTS/403

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { (O)_[Kim] istiğfar eyledi Taıırı’sına ve rükū’ édüp düııdı ve Taıırı’ya_[Kime] kayıtdı } MK/SAKT/491a/7

²¹⁵ 200a/6; 256b/3; 429a/5; 517a/4; 457b/5; 502b/6; 68b/1; 131a/5; 156a/6; 165b/2; 159a/1; 543a/4; 236a/4; 9b/5; 17a/2; 118b/4

²¹⁶ 130b/4; 582a/4

²¹⁷ 172b/3; 340a/5; 378a/7; 378b/1; 148b/3; 480a/3; 365b/1; 407b/4; 447a/7; 448b/1; 79a/4; 633a/4; 535a/1; 478b/6

²¹⁸ 33a/7; 174a/7

A5 I. kayıt-/kayt-[2]: “Vazgeçmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]²¹⁹

Ör. { (Siz)_[Kim] dönünüz kayıtlınız bu sözden_[Kimden] } MK/SAKT/104a/6

Kaynamak

A1 I. kayna-[1]: “Kaynamak, kabarmak, coşup yükselmek, coşmak.” MK/SAKT

II. [Kim]²²⁰

Ör. { ol vakt ki şu_[Kim] kaynadı Tūfān oldu } MK/SAKT/611b/5

Kazmak

A1 I. kaz-[2]: “Eşelemek, kazmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { bir karga_[Kim] ağzında bir ölü karga dağı (toprağı)_[Kimi] kazdı bir ölü kargayı gömdi } MK/SAKT/111b/2

A2 I. kaz-[2]+(1):3: “Yapmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + (Kimden)

Ör. { anlar_[Kim] tağlardan_(Kimden) evler_[Ne] kazarlarıdı } MK/SAKT/281a/4

Kazanmak

A1 I. kazan-[2]: “Kazanmak, elde etmek.” MK/SAKT

²¹⁹ 590a/2; 122a/5; 177b/3; 195a/2; 443b/3

²²⁰ 236b/6; 629a/3

II. [Kim] + [Kimi/Ne]²²¹

Ör. { ol mallar ki (Siz)_[Kim] kazandunuz anı_[Kimi] } MK/SAKT/196b/7

Kerih Görmek

A1 I. kerih gör-_[2]: “Çirkin görmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²²²

Ör. { (Onlar)_[Kim] kerih gördüler rāzilgını_[Kimi] } MK/SAKT/550a/2

Kesmek

A1 I. kes-_[2]: “Herhangi bir şeyi kesmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]²²³

Ör. { her birisinin eline bir bıçak vèrdi dahı Yūsuf’a anlar üstine çık dedi ol vakt ki Yūsuf’ı gördiler ululadılar hüsni ‘azamet gördiler (Onlar)_[Kim] kendülerden ellerin_[Kimi] kesdiler } MK/SAKT/251a/6

A2 I. kes-_[2]: “Ortadan kaldırmak, kökünü kurutmak, son vermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]

Ör. { (O)_[Kim] kese ardlarını kāfirlerün_[Kimi] şābit eylemegiçün haqqı } MK/SAKT/182a/6

A3 I. kes-_[2]: “Terk etmek.” MK/SAKT

²²¹ 31a/2; 267a/6; 275b/5; 446a/2; 217a/5; 220b/4; 271b/6; 539b/1; 151b/5; 151a/1; 95b/3; 11b/7; ; 143b/6; 268b/4; 207b/1

²²² 182b/7

²²³ 96b/3; 613a/4; 168a/6; 396a/3; 609b/2; 112b/4; 338b/5; 112a/2; 254a/3; 357b/7

II. [Kim] + [Kimi]²²⁴

Ör. { görürsin güneşi (O)_[Kim] çıktığı vakt meyl eyler mağaralarının sağ yanından
dahı yatduğu vakt keser mağaralarını_[Kimi] sol yanından } MK/SAKT/314a/4

A4 I. kes-_[2]: “Yarmak, delmek.” MK/SAKT/KTS/418

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Siz)_[Kim] keser-siz tağları_[Kimi] evler edinmegiçün } MK/SAKT/162b/5

Kesilmek

A1 I. kesil-_[1]: “Arkası kesilmek, sona erdirilmek, tükenmek.” MK/SAKT

II. [Kim]²²⁵

Ör. { anlar helāk olup rahmetden ırak oldılar kesildi ol kavüm ardı_[Kim] } MK/SAKT/132b/5

A2 I. kesil-_[1]: “Dinmek, akmamak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { yā gök açıl yağmurunu dut şu_[Kim] kesildi. } MK/SAKT/237b/1

Kıyırmak

A1 I. kıyıır-_[2]: “Çağırmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²²⁶

²²⁴ 5a/4; 266a/2; 609a/6; 569b/3; 258b/4; 214b/2

²²⁵ 140a/5; 370a/5; 245b/2; 204b/6; 346b/5; 24b/5; 578a/3; 619b/7; 650a/6

²²⁶ 327b/1; 393b/7; 395b/1; 319a/7; 609b/1; 226b/3; 319a/7; 4b/1; 233a/4; 421b/1; 304b/5

Ör. {(Siz)_[Kim] k1ğırırñuz şeriklerñüzñ [Kimi] } MK/SAKT/421b/2

A2 I. k1ğır-[3]: “Davet etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]²²⁷

Ör. {Sen_[Kim] k1ğırırsın anları_[Kimi] doğrı yola_[Kime] } MK/SAKT/371b/4

A3 I. k1ğır-[2]: “Seslenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²²⁸

Ör. { k1ğırđı Zekerıyyā’ya_[Kime] ferıştehler_[Kim] } MK/SAKT/53b/4

Kılmak

A1 I. kıl-[2]: “Yapmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²²⁹

Ör. { ey Çalab’um (Sen)_[Kim] kıl işbu eli_[Kimi] āminen emin } MK/SAKT/274a/1

A2 I. kıl-[3]+(1):4: “Göndermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + [Kime] + (Kimden)²³⁰

²²⁷ 136b/4; 509b/2

²²⁸ 364b/7; 158a/4; 571a/1; 154a/6; 158a/2; 237a/3; 327b/1; 353b/2; 484b/6; 630b/4; 180a/7

²²⁹ 274b/3; 308b/1; 335b/2; 397b/5; 414a/7; 56a/6; 293b/7; 414a/3; 539b/1; 4a/4; 76b/3; 117a/3; 123a/6; 140b/2; 151b/6; 161b/5; ; 162b/4; 262a/5; 292a/2, 4, 6; 310b/7; 328a/2; 390b/1; 394b/2; 410a/6; 494a/4; 600a/2; 611a/2; 180a/1; 273a/7; 554b/7; 640b/3; 10a/3; 21a/4; 108b/6; 115a/2; 128a/5; 142b/4; 144a/3, 5; 118a/3; 220a/6; 277a/7; 299b/1, 6; 302a/7; 303b/7; 313a/1; 317a/1; 320a/3; 326b/3; 329b/7; 346b/4; 351b/7; 354a/2; 359a/3; 360a/5; 360b/2; 388b/7; 389a/6; 412b/4; 426b/6; 485a/1; 486a/6; 487a/5; 491b/1; 531b/1; 558a/1; 579b/3; 644b/5; 463b/6; 486b/6; 530b/2; 610a/3; 158b/4; 172b/7; 373a/4; 91b/4; 142a/1; 306a/1; 323b/2; 346a/3; 348b/2; 622a/1; 100a/2; 144b/2, 5; 288b/4; 426a/3; 498a/6; 602a/6; 616b/5, 6; 303b/6; 246b/3; 386b/5; 128b/2, 529b/3, 4, 5; 531b/6; 579b/1; 3b/6; 614b/7; 55b/3; 395a/2; 491b/6, 7; 292a/1; 130a/5; 325a/3; 475a/6, 7; 18b/4

²³⁰ 308b/3; 440b/4; 147b/1; 155a/2; 527a/1; 539a/3; 584a/7; 43a/2; 65a/3; 183a/2; 21a/6; 130a/4; 584b/7; 520b/6; 139a/6; 288b/2; 289a/4

Ör. { (Sen)_[Kim] kıl bize_[Kime] senün katunđan_(Kimden) yardım edici_[Kimi] } MK/SAKT/88b/5

A3 I. kıl-_{[2]+(1):3}: “Ortaya çıkarmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + (Kimden)²³¹

Ör. { kıla Taıırı Ta’ālā_[Kim] anda_(Kimde) çok hayır_[Ne] } MK/SAKT/79b/4

A4 I. kıl-_[2]: “Kabul etti, benimsedi.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (O)_[Kim] Taıırı Ta’ālā’yıla özge ma’būd(u) Tanrı_[Kimi] kıldı } MK/SAKT/560b/3

Kındurmak

A1 I. kındur-_{[2]+(1):3}: “Teşvik etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)

Ör. { özge kişıye_(Kime) öğüt verüp kındurmaz miskinlere yemek yedürmegi_[Kimi] özi_[Kim] } MK/SAKT/297b/3

Kırmak

A1 I. kır-_[2]: “Öldürmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Siz)_[Kim] tıpsaıuz kâfirleri şavaşıda boyunların vuruıuz kaçan anlar_[Kimi] muıkem kırsaıuz } MK/SAKT/547a/5

²³¹ 603a/3; 290b/4, 5; 436a/4; 146a/4; 527b/7; 264b/2; 153a/1; 428a/7; 448b/4; 304a/1; 312b/2; 627a/5; 162b/6; 115a/2

Kısmet Êtmek

A1 I. kısmet êt-[2]: “Bölmek, pay etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²³²

Ör. {biz_[Kim] kısmet ederüz aralarında ma’îşetlerini_[Kimi] dünyâ dirliğinde} MK/SAKT/529a/7

Komak

A1 I. kıo-[3]: “Koymak, bırakmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]²³³

Ör. { (O)_[Kim] bir semüz buzağıyı_[Kim] biryan edüp getürdi anların önine_[Kime] kıdı } MK/SAKT/563a/4

A2 I. kıo-[2]: “Salıvermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²³⁴

Ör. {(Sen)_[Kim] kıo anları_[Kimi] bâıl işlerinde oynasunlar} MK/SAKT/139b/1

A3 I. kıo-[2]: “Terk etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²³⁵

Ör. { ol kişiler_[Kim] ki imân getürdiler dağı vağanlarını_[Kimi] kıdılar Allāh için } MK/SAKT/192a/4

²³² 529a/6

²³³ 146b/2; 370a/5; 3b/4; 256/4; 142a/7; 256b/4; 535b/1, 2; 249a/3; 429b/1; 563b/4; 564a/1; 570a/4; 99a/2; 616b/6; 574b/1; 621b/7; 318b/4; 474b/4; 179a/4

²³⁴ 276a/4; 89a/5

²³⁵ 140a/3

Konmak

A1 I. kon-_[2]: “Konmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. {nice yüzler üstinde_[Kime] ol günde toz_[Kim] konmuşdur} MK/SAKT/632b/2

A2 I. kon-_[2]: “Yerleşmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. {ol kuyuya_[Kime] misâfirler_[Kim] geldi kondı } MK/SAKT/249a/7

Koparmak

A1 I. kopar-_[2]: “Koparmak, çıkarmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²³⁶

Ör. {ol günü ki (Biz)_[Kim] koparduk tağı_[Kimi] } MK/SAKT/177a/2

A2 I. kopar-_[1]: “Meydana gelmek, olmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. {kıyâmet_[Kim] ne vakt kopar} MK/SAKT/631a/5

Korkmak

A1 I. kork-_{[1]+(1);2}: “Korkmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimden)²³⁷

²³⁶ 263b/5; 318b/2; 343b/7

Ör. {(Sen)_[Kim] kork Ta'ālā'dan_(Kimden) } MK/SAKT/31b/1

A2 I. kork_{-[2]}: “Sakınmak, çekinmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]²³⁸

Ör. {(O)_[Kim] Ta'ālā'sı hażretine durmakdan_[Kimden] korka} MK/SAKT/631a/4

Κorumak

A1 I. koru_{-[2]}: “Korumak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {(Biz)_[Kim] koruduk Hūd'ı bilesince olan mü'minleri_[Kimi] } MK/SAKT/162a/5

Κoymak

A1 I. koy_{-[3]}: “Koymak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]²³⁹

Ör. { (Sen)_[Kim] anağa ilham olan nesneyi Mūsā'yı_[Kimi] sandūk içine_[Kime] koy anı denize koy} MK/SAKT/335b/7

²³⁷ 455b/3; 336b/1; 412b/6; 582b/3; 35b/3; 133b/3; 136a/4; 342b/6; 499a/4; 81a/6; 182a/4; 497a/1; 561a/1; 630b/4; 195a/3; 242b/5; 508a/3; 115b/6; 336b/2; 188a/4; 185a/7; 39a/4; 160b/5; 218a/7; 235a/1; 248b/5; 394a/3; 399b/6; 418a/1; 507b/1; 508a/5; 544b/3; 591b/1; 50a/6; 75a/5; 75b/1; 82b/3; 89a/3; 131a/4; 133b/2; 173b/1; 217a/2; 245a/2; 255a/1; 265b/1, 2; 288a/2; 296a/5; 318b/6; 305b/1; 318b/6; 348a/1; 350a/5, 6; 370b/1; 456a/2; 471a/2; 498a/3; 522a/7; 522b/7; 562a/1; 563b/5; 607a/1; 614b/1; 625a/4; 382a/6; 354a/1; 414a/5; 111a/6; 129a/5; 189a/1; 231b/5; 329a/6; 394a/2; 325b/7; 417b/7; 497a/7; 233a/1; 455b/4; 82b/4; 196b/7; 288a/5; 437a/5; 420b/3; 625a/6; 630b/2; ; 455b/4; 4a/4; 138a/1; 240b/7; 490b/7; 643a/4; 71b/2; 234b/3; 320a/1; 460b/4; 498a/3; 341a/4; 587a/7; 241a/1; 279b/2; 335a/5; 338a/7; 339b/1, 2; 405a/4; 416b/6; 417b/4; 429a/5; 490b/7; 563a/5; 642b/7; 190a/3; 28b/6; 71b/7; 106b/1; 114a/3; 22b/3; 336b/3; 517a/4; 55a/5; 618a/6; ; 342b/4; 405a/5; 471b/7; 137b/6; 217a/2; 456a/3; 538b/3; 623a/2; 629a/5; 138a/1; 161a/7; 221b/2; 367b/3; 368b/3; 372b/4; 398b/3; 399a/7; 400a/4; 401a/4; 402a/2; 487a/2; 616a/6; 47b/4; 77a/5; 61b/3; 399b/4; 400a/5; 400b/2; 532a/3; 4b/2; 6b/7; 7b/2; 18a/7; 22b/4; 28b/7; 29b/2; 30a/4; 31a/4; 34b/5; 36a/6; 37a/2; 37b/3; 46a/5; 47b/2; 55a/3; 64b/6; 65b/3; 71b/3, 7; 75b/4, 7; 76a/1, 6; 98a/4, 7; 106a/3; 106b/1, 5, 6; 108a/1; 114a/3; 116b/5; 121b/2; 123a/5; 123b/5; 125a/5; 126a/4; 136b/6; 150a/5; 214a/2; 241b/6; 280b/1; 282b/2; 288a/4; 370a/3; 398b/3, 5; 399b/1, 5; 400a/5; 402a/2; 426b/7; 429b/2; 445b/5; 478a/5; ; 556a/5; 575b/6; 590a/2; 591b/4; 601a/7; 601b/7; 615b/4

²³⁸ 125a/41; 204a/2; 575b/4; 566a/6; 380b/2; 271a/7; 116a/5; 217b/3; 218a/5; 394a/1

²³⁹ 251b/6; 142b/1; 332a/2; 232b/7; 350a/2; 256b/5; 632a/2

A2 I. koy-[2]: “Bırakmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁴⁰

Ör. { (Sen)_[Kim] koy bizi_[Kimi] oturalum oturanlar bile } MK/SAKT/208a/4

A3 I. koy-[2]: “Bırakmak, terk etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimde]²⁴¹

Ör. { kaçan ki bir ticâret görseñüz yâ (Onlar)_[Kim] bir oyun görseler tağılurlar aña ve seni_[Kimi] namazda_[Kimde] durup koyarlar eyit Tañrı katında olan yegrekdür oyundan ve ticâretten } MK/SAKT/598a/4

Ƙulavuzlamak

A1 I. Ƙulavuzla-[2]: “Yol göstermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { ey mü’minler ben_[Kim] Ƙulavuzlayayın mı sizi_[Kime] } MK/SAKT/596a/4

Ƙurtalmak

A1 I. Ƙurtal-[2]: “Uzaklaşmak, ayrılmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]

Ör. { o vakt ki (Onlar)_[Kim] andan ümid kesdiler sırrıla söyleşüp (oradan)_[Kimden] Ƙurtaldılar } MK/SAKT/257b/5

²⁴⁰ 329b/1; 395a/6; 456b/4; 533b/2; 535a/7; 567a/7; 610b/3; 615a/4; 620a/2; 621b/1; 241b/7; 342a/4; 474b/5; 217b/3; 324a/6; 168b/3; 98a/3; 487a/3; 162a/1; 43b/5; 642b/6; 617a/2; 94b/1; 318b/7; 298a/2; 162b/2; 178b/2; 240a/4; 253b/4; 507a/7; 553a/4; 454a/2; 194a/1; 457a/2; 36a/3

²⁴¹ 624a/1; 626a/7; 483a/4; 243a/2; 252a/4; 598a/1; 46a/6; 238b/4; 143b/6

Kurtarmak

A1 I. kurtar-[3]~[2]: “Kurtarmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimden]²⁴²

Ör. {(Sen)_[Kim] kurtar bizi_[Kimi] cehennem odından_[Kimden] } MK/SAKT/31a/1

Kurumak

A1 I. kuru-[1]: “Akarsu, göl ve benzeri kurumak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { bınarlar kıldı yer yüzinde andan sonra çıkarur anuñıla ekinler dürlü renklüler andan sonra kurur ol_[Kim] } MK/SAKT/498a/6

Kuvvet Kılmak

A1 I. kuvvet kıl-[2]: “Güçlü kılmak, güçlendirmek, kuvvetlendirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁴³

Ör. { Tanrı oldur kim sizi yarattı za’if nesneden (O)_[Kim] za’iflikden sonra size_[Kimi] kuvvet kıldı dañı kuvvetden sonra za’iflik ve kocalık kıldı her ne dilese yaradur } MK/SAKT/40b/4

Nürlanmak

²⁴² 50b/1; 74a/7; 228a/5; 399a/3; 401b/3; 416a/4; 505b/1, 3; 405b/4; 206a/7; 507b/7; 525b/4; 596a/5; 614a/3; 423b/6; 61b/6; 269b/7; 307a/3; 368a/5; 428a/1; 509b/5; 565b/5; 566a/7; 625a/7; 7b/3; 170b/6; 239a/6; 236a/4; 339b/4; 352a/3, 6; 353b/4; 401b/4; 484b/7; 535b/4, 5; 235b/3; 349b/2; 545b/2, 3; 605b/1; 100a/1; 14b/4; 618b/7; 641a/3; 648b/7; 365a/4; 476b/4; 604b/4; 36b/2; 135a/6; 135b/1; 237a/5; 452a/2; 502b/5; 546a/2; 608a/5; 230b/1; 332a/1; 398a/3; 620a/7; 399a/3; 445b/3; 188a/4; 219b/5; 7b/6; 161a/5; 163b/6; 176a/2; 226b/6; 239a/5; 240b/1; 244a/3; 346a/4; 351b/5; 396b/7; 399a/4; 409b/3, 7; 426b/5; 478a/4; 486b/3; 487b/1; 515b/5; 572b/2; 614a/3; 279b/7; 353b/4; 429a/3, 5; 261a/7; 498a/2

²⁴³ 200a/7; 588b/3; 13a/5; 41a/1; 50a/1; 125b/2; 299a/3; 418a/2; 475b/7; 596b/6

A1 I. nūrlan-_[1]: “Aydınlanmak.” MK/SAKT

II. [Kim]²⁴⁴

Ör. { yēr yūzi_[Kim] nūrlana Allāh nūruyla } MK/SAKT/3b/3

Oḥşamak

A1 I. oḥša-_[2]: “Benzemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²⁴⁵

Ör. { zeytūn ve enār bitürür-biz (Onlar)_[Kim] bir birine_[Kime] oḥşar } MK/SAKT/141a/2

Okımak/Oḳumak

A1 I. oḳı-/oḳu-_[2]: “Okumak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁴⁶

Ör. { siz_[Kim] oḳursız Allāh kitabın_[Kimi] } MK/SAKT/7a/4

A2 I. oḳı-/oḳu-_[2]: “Çağırarak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁴⁷

Ör. { biz_[Kim] daḥı zebaniler_[Kimi] oḳuruz anı geḥüp cehenneme bırakmağa } MK/SAKT/645b/2

A3 I. oḳı-/oḳu-_[1]: “El açıp yalvarmak.” MK/SAKT

²⁴⁴ 415a/2; 3b/3

²⁴⁵ 63b/5; 651b/2

²⁴⁶ 270b/2; 610a/4; 174b/4; 111a/3; 117b/3; 226a/7; 300a/4; 316a/1; 397a/3; 430b/6; 619b/4; 645a/2, 3; 389a/3; 149a/5; 310a/1; 410a/7; 421a/1; 176b/6; 312a/3, 4; 503b/7; 218b/1; 11b/3; 60b/3; 431a/7; 612a/5; 620b/4, 7, 15a/6; 40b/6; 56a/1; 597a/3; 603b/1; 646a/4; 62b/1; 413b/5; 419b/5; 268a/1; 322b/7; 18a/5; 63a/5; 70a/7; 264a/2; 307b/4; 472a/2; 19a/6; 266b/4; 467a/2; 537b/5; 271b/7; 270b/3

²⁴⁷ 271b/7; 270b/3

II. [Kim]

Ör. { (O)_[Kim] okısuñ özi cemā’atini yardımiçün } MK/SAKT/645b/1

Olmak

A1 I.ol-_[1]: “Olmak, oluşmak, meydana gelmek, var olmak, yaratılmak.” MK/SAKT/KTS/568

II. [Kim]²⁴⁸

Ör. { kaçan kim bir nesne hüküm eylese eyitmez aña illā ol_[Kim] pes olur vücūda gelir } MK/SAKT/17b/5

A2 I.ol-_[1]: “Vuku bulmak, gerçekleşmek” MK/SAKT/KTS/568

II. [Kim]²⁴⁹

Ör. { olacağdur müşriklerün ‘ahdi_[Kim] } MK/SAKT/194a/4

Oturmak

A1 I. otur-_{[1]+(1):2}: “Oturmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)²⁵⁰

Ör. { (Onlar)_[Kim] tahtlar üzre_(Kime) oturalar } MK/SAKT/577b/2

A2 I. otur-_[2]: “Biriyle yaşamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimle]²⁵¹

²⁴⁸ 287a/1; 481a/4; 512a/5; 10a/7; 14b/4; 33a/3; 44a/1, 2; 137b/2; 421b/5; 6a/4; 225b/2; 503a/4; 29a/6; 642a/4; 345b/7

²⁴⁹ 279b/4

²⁵⁰ 483b/4; 279a/4; 479a/4; 483b/2; 576b/6; 208b/4; 240b/6; 637a/6; 193b/7; 207b/4; 618a/1; 536b/7; 575b/7; 578a/1; 635a/7; 164a/5; 411a/6; 207a/5; 99b/4; 110b/7; 560a/3; 201a/7; 334b/2; 417a/6; 208a/4

Ör. {(Sen)_[Kim] nice yıllar oturdu-sen Medyen ehlinde_[Kimle] }MK/SAKT/336a/5

Oynamak

A1 I. oyna-_{[1]+(1):2}: “Oynamak, oyalanmak, vakit geçirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimle)²⁵²

Ör. {vay ol günde yalancılar hāline anlar_[Kim] ki bâtıl işlerle_(Kimle) oynarlar_ı }MK/SAKT/565b/1

A2 I. oyna-_[1]: “Alay etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimle)²⁵³

Ör. { biz_[Kim] söyleşüp oynarduk eyit yā Muhammed Tanrı'yıla mı ayetleriyle mi peygamberiyile_(Kimle) mi masharalık eder-siz }MK/SAKT/204a/4

Ödemek

A1 I. öde-_[2]: “Ödemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {biz_[Kim] ġarāmeti_[Kimi] ödeyecegüz }MK/SAKT/579a/6

Öğrenmek

A1 I. öğren-_{[2]+(1):3}: “Öğrenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + (Kimden)²⁵⁴

²⁵¹ 218b/2; 614a/2; 153b/1; 466a/4; 536b/5

²⁵² 534b/3; 248b/4

²⁵³ 350b/4

²⁵⁴ 139a/7; 141b/6; 405b/5; 106b/4; 6b/1

Ör. {(Onlar)_[Kim] öğrenürler ol ikisinden_(Kimden) ol sihri_[Kimi] } MK/SAKT/15b/2

A2 I. öğren-_[2]: “Öğrenmek, haber almak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Onlar)_[Kim] öğrenürler özlerine zarar eyleyen_[Kimi] } MK/SAKT/15b/4

Öğütlemek

A1 I. öğüt-_[2]: “Öğütlemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime] + [Kimi]

Ör. { öğüt- sen_[Kim] (onlara)_[Kime] Taıırı rahmetile müneccüm degül-sen delü dahı degül-sen_[Kimi] } MK/SAKT/566b/1

A2 I. öğüt-_[2]: “Uyarmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁵⁵

Ör. { biz_[Kim] sizi_[Kim] öğütledük yakın muıakıak ‘azābdan} MK/SAKT/629b/5

Ölmek

A1 I. öl-_[1]: “Ölmek.” MK/SAKT

II. [Kim]²⁵⁶

Ör. { öldi anlar_[Kim] kâfirken} MK/SAKT/23b/7

²⁵⁵ 403b/4; 615b/2; 621a/5; 544b/1; 629b/5; 506a/3; 467a/5; 564b/5

²⁵⁶ 508b/1; 60a/4; 207b/6; 215a/5; 38b/5; 550b/4; 271b/3; 503a/7; 499a/6, 7; 473a/1; 327a/7; 71a/5; 19b/5; 61b/3; 343a/7; 391a/6; 463a/1; 500b/3; 639a/4; 130b/6; 484a/3; 69a/7; 625b/7; 144a/3; 483b/7; 38b/5; 64a/6; 356b/3; 369a/2; 79a/7; 154b/3; 367a/1; 310b/4; 539b/7

Ölçmek

A1 I. ölç-[2]: “Ölçmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁵⁷

Ör. { (Siz)_[Kim] ölçüyü_[Kimi] tamam ölçünüz } MK/SAKT/302b/4

Öğürtmek

A1 I. öğürt-[1]: “Öne geçmek, acele etmek.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (O)_[Kim] öğürtmeye hiç bir bölük zamânında } MK/SAKT/276a/7

Örtmek

A1 I. ört-[2]+(1):3: “Örtmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)²⁵⁸

Ör. { (Onlar)_[Kim] başların_[Kimi] kumâşları_(Kimle) ötdiler } MK/SAKT/616a/1

A2 I. ört-[3]: “Saklamak, korumak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimden]²⁵⁹

Ör. { örttdi anları_[Kimi] örtici nesne_[Kim] ‘azābdan_[Kimden] } MK/SAKT/570a/5

A3 I. ört-[2]: “Kaplamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁶⁰

²⁵⁷ 255b/2; 402a/4

²⁵⁸ 475a/7; 432a/5; 643b/6; 159b/7; 262a/6; 643a/3; 138a/3; 378b/7; 7a/1; 459a/6

²⁵⁹ 632b/3; 568a/6

Ör. {elini dağı çıkardı koyunundan ol avıktde ol nūrı_[Kim] güneş nūrını_[Kimi] örtüdi} MK/SAKT/42b/2

Özdemek

A1 I. özde-_[3]: “İstemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + [Kimden]

Ör. {ben_[Kim] sizden_[ALICI] anuñ üstine ücret_[Ne] özdemezin} MK/SAKT/523a/4

Paralamak

A1 I. parala-_[2]: “Parçalamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {kaynamış şular içler pes (O)_[Kim] anların bağarsakların_[Kimi] paralaya} MK/SAKT/548b/4

Saçmak

A1 I. saç-_[3]: “Saçmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. {bir avuç toprak aldum Cebrâ’il izinden (Ben)_[Kim] bızağı üstine_[Kime] saçtım anı_[Kimi] anuñ gibi } MK/SAKT/341a/7

Şağışlamak

A1 I. şağışla-_{[2]+(1):3}: “Saymak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimde)

²⁶⁰275b/4; 534b/4; 381a/1; 639b/2

Ör. {(Biz)_[Kim] her nesneyi_[Kimi] şagışladuk ulu kitābda_(Kimde) } MK/SAKT/311a/5

Şaklamak

A1 I. şakla-_[2]: “Saklamak, gizlemek, görünmesini engellemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {ol kişiler_[Kim] ki şaklarlar altunı ve gümüşi_[Kimi] } MK/SAKT/198b/7

A2 I. şakla-_[2]: “Saklamak, bildiğini söylememek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁶¹

Ör. { şakladı Yūsuf_[Kim] ol sözi_[Kimi] yüreginde_(Kimde) } MK/SAKT/257a/7

A3 I. şakla-_[3]: “Korumak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimden]²⁶²

Ör. { Allāh_[Kim] şakladı anları_[Kimi] cehennem ‘azābından_[Kimden] } MK/SAKT/537a/2

Şaklaşmak

A1 I. şaklaş-_[2]: “Beklemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁶³

Ör. {anlara mühlet dahı verilmeye pes yüz kaytar anlardan (Sen)_[Kim] şaklaş ol günü_[Kimi] } MK/SAKT/449a/7

²⁶¹ 341a/4; 38a/4; 121b/6; 82b/3; 57a/7; 52a/5; 95a/4

²⁶² 515a/2; 118a/7; 263b/2; 292a/6, 7; 349a/7; 109a/5; 507b/3; 83a/6; 76b/7; 379b/1

²⁶³ 572a/4; 162a/4; 197a/2; 202a/4, 6; 244a/2, 3; 247a/2; 566a/3; 219a/4; 230a/7; 453a/5; 629a/2; 151a/2; 202a/5; 247a/2; 210a/2; 319b/6; 537a/4; 31b/6; 151a/2; 99b/6; 230a/6

Şakınmak

A1 I. şakın-[2]: “Şakınmak, uzak durmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]²⁶⁴

Ör. {anlar_[Kim] kim (kötülükten)_[Kimden] şakındılar } MK/SAKT/267b/5

A2 I. şakın-[2]: “Korumak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimden]²⁶⁵

Ör. {(Sen)_[Kim] şakın onlardan_[Kimden] (kendini)_[Kimi] seni azdurmasunlar } MK/SAKT/115a/6

Şalmak

A1 I. şal-[2]: “Şalmak, salıvermek, bırakmak, özgür bırakmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {(Siz)_[Kim] anları_[Kimi] yesir etsenüz muhkem bağlañuz yâ minnet edüp şalıvère-siz} MK/SAKT/547a/6

A2 I. şal-[3]: “Şarkıtmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. {(O)_[Kim] koğasın_[Kimi] kuyuya_[Kime] şaldı } MK/SAKT/249b/1

A3 I. şal-[2]: “Şallamak.” MK/SAKT

²⁶⁴ 94b/2; 122a/6; 94a/5; 154b/6

²⁶⁵ 598b/5; 498b/5; 176a/1; 213a/6; 214b/6; 30a/2; 65b/3; 107b/6; 108a/6; 112a/6; 182a/1; 356a/1; 402a/6; 437b/3; 458b/7; 497a/4; 557a/6; 584b/6; 591b/3; 594b/3; 46b/6; 77a/6; 445b/5; 460a/7; 586b/6; 601a/5; 603a/6; 7a/1; 46b/2; 75b/7; 185a/4; 497b/5

II. [Kim] + [Kimi]²⁶⁶

Ör. {(Onlar)_[Kim] başlarını_[Kimi] şaldılar ve anları göresin yüz kaytarup tekebbürlük ederler} MK/SAKT/598b/7

Şanmak

A1 I. şan-[2]: “Sanmak, faz etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [ZÖ]²⁶⁷

Ör. {eksültmenüz ölçmegile tartağı eksiltmeyin ben_[Kim] (bunu)_[Kimi] hayır_[ZÖ] şanarım} MK/SAKT/242b/4

Şarmaşmak

A1 I. şarmaş-[2]: “Dolaşmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. {bostānlar ki bıdaqları_[Kim] bir birine_[Kime] şarmaşmış } MK/SAKT/628b/7

Şatmak

A1 I. şat-[2]: “Satmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁶⁸

Ör. { ol kişiler kim gizlerler Taḡrı Ta’ālā indürgen kitābı şatarlar anı_[Kimi] az bahāyıla anlar_[Kim] } MK/SAKT/25b/5

²⁶⁶ 304b/3

²⁶⁷ 15a/6; 165a/6; 177a/2; 182b/3; 217b/6; 220a/6; 220b/5; 223a/5; 240b/3; 244a/5; 408b/1; 442a/4; 518b/6; 546b/3; 566a/5; 571b/5; 576a/3

²⁶⁸ 377a/2; 547a/6; 73b/6; 194b/2; 249b/3; 75b/2; 598a/1; 13a/3; 31b/2

A2 I. şat-[2] + (1):3: “Tercih etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)

Ör. {ol kişiler_[Kim] ki şatarlar dünya dirliğini_[Kimi] âhirete_(Kime)} MK/SAKT/88a/7

Şatın almak

A1 I. şatın al-[2]: “Satın almak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁶⁹

Ör. {(Onlar_[Kim] satın aldılar azgunluğu_[Kimi] hidāyet bile} MK/SAKT/212a/7

Savaşmak

A1 I. savaş-[1] + (1):2: “Savaşmak, mücadele etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimle)²⁷⁰

Ör. {(Siz)_[Kim] da’vet olunacaksınız bir kavme ki katı savaşçılardır anlarla_(Kimle) savaşasız} MK/SAKT/553a/7

Şaymak

A1 I. şay-[2]: “Saymak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁷¹

Ör. {o_[Kim] kim döşürür māl_[Kimi] ve her gün şayar} MK/SAKT/648b/6

²⁶⁹ 11b/5; 3b/1; 13a/3; 13b/4; 25b/7; 72a/3; 249b/3; 114a/4; 124b/6; 442a/1; 58a/4; 84a/7; 501a/5; 12b/6; 249b/4

²⁷⁰ 594a/1; 29a/3, 6; 199b/1; 557a/3; 593b/6; 207b/3; 591a/4; 184a/2; 581b/5; 39a/5; 88a/7; 415a/6; 595a/7; 75a/1

²⁷¹ 273b/7; 586b/3; 601a/6; 284a/2, 3; 274a/1; 319a/1

A2 I. şay-[3]: mecaz “Kabul etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [ZÖ]²⁷²

Ör. {‘Arabların nicesi_[Kim] nafaka eyledükleri nesneyi_[Kimi] ğazālıkda ‘azāmet_[ZÖ] şayalar} MK/SAKT/210a//2

Seçmek

A1 I. seç-[2]: “Seçmek, ayırmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁷³

Ör. {(O)_[Kim] seçer bellü eyler āyetleri ya’ni hüccetleri_[Kimi] } MK/SAKT/262a/4

Segirtmek

A1 I. segirt-[2]: “Segirtmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. {tahtalar ve mismārlar_[Kim] issi gemi üstine_[Kime] segirdür } MK/SAKT/571b/1

A2 I. segirt-[1]+(1):2: “Süzülmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)

Ör. {ol _____ gemiler_[Kim] segirdürler denizlerde_(Kimde) halka menfa’atıçün} MK/SAKT/24a/4

A3 I. segirt-[1]: “Akıp gitmek.” MK/SAKT

II. [Kim]

²⁷² 494a/2; 272b/7

²⁷³ 238b/1

Ör. {ayla güneşi barçası_[Kim] segirdür bir bilinmiş vakte degin} MK/SAKT/496a/4

Segitmek

A1 I. segit-_[2]: “Dolaşmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimde]

Ör. {(Onlar)_[Kim] segidürler denizlerde_[Kimde] } MK/SAKT/364a/3

Sevmek

A1 I. sev-_[2]: “Sevmek, beğenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁷⁴

Ör. {sever mi sizün birinüz_[Kim] yeye karındaşı etini ölmışken_[Kimi] } MK/SAKT/557b/5

A2 I. sev-_[2]: “Tercih etmek, yeğlemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)²⁷⁵

Ör. {anlar_[Kim] kim severler yakın dirliği_[Kim] âhiret üzre_(Kime) } MK/SAKT/269a/6

A3 I. sev-_[2]: “İstemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]²⁷⁶

Ör. {sever mi birinüz_[Kim] kim bostanı ola_[Kimi] } MK/SAKT/44a/2

²⁷⁴ 52b/3; 74a/1; 29b/4; 34b/4; 58a/3; 66a/1; 66b/2; 67b/2, 5; 69b/7; 109a/1; 133b/5; 116a/4; 122b/2; 193b/5; 194a/7; 212a/2; 557a/5; 593b/7; 595a/7; 24b/1, 2; 212a/1; 270a/6; 626a/6; 641a/2; 557b/5, 6; 295b/3; 52b/2; 33a/3; 64a/4; 596b/2; 547b/5; 593a/6; 98a/3; 33a/3; 29a/1; 31a/7; 46a/1; 52b/4; 56a/1; 66b/5; 83a/5; 95a/3; 100b/7; 118a/1; 121a/7; 147a/7; 155b/3; 160a/3; 190a/6; 284b/1; 361a/1; 423a/1, 4; 439b/1; 443b/5; 525a/3; 584a/1; 137a/6; 64a/4; 371a/7; 533a/4; 164b/6; 163b/1; 377b/4

²⁷⁵ 623b/7

²⁷⁶ 182b/4; 201a/6; 276a/4

Sèzmek

A1 I. sèz-[2]: “Sezmek, hissetmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁷⁷

Ör. { sezdi ‘İsā_[Kim] anlardan kāfırlığı_[Kimi] } MK/SAKT/55b/5

Şıgınmak/Şıgunmak

A1 I. şıgın-/şıgun-[2]: mecaz “Şıgınmak, dayanmak, güvenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²⁷⁸

Ör. {(Sen)_[Kim] kaçan kâsd eylesen bir işe şıgın Taḡrı Ta’ālā’ya_[Kime] } MK/SAKT/69b/6

Şınmak

A1 I. şın-[1]: “Harap olmak.” MK/SAKT

II. [Kim]²⁷⁹

Ör. {karışdı aḡa yèrde biten otlar_[Kim] pes şındı şaman oldu} MK/SAKT/318a/6

Şınamak

A1 I. şına-[2]: “Sınamak, imtihan etmek, denemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁸⁰

²⁷⁷ 346b/1; 379b/3

²⁷⁸ 90a/2; 181a/2; 190b/5; 247a/4; 294b/3; 391a/6; 403b/6; 412a/2; 449b/6; 456b/6; 510b/6; 517b/5; 195b/3; 213b/7; 105a/1; 521a/3; 165a/2; 228a/4; 593b/1; 608a/6; 226b/2, 238b/7; 243a/7; 535a/5; 11b/5; 228a/3; 365b/7; 249a/7; 652a/3; 327a/1; 1b/4; 587a/1; 108a/6; 202a/3; 256a/5; 500a/5; 601a/3; 70a/1; 168b/6; 651b/5; 287a/5; 432b/5; 524b/3; 617b/6; 10a/5; 237b/6; 373a/7; 373b/1; 507b/2; 304b/5; 256a/5

²⁷⁹ 490a/5

Ör. {(Biz)_[Kim] şınayacağuz sizi_[Kimi] ğazālīga buyurmağıla } MK/SAKT/550a/5

Şındırmak/Şındurmak

A1 I. şındır-/şındur-_[2]: “Kırmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁸¹

Ör. {(O)_[Kim] ol putları pāre pāre eyledi illā putların ulusın_[Kim] şındurmadı } MK/SAKT/350b/7

A2 I. şındır-/şındur-_[2]: “Yok etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {(Biz)_[Kim] nice şehirler kavimini_[Kim] şındurduk } MK/SAKT/346a/6

A3 I. şındır-/şındur-_[2]: “Ahdi bozmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. {anlar_[Kim] kim şındırurlar Tağrı ta’ālā’nuḡ ‘ahdini} MK/SAKT/5a/4

Silmek

A1 I. sil-_{[2]+(1):3}: “Silmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)²⁸²

Ör. {(Siz)_[Kim] şu tapmazsañuz teyemmüm eylenüz aru toprak bile_(Kimle) silinüz yüzlerinüzü kollarınuzı_[Kimi] } MK/SAKT/84a/5

²⁸⁰ 18b/2; 556a/7; 176b/2; 336a/5; 491a/6; 492a/6; 609a/5; 486a/5; 76b/4; 594a/4; 293b/6; 23a/3; 348b/4; 40a/2; 122b/3

²⁸¹ 450b/6

²⁸² 107a/6; 107b/2

A2 I. sil-_{[2]+(1):3}: “Sıvazlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)

Ör. {(O)_[Kim] anları kurbān eylemeye başladı kılıca_(Kimle) sildi baldırlarını ve boyunlarını_[Kimi] }MK/SAKT/492a/5

Silkmek

A1 I. silk-_{[2]+(1):3}: “Silkmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)

Ör. {silk sen_[Kim] elüñile_(Kimle) hurmā ağacunun budaklarını_[Kimi] }MK/SAKT/327b/2

Siğirlemek

A1 I. siğirle-_[2]: “Ayaklarını keserek öldürmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁸³

Ör. {(Onlar)_[Kim] siğirlediler deveyi_[Kimi] }MK/SAKT/163a/4

Şokmak

A1 I. şok-_[3]: “Sokmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. { alınız anı elün boynına bağlanuz andan sonra cehenneme givirünüz (Siz)_[Kim] andan bir zencir givirünüz ki uzunluğu yetmiş arşındur (o zinciri)_[Kimi] ağzından (içeriye)_[Kime] şokuñuz aşağıdan çıkaruñuz }MK/SAKT/612b/4

²⁸³ 401a/1

A2 I. şok-[2]+(1):3: “Gömmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)

Ör. {muştılansa özlerinün birisi dişiyile olur yüzi kara kayğudan ve ‘avratına hışm eyler gizlenür kavmden ol yaman beşâretdür (O)_[Kim] dutar anı_[Kimi] zelillik bile yâ toprağa_(Kime) şokar}MK/SAKT/288b/6

A3 I. şok-[3]: “Tıkamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. {(Onlar)_[Kim] barmağlarını_[Kimi] kulaklarına_[Kime] şokdılar}MK/SAKT/616a/1

Şolumak

A1 I. şolu-[1]: “Solumak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { anuñ meseli it gibidür eger yükletsen üstine (O)_[Kim] dilin çıkarup şolur özini kıoysañ dañ dilin çıkarup şolur }MK/SAKT/177b/7

Şormak

A1 I. şor-[2]: “Sormak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)²⁸⁴

Ör. { (Sen)_[Kim] şor Beni İsrâ’il kavmine_(Kime) yâ Muhammed niçe âyetler vèrdük anlara_[Kimi] }MK/SAKT/32a/1

²⁸⁴ 254a/2; 311a/4; 374b/2; 391b/2; 481b/7; 488a/2; 530b/1; 610a/6; 258a/3; 229b/1; 281b/7; 452b/5; 33b/7; 459b/5; 28b/5; 32b/7; 33a/4; 33b/5; 34a/2; 34b/1; 106b/3; 179a/4, 7; 182a/1; 224a/4; 309a/2; 322b/6; 342a/3; 347a/7; 562a/7; 622b/3; 623b/1; 606b/4; 631a/5; 124a/2; 152b/3

Sögmek

A1 I. sög-[2]: “Sövmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²⁸⁵

Ör. {(Siz)_[Kim] sögmeñüz ol kişileri_[Kime] taparlar Tañrı’dan özgeye} MK/SAKT/142a/2

Söylemek

A1 I. söyle-[2]+(1):3: “Söylemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne] + (Kime)²⁸⁶

Ör. {(Sen)_[Kim] bir kelām_[Ne] söyle ki katı sır olmaya katı cehr olmaya kuşluklarda ve aḥşamlarda daḥı olma ğafillerden} MK/SAKT/181b/3

Ör. {(O)_[Kim] ‘ilm verilen kişilere_(Kime) ne eyitdi ne nesne_[Ne] söyledi } MK/SAKT/548b/6

Söyleşmek

A1 I. söyleş-[2]: “Konuşmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimle]²⁸⁷

Ör. {(Sen)_[Kim] benümle_[Kimle] söyleşme zālimler ḥaḳkında} MK/SAKT/368a/3

²⁸⁵ 142a/3

²⁸⁶ 301a/6; 629b/4; 103a/7; 171a/5; 218b/3; 233a/3; 254b/4; 328a/1; 369a/3; 453a/3; 462a/1; 464b/1; 542a/6; 130a/4; 141a/5; 146b/4; 206a/2, 3; 234a/2; 386a/4; 479a/2; 333a/7; 139a/4; 181a/6; 374a/4; 557b/5; 176b/6; 53b/6; 567b/7; 172a/7; 166b/7; 143a/7; 312a/6; 148b/7; 454b/3; 460b/1; 607a/2; 90a/1; 345b/6; 370b/6; 373b/3; 450a/2; 328a/1; 140a/1; 376b/4; 58a/2; 84a/3; 84b/4; 119b/6; 198a/5; 225a/1; 225b/7; 375b/5; 377b/5; 404a/4; 528a/7; 552b/2; 585b/5; 598b/6; 440b/6; 51b/3; 226a/4; 140a/7; 224b/7; 303a/6; 427a/2; 476a/2; 595a/6; 412a/7; 438a/2; 499b/1; 54b/1; 604a/4; 407a/1; 556a/4; 327b/4; 58a/5; 485b/2; 12a/7; 76b/3; 149b/5; 336b/1; 342a/2; 125b/2; 627b/5; 479b/6

²⁸⁷ 587a/5; 338a/1; 586b/5; 37b/2; 586b/4, 5; 304a/4; 345b/2; 586b/1; 129b/7; 139b/4; 148a/1; 234a/1

Şusamak

A1 I. şusa-[1]+(1):2: “Susamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)

Ör. {saña cennetde açmamak vardur çıplak olmamak vardur dahı sen_[Kim] anda_(Kimde) şusamazsın}MK/SAKT/343a/6

Şuvarmak/Şıvarabilmek

A1 I. şuvar-/şıvarabil-[2]: “Sulamak, su vermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁸⁸

Ör. {iki ’avrat koyunların şuvarmak isterler anları kaytarurlar Mūsā eyitdi hālünüz nedür ol ikisi eyitdi (Biz) şıvarabilmeziz çobanlar koyunları şudan dönmeyince ve atamız ulu koca kişidür dediler şuwardı Mūsā_[Kim] anlara koyunlarını_[Kimi] }MK/SAKT/416b/2

Sürmek

A1 I. sür-[2]: “Sürmek, önü alıp götürmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {karışdı aña yërde biten otlar pes şındı şaman oldu anı_[Kimi] yeller_[Kim] sürdi}MK/SAKT/318a/6

A2 I. sür-[3]+(1):4: “Sürmek, göndermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime] + (Kimden)²⁸⁹

Ör. {anlar_[Kim] sürdiler nebi mü’minleri_[Kimi] Mekke’dan_(Kimden) Medine’ye_[Kime] }MK/SAKT/186b/1

²⁸⁸ 416b/1

²⁸⁹ 318b/3; 649b/7; 160a/7; 342a/1; 449a/3; 469b/2; 133b/4; 333a/7; 398b/7; 381a/7; 235b/1

Şeşmek

A1 I. şeş-[2]: “Çözmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Sen)_[Kim] dilüm ‘ukdesün_[Kimi] şeş } MK/SAKT/53a/4

Tağılmak

A1 I. tağıl-[1]: “Dağılmak.” MK/SAKT

II. [Kim]²⁹⁰

Ör. { ey imān getiren kişiler girmenüz evlerine peygamberün illā eger size destur verilse yemek yemeğiçün vaktini gözetmenüz likin kaçan kığırılşunuz girenüz kaçan (Siz)_[Kim] yemekden dükenseñüz tağılñuz sözle eglenmenüz taḥkik ol nebi incidürdi pes sizden utanurdı } MK/SAKT/458a/5

A2 I. tağıl-[2]: “Ayrılmak, uzaklaşmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]²⁹¹

Ör. { eger sen ulu olsayıduñ katı yürekli olsayıduñ (Onlar)_[Kim] tağılurlardı senün yöreñden_[Kimden] } MK/SAKT/69b/5

Talmak

A1 I. tal-[2]: “Dalmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

²⁹⁰ 598a/2; 598a/3

²⁹¹ 439a/5; 599a/3

Ör. {musahhar étdük şeytānlardan ol kimseleri ki (Onlar)_[Kim] deñizlere_[Kime] talarlardı ve andan özge dahı işler işlerlerdi }MK/SAKT/353a/2

Tanık Olmak/Tanık Olmak

A1 I. tanık ol-/tanuk ol-_[2]: “Tanık olmak, şahit olmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²⁹²

Ör. {Muhammed resūlullāh_[Kim] dahı tanuk ola sizün üstünüze_[Kime] }MK/SAKT/21a/5

Tanlamak

A1 I. tanla-_[2]: “Şaşırmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { yetiştirür-men size buyruklarını Çalab’ımuñ dahı ben size öğüt vèrci-men emin-men (Siz)_[Kim] (buna)_[Kime] tanladuñuz mı }MK/SAKT/161b/4

Tapmak

A1 I. tap-_[2]: “Tapmak, ibadet etmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²⁹³

Ör. { Allāh hāzretine döner barça işler tap sen_[Kim] dahı ana_[Kime] şığın senün Çalab’uñ gāfil degüldür anlar işledügi işlerden }MK/SAKT/247a/4

²⁹² 126a/6

²⁹³ 331a/7; 495b/4;; 136b/2; 268a/1; 270b/5; 357b/1, 2; 542a/2; 297a/4; 162a/1; 408b/2; 292b/7; 566a/1; 341b/2; 156b/4; 142a/2, 218a/5; 245b/2; 290b/7; 391a/3; 406b/4; 87a/6; 244b/6; 303b/1; 329b/5; 466b/3, 4; 230b/3; 329b/4; 497b/1; 119b/7; 485b/3; 329a/2; 486a/2; 19b/6; 134a/6; 180a/6; 180b/5; 284a/4; 365a/3; 397a/4; 427a/2; 464a/4; 470b/1; 473b/3; 485a/5; 487a/2; 500a/2; 533b/6; 41b/1; 160b/5; 162b/1; 164a/1; 216a/7; 238a/5; 239b/3; 365b/2; 429b/2; 532a/4; 230b/5; 329a/5; 403b/3; 424b/5; 515a/4; 544b/3; 618b/4; 460a/1; 252b/4; 479b/2; 274a/3; 313b/4; 286a/4; 528a/6; 618b/5; 650b/1, 2; 96b/7; 392a/5; 406b/6; 476b/2; 421b/2; 148a/2; 230b/2; 474a/6, 7; 650b/2; 495b/6; 547a/5; 161a/7; 328b/2; 347b/4; 427a/4; 432b/1; 497b/2; 506a/4; 570b/2

A2 I. tap-[2]: “Bulmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]²⁹⁴

Ör. {ırmaqlar ve yolları yaratdıola kim siz gezegende yollar bulasız dağı nişanlar yaratdı ve anlar_[Kim] ıldızıla yol_[Ne] taparlar }MK/SAKT/284a/1

A3 I. tap-[2]+(1):3: “Karşılaşmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimle] + (Kimde)²⁹⁵

Ör. {vêrilür uçmak köşki şabırları sebebi ile dağı (Onlar)_[Kim] taparlar anda_(Kimde) ikrāmıla_[Kimle] selam feriştehlerden}MK/SAKT/393a/2

Țar Eylemek

A1 I. țar eyle-[2]: “Daraltmak, azaltmak, kısmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. {ȚaȚrı Ta’ālā_[Kim] çoğaldur rızķı_[Kimi] kime dilese dağı țaraldur kime dilese}MK/SAKT/501b/7

Țartmak

A1 I. țart-[2]+(1):3: “Tatmak, ölçmek.”MK/SAKT

²⁹⁴ 93b/4

²⁹⁵ 52b/7; 95b/2; 334b/3; 300a/3; 380b/6; 618a/2; 647a/3, 4; 53a/6; 284a/1; 393a/2; 317a/7; 25b/2; 91a/6; 14b/2; 16b/6; 91a/3; 91b/4; 621a/1; 1b/4; 10b/3; 323a/2, 3; 323b/1, 4; 414a/7; 415a/5; 416a/7; 319a/1; 321a/1; 322a/2; 158a/3; 227b/1; 320b/5; 444a/5; 493a/2; 528b/1; 617b/7; 406b/2, 3; 484b/3; 304a/6; 617a/1; 644a/1; 166b/2; 343a/2; 92a/6; 585b/4; 87b/1; 554a/6; 97a/4; 308a/3; 618b/7; 209a/2; 100b/3; 460a/1; 104b/6; 206b/7; 320a/7; 452a/3, 4; 590a/7; 308a/6; 309a/5; 310b/1; 314a/6; 459b/5; 554a/7; 588a/7; 307a/5, 7; 316a/2; 120b/4; 321a/6; 417a/3; 85b/2; 100a/7

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)

Ör. {ölçüyü tamam ölçünüz dağı halka ziyān edenlerden olmanız dağı (Siz)_[Kim] tartışınız terāzūyla_(Kimle) dağı halkun nesnelerini_[Kimi] eksiltmeniz} MK/SAKT/402a/4

Ṭartışmak

A1 I. tartış-_[2]: “Münakaşa etmek, çekişmek, tartışmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimle]

Ör. {anlar_[Kim] (birbirleriyle)_[Kimle] tartışurlar tevhidinde Tağrı Ta’ālā ‘azametinde} MK/SAKT/264a/1

Ṭaşlamak

A1 I. taşla-_[2]: “Taşlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]²⁹⁶

Ör. {ebabil kuşları_[Kim] bölük bölük anları_[Kimi] taşladılar} MK/SAKT/649a/6

Ṭayanmak

A1 I. tayan-_[2]: “Dayanmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]²⁹⁷

Ör. { aķar ağaĉları altından dürlü ırmaķlar ıtonanurlar (Onlar)_[Kim] anuı içinde altundan bilezikleriyle dağı giyerler yeşil ıtonlar ebruşümden ve ĥarir dibāclardan ıtananurlar anda tahtlar üstünde_[Kime] } MK/SAKT/316b/6

Ṭayınmak

²⁹⁶ 243b/5; 315a/1; 329b/1; 476a/4

²⁹⁷ 493a; 565b/7; 576b/7; 577b/2; 625b/1; 335a/2

A1 I. ʔayın-[1]: “Kaymak.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { edinmeñüz andlarıñuzı oyuncak ortañuzda ayak_[Kim] ʔayınur berkitdükden
sonra } MK/SAKT/294a/3

Titremek

A1 I. titre-[1]: “Titremek.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { Tañrı Ta’ālā añılcağ yürekleri_[Kim] titrer } MK/SAKT/360a/1

Tizlemek

A1 I. tizle-[1]: “Acele etmek.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { ol kişiler_[Kim] ki tizlediler kâfir olmağda } MK/SAKT/72a/1

Țolmak

A1 I. Țol-[1]: “Dolmak, dolu olmak.”MK/SAKT

II. [Kim]²⁹⁸

Ör. { Yunus dağı mürsel nebilerdendür kaçan ki kaçdı bir gemiye girdi ki (O)_[Kim]
Țolmış } MK/SAKT/487b/4

A2 I. Țol-[2]: “Dolmak, yayılmak, kaplamak.”MK/SAKT

²⁹⁸ 618a/1

II. [Kim] + [Kime]²⁹⁹

Ör. {yüregine_[Kime] kayğu_[Kim] tolar} MK/SAKT/528a/3

Ṭonanmak

A1 I. ṭonan-_{[1]+(1):2}: “Donanmak, süslenmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimle)³⁰⁰

Ör. { aķar aġaĉları altından dürlü ırmaķlar ṭonanurlar (Onlar)_[Kim] anuġ içinde altundan bileziklerle_(Kimle) daġı giyerler yeşil ṭonlar ebrüşümden ve ġarir dibāclardan ṭayanurlar anda taġtlar üstinde} MK/SAKT/316b/5

A2 I. ṭonan-_{[1]+(1):2}: “Donatılmak, kaplanmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimle)

Ör. {yēr_[Kim] bizenmegi daġı ṭonandı dürlü dürlü çiçekler ve yemişler bile_(Kimle) } MK/SAKT/220a/4

Ṭurmak

A1 I. ṭur-_[1]: “Kalkmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³⁰¹

Ör. { ey bürünüp yatan kiři (Sen)_[Kim] ṭur geće bile illā az buĉuġını yā andan az eksik yā artuķ eyle } MK/SAKT/619b/3

A2 I. ṭur-_[2]: “Yaşamak.” MK/SAKT

²⁹⁹ 314b/3; 560b/6

³⁰⁰ 358b/7

³⁰¹ 621a/5

II. [Kim] + [Kimde]

Ör. { biz vèribidik Nūh'ı kavmine pes (O)_[Kim] turdı anlar içinde_[Kimde] imana da'vet
édüp biñ yıldan elli yıl eksik } MK/SAKT/426b/4

A3 I. tır-[2]: “Beklemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimde]³⁰²

Ör. { (Sen)_[Kim] al git benüm bu bitigimi pes bırak anlar üstine andan sonra bir
yanada_[Kimde] tır } MK/SAKT/407a/3

Ṭuraklandurmak

A1 I. ṭuraklandur-[3]: “Yurt edindirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]

Ör. { iy Çalab'um bayak ben_[Kim] ṭuraklandurdum neslümnden_[Kimi] bir dere_[Kimi]
} MK/SAKT/274a/5

Ṭutmak

A1 I. ṭut-[2]: “Tutmak, yakalamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi: ins]

Ör. { mühlet vèrdüm anlara kim kâfir oldılar andan sonra (Ben)_[Kim] ṭutdum
anları_[Kimi] pes nite oldu ‘azābum } MK/SAKT/267a/5

A2 I. ṭut-[2]: “Edinmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]

³⁰² 274b/5; 265a/1

Ör. { (Siz)_[Kim] tutduğunuz mı andan ayruk iş_[Kimi] } MK/SAKT/264a/7

Ṭuymak

A1 I. ṭuy-_[2]: “Duymak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Onlar)_[Kim] hocaların (sesini)_[Kimi] ṭuydılar kapuda ṭurmuş } MK/SAKT/250b/1

Uçmak

A1 I. uç-_[1]: “Uçmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³⁰³

Ör. { ben düzedür-men size balçıkdan kuşlar şüretinde üfürür-men anuñ içine
(Onlar)_[Kim] kuş olur uçar } MK/SAKT/54b/6

Uğramak

A1 I. uğra-_[2]: “Karşılaşmak, rast gelmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimle]

Ör. { geçüdük Beni İsrâ’il kavmini deñizden (Onlar)_[Kim] uğradılar bir kavmi_[Kimle] } MK/SAKT/170b/1

Uğraşmak

A1 I. uğraş-_[2]: “Bozmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

³⁰³ 132a/1

Ör.{(Sen)_[Kim] eger k rkarsa  bir kavm h y nl ğ ndan pes uğraş anlarıla
ber berl ğ la_[Kimi] Ta rı Ta’ l  sevmez h y nlerden }MK/SAKT/190a/5

Uğurlamak

A1 I. uğurla-_[2]: “ almak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

 r.{eger u urladısa ol bundan evvel k rdaşı dahi (O)_[Kim] (bir şeyleri)_[Kimi]
u urlayup durur}MK/SAKT/257a/7

Ulaltmak

A1 I. ulalt-_[2]: “Artırmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

 r.{ kim ki Ta rı Ta’ l ’dan şak nsa (O)_[Kim] g n hların bağışlar ve anu 
ecrini_[Kimi] ulaldur}MK/SAKT/602b/4

Ululamak

A1 I. ulula-_[2]: “Y celtmek,  vmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁰⁴

 r.{ey t n la b r n p yatan (Sen)_[Kim] t r halk   ğ tle ve seni yaradanı_[Kimi] ulula
}MK/SAKT/621a/5

Ululanmak

A1 I. ululan-_[1]: “B y klenmek, kibirlenmek.”MK/SAKT

³⁰⁴ 503a/4; 251a/6

II. [Kim]³⁰⁵

Ör. {anlar_[Kim] kim yalanladı bizüm âyetlerimüzi dağı ululandılar anuñ üstine anlardur cehennem ehli} MK/SAKT/156a/7

Ummak

A1 I. um-_{[2]+(1):3}: “Ummak, beklemek, ümit etmek, dilemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne] + (Kimden)³⁰⁶

Ör. {ey kıvmüm tapıñuz ol Allāh’a kim size andan özge Tañrı yoǵdur ol yaratdı sizi evvelde yerden dağı ‘ömr verdi size anda pes istiǵfar eyleñüz aña andan tevbe eyleñüz benüm Çalab’um raḥmeti yaqındur du’alar qabül edicidür eyitdiler ey Şālih sen bizüm içimüzde muḥteremdüñ bundan öñdin (Biz)_[Kim] senden_(Kimden) hayır_[Ne] umardıq } MK/SAKT/239b/7

Unıtmak/Unutmak

A1 I. unıt-/unut-_[2]: “Unutmak, aklında kalmamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁰⁷

Ör. {kıldıq anlaruñ yüreklerini taşdan qatı giderürler Tañrı kelimelerin yerinden dağı geç şuçlarından Tañrı Ta’ālā sever muḥsinler dağı ol kişilerden kim eyitdiler biz Naşrāniler-biz ‘ahdlerini aldıq (Onlar)_[Kim] unıtdılar naşiblerini_[Kimi] ol zıkrden} MK/SAKT/108b/6

A2 I. unıt-/unut-_[2]: “Herhangi bir eşyay, nesneyi bir yerde unutmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁰⁸

³⁰⁵ 157a/6; 163a/3

³⁰⁶ 453a/1; 621b/3; 397b/3; 158b/2; 305b/1; 33b/4; 472a/4; 615a/1; 11a/5; 94b/6; 16b/2; 121a/2; 396a/5; 424b/2

³⁰⁷ 320a/3; 7a/3; 132a/7; 109a/2; 132b/3; 159b/2; 204b/2; 204b/3; 343a/2; 586a/3; 130a/4; 159a/5; 176a/2; 387b/3; 591b/5; 541a/2; 243b/7; 423a/2; 639a/1; 38a/3; 337a/3; 258a/7; 496b/5; 159a/5

Ör. { ol vaqt ki yetişdiler iki deniz kavişduğı yere (Onlar)_[Kim] unutdılar yeyicek balıkları_[Kimi] } MK/SAKT/320b/3

Urmak

A1 I. ur-_[2]: “Anlatmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]³⁰⁹

Ör. { uyar mısız bir kişiye ki meshûrdur gör (O)_[Kim] nice urdılar sanja_[Kime] meselleri_[Kimi] pes azdılar haqdan } MK/SAKT/304a/5

Urulmak

A1 I. urul-_{[1]+(1):2}: “Yapılmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)

Ör. { uruldu anlar ortasında_(Kime) bir divar_[Kim] anuñ qapısı var } MK/SAKT/582a/5

Uşanmak

A1 I. uşan-_[2]: “Uşanmak, bıkmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimden]³¹⁰

Ör. { ol kimseler ki Tañrı Ta’āā qatında tesbih ederler aña geceyile gündüzde dañı (tesbih etmekten)_[Kimden] anlar_[Kim] hiç uşanmazlar } MK/SAKT/518a/2

Utanmak

A1 I. utan-_[2]: “Çekinmek.” MK/SAKT

³⁰⁸ 320b/6

³⁰⁹ 447a/2; 563a/6; 275a/6; 499a/3

³¹⁰ 519a/6

II. [Kim] + [Kimden]³¹¹

Ör. {ey imān getiren kişiler girmenüz evlerine peygamberün illā eger size destur verilse yemek yemeğiçün vaqtini gözetmenüz likin kaçan kıgırılşanız girenüz kaçan yemekden dükensenüz tağılınuz sözle eglenmenüz tahkik ol nebi incidürdi pes (O)_[Kim] sizden_[Kimden] utanurdı } MK/SAKT/458a/6

Uvanmak

A1 I. uvan-_[1]: “Ufalanmak, paramparça olmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³¹²

Ör. {melā’ikler haqqıçün kıyāmet haqdur ol gün ki evvelki nefh-i Şur olsa yerler ditreye tağlar_[Kim] uvana } MK/SAKT/630a/3

Uymak

A1 I. uy-_[2]: “Uymak, tabi olmak.” MK/SAKT/KTS/797

II. [Kim] + [Kime]³¹³

Ör. {sen_[Kim] uy yā Muḥammed saña gelen vahye_[Kime] } MK/SAKT/141b/6

Uyalmak

³¹¹ 458a/7

³¹² 583a/7

³¹³ 231a/4; 297b/2; 329a/4; 443a/5; 449b/4; 539a/4; 274a/4; 419b/7; 109a/7; 369b/7; 572a/1; 553a/4; 21a/7; 356a/5; 404a/3; 528b/4; 90a/7; 70b/6; 49a/4; 102a/7; 174a/3; 342a/6; ; 364a/6; 497b/7; 200b/4; 304a/4; 345b/3; 368b/6; 221b/3; 25a/3; 444a/4; 8a/2; 275a/3; 395b/2; ; 345a/2; 460a/2; 419b/6; 321a/3; 97a/7; 177b/6; 246b/1; 323a/7; 437a/6; 15a/6; 57b/3; 71b/5; 174b/1; 213b/3; 239a/7; 330b/5; 464a/1; 531a/7; 547a/3; 547a/3; 548a/7; 548b/7; 550a/2; 570b/6; 616b/4; 244a/7; 460a/3; 48a/3; 55a/7; 382b/2; 252a/5; 139a/3; 115a/1, 5; 149a/3, 4; 171a/4; 302b/5; 316a/5; 390b/6; 425b/6; 443a/4; 449b/3; 456b/5; 521b/7; 539a/4, 5; 608b/7; 609a/1, 2; 626a/4; 645b/2 390b/5; 630b/3; 341a/2 25a/1; 31b/4; 99a/1; 120a/2; 147b/1; 150a/1; 152a/6; 228b/5; 377a/6; 400b/2; 21b/6; 21b/7; 222a/3; 225b/5; 90b/1134a/7; 181a/6; 218a/7; 542b/3; 143a/7; 180a/5; 225b/6; 419b/7; 569a/1 21b/7; 148b/7; 386b/2; 553a/4; 568b/3; 590b/6; 81b/3; 399b/4; 400a/5; 400b/2; 25a/4; 52b/2; 55a/4; 65b/4; 149b/7; 150a/5; 152a/5; 174b/5; 182a/2; 340b/7; 382b/5, 6; 398b/3, 5; 399b/1; 401a/5; 402a/2; 426a/6; 444a/4; 454b/5; 476a/7; 476b/1; 502a/4; 509a/2; 531b/7; 550b/2; 587b/2; 615b/4; 265a/2; 272a/7; 275a/3; 265a/3

A1 I. uyal-_{[1]+(1):2}: “Çekinmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimden)

Ör. {(O)_[Kim] uyalmaz mesel urmakdan_(Kimden) } MK/SAKT/4b/7

Uyuklamak

A1 I. uyukla-_[1]: “Uyuklamak.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { anlar_[Kim] gecelerde az uyuklarıydı } MK/SAKT/562b/4

Uzanmak

A1 I. uzat-_[1]: “Uzamak, süresi artamak.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { ‘ömürleri_[Kim] uzandı yürekleri berkidi } MK/SAKT/582b/5

Üfürmek

A1 I. üfür-_[2]: “Üflemek, üfürmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³¹⁴

Ör. { ben_[Kim] düzedür-men size balçıkdan kuşlar şüretinde üfürür-men anun
icine_[Kime] kuş olur uçar } MK/SAKT/54b/6

Ürmek

A1 I. ür-_[3]: “Üflemek.”MK/SAKT

³¹⁴ 125b/4; 324a/2

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]³¹⁵

Ör. {ol vaqt ki eyitdi seni yaradan Tañrı yâ Muḥammed feriştelerne ki ben yaratmaq ister-men bir âdem balçıqdan pes (Ben)_[Kim] kaçan anı düzetsem ve anun içine_[Kime] ürsem cânı_[Kimi] pes düşüñüz secde eyleyü } MK/SAKT/494b/3

Ürkmek

A1 I. ür-k_[1]: “Ürkmek, korkmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. {kaçan ki añılsa Allāh’uñ adı yalnız ürker yürekleri_[Kim] } MK/SAKT/501a/1

Vahy Olmak

A1 I. vahy ol-_{[1]+(1):2}: “(Vahyolmak) Bildirilmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)³¹⁶

Ör. {vahy oldı Nüh’a_(Kime) ki saña inanmaz qavmünden illā imān getürenler_[Kim] } MK/SAKT/236a/6

Varmak

A1 I. var-_{[1]~[2]}: “Gitmek, varmak, ulaşmak.” MK/SAKT/TRMS/239

II. [Kim]³¹⁷

→ [Kim] + [Kime]³¹⁸

³¹⁵ 605b/5

³¹⁶ 336a/6; 129b/3; 139b/5; 336b/6; 419a/6; 503a/2; 617b/1; 325a/7; 355a/7; 494b/1; 514a/6; 287a/6; 346a/2; 347b/3; 542b/3;

³¹⁷ 53b/4; 156a/4; 597b/7; 336a/7; 394a/4

³¹⁸ 336a/6; 415b/6; 289a/1; 253a/7; 326b/7; 415a/7; 417b/1; 563a/3; 9a/6; 34b/3; 258a/1; 337b/4; 452a/5; 314b/6; 622b/2; 34b/5; 336b/3; 339a/7; 201a/4; 163b/3; 401a/7; 428b/4

Ör. { ey oğullarum (Siz)_[Kim] varınız arkadaşını aranız dağı Tanrı rahmetinden ümit kesmeñüz } MK/SAKT/258b/3

Ör. { size vardur bir gün va'desi ki bir sâ'at gerü qalmazsınız andan (Siz)_[Kim] bir sâ'at ilerü_[Kime] varamazsınız } MK/SAKT/465a/2

Ör. { yâ rabbi beni döndür (Ben)_[Kim] dünyaya_[Kime] varayın ola kim ben 'amel-i şâlih işleyem ben zâyi' eyledüğüm 'ömürde' } MK/SAKT/373b/2

A2 I. var-_[2]: "Yaklaşmak." MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³¹⁹

Ör. { ol ganimetler ki verdi Tanrı Ta'âlâ resulüne anlardan (Siz)_[Kim] sür'atile varmañuz anlara_[Kime] atlarıyla ne dağı develerile } MK/SAKT/589b/4

Vermek

A1 I. vèr-_{[2]+(1):3}: "Vermek." MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime)³²⁰

Ör. { (Sen)_[Kim] vèr bize_(Kime) ölçeği_[Kimi] } MK/SAKT/301b/6

A2 I. vèr-_{[3]+(1):4}: "Bağışlamak, ihsan etmek." MK/SAKT

³¹⁹ 542b/7

³²⁰ 30b/7; 74b/4; 157a/2; 438a/6; 460a/4; 55b/1; 87b/7; 88a/4; 110a/7; 251a/5; 328a/1; 379b/4; 549b/6; 569b/3; 46a/3; 8a/2; 9b/6; 18a/4; 22a/2; 32a/1; 41a/1; 44b/1; 85b/4, 5; 101b/5; 103a/6; 114b/3; 128a/3; 129b/5; 138a/5; 138b/7; 143a/3; 150a/2; 170a/3; 245b/4; 267b/6; 281b/2; 305a/5; 305b/6; 311a/3; 326b/2; 350a/4; ; 350a/7; 352a/3; 352b/4; 353a/1; 369b/6; 371b/1; 389a/6; 405b/3; 415a/4; 418b/7; 420a/2; 428b/1; 431a/5; 442b/4; 448b/3; 462a/6; 463b/1; 486b/5; 490b/5; 118b/7; 528a/7; 531b/4; 535b/7; 538b/5, 6; 545a/3; 584b/2; 573b/5; 6b/6; 7b/1; 18a/7; 58b/7; 374a/7; 621b/1; 228b/1; 406a/4; 457a/3; 543b/2; 317b/5; 604b/2; 609b/7; 552b/1; 643b/7; 578a/6; 646a/7; 323b/6; 454a/2; 7a/3; 16b/5; 76a/3; 80b/3; 81a/3; 82b/1; 89a/2; 383a/6; 594a/6; 620b/7; 61b/5; 620a/5; 601b/2; 285b/1; 292b/3; 444b/2; 522b/4; 203a/5; 621a/6; 110a/6; 644a/2; 103a/7; 467a/2; 76b/2; 85b/3; 377b/2; 235b/6; 649b/7; 514a/7; 255b/1; 97b/4; 110b/3; 47b/4; 122b/7; 12a/7; 76b/1, 3, 5; 77a/5; 365b/6; 379b/4; 454b/4; 457a/2; 587b/2; 594b/3; 39b/4; 49a/1; 51b/5; 57b/5; 83b/5; 116a/6; 168b/7; 195a/6; 207a/1; 231b/4; 256b/6; 202a/2; 385b/1; 397b/2; 407b/4; 433a/1; 466a/1; 477b/5; 521a/6; 544a/4; 550b/6; 553b/1; 568b/5; 583b/4; 585b/2; 597a/6; 616a/5; 643b/2; 8b/5; 55b/7; 67a/6; 88b/2; 96a/3; 300b/4; 302a/4; 344b/5; 424a/5; 425b/4; 454a/7; 533a/5; 87b/5; 205b/2; 361b/1; 370b/2; 404b/3; 441b/5; 51b/5; 485a/2

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime] + (Kimde)³²¹

Ör. { yā rabbenā (Sen)_[Kim] (bütün nimetleri)_[Kim] vēr bize_[Kime] dünyāda_(Kimde) } MK/SAKT/30b/6

A3 I. vēr-_[2]: “Bitki ve ağaç, ürün vermek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne]³²²

Ör. { ol bostānlaruñ ikisi_[Kim] vērdi yemişini_[Kimi] } MK/SAKT/317a/3

A4 I. vēr-_[2]: “Ödemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³²³

Ör. { yeñüz anlaruñ yemişlerinden kaçan yetse dañı (Siz)_[Kim] vëriñüz bahasını_[Kimi] biçmek güninde } MK/SAKT/147a/6

Vërbimek/Vëribimek/Vëribimek

A1 I. vërbi-/vëribi-/vëribi-_[2]: “Göndermek.” MK/SAKT/TRMS/240/KTS/822

II. [Kim] + [Kimi]³²⁴

Ör. { Tağrı Ta’ālā_[Kim] oldur ki vërbi yelleri yağmurları_[Kimi] sürüp tağıtmağičün raħmeti } MK/SAKT/390b/1

Vurmak

³²¹ 30b/7; 313a/5; 432b/3; 500b/4; 443b/3; 40b/3; 67b/4; 68b/1; 121a/3; 121b/1; 147b/1; 159a/2; 206b/2; 112a/7; 239b/5; 273b/7; 296b/1; 399b/5; 455b/2; 553b/7; 568b/1; 589b/4, 6; 620b/4; 625b/1; 228b/1; 13a/5; 250a/1; 297b/1; 323a/1; 510b/2; 538b/7; 584b/4; 650a/5; 374a/7; 447b/1; 44b/4; 192a/2; 521a/6; 415a/4

³²² 44a/1; 272b/6

³²³ 602b/7; 26b/5; 38a/1; 39a/2; 466a/7; 167b/2

³²⁴ 396a/7; 266b/3; 451a/1; 463a/7; 545b/4; 263b/7; 575a/3; 407b/3; 571b/4; 572a/6; 572b/2; 572a/3; 616a/4; 390b/1; 103b/1; 166b/4; 227a/2; 234b/6; 238a/5; 239b/3; 242b/2; 244a/6; 268a/4; 276b/4; 286a/7; 289a/7; 208a/6; 408b/6; 426b/3; 429b/2; 439b/4; 471a/7; 475b/6; 527a/4; 530b/3; 563b/5; 615b/2; 620a/5; 467a/3; 118a/7; 227a/4; 367b/2; 368b/1; 369a/7; 456b/2; 507a/3; 512a/7; 512b/7; 584b/1; 465b/5; 528b/2; 390b/1

A1 I. vur-_[3]~_[2]: “Vurmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]³²⁵

Ör. {(Sen)_[Kim] vur ‘aşāñıla_[Kimi] taşıl_[Kime] pes ağıdı ol taşdan on iki bıñar}MK/SAKT/9a/1

A2 I. vur-_[2]: “Kesmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³²⁶

Ör. {(Siz)_[Kim] vuruñuz anlaruñ barça barmaklarını_[Kimi] }MK/SAKT/183b/3

A3 I. vur-_[3]: “Anlatmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]³²⁷

Ör. {ol meseller ki biz_[Kim] anları_[Kimi] halka_[Kima] vurur-biz}MK/SAKT/430b/4

Yağmak

A1 I. yağ-_{[1]+(1):2}: “Yağmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)³²⁸

Ör. {yağıdı kavmi üstine_(Kime) yaman yağmur_[Kim] ki taşdur belki anlar }MK/SAKT/389b/5

Ör. { bulutlarından_(Kimden) od_[Kim] yağıdı }MK/SAKT/402b/3

Yahşılamak

³²⁵ 175a/1; 396b/6; 493a/1; 485b/2; 10b/7; 550a/1; 339b/1; 82b/5; 180a/5

³²⁶ 182b/3, 4; 375a/5; 375b/3

³²⁷ 592a/2

³²⁸ 44a/1

A1 I. yahşıla-[2]: “Övmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³²⁹

Ör. { ol kişiler_[Kim] ki yahşılarlar medh ederler özlerini_[Kim] } MK/SAKT/85a/4

A2 I. yahşıla-[2]: “Temize çıkarmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { (Siz)_[Kim] analaruñuz karnında pes özünüzi_[Kim] yahşılamañuz } MK/SAKT/569b/2

Yaklaşmak

A1 I. yaklaş-[2]: “Yaklaşmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]

Ör. { yèñüz siz_[Kim] diledüğünüz yerden dahı yaklaşmañuz işbu ağaca_[Kime] } MK/SAKT/153b/6

Yalandurmak

A1 I. yalandur-[1]: “Yalan söylemek.”MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (O)_[Kim] öz yanından yalandurdı eyit ben yalan söyledimse } MK/SAKT/236a/5

Yalanlamak

A1 I. yalanla-[2]: “Yalanlamak, inkâr etmek.”MK/SAKT

³²⁹ 85a/5

II. [Kim] + [Kimi]³³⁰

Ör. {yâ Muhammed yalanladı Kur'ân'_[Kimi] senün kavmün_[Kim] } MK/SAKT/135b/5

Yamanlık Êtmek

A1 I. yamanlık êt-_[1]: “Kötülük etmek/yapmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³³¹

Ör. { ol kişiler_[Kim] ki yamanlık êderler } MK/SAKT/79a/2

Yanmak

A1 I. yan-_{[1]+(1):2}: “Yanmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)³³²

Ör. {çekileler katı kaynamış şu içine andan sonra (Onlar)_[Kim] od içinde_(Kimde) yanalar} MK/SAKT/512b/1

Yandurmak

A1 I. yandur-_[2]: “Yakmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³³³

³³⁰ 150b/4; 156a/6; 337b/1; 398b/2; 399a/6; 400a/3; 401a/3; ; 402a/1; 427a/5; 490a/5; 498b/7; 505a/1; 559b/4, 6; 571a/4; 571b/4, 7; 572b/1; 607a/7; 611a/6; 624a/5; 630b/3; 642b/4; 643a/6; 643b/1; 6b/4; 49b/4 73a/5; 108a/4; 119a/2; 121a/5; 128a/1; 131a/1; 132a/3; 132b/1; 133a/5; 148b/5; 149a/4; 157a/6; 161a/4, 5; 162a/6; 165a/6, 7; 166a/1; 172a/4; 178a/1, 3; 178b/5; 189b/6; 208b/4; 222b/2; 223a/6; 226b/6, 7; 229b/3; 261a/7; 296a/7; 352b/1; 361b/4; 363a/5; 368b/4; 369b/1, 6; 386b/6, 7; 387b/3; 389a/7; 389b/1; 393b/3; 399a/2; 400a/2; 402b/3; 429b/4; 435b/3; 467a/4, 5; 471b/2; 475b/7; 487a/4; 490a/7; 512a/6; 559a/4; 570b/6; 572b/4; 573a/1; 583a/4; 597b/1; 600b/6; 629a/5; 642b/6; 281a/2; 222b/3; 134b/1; 502b/2; 13a/7; 393a/4; 412b/2; 606b/5; 172a/3; 568a/4; 637b/7; 635a/1; 130b/3; 131a/6; 166b/1; 44b/6; 649b/7; 622b/6; 575b/2; 374a/2; 448a/7; 466b/6; 482a/7; 635a/5; 565b/2; 635a/1; 636b/7; 574a/6, 7; 574b/1, 2, 4, 5, 7; 575a/1, 3, 5, 6, 7; 575b/2, 3, 4, 5, 6, 7; 576a/2, 3, 4, 5, 6, 7; 576b/1, 2, 3, 4, 5, 7; 634a/3; 433b/5; 499b/1; 394a/2; 418a/2; 361b/2

³³¹ 78b/6

³³² 562b/1; 380a/3; 374a/1; 634a/5; 609a/7

Ör. {yā Hāmān (Sen)_[Kim] benümiçün balcığı_[Kimi] yandur } MK/SAKT/418b/1

Yapmak

A1 I. yap-_[2]: “Yapmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]³³⁴

Ör. {yā Hāmān (Sen)_[Kim] benümiçün balcığı yandur tūb eyle pes baña bir yüce köşk_[Ne] yap } MK/SAKT/418b/1

Yapışmak

A1 I. yapış-_[2]: “Yapışmak, sımsıkı sarılmak, tutunmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³³⁵

Ör. {gönderdiler saķālarını şu getürmegiçün pes koğasın kuyuya şaldı Yūsuf_[Kim] (kovaya)_[Kime] yapıştı } MK/SAKT/249b/1

Yarmak

A1 I. yar-_[2]: “Yarmak, çatlatmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³³⁶

Ör. {biz_[Kim] şuları dökdük dökmek andan şonra yerleri_[Kimi] yarduķ } MK/SAKT/632a/4

Yaramak

³³³ 44a/5; 73a/3; 264b/5; 3b/3; 11b/7; 51b/2; 341b/3; 637a/5; 481a/1; 579b/2

³³⁴ 508b/6; 605b/3; 399b/2; 315a/5; 19b/3; 57a/7; 68b/3; 250a/3; 630b/5; 513b/1; 540b/2; 322b/2; 564a/6; 628b/5; 321b/4; 315a/4; 485b/4

³³⁵ 530a/6; 457a/1; 579b/6; 250a/7

³³⁶ 140a/6

A1 I. yara-_[2]: “Yaramak, faydası olmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³³⁷

Ör. { öldürme anı ola kim (O)_[Kim] bize_[Kime] yaraya } MK/SAKT/249b/5

Yaraqlamak

A1 I. yaraqla-_[2]: “Hazırlamak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]³³⁸

Ör. { yaraqladı Tağrı Ta’ālā_[Kim] anlarıçün uçmaklar_[Ne] ki akar ağaçları altından dürlü ırmaqlar } MK/SAKT/208b/1

Yaratmak

A1 I. yarat-_[2]: “Yaratmak, halketmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³³⁹

Ör. { Tağrı Ta’ālā’dan özge tağılar edindiler ki anlar_[Kim] hiç nesne_[Kimi] yaratmazlar } MK/SAKT/

³³⁷ 509b/3; 127a/4; 564b/5; 414b/3

³³⁸ 94b/2; 210b/2; 450b/5; 455a/5; 456b/2; 456b/7; 552a/2; 603a/6; 626b/3; 590a/5; 79b/1; 83a/7; 102b/6; 299b/4; 316a/7; 324b/4; 386b/6; 389b/2; 454a/7; 552b/7; 606b/1, 2; 625a/1; 64b/3; 92b/2; 314a/2; 101a/6; 587b/5; 459a/3; 454a/3; 493b/3

³³⁹ 5b/3; 579a/1; 385b/7; 221b/6; 417b/2; 128a/5; 140a/2; 153a/2; 178a/5; 178b/4; 277a/3, 7; 277b/7; 278a/1; 331b/3; 337a/7; 346a/7; 348a/5, 6; 355a/3; 356a/7; 366b/4; 367a/2, 4; 368b/1; 369a/6; 374b/4; 412b/5; 419a/3; 433b/3; 477a/7; 478a/2; 480a/6; 480b/5; 482a/1; 488a/3; 545a/4; 557b/7; 560a/1; 561a/7; 564a/7; 573a/6; 578a/4; 578b/7; 579b/3; 606b/1; 615a/2; 624b/6, 7; 626a/7; 627b/1; 628b/4; 641b/5; 644b/4; 326a/5; 153a/5; 278a/7; 306a/6; 494b/7; 501a/3; 579b/2; 180a/3; 444b/4; 347a/5; 216b/6; 434b/2; 449b/7; 536a/4; 281a/6; 346b/5; 491b/4; 536a/5; 541b/3; 627a/5; 628b/3; 641b/7; 642a/1; 564b/5; 74a/7; 579a/3; 4a/3; 5a/7; 5b/1; 20b/3; 56a/2; 75b/7; 76a/1; 110a/5, 6; 119a/6; 127a/1; 127b/3, 5; 129a/3; 136b/7; 137b/4; 141a/4, 7; 145b/6; 147a/3, 4, 5; 155a/7; 159b/5; 179a/2; 179b/5; 199a/6; 216a/5; 216b/2; 217a/1; 225b/7; 226a/1; 230b/3; 232a/4; 239a/1; 239b/4; 246b/5; 271b/7; 273b/3; 282b/3, 4, 5; 283a/2; 283b/7; 284a/1; 290a/6; 291b/5; 292a/5; 304b/3; 317b/2; 348b/1; 350b/5; 372a/2, 3, 4; 381b/4; 385b/6; 391a/2, 7; 391b/4, 5; 397b/1; 410a/4, 7; 413a/2; 422b/1; 430b/5; 437b/1; 438b/4; 440b/3; 442a/7; 442b/1, 3; 444b/5; 446b/2, 7; 447a/1, 2; 468a/6, 7; 469b/6, 7; 480b/7; 481a/1, 2; 485b/3; 496a/2, 5; 500a/2; 511a/6; 511b/3; 512a/2; 513a/3; 514b/3, 4; 515a/1, 7; 516a/3; 517b/7; 521a/4, 5; 524a/1; 527a/6, 7; 527b/1, 4; 529a/1; 534a/1; 539b/2; 546a/5; 569b/1; 573b/6; 574a/2, 4, 5; 580b/6; 600a/1; 603b/4; 616a/7; 624b/1, 2; 632a/2; 634a/2; 638b/6; 643a/4; 645a/2; 264b/2; 473b/4; 541b/6; 566b/6

A2 I. yarat-_{[2]+(1):3}: “Ortaya çıkarmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Ne] + (Kimde)

Ör. {ben_[Kim] yardur-men halife_[Kim] yér yüzinde_(Kimde) } MK/SAKT/5b/2

Yarlıgamak

A1 I. yarlıga-_[2]: “Bağışlamak, affetmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁴⁰

Ör. { iy Çalab’umuz (Sen)_[Kim] yarkığa beni_[Kimi] } MK/SAKT/274b/4

Yaşurmak

A1 I. yaşur-_[2]: “Gizlemek, saklamak, söylememek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁴¹

Ör. { yaşurmañuz dahı hakkı_[Kimi] siz_[Kim] bilürken } MK/SAKT/7a/2

Yatmak

A1 I. yat-_[1]: “Yatmak.”MK/SAKT

II. [Kim]³⁴²

Ör. {öldürdürdi anı Tañrı Ta’ālā (O)_[Kim] yüz yıl ölü yatdı } MK/SAKT/42b/2

Yaymak

³⁴⁰ 505a/7; 96a/6; 185b/6; 600b/4; 270b/4; ; 8b/5;

³⁴¹ 47b/5

³⁴² 42b/3; 304b/6; 314b/4; 342a/2, 3; 392a/1

A1 I. yay-[2]+(1):3: “Yaymak, duyurmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimde)

Ör. { gelse anlara bir iş iminlikden ya korkudan (Onlar)_[Kim] yayarlar anı_[Kimi] halk
içinde_(Kimde) } MK/SAKT/90a/5

Yazmak

A1 I. yaz-[2]+(1):3: “Yazmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + (Kime/Kimden)³⁴³

Ör. { ey Çalab’umuz biz imān getürdük sen indürgen kitāba dahı uyduk peygambere
pes (Sen)_[Kim] yaz bizi_[Kimi] senünj birliğüne tanuqlık verenlerden } MK/SAKT/55a/7

Yemek

A1 I. yè-[2]: “Yemek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]³⁴⁴

Ör. { anı_[Kimi] kurt_[Kim] yèdi } MK/SAKT/249a/4

A2 I. yè-[2]: “Bitirmek, harcamak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]³⁴⁵

Ör. { (Siz)_[Kim] yèmeñüz mallarınızı_[Kimi] ortañuzda } MK/SAKT/28b/3

³⁴³ 121a/1; 173b/6; 332b/6; 174a/2; 610b/6; 567a/4; 90a/1; 72b/6; 354a/5; 540b/2; 11b/4; 219a/7; 533a/6; 560a/2; 475b/4; 80b/3; 110a/7; 128b/7; 134a/2; 111b/4; 114a/5; 171b/4; 355a/4; 431a/7; 11b/3; ; 314b/1; 46b/4, 5, 6; 588a/6

³⁴⁴ 253b/1; 463a/2; 243b/1; 6a/5; 612b/6; 25b/5; 143b/3; 485b/1; 153b/6; 6a/5; 8b/2, 4; 25a/1; 25b/1, 28a/6; 76b/2; 106b/5; 121b/1; 143b/2; 147a/6; 147b/1; 175a/3, 6; 296b/1; 337a/5; 339b/6; 359b/3; 360b/4; 370a/2; 463a/5; 607a/4; 628a/1; 252a/2; 253a/3; 253b/6; 386a/7; 477a/6; 480b/1; 548a/3; 119b/5; 346a/3; 387b/6; 282b/5; 367a/5; 367b/1; 470a/4; 513a/4; 532b/7; 162b/2; 240a/4; 73a/3; 248b/5; 557b/6; 578b/5; 276a/5; 484a/7; 118a/4; 126a/5; 386b/2; 327b/3; 290a/3; 122b/1; 129a/3; 563a/4; 4b/6; 9a/1; 155b/3; 565b/6; 612a/6; 628a/3; 248b/4; 27a/7; 27b/5; 252b/6

³⁴⁵ 76b/6; 81b/6; 191b/6; 76a/7

A3 I. yè-[2]: “Almak.”MK/SAKT/KTS/870

II. [Kim] + [Kimi]³⁴⁶

Ör. { (Siz)_[Kim] yèmeñüz öksüzler malını_[Kimi] } MK/SAKT/302b/2

Yèñmek

A1 I. yèñ-[2]: “Yenmek, üstün gelmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁴⁷

Ör. { sizden yigirmi kişi olsa řabr èdiciler (Onlar)_[Kim] yènerler iki yüz kişi_[Kimi] } MK/SAKT/191a/5

Yèrlendürmek

A1 I. yèrlendür-[3]: “Yerleştirmek.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kime]³⁴⁸

Ör. { biz_[Kim] yèrlendürdük Beni İsrā’il’i_[Kimi] yahşı menzillerde_[Kime] } MK/SAKT/299a/4

A2 I. yèrlendür-[2]: “Barındırmak.”MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] +(Kimde)³⁴⁹

Ör. { (O)_[Kim] seni yetim şapmadı mı pes seni_[Kimi] yèrlendürdi } MK/SAKT/644a/1

³⁴⁶ 76a/4; 77b/1; 148a/4; 45b/4; 77a/7; 148a/3

³⁴⁷ 191a/6; 191b/1, 2; 188b/6

³⁴⁸ 367a/3; 370a/1; 414a/4; 192a/5; 192b/5; 185a+/-/7

³⁴⁹ 420b/3; 432b/3

Y tmek

A1 I. y t-[1]: ‘‘Yetmek, k fi gelmek.‘‘MK/SAKT

II. [Kim] + (Kime)³⁵⁰

 r. {Ta rı Ta’ l ’nun tanıklı ı_[Kim] yeter } MK/SAKT/77a/1

A2 I. y t-[2]: ‘‘Ula mak, yeti mek.‘‘MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³⁵¹

 r. {(Onlar)_[Kim] d n p geleler ol vakit ki y tdiler atalarına_[Kime] } MK/SAKT/299a/4

Y ti mek

A1 I. y ti -[2]: ‘‘Ula mak.‘‘MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³⁵²

 r. { y ti di anlara_[Kime] katılıklar ve za metler_[Kim] } MK/SAKT/32b/4

A2 I. y ti -[2]: ‘‘Tutunmak.‘‘MK/SAKT

II. [Kim] + [Kime]³⁵³

³⁵⁰ 203a/5; 289a/5; 391a/7; 431b/7; 449b/6; 456a/3; 456b/6; 542b/1; 555a/7; 586b/6; 575a/1; 40a/5

³⁵¹ 519b/3; 540b/4; 141a/1; 441b/7

³⁵² 53b/5; 66b/3; 70b/1, 3; 129b/3; 165b/5; 250a/1; 258b/5; 321b/7; 323a/2; 323b/1, 4; 366a/3; 396b/5; 515a/3; 416a/6; 485b/7; 501b/4; 639a/4; 174b/2; 320b/3374b/1; 406b/1; 485b/3; 588b/5; 618a/7; 145a/3; 79a/6; 329a/6; 610b/2; 119b/2; 421a/4; 322b/4; 467b/7; 206a/4; 242a/3; 344b/2; 75b/5; ; 65b/3; 112a/7; 122a/2; 123b/6; 161b/7; 188b/2; 527b/1; 382b/2, 3; 71b/4; 84b/1, 2; 204b/5; 88a/3; 450b/2; 327a/3; 561b/1; 71a/5; 453b/2; 467a/4; 585b/3, 5; 18b/3; 45a/6; 48a/7; 98a/2; 202a/2; 214a/5; 220a/2; 279a/5; 360b/6; 403b/2; 583b/5; 600b/7; 649a/1; 64b/7; 431b/5; 520a/1; 179b/3; 282b/7; 214a/7; 396b/5; 510b/6; 303a/1; 60a/6; 76a/7; 85a/6; 85b/6; 88a/1; 89a/6; 89b/5; 90a/2; 98b/3; 103b/3; 104b/1; 124a/6; 133a/5; 144b/3; 146a/6; 156b/2; 190b/6; 191a/3; 215b/4; 191a/3; 215b/4; 219a/6; 220b/4; 243b/1; 221a/3; 238a/2; 242a/5; 306b/7; 253b/7; 300a/4; 300b/3; 338a/4; 360b/6; 420b/4; 310a/6; 316b/1; 612a/6; 647b/7; 191b/5; 376b/3; 61b/7; 208b/1; 388a/6; 483b/1; 500a/4; 507b/6

³⁵³ 61b/4; 41b/6; 444a/7

Ör. { ol kişiler_[Kim] ki yetişdiler kitāba_[Kime] } MK/SAKT/177a/1

Yeyni Olmak/Yiyni Olmak

A1 I. yeyni ol-/yiyni ol-_[1]: “Hafiflemek, azalmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³⁵⁴

Ör. { ol kişiler ki kâfir oldılar cehennem odı anlarçündür hüküm olmaz üstlerine ki öleler yeynilmez dağı anlar üstinden cehennem ‘azābı_[Kim] } MK/SAKT/473a/1

Yıgmak

A1 I. yıg-_[3]: “Alıkoymak, engellemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi] + [Kimden]³⁵⁵

Ör. { ol kişiler_[Kim] ki kâfir olurlar ve halkı_[Kimi] yıgarlar azdururlar Taḥrī Ta’ālā yolından_[Kimden] } MK/SAKT/359a/2

Yığınmak

A1 I. yığın-_[2]: “Uzak durmak.” MK/SAKT/KTS/878

II. [Kim] + [Kimden]³⁵⁶

Ör. { yığınmasun yazıcı_[Kim] yazmağdan_[Kimden] } MK/SAKT/46b/5

Yıkmak

A1 I. yık-_[2]+(1):3]: “Yıkmak, bozmak.” MK/SAKT

³⁵⁴ 24a/1; 59b/7; 292b/5; 533a/1; 510a/4

³⁵⁵ 270b/5; 153a/4; 319b/4; 494b/5; 554a/2; 194b/3; 154a/2, 6; 269a/7; 267b/1

³⁵⁶ 47a/4

II. [Kim] + [Kimi] + (Kimle)

Ör. { (Onlar)_[Kim] yıkarlar evlerini_[Kimi] elleriyle_(Kimle) } MK/SAKT/589a/5

Yırtmak

A1 I. yırt-_[2]: “Yırtmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { Zeliḥā_[Kim] yapıştı ardından gönlegini_[Kimi] yırttı } MK/SAKT/250a/7

Yitmek

A1 I. yit-_[1]: “Yok olmak, kaybolmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { yitdi özlerinden iftira eyledükleri ma'būdları_[Kim] } MK/SAKT/234b/1

Yitirmek

A1 I. yitir-_[2]: “Yitirmek, kaybetmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁵⁷

Ör. { (Biz)_[Kim] altun ölçisini_[Kimi] yitürdük } MK/SAKT/256b/6

Yorılmak/Yorulmak

A1 I. yorıl-/yorul-_[1]: “Yorulmak.” MK/SAKT

II. [Kim]

³⁵⁷ 256b/5; 330b/5; 254b/7; 259a/3; 246a/6; 316b/3; 177a/1; 74b/6

Ör. {anuç katında mukarreb olan melâyikler_[Kim] büyüklenmezler anuç ‘ibâdetinden yorulmazlar} MK/SAKT/347a/3

Yörimek/Yörümek

A1 I. yörü-/yörü-_{[1]+(1):2}: “Yörümek, ilerlemek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)³⁵⁸

Ör. {(Sen)_[Kim] yörime yêr yüzide_(Kimde) sevinüp tekebbürlük bile } MK/SAKT/302b/7

Yumak

A1 I. yu-_[2]: “Yıkamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { ey imân getirenler (Siz)_[Kim] kaçan namâza dursañuz pes yuñuz yüzleriñüzi ve elleriñüzi_[Kimi] } MK/SAKT/107a/5

A2 I. yu-_[2]: “Silme, yok etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

Ör. { yuyur Tağrı_[Kim] anı_[Kimi] } MK/SAKT/268a/6

Yudmak/Yutmak

A1 I. yut-/yud-_[2]: “Yutmak, yudumlamak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁵⁹

³⁵⁸ 290a/4; 443b/5; 128b/5; 193a/4; 273b/2; 582a/1; 616b/3; 180b/1; 40a/1; 417a/5; 66a/7; 199b/6; 489b/6; 607a/4; 262a/3; 338a/6; 381b/5, 6; 386a/7; 445a/4; 605a/3; 607b/5, 6; 528b/2; 237a/2; 352b/7; 4a/1; 112a/2; 118a/1; 344a/5; 391b/7; 449a/1; 387b/6; 584b/7

³⁵⁹ 353b/2; 84a/1; 271b/2; 607a/6; 338b/1; 167b/6; 395b/7; 487b/5

Ör. {yā yēr (Sen)_[Kim] yud suyunu_[Kimi] } MK/SAKT/237a/7

Yummak

A1 I. yum-_[2]: “Yummak, kapatmak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁶⁰

Ör. {eyit mü'min 'avratlara (Onlar)_[Kim] gözlerin_[Kimi] yumsunlar} MK/SAKT/378b/5

Yumşamak

A1 I. yumşa-_[1]: “Yumuşamak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { yumşar derileri ve yürekleri_[Kim] } MK/SAKT/498b/3

Yücelmek

A1 I. yücel-_[1]: “Yüce olmak, yükselmek.” MK/SAKT

II. [Kim]³⁶¹

Ör. { (O)_[Kim] yüceldi münezzeh oldu } MK/SAKT/462a/7

Yügürmek

A1 I. yügür-_[1]: “Koşmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³⁶²

³⁶⁰ 378b/3; 316a/4

³⁶¹ 160a/1; 366b/7; 373a/3; 374b/4; 385b/4; 386b/4; 391b/4; 405a/2; 410b/5; 413b/7; 471b/2; 481a/4; 511b/5; 529b/1; 576b/7; 606a/2; 640a/1; 373a/2

Ör. {anlar atalarını azgunlara tapdılar pes (Onlar)_[Kim] anların ardınca yügürürlerdi} MK/SAKT/484b/3

A2 I. yügür-_{[1]+(1):2}: “Akıp gitmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + (Kimde)³⁶³

Ör. {görmez misin gemileri nice (Onlar)_[Kim] yügürür deniz yüzeyinde_(Kimde) } MK/SAKT/445a/7

Yüklenmek

A1 I. yüklen-_[2]: “Yüklenmek, üstlenmek, üstüne almak.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi/Ne]³⁶⁴

Ör. {ol kişiler_[Kim] ki incidürler mü'min erleri ve mü'min 'avratları işlemedikleri nesneyile anlar yüklendiler bühthan dahı ulu günāh_[Ne] } MK/SAKT/459a/5

A2 I. yüklen-_[1]: “Gebe kalmak.” MK/SAKT

II. [Kim]³⁶⁵

Ör. { bir dişi_[Kim] yüklenmez ve doğurmaz } MK/SAKT/469b/7

Yülitmek/Yülütme

A1 I. yülit-/yülüt-_[2]: “Tıraş etmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]

³⁶² 88a/2, 3

³⁶³ 470a/7; 477b/5; 470a/5; 574b/3; 283b/5

³⁶⁴ 579a/7

³⁶⁵ 519a/4

Ör. { (Siz)_[Kim] yülütmeñüz başlarıñuzı_[Kimi] } MK/SAKT/29b/5

Yüreklandirmek

A1 I. yüreklandir-_[2]: “Yüreklandirmek, cesaretlandirmek.” MK/SAKT

II. [Kim] + [Kimi]³⁶⁶

Ör. { yā nebiyyallāh (Sen)_[Kim] yüreklandir mü'minleri_[Kimi] } MK/SAKT/191a/4

Yüzmek

A1 I. yüz-_[1]: “Yüzmek.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { (Onlar)_[Kim] yüzerler deñizde yüzer gibi } MK/SAKT/630a/2

Ziyānlanmak

A1 I. ziyānlan-_[1]: “Zarara uğramak.” MK/SAKT

II. [Kim]

Ör. { ziyānlanmasun yazıcılar_[Kim] ne dañı tanuqlar ya'ni güç eylemeñüz } MK/SAKT/47b/1

³⁶⁶ 289b/2

III. BÖLÜM

3. İSTEMİNE GÖRE ESKİ ANADOLU TÜRKÇESİ DÖNEMİNE AİT SATIR ARASI İLK KUR'AN TERCÜMESİNDEKİ FİİL SINIFLARI

3.1. Mantıksal İstem Yapısı Bakımından Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesindeki Fiil Sınıfları

Mantıksal istem, eylemlerin çevrelerinde oluşturdukları istem boşluklarını ve oluşan bu boşlukların sayı değerini ifade eder. “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi”ndeki çok anlamlı ve tek anlamlı fiiller anlamına uygun biçimde sınırlı sayıda mantıksal isteme sahiptir. Fiillerin belirli bir mantıksal istem yapısı yoktur. Mantıksal istem bakımından fiilleri sınıflandırdığımızda her fiilin müstakil olarak farklı mantıksal istem yapısı sergilediği görülür. Tek anlamlı fiiller tek bir mantıksal istem yapısı sergilerken; çok anlamlı fiiller ise birden fazla mantıksal istem yapısı sergiler. Çok anlamlı fiillerin anlam değışkelerinde bazen aynı sayıda mantıksal istem yapıları görülürken bazen de farklı sayıda mantıksal istem yapıları görülür. Tercümedeki 354 fiil mantıksal istemlerine yani aldıkları istem sayılarına göre bir istemli fiiller, iki istemli fiiller ve üç istemli fiiller olarak sınıflandırılabilir. Fiillerin mantıksal istem yapıları fiillerin zorunlu istemlerine göre sınıflandırılmıştır. Fiillerin alternatif istem yapıları sergilediği seçimli istemler sınıflandırmaya dahil edilmemiştir. Tercümede geçen 354 fiilin mantıksal istemlerinin sınıflandırılması şu şekildedir:

3.1.1. Bir İstemli Fiiller

	Ağarmak; A1
‘Aciz Olmak; A1	Ağırlanmak; A1, A2
Açılmak; A1	Ağlamak; A1
Adanılmak; A1	Āh etmek; A1

Almak; A2	Çağırmaq; A3
And İçmek; A1	Çalışmaq; A1, A2
‘Ârlanmaq; A1	Çığırmaq; A1
Artmaq; A1	Çıkmak; A4, A7
Aşağı Olmaq; A1	Çürümek/Çürümek; A1
Atılmak; A1	Değişmek; A1
Ayrılışmaak; A1	Deprenmek; A1
Azmaq; A1, A2	Dişlenmek; A1, A2
Azqlanmaq; A1	Ditremek; A1
Bahil Êtmek; A1	Doğmaq; A1
Bâki Qalmak; A1	Dölenmek; A1
Batmaq; A1	Dönmek; A1, A2
Belürmek; A1	Durmak; A1, A2, A4, A6
Bereketlenmek; A1	Düşmek; A2, A3, A4, A5, A6
Berkimek; A1	Düzüşmek; A1
Binmek; A3	Egilmek; A1
Birikmek; A1	Eglenmek; A1
Bitmek; A1, A2	Erimek; A1
Boşalmak; A1	Esmek; A1
Buğz èymek; A1	Evişmek; A1
Burışmaq; A1	Ferahlanmaq; A1
Büyükleme; A1	Ğark Olmaq; A1

Geçmek; A4, A5	Korkmak; A1
Gelmek; A1, A3, A5, A6, A7	Kurumak; A1
Gidermek; A3	Nurlanmak; A1
Gitmek; A3	Okımak/Okıumak; A3
Gönmek; A1	Olmak; A1, A2
Gölmek; A1	Oturmak; A1
Hıab Görmek; A1	Oynamak; A1, A2
Işınmak; A1	Ölmek; A1
İncelmek; A1	Öğürtmek; A1
İncinmek; A1	Şakınmak; A1
İşlemek; A1, A5, A6	Savaşmak; A1
İvmek; A1	Seğirtmek; A2, A3
Kakımak; A1	Şınmak; A1
Kalmak; A1, A3, A4	Şındırmak/ Şındurmak; A3
Kararmak; A1	Şolumak; A1
Kaygırmak/Kaygırmak; A1	Şusamak; A1
Kayıdmak; A1	Tagılmak; A1
Kayırmak/Kayırmak; A1	Tayınmak; A1
Kayıtmak/Kayıtmak; A1, A2, A3	Titremek; A1
Kaynamak; A1	Tizlemek; A1
Kesilmek; A1, A2	Tolmak; A1
Koparmak; A2	Tonanmak; A1, A2

Turnmak; A1

Uçmak; A1

Ululanmak; A1

Urulmak; A1

Uyalmak; A1

Uvanmak; A1

Uyuqlamak; A1

Uzanmak; A1

Ürmek; A1

Vahy Olmak; A1

Varmak; A1

Yağmak; A1

Yalandurmak; A1

Yamanlık Êtmek; A1

Yanmak; A1

Yatmak; A1

Yétmek; A1

Yeyni Olmak/Yiyni Olmak; A1

Yitmek; A1

Yorılmak/Yorulmak; A1

Yörimek/Yörümek; A1

Yumşamak; A1

Yücelmek; A1

Yügürmek; A1, A2

Yüklenmek; A2

Yüzmek; A1

Ziyānlanmak; A1

3.1.2. İki İstemli Fiiller

‘Aceblemek; A1, A2

Açmak; A1, A2

Ağmak; A1

Ağırlamak; A1

Almak; A1, A3

Aldamak; A1, A2

Añmak; A1, A2

Añlamak; A1

Aramak; A1

Arka Kaytarmak; A1

Aru Êylemek; A1

Arulamak; A1

‘Arz etmek; A2

Aşmak; A2

Aşşısı Degmek; A1

Aşağı Kılmak; A1

Āşikāre etmek; A1	Avlamak; A1
‘Ayıblamak; A1	Boşamak; A1
Ayırmak; A1, A4	Boyun Vèrmek; A1
‘Azāb Êtmek; A1	Bozmak; A1, A2
Azmak; A3	Bulmak; A1
Bağışlamak; A1	Buluşmak; A1
Bakmak; A1, A2, A3	Buyurmak; A1
Başmak; A1, A2	Bükmek; A1
Başlamak; A1	Çağırnak; A1, A2
Bāṭıl Êtmek; A1	Çekmek; A2
Bay Êtmek; A1	Çekişmek; A1
Be-cid Olmak; A1	Çıkmak; A1, A2, A3, A5, A6, A8
Begenmek; A1	Dadmak; A1, A2
Belürmek; A1	Dağlandurmak; A1
Benzemek; A1	Danışmak/Ṭanışmak; A1
Bèslemek; A1, A2	Dartmak; A1
Bırakmak; A1	Değişmek; A2
Biçmek; A1	Dèmek; A1
Bilmek; A1, A2, A3, A4	Degmek; A1, A2
Binmek; A1, A2	Delmek; A1
Bizemek; A1	Depmek; A1
Boğazlamak; A1	Dèrmek; A1

Dêrşûrmek; A1	Emzûrmek; A1
Dınmak; A1	Êrişmek; A1
Dikilmek; A1, A2	Esâslamak; A1
Dişlemek; A1	Eşitmek; A1
Doğurmak; A1	Êtmek; A1
Doğanmak/Doğınmak/Doğunmak; A1	Evlenmek; A1
Doğuşmak; A1	Eyidmek/Eyitmek; A1
Donatmak; A1	Ėarre Olmak; A1
Dökmek; A2	Ėaybet Etmek; A1
Dönmek; A3, A4, A5	Geçmek; A1, A2, A3
Döşemek; A1, A3	Gelmek; A2, A3, A4, A5
Döşûrmek; A1, A2	Geymek/Giymek; A1
Durmak; A2, A3, A5, A7	Geydûrmek; A1
Durğurmak; A1	Gezmek; A1
Dutmak; A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A10	Gitmek; A1, A2
Düketmek; A1	Gidermek; A1
Düşmek; A1, A2, A3	Girmek; A1, A2, A3
Düzmek; A1, A2, A3	Girçeklemek; A1, A2
Düzetmek; A1	Gizlemek; A1
Düzüşmek; A1	Göçmek; A1
Êdinmek; A1, A2, A3, A4	Gömmek; A1
Eksemek/Eksimek; A1, A2	Göndermek; A1, A2

Gönenmek; A2	Ƙaplamak; A1, A2
Görmek; A1, A2, A3	Ƙarışmak; A1
Götürmek; A1, A2	Ƙarışulamak; A1
Göyündürmek; A1	Ƙatlanmak; A1
Gözemek; A1	Ƙayıtmak/Ƙaytmak; A4, A5
Gülmek; A2	Ƙazmak; A1, A2
Ƙarāblamak; A1	Ƙazanmak; A1
Ƙorlamak; A1	Kerih Görmek; A1
İraşmak; A1	Kesmek; A1, A2, A3, A4
İrilmek; A1	Ƙağırmak; A1, A3
İşmarlamak; A1, A2	Ƙılmak; A1, A3, A4
İşirmek; A1	Ƙındurmak; A1
İçmek; A1	Ƙırmak; A1
İnmek; A1	Ƙısmet Êmek; A1
İnanmak; A1	Ƙomak; A3
İrdemek; A1	Ƙonmak; A1, A2
İsdemek/istemek; A1, A3	Ƙoparmak; A1
İşidmek/İşitmek; A1, A2	ƘorƘmak; A2
İşlemek; A1, A2, A3, A4	Ƙorumak; A1
Ƙaçmak; A1, A2, A3	Ƙoymak; A2
Ƙalmak; A2	Ƙulavuzlamak; A1
Ƙapmak; A1	Ƙurtarmak; A1

Ꞑuvvet Ꞑılmak; A1

Ohşamak; A1

Oķımak/Oķumak; A1, A2

Oturmak; A2

Ödemek; A1

Öğrenmek; A1, A2

Öğütlemek; A2

Ölçmek; A1

Örtmek; A1, A3

Paralamak; A1

Şağışlamak; A1

Şaklamak; A1, A2

Şaklaşmak; A1

Şakınmak; A1

Şalmak; A1, A3

Şarmaşmak; A1

Şatmak; A1, A2

Şatın almak; A1

Seçmek; A1

Segirtmek; A1

Segitmek; A1

Sevmek; A1, A2, A3

Sèzmek; A1

Şıgınmak/ Şıgunmak; A1

Şınamak; A1

Şındırmak/ Şındurmak; A1, A2

Silmek; A1, A2

Silkmek; A1

Sişirlemek; A1

Şokmak; A2

Şormak; A1

Sögmek; A1

Söylemek; A1

Söyleşmek; A1

Şuvarmak/Şıvarabilmek; A1

Sürmek; A1

Şeşmek; A1

Ŧağılmak; A2

Ŧalmak; A1

Ŧanık Olmak/Ŧanık Olmak; A1

Ŧaılamak; A1

Ŧapmak; A1, A2, A3

Ŧar Eylemek; A1

Ŧartmak; A1

Ȧrtıřmak; A1	Vurmak; A1, A2
Ȧřlamak; A1	Yaşsılamak; A1, A2
Ȧayanmak; A1	Yaķlaşmak; A1
Ȧolmak; A1	Yalanlamak; A1
Ȧurmak; A2, A3	Yandurmak; A1
Ȧutmak; A1, A2	Yapmak; A1
Ȧuymak; A1	Yapışmak; A1
Uğramak; A1	Yarmak; A1
Uğraşmak; A1	Yaraķlamak; A1
Uğurlamak; A1	Yaratmak; A1, A2
Ulaltmak; A1	Yarlığamak; A1
Ululamak; A1	Yaşurmak; A1
Ummak; A1	Yaymak; A1
Unitmak/Unutmak; A1, A2	Yazmak; A1
Urulmak; A1	Yemek; A1, A2, A3
Uşanmak; A1	Yenmek; A1
Utanmak; A1	Yerlendürmek; A2
Uymak; A1	Yetmek; A2
Üfürmek; A1	Yetişmek; A1, A2
Varmak; A1, A2	Yığınmak; A1
Vermek; A1, A3, A4	Yıķmak; A1
Verbimek/Veribimek/Verübimek; A1	Yırtmak; A1

Yitirmek; A1

Yumak; A1, A2

Yudmak/Yutmak; A1

Yumak; A1

Yüklenmek; A1

Yülitmek/Yülütme; A1

Yürekliendirmek; A1

3.1.3. Üç İstemli Fiiller

‘Arz etmek; A1

Aşmak; A1, A2

Atmak; A1

Ayrımak; A2, A3

Bağışlamak; A2, A3

Bağlamak; A1

Beyân Êtmek; A1

Bılaşmak; A1

Bıraşmak; A2

Bildirmek; A1

Çekmek; A1

Degirmek/Degürmek; A1, A2, A3, A4

Dökmek; A3

Döşemek; A2

Gidermek; A2

Givirmek/ Givürmek; A1, A2, A3, A4

Gizlemek; A2

Gözükmek; A2

İşmarlamak; A3

İletmek/İltmek; A1

İsdemek/İstemek; A2

Kakmak; A1

Kıgırmak; A2

Komak; A1

Koymak; A1

Kurtarmak; A1

Örtmek; A2

Özdemek; A1

Saçmak; A1

Şaklamak; A3

Şalmak; A2

Şanmak; A1

Şaymak; A2

Şokmak; A1, A3

Sürmek; A2

Turaklandurmak; A1

Ürmek; A1

Yerlendürmek; A1

Vermek; A2

Yıgmak; A1

Vurmak; A1, A3

3.2. Söz Dizimsel İstem Yapısı Bakımından Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesindeki Fiil Sınıfları

“Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi”nde geçen fiillerin anlamları eserdeki anlamından yola çıkılarak belirlenmiştir. Ardından anlam değişiklerinin yetersiz kaldığı durumlarda “Tarama Sözlüğü”nden ve “Doğu ve Batı Türkçesi Kur'an Tercümeleri Sözlüğü”nden yararlanılmıştır. “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi”ndeki fiillerin sözlüksel anlamlarından hareketle belirli ve sınırlı söz dizimsel istem yapıları sergiledikleri görülür. Fiillerin farklı söz dizimsel istem yapıları sergilemeleri anlam değişiklerinin varlığını gösterir ya da fiillerin anlam değişiklerinin istem değiştirmeleri sergilediklerini gösterir. Tercümede geçen fiillerin söz dizimsel istem yapıları zorunlu istemleri dikkate alınarak sınıflandırılmıştır. Eylemlerin alternatif söz dizimsel istem yapılarını sergileyen seçimli istemler örnekler üzerinde gösterilip sınıflandırmaya dahil edilmemiştir. Tercümdeki fiillerin sergiledikleri söz dizimsel istem yapıları şöyledir:

1. [Kim] + Fiil

Almak; A2

‘Aciz Olmak; A1

And İçmek; A1

Açılmak; A1

‘Arlanmak; A1

Adanılmak; A1

Artmak; A1

Ağarmak; A1

Aşağı Olmak; A1

Ağırlanmak; A1, A2

Atılmak; A1

Ağlamak; A1

Ayrılışmak; A1

Āh etmek; A1

Azmaq; A1, A2

Azqlanmaq; A1

Bahl Êtmek; A1

Baki Qalmaq; A1

Batmaq; A1

Belürmek; A1

Bereketlenmek; A1

Berkimek; A1

Binmek; A3

Birikmek; A1

Bitmek; A1, A2

Boşalmak; A1

Buğz èymek; A1

Burışmak; A1

Büyüklenmek; A1

Çağırmaq; A3

Çalışmaq; A1, A2

Çığırmaq; A1

Çıkmak; A4, A7

Çürimek/Çürüme; A1

Değişmek; A1

Deprenmek; A1

Dişlenmek; A1, A2

Ditremek; A1

Doğmak; A1

Dölenmek; A1

Dönmek; A1, A2

Durmak; A1, A2, A4, A6

Düşmek; A2, A3, A4, A5, A6

Düzüşmek; A1

Egilmek; A1

Eglenmek; A1

Erimek; A1

Esmek; A1

Evişmek; A1

Ferahlanmaq; A1

Ğark Olmak; A1

Geçmek; A4, A5

Gelmek; A1, A3, A5, A6, A7

Gidermek; A3

Gitmek; A3

Gönenmek; A1

Gözükmek; A1

Gölmek; A1

Hisab Görmek; A1	Oynamak; A1, A2
Işınmak; A1	Ölmek; A1
İncelmek; A1	Öğürtmek; A1
İncinmek; A1	Şakınmak; A1
İşlemek; A1, A5, A6	Savaşmak; A1
İvmek; A1	Seğirtmek; A2, A3
Kakımak; A1	Şınmak; A1
Kalmak; A1, A3, A4	Şındırmak/ Şındurmak; A3
Kararmak; A1	Şolumak; A1
Kaygırmak/Kaygurmak; A1	Şusamak; A1
Kayıdmak; A1	Tağılmak; A1
Kayırmak/Kayurmak; A1	Tayınmak; A1
Kayıtmak/Kaytmak; A1, A2, A3	Titremek; A1
Kaynamak; A1	Tizlemek; A1
Kesilmek; A1, A2	Țolmak; A1
Koparmak; A2	Țonanmak; A1, A2
Korkmak; A1	Țurmak; A1, A2
Kurumak; A1	Uçmak; A1
Nūrlanmak; A1	Ululanmak; A1
Okımak/Oķumak; A3	Urulmak; A1
Olmak; A1, A2	Uyalmak; A1
Oturmak; A1	Uvanmak; A1

Uyuqlamak; A1

Uzanmak; A1

Ürkmek; A1

Vahy Olmak; A1

Varmak; A1

Yağmak; A1

Yalandurmak; A1

Yamanlık Êtmek; A1

Yanmak; A1

Yatmak; A1

Yêtmek; A1

Yeyni Olmak/Yiyni Olmak; A1

Yitmek; A1

Yorılmak/Yorulmak; A1

Yörimek/Yörümek; A1

Yumşamak; A1

Yücelmek; A1

Yügürmek; A1, A2

Yüklenmek; A2

Yüzmek; A1

Ziyānlanmak; A1

2. [Kim] + [Kimi] + Fiil

Açmak; A1, A2

Ağırlamak; A1

Almak; A3

Aldamak; A1

Anmak; A1, A2

Anlamak; A1

Aramak; A1

Aru Êylemek; A1

Arulamak; A1

‘Arz etmek; A2

Aşmak; A2

Aşağa Eylemek; A1

Aşağa Kılmak; A1

Āşikāre etmek; A1

Avlamak; A1

‘Ayıblamak; A1

Ayırmak; A1, A4

Bağışlamak; A1

Başmak; A2

Bātıl Êtmek; A1

Bay Êtmek; A1

Begenmek; A1

Bèslemek; A1, A2	Doğurmak; A1
Bıraḳmak; A1	Donatmak; A1
Bilmek; A1, A2, A3, A4	Dökmek; A2
Bizemek; A1	Döşemek; A1, A3
Boğazlamak; A1	Döşürmek; A1, A2
Boşamak; A1	Durğurmak; A1
Bozmak; A1, A2	Dutmak; A1, A2, A3, A4, A5, A6, A7, A8, A9, A10
Bulmak; A1	Düketmek; A1
Buyurmak; A1	Düzmek; A1, A2, A3
Bükmek; A1	Düzüşmek; A1
Çağırnak; A1	Édinmek; A3, A4
Çekmek; A2	Eksemek/Eksimek; A1, A2
Dadmak; A1, A2	Emzürmek; A1
Dağladurmak; A1	Esāslamak; A1
Danışmak/Ṭanışmak; A1	Eşitmek; A1
Dartmak; A1	Ġaybet Etmek; A1
Da'vilemek; A1	Geçmek; A3
Değişmek; A1	Geymek/Giyemek; A1
Delmek; A1	Geydürmek; A1
Dèrrmek; A1	Gidermek; A1
Dèrşürmek; A1	Girçeklemek; A1
Dişlemek; A1	Gizlemek; A1

Gömmek; A1	Κίλμακ; A1, A4
Göndermek; A2	Κίνδурмаκ; A1
Görmek; A1, A2	Κίрмаκ; A1
Götürmek; A1, A2	Κίςmet Êtmek; A1
Göyündürmek; A1	Κοмаκ; A2, A3
Gözetmek; A1	Κοparmak; A1
Harāblamak; A1	Κοrumak; A1
Horlamak; A1	Κοymak; A2
Işırmaq; A1	Κυvvet Κίλμακ; A1
Işmarlamak; A1, A2, A3	Οκίmaq/Οκίmaq; A1, A2
İrdemek; A1	Ödemek; A1
İsdemek/İstemek; A1, A3	Öğrenmek; A1, A2
İşidmek/İşitmek; A1, A2	Öğütlemek; A2
İşlemek; A1, A3, A4	Ölçmek; A1
Καpmak; A1	Örtmek; A1, A3
Καplamak; A1, A2	Paralamak; A1
Καρίşulamak; A1	Şağışlamak; A1
Καzmak; A1, A2	Şaklamak; A1, A2
Καzanmak; A1	Şaklaşmak; A1
Kerih Görmek; A1	Şalmak; A1, A3
Kesmek; A1, A2, A3, A4	Şatmak; A1, A2
Κίğırmak; A1	Şaymak; A1

Seçmek; A1	Unıtmak/Unutmak; A1, A2
Sevmek; A1, A2, A3	Vèrmek; A1, A4
Sèzmek; A1	Vèrbimek/Vèribimek/Vèrübimek; A1
Şınamak; A1	Vurmak; A2
Şındırmak/ Şındurmak; A1, A2	Yahşılamak; A1, A2
Silmek; A1, A2	Yalanlamak; A1
Silkmek; A1	Yandurmak; A1
Siğirlemek; A1	Yarmak; A1
Şokmak; A2	Yaratmak; A1
Şormak; A1	Yarlıgamak; A1
Şuvarmak/Şıvarabilmek; A1	Yaşurmak; A1
Sürmek; A1	Yaymak; A1
Şeşmek; A1	Yazmak; A1
Tar Eylemek; A1	Yèmek; A1, A2, A3
Tartmak; A1	Yènmek; A1
Taşlamak; A1	Yèrlendürmek; A2
Tutmak; A1, A2	Yıkmak; A1
Tuymak; A1	Yırtmak; A1
Uğraşmak; A1	Yitirmek; A1
Uğurlamak; A1	Yumak; A1, A2
Ulaltmak; A1	Yudmak/Yutmak; A1
Ululamak; A1	Yummak; A1

Yüklenmek; A1

Yülitmek/Yülütmek; A1

Yürekliendirmek; A1

3. [Kim] + [Ne] + Fiil

Almak; A1

Biçmek; A1

Bilmek; A1

Bulmak; A1

Dadmak; A2

Danışmak/Ȧanıřmak; A1

Demek; A1

Döşemek; A3

Dutmak; A5

Düzetmek; A1

Ėdinmek; A1, A2, A3, A4

Ėtmek; A1

Eyidmek/Eyitmek; A1

Geymek/Giymek; A1

Gizlemek; A1

Görmek; A3

Götürmek; A1

Işmarlamak; A2, A3

İçmek; A1

İsdemek/İstemek; A1, A2

İşidmek/İşitmek; A1

İşlemek; A3

İkazmak; A2

İkazanmak; A1

Kesmek; A1, A2

Kılmak; A3

Ögenmek; A1

Söylemek; A1

Ȧapmak; A2

Ummak; A1

Vermek; A3

Yapmak; A1

Yaraşlamak; A1

Yaratmak; A2

Yemek; A1, A2

Yüklenmek; A1

4. [Kim] + [Kime] + Fiil

‘Aceblemek; A1

Ağmak; A1

Aldamak; A2

Arka Kaytarmak; A1

Aşşısı Degmek; A1

‘Azāb Êtmek; A1

Bakmak; A1, A2, A3

Başmak; A1

Başlamak; A1

Beñzemek; A1

Binmek; A1, A2

Boyun Vèrmek; A1

Çağırnak; A2

Çıkma; A3, A6, A8

Degmek; A1, A2

Depmek; A1

Dınmak; A1

Dikilmek; A1, A2

Doğanmak/Doğınmak/Doğunmak; A1

Doğuşmak; A1

Dönmek; A3

Durmak; A7

Düşmek; A1

Êrişmek; A1

Ġarre Olmak; A1

Gelmek; A1, A2, A4

Girmek; A1

Gitmek; A1

Göçmek; A1

Gölmek; A2

İnmek; A1

İnanmak; A1

Kaçmak; A1

Karışmak; A1

Katlanmak; A1

Kayıtmak/Kaytmak; A4

Kığırnak; A3

Konmak; A1, A2

Kulavuzlamak; A1

Ohşamak; A1

Şarmaşmak; A1

Segirtmek; A1

Şıgınmak/Şıgunmak; A1

Sögmek; A1

Talmak; A1

Tanık Olmak/Tanık Olmak; A1

Tanlamak; A1

Tapmak; A1

Tayanmak; A1

Tolmak; A2

Uymak; A1

Üfürmek; A1

Varmak; A1, A2

Yaklaşmak; A1

Yapışmak; A1

Yaramak; A1

Yétmek; A2

Yetişmek; A1, A2

Azmak; A3

Çıkmak; A1, A2, A5

Dönmek; A4, A5

Geçmek; A1, A2

Gitmek; A2

Gönenmek; A2

İraşmak; A1

İrılmak; A1

Kaçmak; A2, A3

Kayıtmak/Kaytmak; A5

Korkmak; A2

Kurtalmak; A2

5. [Kim] + [Kimde] + Fiil

Be-cid Olmak; A1

Belürmek; A1

Durmak; A3, A5

Gezmek; A1

Kalmak; A2

Segitmek; A1

Turnak; A2, A3

Şakınmak; A1

Tagılmak; A2

Uşanmak; A1

Utanmak; A1

Yığınmak; A1

6. [Kim] + [Kimden] + Fiil

‘Aceblemek; A2

7. [Kim] + [Kimle] + Fiil

Buluşmak; A1

Çekişmek; A1

Doğuşmak; A1

Evlenmek; A1

Girmek; A3

Oturmak; A2

Söyleşmek; A1

Tapmak; A3

Tartışmak; A1

8. [Kim] + [ZÖ] + Fiil

İşlemek; A2

9. [Kim] + [Kimi] + [Kime] + Fiil

Aşmak; A1, A2

‘Arz etmek; A1

Atmak; A1

Bağışlamak; A3

Bağlamak; A1

Beyân Etmek; A1

Bılaşmak; A1

Bırakmak; A2

Bildirmek; A1

Çekmek; A1

Degirmek/Degürmek; A1, A2, A4

Dökmek; A1

Döşemek; A2

Givirmek/Givürmek; A1, A2, A3, A4

İletmek/İltmek; A1

İşmarlamak; A3

Kaçmak; A1

Kıgırmak; A2

Komak; A1

Koymak; A1

Saçmak; A1

Şalmak; A2

Şokmak; A1, A3

Sürmek; A2

Turaklandurmak; A1

Ürmek; A1

Vermek; A2

Vurmak; A1, A3

Yerlendürmek; A1

10. [Kim] + [Kimi] + [Kimde] + Fiil

Koymak; A3

11. [Kim] + [Kimi] + [Kimden] + Fiil

Almak; A1

Ayırmak; A2, A3

Gidermek; A2

Gizlemek; A2

İsdemek/İstemek; A2

İkurtarmak; A1

Örmek; A2

Özedemek; A1

Şaklamak; A3

Yıgmak; A1

12. [Kim] + [Ne] + [Kime] + Fiil

Bağışlamak; A2

Degirmek/Degürmek; A1, A2, A3

Dökmek; A1

İşmarlamak; A3

13. [Kim] + [Ne] + [Kimden] + Fiil

Almak; A1

İsdemek/İstemek; A2

Özdemek; A1

14. [Kim] + [Kimi] + [ZÖ] + Fiil

Şanmak; A1

15. [Kim] + [Kime] + [ZÖ] + Fiil

Gözükmek; A2

SONUÇ

Bu çalışmada “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesi”ndeki 354 tek ve çok anlamlı fiillin istem yapıları ortaya konulmaya çalışılmıştır. Tercümedeki fiiller mantıksal istem düzeyi ve söz dizimsel istem düzeyi olmak üzere iki düzeyde analiz edilmeye çalışılmıştır.

İki istem düzeyinde incelenen fiiller mantıksal istem düzeyinde bir istemli fiiller, iki istemli fiiller ve üç istemli fiiller olarak sınıflandırılmıştır. 354 fiil 552 istem çerçevesinde analiz edildiğinde mantıksal istem düzeyinde 354 fiilden 122 fiil, 154 istem çerçevesinde bir istemli; 243 fiil, 346 istem çerçevesinde iki istemli; 41 fiil, 52 istem çerçevesinde üç istemli gerçekleşmiştir. Fiillerin mantıksal istemi yüzdelik olarak hesaplandığında 354 fiilin %62,68’i iki istemli; %27,89’u bir istemli; %9,42’si üç istemlidir. Tercümedeki fiilleri kullanım sıklıklarına göre istem sayısı bakımından sıraladığımızda birinci sırada “iki istemli fiiller”, ikinci sırada “bir istemli fiiller”, üçüncü sırada ise “üç istemli fiiller” yer almıştır. “Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesi”nde en çok iki istemli fiillerin en az ise üç istemli fiillerin kullandığı görülmüştür.

“Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur’an Tercümesi”ndeki fiillerin söz dizimsel istem yapıları söz dizimsel istem düzeyinde etiketlenen “[Kim], [Kimi], [Ne], [Kime], [Kimde], [Kimden], [Kimle], [ZÖ]” tamlayıcılarıyla belirlenmiştir. Söz dizimsel istem düzeyinde tercümedeki fiilleri sınıflandırdığımızda toplam 15 söz dizimsel istem yapısı ortaya çıkmıştır. Ortaya çıkan 15 söz dizimsel istem yapısı şu şekildedir:

1. [Kim] + Fiil
2. [Kim] + [Kimi] + Fiil
3. [Kim] + [Ne] + Fiil
4. [Kim] + [Kime] + Fiil
5. [Kim] + [Kimde] + Fiil
6. [Kim] + [Kimden] + Fiil
7. [Kim] + [Kimle] + Fiil
8. [Kim] + [ZÖ] + Fiil

9. [Kim] + [Kimi] + [Kime] + Fiil
10. [Kim] + [Kimi] + [Kimde] + Fiil
11. [Kim] + [Kimi] + [Kimden] + Fiil
12. [Kim] + [Ne] + [Kime] + Fiil
13. [Kim] + [Ne] + [Kimden] + Fiil
14. [Kim] + [Kimi] + [ZÖ] + Fiil
15. [Kim] + [Kime] + [ZÖ] + Fiil

Tercümedeki 354 fiilin hepsinin kullanım sıklığı birbirinden farklıdır. Tercümedeki 354 fiilin 552 istem çerçevesinde ortaya koyduğu 15 söz dizimsel istem yapısının tercümedeki kullanım sıklığına göre en çok kulanılandan en aza doğru sıralaması şu şekildedir:

1. [Kim] + [Kimi] + Fiil
2. [Kim] + Fiil
3. [Kim] + [Kime] + Fiil
4. [Kim] + [Ne] + Fiil
5. [Kim] + [Kimi] + [Kime] + Fiil
6. [Kim] + [Kimden] + Fiil
7. [Kim] + [Kimi] + [Kimden] + Fiil
8. [Kim] + [Kimde] + Fiil
9. [Kim] + [Kimle] + Fiil
10. [Kim] + [Ne] + [Kime] + Fiil
11. [Kim] + [Ne] + [Kimden] + Fiil
12. [Kim] + [ZÖ] + Fiil
13. [Kim] + [Kimi] + [Kimde] + Fiil
14. [Kim] + [Kimi] + [ZÖ] + Fiil
15. [Kim] + [Kime] + [ZÖ] + Fiil

KAYNAKÇA

- Akar, A. (2016). *Türk Dili Tarihi*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- Aydın Özkan, I. (2017). Türkçede İstemi Değiştiren Anlamsal Süreçler. *International Journal of Language Academy*, (5)4, s.33-46.
- Aydın Özkan, I. (2018). *Evrensel Dilbilgisi ve Türkçede İstem*. Ankara: Gece Akademi.
- Banguoğlu, T. (2000). *Türkçenin Grameri*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Bilveren, T. (2015). Özbekçe ve Türkiye Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkisi. *Turkish Studies*, (10)8: 669-680.
- Cin, A. (2018). Çorum Müzesinde Bulunan Eski Anadolu Türkçesiyle Yazılmış Satır Arası Kur'an Tercümesi Üzerine. *Turkish Academic Research Review*, (0)3, 117-152.
- Demirci, K. (2007). "Türkçedeki Hal Eki Nöbetleşmeleri Üzerine", *Karaman Dil-Kültür ve Sanat Dergisi*, (11), 126-139.
- Demirez Güneri, A. (2009). Yeni Uygur ve Türkiye Türkçesinde Fiil-Tamlayıcı İlişkileri. *Turkish Studies*, (4)4, 505-515.
- Dilçin, C. (2018). *Yeni Tarama Sözlüğü*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Doğan, N. (2011). *Türkiye Türkçesi Fiillerinde İsteme Göre Anlam Değişiklikleri*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Ondokuz Mayıs Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Samsun.
- Doğan, N. (2017). Türkçede İstem Değiştirimi I: Ettirgenleştirme. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 6(14), 193-214.
- Doğan, N. (2018). Türkçede İstem Değiştirimi II: Edilgenleştirme. *Dede Korkut Uluslararası Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Dergisi*, 7(17), 177-196.
- Doğan, N. (2018). Sözdizimsel Açıdan Türkçe Fiil Sınıfları. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 7(4), 2204-2225.
- Ercilasun, A. B. (2014). *Türk Dili Tarihi (Başlangıçtan Yirminci Yüzyıla)*. Ankara: Akaçağ Yayınları.
- Erdem, M. (2015). Türk Dillerinde Belirtme-Yönelme Durum Eki Değişmesi: Bir Değerlendirme. *Türkbilig*, (0)30: 167-186.
- Eynel, S. (2015). Türkçe Karışık Dilli Kuran Tercümesi: El-İtkan Kuran Tefsiri" Üzerine. *Türk Kültürü*, (0)2: 95-107.
- Golzar, H. A. (2015). *Türkçe Fiillerde İstem (Ettirgen Yapılar)*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Ankara.
- Gülensoy, T. (2010). *Türkçe El Kitabı*. Ankara: Akçağ Yayınları.

- Gülsevin, G. ve Boz, E. (2019). *Eski Anadolu Türkçesi*, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Hirik, S. (2018). Rol Kuramı İle Fiillerin Anlambilimsel Kategorilerinin İlişkisi: İyi ve Kötü Prens Öyküsü Örneği. *Türkbilig*, (0)35, 125-142.
- İleri, E. (1997). (1996, Ağustos) Türkçedeki Fiillerin Birleşim Değeri. *VIII. Uluslararası Türk Dilbilimi Konferansı Bildirileri*, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Kara, Ö. (1997). Kur'an Tercemesi Üzerine. *Ekev Akademi Dergisi*, 1(1), 189-203.
- Karabulut, F. ve Arı Özdemir, T. (2017). İstem ve İstem Analizi: Gagauz Türkçesi ve Türkiye Türkçesi Karşılaştırmalı Bir Çalışma. *Dil Araştırmaları Dergisi*, (21), 91-112.
- Karahan, L. (2011). *Türk Dili Üzerine İncelemeler*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Korkmaz, Z. (2009). Anadolu'da Oğuz Türkçesi Temelinde İlk Yazı Dilinin Kuruluşu. *Belleten*, 61-69.
- Koşaner, Ö. (2005). *Türkçede Dönüşlü Yapıların Biçim-sözdizimsel Özellikleri*. Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Küçük, M. (2014). *Eski Anadolu Türkçesi Dönemine Ait Satır Arası İlk Kur'an Tercümesi. (Giriş-İnceleme-Metin-Dizin)*. Ankara: Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Küçük, S. (2020). Satır Altı Kur'an Tercümeleri Üzerine. *Türk Ekini Dil ve Kültür Dergisi*, (5), 13-20.
- Özkan, M. (2010). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Yapılmış Kur'an Tercümeleri. Kara Ö. ve Abay M. (ed.), *Tarihten Günümüze Kur'an'a Yaklaşımlar* (ss.516-568) içinde. İstanbul: İlim Yayıma Vakfı Yayınları.
- Özkan, M. (2010). Eski Anadolu Türkçesi Döneminde Ortaya Konan Kuran Tercümeleri Üzerine. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, (39), 115-159.
- Sağlam, B. (2020). *Doğu Grubu Ağzlarında İstem*. Doktora Tezi, Fırat Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Elazığ.
- Solmaz, A. O. (2016). Tokat Müzesinde Sergilenen Bir Satır Arası Kur'an-ı Kerim Tercümesi. *Journal of Turkish Language and Literature*, 2(1), 439-450.
- Şahin, H. (2015). *Eski Anadolu Türkçesi*. Ankara: Akçağ Yayınları.
- Timurtaş, F. K. (1976). Küçük Eski Anadolu Türkçesi Grameri. *Türkiyat Mecmuası*, 18(0): 331-368.
- TDK (2021). *Güncel Türkçe Sözlük*. Erişim: 1 Kasım 2021, <https://sozluk.gov.tr/>

- Uzun, N. E. (1997). Türkçe Eylemlerde Çokanlamlılık ve Rol Kuramı. *Dil Dergisi*, (51), 5-20.
- Üşenmez, E. (2011). Eski Bir Kur'an Tercümesinin (Özbekistan Nüshası) 15. Yüzyıla Ait Bir Osmanlı Dönemi Kur'an Tercümesiyle Karşılaştırılması. *Osmanlı Toplumunda Kur'an Kültürü ve Tefsir Çalışmaları*, 1(0), 363-383.
- Yıldırım, İ. K.(2019). Anadolu Sahasına Ait Türkçe İlk Kur'an Tercümeleri Üzerine Bir Bibliyografya Denemesi. *Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi*, 5(4), 875-892.

ÖZGEÇMİŞ

KİŞİSEL BİLGİLER

Adı Soyadı: Pembe Bilgiç

Doğum Yeri:

Doğum Tarihi:

EĞİTİM DURUMU

Lisans Öğrenimi: Amasya Üniversitesi / Fen-Edebebiyat Fakültesi / Türk Dili ve Edebiyatı

Yüksek Lisans Öğrenimi: Amasya Üni. / Sosyal Bilimler Ens. / Türk Dili ve Edebiyatı Ana
Bilim Dalı / Yeni Türk Dili